

SANAT TASARIM D E R G İ S İ

JOURNAL OF ART DESIGN

CİLT
VOLUME **8**

SAYI
ISSUE **17**

2018
HAZİRAN / JUNE

ISSN: 1309-9876
E-ISSN: 1309-9884

İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SANAT VE TASARIM
DERGİSİ

CİLT: 8 SAYI: 17 (2018)

ISSN: 1309-9876

YAYIN SAHİBİ

Prof. Dr. Bülent YILMAZ
İ.Ü. Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi
Dekani

EDİTÖR

Doç. Dr. Sevgi GÖRMÜŞ

EDİTÖR YARDIMCISI

Doç. Dr. Onur ZAHAL

YAYIN KURULU

- Prof. Dr. Bülent YILMAZ
- Doç. Dr. Yüksel GÖĞEBAKAN
- Doç. Dr. Fatih ÖZDEMİR
- Doç. Dr. Sevgi GÖRMÜŞ
- Doç. Dr. Onur ZAHAL
- Dr. Fatih Mehmet AVCU

DİZGİ SORUMLUSU VE SEKRETERYA

Ögr. Grv. Dr. Fatih Mehmet AVCU

<http://dergipark.gov.tr/inustd>
adresinden dergiye ilişkin bilgilere ve
makalelerin tam metnine ücretsiz
ulaşılabilir.

İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım
Dergisi yılda iki kez yayınlanan ulusal
hakemli bir dergidir.

Yaygın süreli yayın.

INONU UNIVERSITY
JOURNAL OF ART & DESIGN

VOLUME: 8 NUMBER: 17 (2018)

E-ISSN: 1309-9884

OWNER

Prof. Bülent YILMAZ, PhD
I.U. Faculty of Fine Arts and Design
Dean

EDITOR

Assoc. Prof. Sevgi GORMUS

ASSISTANT EDITOR

Assoc. Prof. Onur Zahal

EDITORIAL BOARD

- *Prof. Dr. Bülent YILMAZ*
- *Assoc. Prof Yüksel GÖĞEBAKAN*
- *Assoc. Prof. Fatih ÖZDEMİR*
- *Assoc. Prof Sevgi GÖRMÜŞ*
- *Assoc. Prof. Onur ZAHAL*
- *Dr. Fatih Mehmet AVCU*

COMPOSITOR AND SECRETERIAT

Fatih Mehmet AVCU, PhD

All articles in this journal are available
free of charge from
<http://dergipark.gov.tr/inustd>

Inonu University Journal of Art & Design is
national and peer-reviewed journal which is
published two times a year.

Common periodical.

YAZIŞMA ADRESİ / CORRESPONDENCE ADDRESS

İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, Sanat ve Tasarım Dergisi
Editörlüğü 44280 / Malatya – TÜRKİYE

Telefon/Phone: (+90) 422 377 31 25 **Faks/Fax:** (+90) 422 341 06 18

İnönü Üniversitesi, Güzel sanatlar ve Tasarım Fakültesi

Amaç ve kapsam

İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi tarafından yayınlanan **Sanat ve Tasarım Dergisi**, mimarlık, planlama, tasarım, görsel sanatlar ve müzik konularındaki orijinal çalışmalarını yayımlamayı ilke edinmiştir. Performans, sanat, mimari, ekoloji, estetik, tasarım, planlama konularına odaklanması nedeniyle interdisipliner özelliği olan derginin temel konuları aşağıda belirtilmektedir.

- Performans
- Tasarım
- Müzik
- Görsel sanatlar
- Peyzaj yönetimi, peyzaj planlama ve peyzaj tasarımı
- Mekânsal organizasyon ve kimlik
- Davranışsal ve kültürel çalışmalar
- Arkeoloji, koruma ve tarih

Makale değerlendirme süreci: Yazar tarafından hakem bildirim önerisi alan dergi tüm araştırma makaleleri ilgili alan editörünün değerlendirilmesine bağlı olarak iki ya da üç hakem tarafından incelenmektedir.

Dergi bölümleri

Dergiye yazılar **dört farklı bölümde** kabul edilmektedir: Özgün araştırma, derleme, eleştirel okuma-proje çözümlene ve tasarım fikri. Özgün araştırma ve derleme bölümleri derginin kuruluşundan itibaren var olan bölümlerdir. Ancak yeni bölümlerin açıklaması aşağıda aktarılmıştır.

Eleştirel Okuma-Proje Çözümlene: Tasarım projelerinin çözümlenmesini temel alan bu bölümde amaç görsel sanatlar, mimari tasarım ve peyzaj tasarımı projelerini eleştirel bir yaklaşımla okunmasını sağlamaktır. Eleştiren eleştiri konusu projeyi ilgili disiplinin teorik yaklaşımları kapsamında okumalıdır ve ilgili alanın teorisinin gelişmesinde katkıda bulunmalıdır. Her ölçekteki tasarım bu bölüm için konu olabilir. Tartışma ve okuma çözümlenen projeler uygulanmış ya da tasarım düzeyindeki projeler üzerinden gerçekleştirilebilir ancak tartışmanın güncel kavramlar ve teoriler üzerinden yapılması beklenmektedir. Görsellerin fazla olması nedeniyle yazı 4.000 kelimedenden fazla olmamalıdır. Değerlendirilen projenin bilgisi proje bilgi notu olarak özet bölümünden sonra verilmelidir.

Tasarım Fikri: Görsel kültür ile ilgili disiplinlerin fikirlerini içeren tasarım ve sanat uygulamalarının yer aldığı bu bölümde amaç tasarım ve sanat fikirlerinin yenilikçi yollarını keşfetmek ve yaymaktır. Görsel malzemenin ön planda tutulduğu bu bölümde metin 1500 kelime ile sınırlandırılmıştır. Teori ve pratiğin başarılı bir biçimde aktarıldığı bu fikirler hakem tarafından bağlam, teori ve yer arasında kurduğu ilişki ve sunum biçimi kapsamında değerlendirilecektir.

İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi

İnönü Üniversitesi ve Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi, İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi yayınlarında varılan sonuçlar veya fikirlerin sorumluluğunu taşımamaktadır. Üniversitenin, bu yayında ileri sürülen bilgi, alet, ürün ya da işlevlerin doğruluğu, bütünlüğü, uygunluğu ve kullanılabilirliği konusunda bir yüklenimi ve iddiası bulunmamaktadır. Bu sebeple herhangi bir nedenle sorumlu tutulamaz.

Bu yayının herhangi bir kısmı, İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi Editörlüğü'nün yazılı izni olmadıkça kaynak gösterilmeden yayınlanamaz, bilgi saklama sistemine alınamaz veya elektronik, mekanik vb sistemlerle çoğaltılamaz.

İÜ Sanat ve Tasarım Dergisi'nin sahibi İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Dekanlığı'dır. Yayımlanmak üzere gönderilen yazılar iade edilemez ve yayınlanan yazılar için telif hakkı ödenmez.

IU Journal of Art & Design

Both the Inonu University and Faculty of Fine Arts and Design do not accept responsibility for the statements made or for the opinions expressed in the IU Journal of Art and Design. The university makes no representation or warranty of any kind, concerning the accuracy, completeness, suitability or utility of any information, apparatus, product or processes discussed in this publication; therefore it assumes no liability.

Except for fair copying, no part of this publication may be produced, stored in a retrieval system in any form or by any means electronic, mechanical, etc. or otherwise without the prior written permission of the Editorial Office of IU Journal of Art and Design and without reference.

The owner of the IU Journal of Art and Design is the Deanery of the Faculty of Fine Arts and Design at the Inonu University. The submitted manuscripts cannot be returned to the author(s) and the copyright fee is paid for published articles.

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Planlama ve Tasarım / Planning and Design

- Doğal Sitlerde Derecelendirme Sorunu: Elazığ-Hazar Gölü Örneği**
The Problem With Grading Natural Protected Areas: A Case Study of Elazığ-Hazar Lake
Aysun TUNA 1-14
- Kent Meydanlarının Geçmiş ve Günümüz Görüntülerinin Görsel Peyzaj Kalitesinin Saptanması: İstanbul İli Taksim Meydanı Örneği**
Determination of Visual Landscape Quality of Past and Present Images of City Squares: The Example of Istanbul Taksim Square
Belma ACARLI, Tuğba KİPER 15-35
- Kent Parklarındaki Çocuk Oyun Alanlarının Kullanıcı İstekleri Açısından İrdelenmesi**
Examination Of Children's Playgrounds in The Urban Parks in Terms of User Requirements
Şule KISAKÜREK, Müge KÜLAHLIOĞLU, Emine ARDIÇ 36-47
- Gaziantep Örneğinde Kentsel ve Kırsal Peyzaj Özelliklerinin İncelenmesi ve Peyzaj Planlama Önerileri Geliştirilmesi***
Analysing Urban and Rural Landscape Characteristics in The City of Gaziantep and Developing Landscape Planning Suggestions
Müge KÜLAHLIOĞLU, Hakan DOYGUN 48-58
- Çocuk Oyun Alanlarının Önemi ve Tasarım Kriterlerinin Nevşehir Kenti Örneğinde İrdelenmesi**
Investigation of Importance and Design Criteria of Playgrounds on the Sample of Nevşehir City
Meliha AKLIBAŞINDA, Aslıhan TIRNAKÇI, Esra ÖZHANCI 59-71
- Kentlerin Tekdüze Gelişimine Bir Başkaldırı Olarak Mural: İstanbul Örneği**
Mural as A Revolt to The Uniform Development of Cities: The Case of Istanbul
Osman ZEYBEK 72-81
- Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim Mekanlarına Yönelik Bilişsel Gelişimi Destekleyici Mobilya Önergeleri**
Cognitive Development Supporting Furniture Design Proposals For Preschool Environments in Turkey
İlayda Soyupak / Meltem Eti Proto 82-100
- Kent Mobilyalarının Yaşlı ve Engellilere Uygun Tasarımı: Elazığ Kenti Meydanları Üzerine Uygunluk Analizi**
The Suitable Design of Urban Furniture For Elderly and Disabled: The Suitability Analysis on Elazığ Town Squares
F. Demet AYKAL, Meltem ERBAŞ, Meltem KOCAMAN 101-116

Müzik ve Görsel Sanatlar / Music and Visual Arts

- Dijital Çağda Sanatın ve Sanatçının Konumu**
The Case Of Art and The Artist in The Digital Age
Doğan AKBULUT 117-123
- Türkiye Cumhuriyeti'nin Müzik Kurumları Yapılanması ve Müziksel Değişim-1950 Sonrası**
Musical Institutionalization In Turkish Republic and Change in Music – After 1950
Gürsel Yurtseven, Turan Sağer 124-134

Doğal Sitlerde Derecelendirme Sorunu: Elazığ-Hazar Gölü Örneği

The Problem With Grading Natural Protected Areas: A Case Study of Elazığ-Hazar Lake

Aysun TUNA *

Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi, Güzel Sanatlar ve Tasarım Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, 44280, Battalgazi, Malatya Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Doğal sit, 2863 sayılı Kanununun 3.Maddesinin a bendinde yer alan tanımlara göre; jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeniyle olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yeraltında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmaktadır. Korunan alanlar olarak doğal sitlerin belirlenmesi, sınıflandırılması ve kamunun mülkiyet hakları ile ilgili önemli sorun ve kargaşalar yaşanmaktadır. Doğal sit derecelendirme sürecinde başlıca sorunlardan biri, doğal sitlerin güncel durumlarının değerlendirilerek mevcut ve yeni ilan edilecek doğal sit kategorilerini ortaya koyan ekolojik araştırma ve metodolojik yaklaşımlarla kararların üretilmemesidir. Ekolojik planlama ve koruma ölçütlerine göre alınması gerekli bilimsel kararların yerine subjektif ve değişebilen kararlar alınarak gerçekleştirilen uygulamalarda yerel halk ile resmi kurum ve kuruluşları karşı karşıya getirecek mağduriyetler yaşanmakta diğer taraftan yapılaşma doğrultusunda verilen kararlar ile doğal sitlerin ekolojik karakterlerinin bozulması tehdidi baş göstermektedir. Bu çalışmada, farklı doğal sit derecelendirmelerine sahip Elazığ İl sınırları içinde yer alan Hazar Gölü çevresindeki taşınmazlara ilişkin İl İdare Mahkemesi tarafından nihai kararı verilen ve yazarın bizzat bilirkişi olarak görev yaptığı dava sürecinde yapılan incelemeler ve karar alma süreci aktarılmıştır. Bu çalışma ile birlikte doğal sitlerde yaşanan yapılaşma sorunları kapsamında yapılacak saha araştırmaları ile kamu kurum ve kuruluşlarının hazırlanmış oldukları raporlar ile karşılaştırılarak sorun tanımlanmış ve çözüme yönelik öneriler geliştirilmiştir. Yapılan araştırmalara ilişkin olarak bu çalışmanın bilirkişilik faaliyetlerinde bulunacak peyzaj mimarları ve diğer ilgili meslek disiplinlerinde çalışanlara yol göstermesi hedeflenmiştir.

Natural protected areas are defined as rare areas with extraordinary features, thus having an important conservation value which are found above and under the surface of the ground and water, which date back to geologic periods according to the Paragraph a of the 3rd Article under the Law No. 2863. The identification and classification of the natural protected areas lead to some difficulties and complexities in terms of property rights. One of the leading problems with the grading process of the natural protected areas is the difficulty of producing ecological research and methodological approaches by evaluating the current situation of the natural areas. Instead of taking scientific decisions in line with the ecologic planning and conservation criterion, subjective and variable decisions can be made for implementations; therefore the citizens may clash with institutions and organizations from time to time. On the other hand, some decisions made on settlements may threaten the ecologic characteristics of natural protected areas.

In this study, the final ruling of the regional administrative court regarding the immovable properties located around Hazar Lake which fall into the provincial borders of Elazığ, a city with various natural protected area degrees and the investigations in which the author herself participated as an expert as well as the decision making process are explained. The on-site research including the illegal housing on natural protected areas as well as the reports drafted by public institutions and organizations are compared and solution offers are presented in this study. In addition to the conducted researches, this study aims at providing guidance for landscape architects that will act as experts as well as for other professionals from various disciplines.

Anahtar Kelimeler: Doğal sit, Hazar Gölü (Elazığ), Bilirkişilik

Keywords: Natural protected area, Hazar Lake (Elazığ), Expert report

1. GİRİŞ

Nüfus artışı, sanayileşme, şehirleşme gibi faktörler, doğal kaynakları tehdit etmektedir. İnsanın ortak mirası olan doğal kaynakların kirletilmesi; bilinçsiz, umursamaz ve kontrolsüz yapılan avlar, ağaç kesimleri; koruma amacı gütmeyen yapılaşmalar, madencilik faaliyetleri, yol açma çalışmaları, köprü, havaalanı ve baraj yapımları, bataklıkların ve sulak alanların kurutulması, orman yangınları; çevreye zararlı atıkların uygun koşullarda yok edilmemesi, filtelenmemesi, savaşlar gibi olumsuz gelişmeler doğanın korunması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Eröksüz, 2016).

Dünya'da koruma bilinci Endüstri Devrimi'nin neden olduğu çevre sorunlarının ortaya çıkışı ile paralellik göstermiştir. Özellikle 19.yy'da ortaya çıkan örgütlü çalışmalar, uluslararası işbirlikleri ile önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Koruma konusunda ilk sistemli yaklaşımın temelleri, 1872 yılında Ulusal Park ilan edilen Yellowstone Ulusal Parkı ile atılmıştır. Ardından çok sayıda ülke, geleceğe yatırım olarak gördükleri korunan alanların hızla ilan edilmesini sağlamıştır (Kurdoğlu, 2007).

* Corresponding author

ABD’de milli park hareketi ile başlayan doğal alanların korunması çalışmaları, 1948 yılında UNESCO bünyesinde Dünya Doğayı Koruma Birliği (IUCN)’nin kurulması ile örgütlü hale gelmiştir. IUCN (International Union for Conservation of Nature and Natural Resources) korunan alanları; doğa ile ilgili ekosistem servisleri ve kültürel kaynakların korunması ve devam ettirilmesine adanmış, yasal veya diğer etkili yöntemlerle yönetilen, açıkça tanımlanmış coğrafi alanlar olarak tanımlamıştır (IUCN, 2008). IUCN; Korunan alanların, (milli parklar, yaban hayatı, doğal rezerv alanları ve benzeri) biyolojik çeşitliliğin korunmasının temelini oluştururken, aynı zamanda insanların yerel düzeydeki yaşamlarına da katkıda bulduklarını, doğayı ve topluma sunduğu hizmetler -gıda, temiz su temini, ilaçlar ve doğal afetlerin etkilerinden korunma - bakımından korumaya yönelik çabaların merkezinde yer aldığını, iklim değişikliği etkilerini azaltmada yardımcı olmadaki rollerinin giderek daha fazla arttığını bildirmektedir (IUCN, 2008). IUCN tarafından korunan alanlar; mutlak doğa rezervi ve yabanıl alan (tabiat rezervi, yaban hayatı alanı), milli park, tabiat anıtı, yaşam tür koruma alanı, kara/deniz peyzajını koruma alanı, yönetilen doğal kaynak koruma alanı, olmak üzere 6 kategoriye ayrılmıştır (IUCN, 2016). IUCN, korunan alanlar dışında; biyolojik çeşitlilik, iklim değişikliği, ekonomi, ekosistem yönetimi, çevre kanunları, ormanlar, cinsiyet eşitliği, küresel politikalar, sosyal politikalar, kutuplar ve denizler, sulak alanlar, özel türler, dünya miras alanları gibi birçok farklı başlıklarda faaliyetlerini kuruluş yılından bugüne kadar sürdürmektedir (Dudley, 2008).

IUCN tarafından örgütlü hale gelen doğa koruma hareketlerine paralel olarak, 1900’lü yıllarda imzalanan doğa koruma kapsamında yapılan uluslararası sözleşmeler önem arz etmektedir. Ramsar Sözleşmesi, CITES (Nesli Tehlike Altında Olan Yabani Hayvan ve Bitki Türlerinin Uluslararası Ticaretine İlişkin Sözleşme), Bonn Sözleşmesi ve Dünya Doğal ve Kültürel Mirasının Korunması Sözleşmesi, korumada uluslararası normların belirlendiği ve taraf olan ülkeler tarafından kendi iç yönetim mekanizmalarında yürütülmesi sorumluluk ve zorunluluğunu taşıyan maddeleri kapsamaktadır. 1990’lı yıllardan itibaren, bu sözleşmelerin temelini oluşturduğu dünya ve Avrupa ölçeğinde geliştirilen çeşitli koruma programlarının da katkısıyla, bugün dünya yüzeyinin %10’undan fazlasını çeşitli statülerde koruma başarısına ulaşılmıştır (Vuruşkan ve Ortaçesme, 2009).

Yirminci yüzyılda ise, korunan alanlar için ortak standartlar ve terminoloji oluşturulmadığından her ülke kendi yönetim anlayışını geliştirmektedir. Terminoloji oluşturmadaki ilk adım 1933 yılında Londra’da yapılan Uluslararası Fauna ve Flora Koruma Konferansı’nda atılmıştır. Konferans sonucunda *Milli Park, Mutlak Doğa Koruma Alanı, Fauna ve Flora Koruma Alanı, Avcılık ve Toplayıcılığa Yasak Alanlar*, olarak korunan alan türleri belirlenmiştir (Dudley, 2008).

Türkiye’de doğal kaynakları korumada ilk uygulama, Osmanlı Devleti döneminde İstanbul’un tatlı suyunu karşılayan koruları koruma altına alan 1870 yılında yürürlüğe giren Orman Nizamnamesi’dir (Koç, 2006). Türkiye Cumhuriyeti döneminde korumadaki anayasal düzenleme ise, 1937 yılında yürürlüğe giren 3116 sayılı Orman Kanunu ile başlamıştır. Türkiye’de doğa koruma uygulamaları; *Su Ürünleri Kanunu, Eski Eserler Kanunu, Milli Parklar Kanunu, Çevre Kanunu, Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, Özel Çevre Koruma Kurumu Başkanlığı Kurulmasına Dair KHK, Kıyı Kanunu, Milli Ağaçlandırma ve Erozyon Kontrolü Seferberlik Kanunu, Mera Kanunu, Orman ve Su İşleri Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri hakkında KHK, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı’nın Teşkilat ve Görevleri Hakkındaki KHK* gibi yasal düzenlemeler ile güvence altına alınması sağlanmıştır (Eröksüz, 2016).

Türkiye’nin de taraf olduğu uluslararası koruma statüleri; *Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşme, Avrupa’nın Yaban Hayatı ve Yaşama Ortamlarını Koruma Sözleşmesi, Zümrüt Ağı Alanları, Barselona Sözleşmesi ve Akdeniz’de Özel Koruma Alanlarına İlişkin Protokol, Ramsar Sözleşmesi, AB Kuşları Koruma Yönetmeliği, Avrupa Birliği Habitatları ve Türleri Koruma Yönetmeliği ile Natura 2000 Alanları* olarak belirlenmiştir (Gökçeoğlu ve Ayaş, 2012).

Bugün, doğa koruma alanlarının sınıflandırılmasında ve yönetiminde ülkeler arasında farklılıklar bulunmaktadır. Genel olarak korumada zonlama sisteminin kullanıldığı bilinmektedir. IUCN tarafından kullanılan zonlama sistemi önemli veya tehlike altındaki habitatların, ekosistemlerin ve ekolojik süreçlerin korunmasında, zararlı olabilecek insan aktivitelerini sınırlamada, makul ölçülerde arazi kullanımına olanak tanıyan doğal ve/veya kültürel değerleri korumada, zarar görmüş alanların iyileştirilmesinde kullanılmaktadır. Zonlama, doğa koruma alanının alt bölgelere ayrılmasıdır. Bu alt bölgeler için ayrı uygulama hedeflerini içeren tip ve yoğunluk farklılıklarına göre yönetim faaliyetleri uygulanmaktadır (TMMOB Orman Mühendisleri Odası, 2018).

Doğa koruma alanlarının zonlama sistemleri ülkelere göre farklılıklar göstermektedir. Örnek olarak, IUCN tarafından zonlama sistemin en iyi uygulandığı yer olarak seçilen İtalya’daki Abruzzo Milli Parkı, 4 zona ayrılmıştır. Zon A (Mutlak Koruma Alanı), bilimsel araştırmalar

dışında alana giriş izninin olmadığı ya da özel izinle olduğu bu alanın önemli bir kısmının mülkiyeti yerel halka aittir. Devlet tarafından koruma altına alınan bu topraklar üzerinde yerel halka kira ödemeleri yapılmaktadır. Zon B (Genel Rezerv Alanı), tüm alanın büyük bir bölümünü kapsayan alanda ormanlık alanlar bulunmaktadır. Bu alanlarda kontrollü geleneksel üretim ve ekonomik faaliyetlerin devamlılığı serbestliği tanınmıştır. Zon C (Korunan Peyzaj Alanı), tarım arazilerinden oluşmaktadır. Zon D (Gelişme Zonu) milli parkın koruma zonu olarak işlev gören yerleşim alanlarının bulunduğu alandır (URL-1, 2018).

Kanada'daki milli parklardaki zonlama sistemi, erişime izin verilmeyen kırılğan kaynakların bulunduğu Özel Koruma Zonu, park ekosistemlerinin en iyi sergilendiği, yaban hayatı korumanın esas olduğu Yabani Zon, doğal yapının korunduğu yerel sınırlı geçişine izin verildiği Doğal Çevre Zonu, eğitim, açık hava rekreasyonu, konaklama ve ziyaretçilere yönelik tesislerin yer aldığı ve araç girişine izin verildiği Açık hava Rekreasyon Zonu, park yönetimi için gerekli ana hizmet birimlerinin ve tesislerinin yer aldığı Park Hizmetleri Zonu olarak ayrılmıştır (URL-2, 2018)

ABD'de korunan alanlar; ulusal düzey, eyalet düzeyi ve yerel yönetimler düzeyinde farklı koruma seviyeleri ile yönetilmektedir. Eyalet düzeyinde korunan alanlar, çoğu Amerika Birleşik Devletleri İçişleri Bakanlığı bürosu olan Ulusal Park Servisi'nin bir parçası olan çeşitli kurumlar tarafından yönetilmektedir. Federal düzeyde korunan alanlar, IUCN tarafında tanımlanan Seviye 1 (Doğal Rezervler ve Yaban Hayatı Alanı) ile Seviye 2 (Ulusal Parklar) düzeyinde korunmaktadır. Bünyesinde taşınmaz kültür varlıklarının bulunduğu federal düzeyde korunan alanlarda Tarihsel Koruma Zonu bulunmaktadır. Diğer korunan alanlar; rekreasyonel faaliyetlerin yapılabileceği kent kullanıcılarının erişimine açık, ulusal düzeyde bölge parkları, yerel düzeyde kent parkları olarak adlandırılmaktadır. Her biri kendi düzeyinde kontrol ve yönetim mekanizmasına sahiptir (IUCN, 2016).

Türkiye'de korunan alanlardaki zonlama sistemleri, IUCN'nin sınıflandırmaları ile benzerlik gösterirken farklılıklar da bulunmaktadır. Bu farklılıklardan en çok dikkat çeken "doğal sit" kavramıdır. Doğal sit kavramı Türkiye'ye özel bir kavramdır. Bu tanım Türkiye dışındaki ülkelerde kullanılmamaktadır. Ayrıca, taraf sıfatı ile Türkiye'nin imza attığı uluslararası antlaşma metinlerinde de doğal sit tanımı yapılmamıştır (Eröksüz, 2016). Türkiye'de, doğal kaynakların korunmasında en son yürürlükte olan ve 08.08.2011 tarihinde 648 sayılı KHK ile 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'na tanımı ile eklenen "Doğal Sit" kavramı, yerel literatüre alınmıştır. Türkiye'de doğal sitler ile ilgili koruma biçimini belirleme ve onaylama yetkisi T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ile yüksek kurullara bağlı yerel kurullarda bulunurken, 644 sayılı KHK ile yetki, T.C.Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na bağlı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü ile Çevre ve Şehircilik İl Müdürlükleri'ne devredilmiştir. Yürürlüğe giren yeni yönetmelikle birlikte doğal sit tanımında değişiklikler yapılmıştır. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 728 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ilke kararlarında: doğal (tabii) sit; jeolojik devirlerle, tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olup, ender bulunmaları veya özellikleri ve güzellikleri bakımından korunması gerekli yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar olarak tanımlanmış ve doğal sit derecelendirmeleri yapılmıştır. İlke kararına göre doğal sitler;

I. Derece Doğal (Tabii) Sit: Bilimsel muhafaza açısından evrensel değeri olan, ilginç özellik ve güzelliklere sahip olması ve ender bulunması nedeniyle kamu yararı açısından mutlaka korunması gerekli olan, korumaya yönelik bilimsel çalışmalar dışında aynen korunacak alanlar,

II. Derece Doğal (Tabii) Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yanında kamu yararı göz önüne alınarak kullanıma açılacak alanlardır. Turizm yatırım ve turizm işletme belgeli turistik tesisler ile hizmete yönelik yapılar dışında herhangi bir yapılaşmaya gidilemeyen alanlar,

III. Derece Doğal (Tabii) Sit: Doğal yapının korunması ve geliştirilmesi yolunda, yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde tutularak konut kullanımına da açılacak alanlar, olarak tanımlanmıştır.

Bu alanlarda, kullanıma açılacak bölgelerde geçici dönem yapılanma koşullarının ilgili kurumların görüşleri alınarak koruma kurullarınca belirlenmesine, bu belirlemede varsa 1 /25.000 ölçekli çevre düzeni planı veya 1/5.000 ölçekli nazım planı kararları ile arazinin topografya, peyzaj, silüet vb. karakteristiklerinin göz önünde tutulması ön görülmüştür. Hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunluktaki uygulamalara Koruma Amaçlı İmar Planı yaptırılmadan izin verilemeyeceğine, mevcut tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin sürdürülebilmesinin yanı sıra ilgili koruma kurullarından izin almak koşulu ile yeni tarımsal ve hayvancılık faaliyetlerinin yapılabileceğine, doğal peyzaj ve silüet dikkate alınarak koruma kurulunca belirlenecek koşullar doğrultusunda kum, çakıl, taş, maden ve benzeri malzeme alınabileceğine, bu amaçla ocak açılabilmesine, toprak, curuf, çöp, sanayi

artığı ve benzeri dökülemeyeceği ile ilgili koşullar belirtilmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1999)

2863 sayılı Kanununun 3. Maddesinin a bendinde yer alan tanımlara göre doğal sit tanımı; *"jeolojik devirlere ait olup, ender bulunmaları nedeni ile olağanüstü özelliklere sahip yer üstünde, yer altında veya su altında bulunan korunması gerekli alanlar"* olarak tanımlanmıştır. Yürürlükteki tanımda ilke kararında yer alan *"tarih öncesi ve tarihi devirlere ait olma"* kriteri çıkarılarak *"doğal sit"* ve *"tabiat varlıkları"* kavramları içerik olarak birbirinden ayrılmıştır. Bir başka ifade ile, *"tabiat varlığı"* mağara, anıt ağaç, ağaç toplulukları gibi korunması gereken doğal varlıkları ifade ederken, *"doğal sit"* korunması gerekli doğal bir alanı ifade etmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013).

2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve 728 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu ilke kararlarında; doğal sit tanımı yapılmış ancak derecelendirmeye esas koşullara ilişkin yoruma açık ve göreceli ifadeler kullanılması ve bilimsel temellere dayalı tanımların olmaması nedeni ile doğal sit derecelendirmelerinde sorunlarla karşılaşmıştır. Doğal sitlerle ilgili uygulamalarda yaşanan sorunlar nedeni ile 644 sayılı KHK ile doğal sitlerin korunması sorumluluğu Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na devredilmiştir. Yürürlüğe giren yeni yönetmelik ile doğal sitler; Kesin Korunacak Hassas Alanlar, Nitelikli Doğal Koruma Alanları, Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları başlıkları altında 3 kategoride yeniden ele alınmıştır.

Kesin Korunacak Hassas Alanlar, Bakanlar Kurulu kararı ile ilan edilecek bu alanlara yapı yasağı getirilerek ve bu alanlarda bilimsel çalışmalar hariç tüm kullanımların sınırlandırılacağı,

Nitelikli Doğal Koruma Alanları, koruma amaçlarına uygun olarak yörede yaşayanların alanın mevcut kaynaklarını kullanmasını sağlayarak doğal hayata dayalı geleneksel yaşam şekillerinin korunacağı,

Sürdürülebilir Koruma ve Kontrollü Kullanım Alanları, kesin korunacak hassas alanlar veya nitelikli doğal koruma alanlarını etkileyen, bu koruma bölgeleri ile bütünlük gösteren, korumaya katkı sağlayacak, doğal ve kültürel bakımdan uyumlu, düşük yoğunlukta faaliyetler, turizm ve yerleşimlere izin verilebilecek, alanlar olarak tanımlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013a).

Doğal sit kategorilerinin belirlenmesi aşamaları, alanın sahip olduğu biyolojik, ekolojik (flora, fauna, habitat), jeolojik, hidrojeolojik, jeomorfolojik ve peyzaj değerleri ile bu alanların sınırlarının belirlenmesi amacı ile T.C Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlığı Koruma Genel Müdürlüğü'nün 2013 yılında yayınladığı Doğal Sit Alanlarının Değerlendirilmesine İlişkin Teknik Esaslar adlı çalışmada yer almaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2013b). Teknik raporun yasal dayanağını 2863 sayılı Kanun, 644 sayılı KHK'nin madde 13/A ile; 19.07.2012 tarihli ve 28358 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren "Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik" oluşturmaktadır (Resmi Gazete, 2012). İlgili yönetmelik uyarınca herhangi bir korunan alanın güncel durumu tespit edilmeden, o alanın korunan alan statüsü yeniden değerlendirilemeyecek; bu alanların güncel durumu ise, alanın biyolojik çeşitliliği, hidrolojisi, hidrojeolojisi başta olmak üzere her açıdan durumu ekolojik temelli bilimsel araştırma yapılarak belirlenmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur.

Türkiye'de doğal kaynak değerlerini içeren doğal sitlerin koruma ve kullanma koşullarına ilişkin kararların iptali istemi ile yerel halk, özel firmalar ya da kamu kurumları tarafından açılan davalar, ülke gündeminde sıklıkla yer almaktadır. Çalışmanın bu bölümünde; yasal-yönetmelik, planlama ve uygulama açısından uyumsuzluklara sebep olan dâhili kararlar ile sonuca ulaşmış bazı dava konuları incelenmiştir.

Çalışma kapsamında; doğal sit olarak ilan edilen ve derecelendirilmesi yapılan alanlarda oluşan uyumsuzluğu temsil etmesi bakımından, Adana kenti Yumurtalık ilçesi sınırları içinde yer alan Türkiye'nin en büyük deltası olan Çukurova Sulak Alan Ekosisteminin en büyük parçası olan Yumurtalık Lagünleri, seçilen ilk örnek olmuştur. Yumurtalık Lagünleri, 19.11.1993 tarihinde Adana Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 1609 sayılı kararı ile I.Derece Doğal Sit, 31.013.1994 tarihinde 94/5451 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile Tabiatı Koruma Alanı ilan edilerek koruma altına alınmıştır. 09.02.2005 tarihinde Ramsar Sözleşmesi Listesi'ne dâhil edilmiştir. 2008 yılında Yumurtalık Lagünleri Yönetim Planı yürürlüğe girmiştir (Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 2013). Yumurtalık Lagünü, 06.12.2008 tarih ve 27076 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2008/14355 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile "Tabiatı Koruma Alanı" statüsü kaldırılarak "Milli Park" statüsüne dönüştürülmüştür. Ancak, İskenderun Çevre Koruma Derneği ile Yumurtalık Balıkçıları Kalkındırma Yaşatma ve Yumurtalık Doğa Çevre Koruma ve Güzelleştirme Derneği tarafından açılan davada, Danıştay 10. Dairesi; davaya konu olan Yumurtalık Lagünü'nün Bakanlar Kurulu Kararına gerekçe olan koruma alanı niteliğini yitirdiğine ilişkin herhangi bir durum olmadığı, aksine Ramsar Sözleşmesi uyarınca bu alanın

doğal karakterini bozacak uygulamalardan kaçınılmasını ve koruma uygulamalarını geliştirmeyi temel alan uluslararası taahhüt ve sorumluluğuna aykırı hareket edilmesi gerekçesi ile. Bakanlar Kurulu Kararı'nı iptal etmiştir (Danıştay 10. Dairesi 2009/1713 E., 2014/895 K.).

Doğal sit statüsüne sahip bir alanda mülkiyet hakkı ile ilgili uyuşmazlığı konu eden başka bir dava konusu Aydın'ın Söke İlçesinde yaşanmıştır. Dava konusu uyuşmazlığın; davacının önceki tarihlerde I. derece doğal sit alanında kalan taşınmazın uzun süre kamulaştırılmadığından zarara uğradığı gerekçesi ile ilgili zararın karşılanması talebi ile mahkemeye başvurması ancak tazminat talebinin reddine ilişkin işlemde kaynaklandığı, dava dosyasında belirtilmektedir. İlgili mahkemenin davacıya ait taşınmazların değerinin tespiti amacıyla yaptırılan keşif ve bilirkişi incelemesinde davacının taşınmazlardan doğal şartlardan ötürü (denizin gelgit alanında bulunması, su taşkını riskinin olması) tasarruf etme imkânının bulunmadığı ve bu nedenle taşınmazın kullanılmamasından kaynaklanan bir zarardan bahsedilemeyeceği belirtilmiştir. Diğer taraftan mevzuat incelendiğinde, doğal sit statüsünde bulunan taşınmazlar için hazine taşınmazları ile takas yapma imkânının olduğu bilinmektedir. Ancak takas işlemleri için Koruma Amaçlı İmar Planı gerekli olduğu ilgili mevzuatta bildirilmiştir. Koruma Amaçlı İmar Planının mevcut olmamasından, ek olarak uyuşmazlığa konu taşınmazın kamulaştırılması zorunlu bir statüde bulunmaması ve bu nedenle kamulaştırmaz el atma nedeni ile oluşan bir zarardan bahsedilemeyeceği gerekçesi ile davacının talebi reddedilmiştir (Danıştay 6. Dairesi 2015/4418 K.).

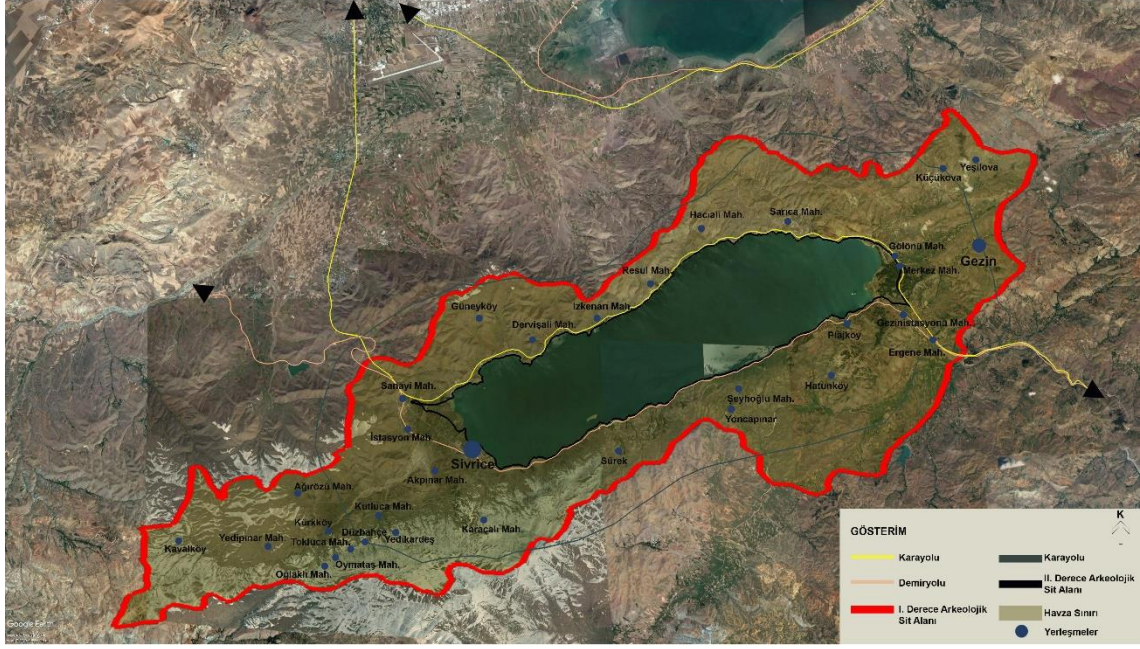
Doğal kaynak değerlerin korunması ve enerji üretimi konuları arasında büyük uyuşmazlıklara neden olan HES'ler (Hidroelektrik Santral) idare mahkemelerinin ve Danıştay'ın gündeminde sıklıkla yer almaktadır. Özellikle ÇED (çevresel etki değerlendirme) *olumlu ya da gerekli değildir* raporlarının iptali gerekçesi ile açılan davaların sayısının giderek arttığı bilinmektedir. Bu davalardan Rize Kenti Fındıklı İlçesi sınırları içinde yer alan aynı zamanda 1. derece doğal sit statüsüne sahip Abuçağlayan Deresi üzerinde kurulması planlanan HES hakkında "Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu" kararı verilmesine ilişkin 04.04.2008 günlü, 2597 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Çevresel Etki Değerlendirmesi ve Planlama Genel Müdürlüğü işleminin iptali istemiyle açılan davada; 4856 sayılı Çevre ve Orman Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, 2872 sayılı Çevre Kanunu ve Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği ile davalı idareye verilen görev ve yetkilerin amacına ve belirlenen çevre politikalarına uygun olarak, projenin kapsamlı çevresel etkilerinin hesaplanıp, tespit edilen sorunların ve belirsizliklerin giderilmesi ve uyuşmazlığa konu proje ile aynı vadede kurulması planlanan diğer projeler birlikte değerlendirilerek uyuşmazlık konusu santral ve eklentilerinin çevreye vereceği zararın kapsamlı bir Çevresel Etki Değerlendirmesi çalışması ile tespit edilmesi gerekirken, bu hususlar gözardı edilerek, Rize Kenti, Fındıklı İlçesi sınırları içinde Abuçağlayan Deresi ve Vadisi üzerinde kurulacak HES projesi için davalı Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından Çevresel Etki Değerlendirmesi Olumlu kararı verilmesinde hukuka ve mevzuata uyarlık görülmediği gerekçesiyle iptali yolunda Rize İdare Mahkemesince verilen 30.06.2010 günlü, E:2008/369, K:2010/311 sayılı kararı onanmıştır (Danıştay 14.Dairesi K: 2011/5369 K.) (Akgedik, 2013).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma alanı olan Hazar Gölü Havzası, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Bölümünde Elazığ sınırları içerisinde bulunmaktadır. Güneydoğu Toros Dağları arasında çöküntü üzerinde yer alan göl, 274,9 Km² lik göl havzası ve 78,8 Km² lik su yüzeyine sahip olup, güneybatı-kuzeydoğu istikametinde ortalama 20 Km uzunluğunda, güneydoğu-kuzeybatı istikametinde ise, ortalama 4,5 Km genişliğindedir (Duran ve Günek, 2007). Havza sınırları içinde 14 adet yerleşim merkezi bulunmaktadır. Hazar Gölü barındırdığı doğal ve kültürel unsurları ile çeşitli koruma statülerine sahiptir (Şekil 1). Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 11.07.1991 tarih ve 856 sayılı kararı ile;

- Yılanlı Ada 1.Derece Doğal Sit Alanı, Kilise Adası ve çevresi (Batık Kent) ile Göl'ün doğu yakasındaki Yarım Ada 1. Derece Arkeolojik Sit Alanı,
- Göl'ün çevresini izleyen mevcut karayolu ile Göl arasındaki bölge 2. Derece Doğal Sit Alanı ve,
- Karayolunun üst kısmında kalan alanlar ise, 3.Derece Doğal Sit Alanı olarak kabul edilmiştir (Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi).

Şekil 1. Hazar Gölü Sit Alanı Sınırları (Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Hazar Gölü Yönetim Planından yararlanılarak hazırlanmıştır.) (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011).

Araştırmanın ana materyalini Elazığ Kenti, Hazar Gölü çeperinde yer alan konutların, 11.07.1991 günlü, 856 sayılı Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararı ile doğal sit içinde yer aldığı ve bu karara dayanarak yıkım işlemlerinin başlatılmasına karşın konut sahipleri tarafından Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu kararının iptali istemi ile açılan dava sürecinde mahkeme tarafından *dava konusu taşınmazın bulunduğu yerin çevre, peyzaj, topoğrafya, silüet vb, karakteristiklerinin göz önünde bulundurulması sureti ile doğal sit özellikleri taşıyıp taşımadığı ve taşınmazın özelliği itibari ile uygun olup olmadığının belirlenmesi amacı ile bir rapor hazırlanması* kapsamında oluşturulan bilirkişi heyetinin oluşturduğu bilirkişi raporu, oluşturmaktadır. Araştırmanın gerçekleştirilmesinde izlenen yöntem; yazarın bizzat bilirkişi yetkisine dayalı olarak dava dosyası ile konu ile ilgili kurumlardan alınan ve talep edilen verilerin incelenmesi, çevre mühendisi, harita mühendisi, jeoloji mühendisi ve şehir plancısı ile gerçekleştirilen arazi-etüt çalışmaları ve arazi çalışmaları sonucunda elde edilen verilerin ve ilgili kurumların mahkemeye sunduğu raporlarla karşılaştırılması ile konuyla ilgili benzerlik taşıyan dava konularını içeren Danıştay kararlarının değerlendirilmesi olmak üzere üç etaplı olarak gerçekleştirilmiştir.

Araştırma kapsamında; Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu kararları, Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Plan kararları, Hazar Gölü Havzası'nda Biyolojik Çeşitliliğin Tespiti, Hazar Gölü Sulak Alan Yönetim Planı incelenmiş ve arazi etüt çalışmaları kapsamında değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler kapsamında davaya konu olan taşınmazların bulunduğu alanın doğal sit karakteri taşıyıp taşıması yönünde karar alma süreci aktarılmıştır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Hazar Gölü sağladığı uluslararası kriterler doğrultusunda Türkiye'nin Ramsar Alanı adayı olan 122 alanından birisidir. Hazar Gölü Sulak Alan Koruma Bölgeleri (Sulak Alan Bölgesi, Ekolojik Etkilenme Bölgesi, Mutlak Koruma Bölgesi ve Tampon Bölge) Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği kapsamında belirlenmiştir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011).

Çalışma alanı olan 39 adet konut amaçlı yapı topluluğu, Hazar Gölü'nün kuzey doğrutusundaki yamaçta inşa edilmiştir. Bu yapılar ile Hazar Gölü arasında kıyıya paralel Elazığ-Diyarbakır Karayolu geçmektedir. Söz konusu yapılar Hazar Gölü kıyısına 200m. mesafede konumlanmıştır. Konut topluluğu 2 katlı müstakil yapılar ve yapıya ait bahçelerden oluşmaktadır. Ayrıca, konutlar ile Hazar Gölü arasında Şebgen Köyü'ne ait konutlar da yer almaktadır (Şekil 2).

Arazi çalışmaları kapsamında yapılan incelemelere göre konutların yer aldığı Elazığ - Diyarbakır Karayolu boyunca, bu yolun kuzey tarafında dava konusu konutların dışında yer

yer birçok konut topluluğunun yapıldığı, bu konutların güneyinde ve Elazığ-Diyarbakır Karayolu ile Hazar Gölü arasında kalan bölgede, yer yer bazı köylere ait yapılar ile kamu kurumlarına ait tesislerin bulunduğu tespit edilmiştir. Dava konusu konutların bulunduğu alanın geneli kaya zeminlidir. Bu durum araştırma alanı içerisinde açılmış yarmalardan gözlemlenmiştir. Bu tür zeminler yerleşim açısından herhangi bir risk teşkil etmemektedir. Dava konusu sitenin bir paket arıtma tesisine sahip olduğu, ancak kurulduğundan beri kullanılmadığı, hatta elektrik bağlantısının yapılmadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla evsel nitelikli atıksular deşarj kriterlerine uygun olmadan direkt alıcı ortama verilmektedir. Bu durum çevresel sorunlara neden olmaktadır

Araştırmada öncelikle konutların yer aldığı arazinin doğal sit karakterinin belirleme süreci ile ilgili olarak "Doğal Sit Alanların Değerlendirilmesine İlişkin Teknik Esaslar" adlı rapor temel alınmıştır.

Şekil 2. Dava konusu konutların konumu (Google Earth uydü görüntüsünden üretilmiştir)

İlgili raporda, "mevcut alanların değerlendirilmesi ve yeniden tespit yapılması için öncelikle ön inceleme yapılır ve ön değerlendirme raporu düzenlenir. Ön değerlendirme raporu neticesinde, bilimsel araştırma çalışmasının gerekliliğinin ortaya konulması durumunda Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Raporu, jeolojik, jeomorfolojik, hidrojeolojik ve peyzaj değerlerine ilişkin çalışmalar yapılır veya yaptırılır. Bu çalışma neticesinde alanın doğal sit karakterinde bir alan olup olmadığı ve/veya doğal sit kategorisi, yapılacak nitel (gözleme dayalı) ve nicel (sayısal) değerlendirmelerle belirlenir" ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeden yola çıkılarak Hazar Gölü ve çevresi doğal sit sınırlarının belirlenmesi için bahsi geçen araştırma raporunun incelenmesi gündeme gelmiştir. Belirtilen teknik rapor Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan talep edilmiştir. Ancak konu ile ilgili sunulan rapor sit derecelendirmesine ilişkin kapsamlı bilimsel veriler içermemektedir.

Davaya konu olan taşınmazlar ve üzerine inşa edilen konutların bulunduğu alan ile ilgili olarak, Kültür ve Turizm Bakanlığı Diyarbakır Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından 11.07.1991 tarih ve 856 sayılı karar alınmıştır. Bu kararda, gölün çevresini dolaşan mevcut karayolu ile göl arası II. Derece doğal sit alanı, karayolunun üst kısmında kalan alanlar ise III. Derece doğal sit alanı olarak ilan edilmiştir.

Davaya konu olan alan ile ilgili olarak Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 11.07.1991 tarihli ve 856 sayılı kararı ile ilgili parsellerin III.Derece Sit Alanı olarak ilan edilen bölgede yer aldığı karar itibari ile; Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun Doğal Sitler, Koruma ve Kullanma Koşulları ile ilgili 728 sayılı ilke kararının 3. Maddesinde III.Derece Doğal Sit alanlarının doğal yapısının korunması ve geliştirilmesi kapsamında yörenin potansiyeli ve kullanım özelliği de göz önünde bulundurularak konut kullanımına açılacak alanlar olduğu belirtilerek, bu alanlarda kullanıma açılacak bölgelerde, geçici dönem yapılanma koşullarının ilgili kurumların görüşleri alınarak koruma kurullarınca

belirlenmesine ve bu belirlemede varsa 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planı veya 1/5.000 ölçekli nazım imar planı kararları ile arazinin topografya, peyzaj, silüet vb. karakteristiklerinin göz önünde tutulmasına, ancak hazırlanacak Koruma Amaçlı İmar Planı kriterlerini etkileyebilecek nitelik ve yoğunluktaki uygulamalara Koruma Amaçlı İmar Planı yaptırılmadan izin verilemeyeceği kararı alınmıştır. Aynı kararda ayrıca Elazığ İli Hazar Gölü ve çevresinin doğal sit alanı olarak korunması amacıyla alan ile ilgili 1/1000 ölçekli uygulama imar planının tescil tarihi ile aynı zamanda Bayındırlık ve İskan Bakanlığı'na yaptırılması ile ilgili karar alınmasına rağmen bugüne kadar böyle bir planın hazırlanmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle yönetmelik gereği 1/25.000 ölçekli çevre düzeni planının temel olarak alınması gerekmektedir. Bu bağlamda bilirkişi heyeti tarafından, halen yürürlükte olan "Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı" plan kararları incelenmiştir.

Davaya konu konut alanının bulunduğu çevrenin kültürel ve doğal özellikleri kapsamında Çevre Düzeni Planı kararları uyarınca alan; Kullanma Sınırlaması Getirilen Alanlar başlığı altında "Ekolojik Öneme Sahip Alan", "Özel Kanunlara Tabi Alanlar" başlığı altında "Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgesi/Turizm Merkezi ile Orman ve Ağaçlandırılacak Alanlar başlığı altında "Orman Alanı", Tarımsal Arazi Kullanımları başlığı altında "Tarım Arazisi" statüsünde yer almaktadır (Şekil 3).

Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı hükümlerinde "*Ekolojik Öneme Sahip Alan*" tanımında; aynı alanda birden çok doğal niteliğe sahip (su kaynakları, hassas ekosistemler, su ve kara ekosistemleri arasında yer alan geçiş bölgeleri, toprak niteliği ve topografik özellikleri, bitki örtüsü, yaban yaşamı) ya da insan etkisi altında yeniden biçimlenmeden önce bu potansiyele sahip olduğu öngörülen ekolojik ilişki ve etkileşimlerin bütünlük arz ettiği; tür çeşitliliği, iklimsel duyarlılık, su döngüsünün, yaban yaşamının ve insan yaşam ortamlarının kalitesinin sürekliliği açısından korunması öngörülen özel öneme sahip alanları ve doğal koridorları ifade ettiği açıklaması yer almaktadır. Tanımdan yola çıkılarak, çevre düzeni planının 1/100.000 ölçeğinde hazırlanmış olduğu da göz önünde bulundurularak ekolojik öneme sahip alanın ekolojik potansiyelinin bu ölçekte belirlenmesinin sağlıklı olmadığı görülmektedir. Kaldı ki, hali hazırda da bu statü kararının hangi verilere dayanılarak verildiği belirtilmemiştir. Bu nedenle bu alan için daha kapsamlı bir araştırmanın yapılması gerektiği gündeme gelmektedir. Bu kapsamda yapılan araştırmalar sonucunda "*Hazar Gölü Havzası'nda Biyolojik Çeşitliliğin Tespiti*" ve "*Hazar Gölü Sulak Alan Yönetim Planı*" başlıklı çalışmalardan yararlanılmıştır. Bu bağlamda Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü XV. Bölge Müdürlüğü Elazığ Şube Müdürlüğü idaresinde hazırlanan söz konusu çalışmalar araştırma kapsamında incelenmiştir.

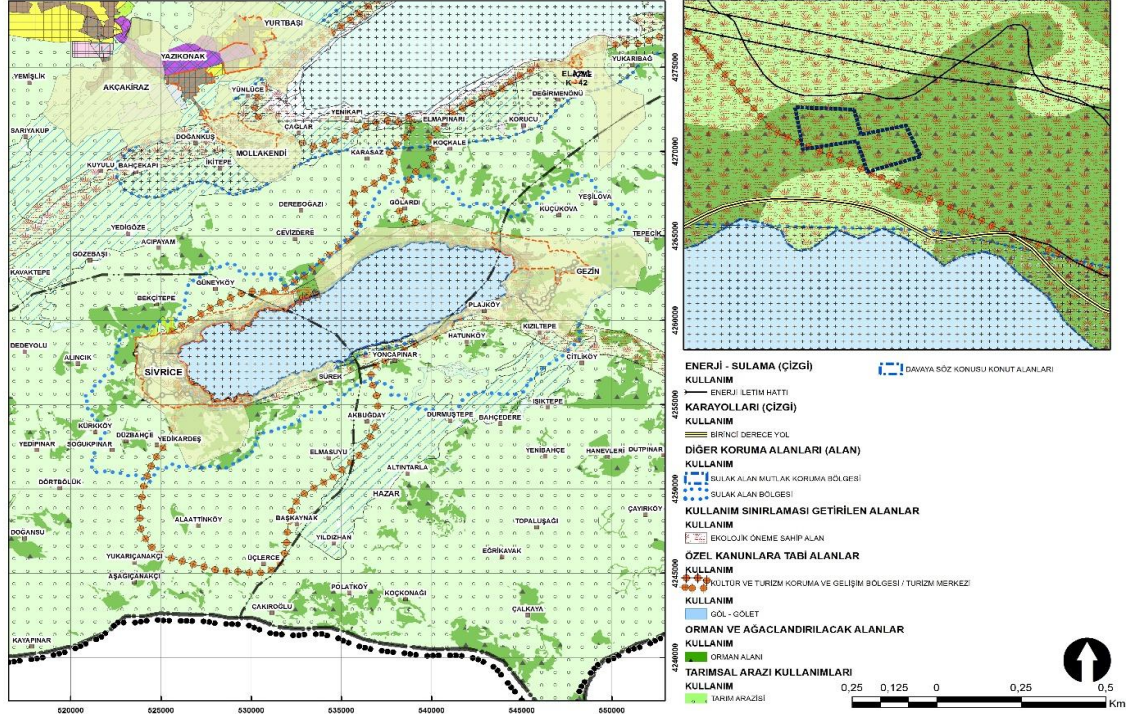
Hazar Gölü Havzası Biyolojik Çeşitliliğinin Tespiti çalışmasında Hazar Gölü Sulak Alan Havzası'nda yapılacak fiziki planlama çalışmalarına atlık oluşturacak şekilde; önemli ve geri getirilemez doğal ekosistemlerin tespiti ve korunmasına esas verilerin ortaya konulması, yerel, bölgesel ve ulusal karar vericiler için koruma ve kullanma ilkelerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Çalışmada biyolojik çeşitlilik envanteri ortaya çıkarılmış, bölgedeki tür ve habitatlar EUNIS (Avrupa Doğa Bilgi Sistemi), Ramsar, AB Kuş, AB Habitat Direktifleri ile IUCN Kırmızı Liste kriterlerine göre sınıflandırılmış; tehditler ve koruma önlemleri ortaya konulmuştur (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012).

Çalışma kapsamında Hazar Gölü Havzası Biyolojik Çeşitliliğinin Tespiti Sonuç raporunda yer alan flora ve fauna envanter tespit çalışmalarından yararlanılmıştır. Tespit çalışmaları (Karasal Omurgasızlar (Böcekler), Balıklar, Amfibi ve sürüngenler, kuşlar, memeliler başlıkları altında) ve flora çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Hazar Gölü Havzası Biyolojik Çeşitliliğinin Tespiti Sonuç Raporu'nda flora ve fauna envanter çalışmalarının metodolojisi olarak Hazar Gölü ve çevresinde gözlem noktaları oluşturulmuştur (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012). Alanda belirlenen gözlem noktalarının koordinatlarına göre davaya konu olan parsellerin bulunduğu alana ilişkin biyolojik çeşitlilik tespiti sonuç raporunda, alanda yapılan fauna çalışmalarına göre kuş ve memeli türlerine göre Uluslararası Doğa Koruma Birliği Kırmızı Listesi'ne göre tehlike altında kabul edilen bir türün mevcut olmadığı görülmektedir. Tespit raporu'nda her bir uzmanlık alanı için oluşturulan habitat haritalarına göre koruma zonları belirlenmiştir. Davaya konu olan parsellerin bulunduğu alan ve yakın çevresi belirlenen koruma zonu içinde yer almamaktadır.

Araştırma raporuna göre alanda yapılan floristik araştırmalar çerçevesinde arazi çalışmaları kapsamında belirlenen gözlem noktalarına göre davaya konu olan alan çevresinde endemizm kategorisinde türlerin olduğu saptanmıştır. Belirtilen lokalitide saptanan türler Tablo 1.de yer almaktadır.

Biyolojik çeşitlilik tespit raporuna göre Tablo 1’de yer alan türlerden *Alcea calvertii* (Boiss.) Boiss. ve *Onobrychis fallax* Freyn Et Sint. türleri endemizm kategorisinde LR (Ic) yani en az endişe verici, *Wiedemannia orientalis* Fisch & Mey LR (cd) yani koruma önemi gerektiren tür olarak sınıflandırılmıştır (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012). Belirtilen çalışmada yapılan floristik değerlendirmeye göre alan; hassas, tehlikeye düşebilir veya tehlike altındaki türler veya tehdit altındaki ekolojik türlerle desteklenmediği kararı araştırma raporunda yer almaktadır. Endemik türlerin yayılış alanları bölgesel olarak belirlendiğinden belirlenen türlerin davaya konu olan alan sınırları içinde varlığına ilişkin detaylı noktasal ölçümlerinin yapılması gerekmektedir.

MALATYA-ELAZIĞ-BİNGÖL-TUNCELİ PLANLAMA BÖLGESİ 1/100.000 ÖLÇEKLİ ÇEVRE DÜZENİ PLANI

Şekil 3. Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli 1/100.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı içinde Hazar Gölü ve Hazar Gölü çevresinde davaya söz konusu olan konutlar (Çevre Düzeni Planı kullanılarak oluşturulmuştur) (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015)

Tablo 1. Arazi gözlem noktalarına göre davaya konu olan parsellerin bulunduğu alan çevresinde tespit edilen endemik türler (Orman ve Su İşleri Bakanlığı, 2012).

TÜR	Takım, Cins ve Tür adı	Habitat	Element	Endemizm	Populasyon Yoğunluğu
MALVACEAE					
1.	<i>Alcea calvertii</i> (Boiss.) Boiss.	Aşınmış kıyılar, yamaçlar, volkanik tepeler	İran-Turan	Endemik LR (Ic)	Az yoğun
FABACEAE					
2.	<i>Onobrychis fallax</i> Freyn Et Sint.	Kireçtaşı, yamaçlar bozkır	İran-Turan	Endemik LR (Ic)	Yoğun
LAMIACEAE					
3.	<i>Wiedemannia orientalis</i> Fisch & Mey	Taşlı tepelikler, bozkır, tarlalar, bağlar, yol kenarları	İran-Turan	Endemik LR (cd)	

Farklı ekolojik karakterdeki sulak alanlara sahip olan Hazar Gölü ve çevresinin ekolojik dengesinin korunması amacı ile Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Doğa Koruma Dairesi Başkanlığı Sulak Alanlar Şube Müdürlüğü koordinasyonunda

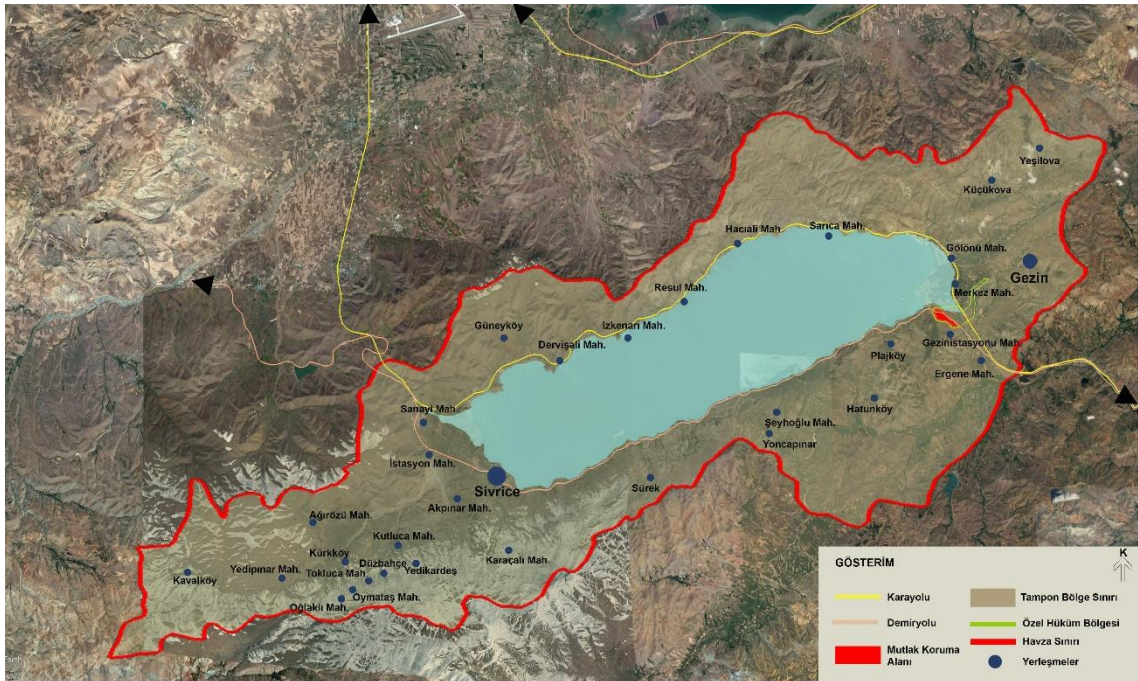

hazırlanan Hazar Gölü Sulak Alan Yönetim Planı ilgili birimden talep edilmiştir. Sulak Alan Yönetim Planı'nda yapılan araştırmalar sonucunda "Ekolojik Etkilenme Koruma Bölgeleri" haritası dikkate alınmıştır. Oluşturulan haritaya göre davaya konu olan alanın "Tampon Bölge Sınırı" içinde yer aldığı görülmektedir (Şekil 4).

Hazar Gölü Yönetim Planı'nda tampon bölge sınırları içinde Göl'ün ekolojik özelliklerini etkileyecek şekilde faaliyetlerde bulunulamayacağı ve bu bölgede tarım, hayvancılık ve kontrollü turizm faaliyetleri ve Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği hükümleri dışında bir faaliyete izin verilemeyeceği Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği kapsamında, tampon bölge içerisinde halen faaliyet gösteren işletmeler ile yeni talepler için Genel Müdürlük'ten izin alınması gerektiği kararları alınmıştır. Yönetim planı kararlarına göre söz konusu alan, tampon bölge sınırları içinde yer almaktadır. Yönetim planı kararları gereği bu alanlar tarım, hayvancılık, kontrollü turizm faaliyetleri dışında başka faaliyetlere izin verilemeyecek alanlar olduğundan davaya konu olan parsellerin olduğu alanın bu maddeyi ihlal ettiği görülmektedir. Ancak yönetim planı 30.01.2002 yılında yayımlanmış ve 17.05.2005 tarihinde revize edilerek yürürlüğe girmiştir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011). Bahsi geçen konutların bu tarihlerden önce inşa edildiği bilindiğinden bu konuda plan kararlarına aykırılıktan bahsedilemeyeceği düşünülmektedir. Ayrıca davaya konu olan alan, yönetim planı kararında "Hazar Gölü Sulak Alan Koruma Bölgeleri Özel Hüküm Bölgeleri" sınırları içinde de yer almamaktadır.

4. SONUÇ

Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu aracılığıyla ilan edilen doğal sitler genel olarak değerlendirildiğinde, özellikle görsel doğal güzellikleri, biyolojik çeşitlilik, ekolojik hizmet ve katkıları (özellikle karbon tutma ve depolama görevi), ekolojik besin, temiz su, yerel kültür ve ürün potansiyeli, turizm/rekreasyon açısından cazip konumda olması gibi söz konusu değerlerin ve varlıkların geleceğe yönelik korunması ve geliştirilmesi bağlamında toplum yararına hizmet verebilecek önemli role sahiptir. Doğal sit derecelendirilmesindeki amaç, koruma alanlarının belirlenmesi, sınıflandırılması ve korunması gereken alanların koruma amaçlarını belirleyerek mevcut duruma uygun yönetim ve koruma stratejilerinin ortaya konulmasını sağlamaktır. Doğal sit olarak saptanan yerlerin kendi içinde ve çevresi ile olan ekolojik ilişkileri ve bu ilişkilerin denge unsuru olan doğal kaynaklar göz ardı edildiğinden kamuoyu doğal siteleri sürekli olarak görselliğin ön planda olduğu güzellik, olağanüstülük gibi niteliklerle değerlendirmektedir. Oysa ki, doğal siteler; topografik, hidrolojik, biyolojik, estetik, algısal, kültürel, tarihsel değeri olan ender kaynaklardır (Güleç, 1984).

Şekil 4. Sulak Alan Yönetim Planına göre "Koruma Bölgeleri" ve davaya konu alanın konumu (Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü tarafından hazırlanan Hazar Gölü Yönetim Planından yararlanılarak hazırlanmıştır)(Çevre ve Orman Bakanlığı, 2011).

Yapılan arazi incelemeleri ve ilgili kurumlardan alınan çalışmalar doğrultusunda davaya konu olan alan ile ilgili olarak hazırlanan bilirkişi raporunda aşağıdaki maddeler yer almıştır.

- Koruma Kurulu'nun aldığı tescil kararının derecelendirmeye temel alınacak, sınırların hangi ölçüte göre değerlendirildiği, hangi koordinatlara göre geçirildiği ve hangi verilere dayanarak sınır çizgilerinin belirlendiği ile ilgili bilimsel verilere rastlanılmamıştır. Harita üzerinden belirli bir ölçüte dayandırılmadan geçirilen sınır çizgileri, mülkiyet ve yapılaşma haklarının kullanımını kısıtlamakta ve mağduriyetler yaşanmasına sebebiyet vermektedir.
- Sorunların çözülmesi ve korunan alanlarda yapılaşma koşullarının belirlenmesi için kanunda da belirtildiği üzere "Koruma Amaçlı İmar Planı'nın hazırlanması gerekmektedir. Hazar Gölü ve çevresi doğal sit tescil kararının verildiği 1991 yılından bugüne kadar bu planın hazırlanmaması bir eksikliklerdir. Bu durum gelecekte sorunların daha da artmasına neden olacaktır.
- Koruma Amaçlı İmar Planı'nın dayanağını oluşturacak çalışma kapsamında bahsi geçen "Ekolojik Temelli Bilimsel Araştırma Raporu'nun konunun uzmanlarınca ivedilikle hazırlanması son derece önemlidir.
- Araştırma sürecinde elde edilen veriler kapsamında bu rapora temel oluşturacak çalışmaların mevcut olduğu görülmektedir. Tespit raporuna göre yapılan fauna ve flora araştırmaları Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'nün hazırlamış olduğu "Doğal Sit Alanlarının Değerlendirilmesine İlişkin Teknik Esaslar" adlı uygulama rehberinde yer alan başlıklardır.
- Uygulama rehberine göre doğal sit alanı belirlenirken ve kategorize edilirken belirlenen biyolojik kriterlerin nitel ve nicel olarak analiz edilmesi, çeşitli istatistikî yöntemlerin kullanılarak (Analitik Hiyerarşik Süreci vb. gibi) değerlendirme yapılması ve bir dizi kapsamlı çalışmayı gerekli kılmaktadır. Bu nedenle mevcut çalışmalar Hazar Gölü ve çevresi doğal sit sınırlarının belirlenmesi ve sit alanlarının kategorize edilmesinde tek başına yeterli değildir.
- Hazar Gölü ve Havzası'ndaki yapılaşmalar ve gittikçe artan insan baskısı, tür alanlarını ve popülasyon yoğunluklarını olumsuz yönde etkilediği, rastgele ve hızlı yapılaşmanın bölgenin doğal özelliklerini bozduğu gözlemlenmiştir. Bu anlamda **Hazar Gölü'nün (davacının dosyada yer alan ifadesine atfen) yalnızca görsel özelliklerinden dolayı değil, doğal karakteri nedeniyle ile bir bütün olarak (doğal tektonik yapısı, sahip olduğu biyoçeşitliliği vb.) kamu yararı açısından mutlaka korunması** amacı ile yapılaşma faaliyetlerinin kontrollü olması gerekmektedir. Bu kapsamda, Koruma Amaçlı İmar Planı'nın ivedilikle hazırlanarak yapılaşma ile ilgili belirsizliklerin ortadan kaldırılmalıdır.

Arazi gözlem- tespit çalışmaları, dava konusu alana ilişkin ilgili kararlar ile yapılan çalışmaların incelenmesi sonucu yukarıda belirtilen eksiklikleri ve önerileri içeren bilirkişi raporu sayın mahkemenin takdirine sunulmuştur.

Doğal sit derecelendirme sorunu bugün, çalışma kapsamında incelenen dava konuları ile araştırma kapsamında incelenen örnekte olduğu gibi ülke genelinde yaşanan önemli bir sorundur. Kırsal alanlardan kentlere yoğunlaşan göç, paralelinde yaşanan hızlı kentleşme, ikinci konut ve turizm amaçlı kıyı yapılaşması, arazi rant eğilimleri, mevzuatın uygulanamayışı, imar afları yanında sitlere yönelik karar verme zaman sürecinin uzun tutulması, kamuoyunda bu alanlara ait beklenti ve baskıları gündemde tutmakta, bunun da ötesinde sit kararları etkinliğini yitirebilmektedir. Karar verme süreçlerinde başlıca sorunlardan biri, doğal sitlerin işleyişini ortaya koyan ekolojik araştırma ve metodolojik yaklaşımlardaki eksikliklerdir (Türkyılmaz, 2005). Gül vd.'nin (2007) ifadesi ile gerçek anlamda doğa koruma arzulanıyor ise; ülke ölçeğinden yerel ölçeğe kadar doğal kaynaklara yönelik koruma ve ekonomi politikaları, bu kaynakların sektörel ölçekteki paylaşımı, üretim-tüketim ilişkileri gibi çok yönlü yönetim politikalarını ya da önceliklerinin kamuoyu önünde net bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Diğer taraftan; yürürlükte yer alan yeni yönetmelikle birlikte herhangi bir koruma alanının güncel durumu ortaya konulmadan koruma statüsünün değerlendirilemeyeceği, güncel durumu tespitinde ise, alanın biyolojik çeşitliliği, hidrolojisi, hidrojeolojisi başta olmak üzere tüm kriterler açısından ekolojik temelli bilimsel araştırmanın yapılması yükümlülüğünün getirilmiş olması yaşanan mağduriyetlerin çözümünde etkin olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgedik, H. (2013). Danıştay Kararları Işığında Hidroelektrik Santraller, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, 4/15
- Çevre ve Orman Bakanlığı, (2011). Hazar Gölü Sulak Alan Yönetim Planı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Elazığ
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2013a). <http://www.csb.gov.tr/gm/tabiati/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=webmenu&Id=8969>, Erişim Tarihi: 10.03.2017
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2013b). Doğal Sit Alanlarının Değerlendirilmesine İlişkin Teknik Esaslar, http://www.csb.gov.tr/db/tabiati/edotordosya/Teknik_esaslar_04032013.pdf, Erişim Tarihi: 09.01.2017
- Çevre ve Şehircilik Bakanlığı (2015). Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli Çevre Düzeni Plan Kararları, <http://mpgm.csb.gov.tr/malatya---elazig---bingol---tunceli-planlama-bolgesi-i-82187>, Erişim Tarihi: 09.01.2016
- Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi
- Dudley, N. (2008). Guidelines for Applying Protected Area Management Categories (Editor: N. Dudley) Gland, Switzerland, ISBN: 978-8317-1086-0.
- Duran, C., Günek, H. (2007). Hazar Gölü Havzası Arazi Kullanımındaki Değişikliklerin Belirlenmesi (1956-2004), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 17(2):31-52, Elazığ
- Eröksüz, C. (2016). Korunan Alanlar Doğal Sit ve İlgili Mevzuat, Adalet Yayınevi, ISBN: 978-605-146-808-2, Ankara.
- Gökçeoğlu, C. ve Ayaş, Z. (2012). Doğal Sit Alanlarının Belirlenmesi ve Derecelendirilmesinde Biyo-ekolojik ve Jeolojik Yaklaşımlar, T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü Tabiat Varlıklarının Korunması: Biyolojik Çeşitlilik ve Korunan Alanlar Eğitim Semineri, Antalya
- Gül, A., Özgüner, H., Özsu, O. (2007). Ülkemizdeki Doğal Sit Alanlarının Planlanması ve Yönetiminde Peyzaj Mimarlığının Rolü, 3.Binyılda Peyzaj Mimarlığı Kongresi, Hedefler-Stratejiler-Politikalar, Antalya
- Güleç, S. (1984). Doğal Anıtların Sınıflandırılması, Tabiat ve İnsan Dergisi, Yıl: 18, Sayı:1, Ankara.
- IUCN, 2008. The International Union for Conservation of Nature, <https://www.iucn.org/about> Erişim Tarihi: 10.03.2018.
- IUCN, 2016. Protected Planet Report 2016, <https://www.protectedplanet.net/c/protected-planet-report-2016>, Erişim Tarihi: 02.03.2018
- Koç, B. (2006). Tanzimat Sonrası Hukuk Metinlerinde Çevre Bilincinin Arka Planı Olarak "Av Yasak ve Sınırlılıkları" Üzerine Bazı Düşünceler, Ankara Üniversitesi Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi, Sayı:19.
- Kurdoğlu, Oğuz. (2007). Dünyada Doğayı Koruma Hareketinin Tarihsel Gelişimi ve Güncel Boyutu, Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 8 (1), 59-76
- Kültür ve Turizm Bakanlığı, (1999). Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu İlke Kararları <http://www.kulturvarliklari.gov.tr/TR,44334/ilke-karari--karar-no-728--karar-tarihi-19062007.html> Erişim Tarihi: 02.01.2017
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı, (2012). Hazar Gölü Havzası Biyolojik Çeşitliliğin Tespiti Projesi, XV.Bölge Müdürlüğü- Elazığ Şube Müdürlüğü, Elazığ
- Resmi Gazete, (2012). Korunan Alanların Tespit, Tescil ve Onayına İlişkin Usul ve Esaslara Dair Yönetmelik, <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/07/20120719-3.htm> Erişim Tarihi: 19.01.2018
- TMMOB Orman Mühendisleri Odası, (2018) Mevzuatlar, Korunan Alanlar (III.Aşama:Planlama), <http://ormuh.org.tr/arsiv/files/Planlama.pdf>, Erişim Tarihi: 19.01.2018
- Türkyılmaz, B. (2012). Doğal Sitler-İzmir ve Çevresinde İrdelenmesi, TMMOB Kent Sempozyumu, Ankara

URL-1, (2018). <http://www.parcoabruzzo.it/page.php?id=251> Erişim Tarihi: 17.03.2018

URL-2, (2018). <https://www.canada.ca/en/environment-climate-change/services/environmental-indicators/protected-areas.html> ,Erişim Tarihi: 17.03.2018.

Vuruşkan A., Ortaçesme V. (2009). Antalya Kentindeki Doğal Sit Alanlarına İlişkin Sorunların İrdelenmesi, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakóltesi Dergisi, 2009, 22(2), 179–190

EXTENDED ABSTRACT

The term “natural protected area”, as peculiar to Turkey, is of crucial importance in terms of protection of natural landscape sources within the scope of built environment relation. However, taking subjective and alternating decisions instead of scientific decision, which are required to be taken in accordance with the ecological planning and conservation criteria in the protection of natural landscapes during the dense housing process lead victimization of local residents, pitting them against the public institutions and organizations. On the other hand, a threat for the ecological characteristics of natural protected areas to retrogress arises due to the decision taken in line with the housing process. This problem, which is faced in the natural protected areas, is analyzed in this study within the scope of the case study, which was brought to the provincial administrative court for the immovables located around the Hazar Lake in Elazığ province, as subjected to various natural protected area rating.

The main material of the research comprises of the report, prepared by the commission of experts within the scope of decision no.: 856, dated as 11.07.1991, taken by Diyarbakır Cultural and Natural Heritage Conservation Board, where the demolition procedures were decided to be initiated claiming that the houses around Hazar Lake in Elazığ were located within the natural protected areas, to which the house owners appealed for reversal, while the court decided *a report to be drawn up on whether the area of immovable bears the characteristics of a natural protected area considering the environmental, landscape, topographical, skyline, etc. aspects, and whether the immovable is suitable based on its characteristics,*

The methodology of the research is of a three-stage process, as follows: analysis of the case file, including the data obtained and requested from the respective bodies, by the author personally in the capacity of an expert; comparison of the data obtained following the field survey works and land works carried out with environmental engineer, survey engineer, geology engineer and urban planner, with the report presented to the court by the respective bodies; and evaluation of State Council Decisions on precedent cases.

Within the scope of the research, the decisions taken by Diyarbakır Cultural and Natural Heritage Conservation Board, Malatya-Elazığ-Bingöl-Tunceli 1/100.000 Scaled Environmental plan decisions, as well as the Detection of Biological Diversity in Hazar Lake and Hazar Lake Wetland Management Plan were analyzed and reviewed within the context of field survey works. The decision-making process on whether the area of immovables in dispute bear the characteristics of natural protected area, or not, was stated in accordance with the obtained data.

Following the research, it was stated in the expert report on the area in dispute in line with the studies & works carried out by the respective authorities, including the field surveys that:

- The “natural protected area” registry decision, taken by the Conservation Board, was not regulated as per the scientific criteria to be based for rating.
- The housing and ever-increasing community pressure around Hazar Lake and Basin had a negative impact on the nature and population density; and random & rapid housing adversely affect the natural characteristics of the area.

In this sense, it was outlined that the housing activities must be carried out under control for Hazar Lake to be protected in its entirety (natural tectonic structure, biological diversity it has, etc.) in terms of public welfare not only due to its visual characteristics, but also its natural characteristics.

It was concluded that Conservation Oriented Development Plan must be drawn up as the solution of current building pressure problem, and that "Ecologic Basis Scientific Research Report" must be drawn up by the respective experts without delay of time, as introduced and prescribed by the Ministry of Environment and Urbanization, which will constitute the basis of Conservation Oriented Development Plan.

Kent Meydanlarının Geçmiş ve Günümüz Görüntülerinin Görsel Peyzaj Kalitesinin Saptanması: İstanbul İli Taksim Meydanı Örneği

Determination of Visual Landscape Quality of Past and Present Images of City Squares: The Example of Istanbul Taksim Square

Belma ACARLI^a, Tuğba KİPER^{b*}

^aYüksek Peyzaj Mimarı, Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Tekirdağ, Türkiye

^bProf. Dr. Namık Kemal Üniversitesi, Güzel Sanatlar, Tasarım ve Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Tekirdağ, Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Araştırmada, İstanbul İli için önemli bir tarihi birikime sahip Taksim meydanı ve yakın çevresinin; geçmiş ve günümüz durumunun görsel peyzaj kalitesine ilişkin değişimi irdelenmiştir. Bu doğrultuda çalışmada; alana ilişkin eski ve yeni kent görünüşleri açısından görsel peyzaja ilişkin algısal farklılıklar saptanmıştır. Çalışma kapsamında görsel peyzaj analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda Taksim Meydanı ve yakın çevresinde yer alan kentsel kimlik açısından önem teşkil eden Taksim Meydanı, Taksim Maksemi, İstiklal Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Gezi Parkı, Atatürk Kültür Merkezi, The Marmara Otel'i'ne ait 7 şer adet fotoğraftan oluşan geçmiş ve günümüze ilişkin görüntüler uzman grubu tarafından 5 ana 18 alt parametre temelinde 5'li Likert ölçeği kullanılarak değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistiksel değerlendirmeler sonucunda, en çok ve en az tercih edilen geçmiş ve günümüz görünüşlerine ilişkin mekânsal karakteristikler tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Meydan, Kent Meydanı, Görsel Peyzaj Analizi, Taksim Meydanı

In this research; Taksim Square and its immediate surroundings, which has an important historical accumulation for the city of Istanbul, and its change in visual landscape quality is scrutinised by comparing the past and present situation. In this direction, the study reveals the perceptual differences related to the visual landscape in terms of old and new urban appearances of the area. The study adopts the method of visual landscape analysis. Within this framework, the past and today's images, which consist 7 photographs belonging to Taksim Square and its nearby places including Taksim Court, Istiklal Street, Cumhuriyet Street, Gezi Park, Ataturk Culture Centre, The Marmara Hotel as they are important in terms of urban identity, were evaluated by a group of experts using a 5-point likert scale based on 5 main parameters and 18 sub-parameters. As a result of the descriptive statistical assessments, the least and the most preferred spatial characteristics regarding both past and present appearances were determined.

Keywords: Square, Public Square, Visual Landscape Analysis, Taksim Square.

1. GİRİŞ

Meydanlar, kentte toplanma/dağılma merkezi oluşturma, görsel çekicilik gibi işlevlerinin yanısıra, özellikle; hem kent halkı hem de diğer ziyaretçiler için tanışma, bir araya gelme, toplanma, karşılaşma mekanları olmuşlardır. Öyle ki Erdönmezer (2014) meydanları; binalar arasında sosyal bir hayat (doku) yaratan mekanlar olarak tanımlamıştır. Böylelikle insanların şehrin karmaşasından kopup soluklandıkları, rahatlama ve dinlenme imkânı buldukları, insanların birbirini izledikleri ve kentteki olup biten olayları paylaştıkları çok amaçlı kullanım mekânları olmuşlardır. Bu noktada meydanlar antik dönemlerden Cumhuriyetin ilk dönemlerine kadar; agora, forum, plaza, campo, piazza, grand place olarak adlandırılan meydanlar; kentlerin yaşam felsefesini, yaşam tarzını yansıtan kent kültürünün önemli bir parçası olmuşlardır (İnceoğlu, Aytuğ, 2009; Atalay, 2011; Özer ve Ayten, 2005, Apak ve Erdönmez, 2015). Özellikle de kentsel bir mekân olan meydan, parçası olduğu kentle fiziksel, sosyal, kültürel, tarihsel bağlamda bir bütün oluşturmuştur (Ölmez Kalender ve Demiroğlu, 2011). Ancak; günümüzde teknolojik gelişmeler, değişen ve dönüşen yaşam standartları ve hızlı nüfus artışı ile birlikte büyüyen kentler için meydanlar; kavşak noktaları veya otopark alanlarına dönüşmüşlerdir (Kır, 2009; Özer ve Ayten, 2005). Taşçı'nın (2014) da belirttiği gibi; antik Yunan kentlerinde içinde çeşitli toplumsal konuların tartışıldığı agoralar, daha sade ve işlevsel yaşam tarzını, Ortaçağ'da düzgün geometrik formlara sahip olmayan ancak birçok heykelin sergilendiği meydanlar, insanı ön plana çıkaran ve sanatsal yaşam tarzını,

* Corresponding author

E-mail address: tkiper@nku.edu.tr

<http://dx.doi.org/10.16950/iujad.428505>

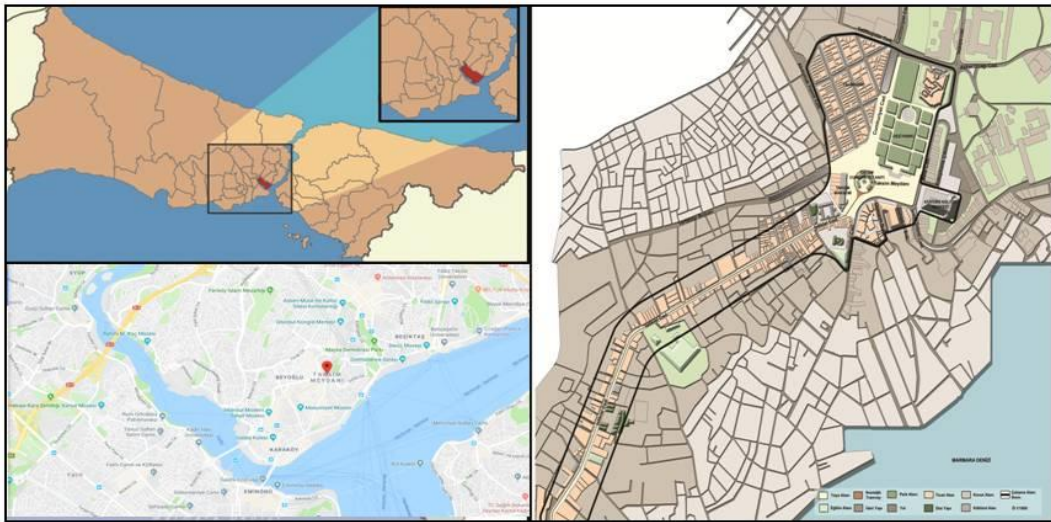
Rönesans'ta denge unsurunun egemen olduğu meydanlar, şekilciliği temel alan yaşam tarzını, barok dönemde hareketliliğin görüldüğü meydanlar, süslü ve gösterişli yaşam tarzını, modern dönemde meydanlar ise kent dokusu içinde sıkışıp kalmış, araç odaklı daha mekanik bir yaşam tarzını ortaya yansıtmışlardır. Bu noktada meydanlar, zaman içerisinde işlev ve form açısından farklılıklar göstererek mekânsal nitelikleri ve karakteristik özellikleri ile görsel yönden de farklı tasarımlarla etkin birer karakter kazanmışlardır (Altınçekiç, 2000; Sancar ve Acar, 2016). Dolayısıyla da imaj, kimlik ve anlam bütününde ortaya çıkan dönüşümlerle birlikte meydanlar üzerinde fiziksel, görsel ve sosyal anlamda etkileşimler gözlemlenmiştir. Bu durumda meydanların içinde bulunduğu çevrenin görsel kalitesinin kullanıcı tarafından algılanış şekli de oldukça önemlidir. Aksi takdirde, kullanıcı algısı zayıfladıkça, insan ile çevresi arasındaki ilişki giderek eksilerek, tercih edilmemesine neden olur. Bu kapsamda, makalede, tarihte üç büyük imparatorluğa başkentlik ve çeşitli kültürlerle ev sahipliği yapmış yedi tepe üzerine kurulmuş İstanbul İli için önemli bir tarihi birikime sahip Taksim meydanı ve yakın çevresinin geçmiş ve günümüz durumunun görsel peyzaj kalitesine ilişkin değişimi irdelenmiştir. Bu doğrultuda çalışmada; alana ilişkin eski ve yeni kent görünümleri açısından görsel peyzaja ilişkin algısal farklılıklar saptanarak, aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır;

- Taksim meydanı ve yakın çevresinin geçmiş ve günümüz görünümleri arasında hangisi tercih edilmektedir?
- Taksim meydanı ve yakın çevresinin geçmiş ve günümüz görünümleri açısından görsel yönden çekicilik gösteren alanlar nelerdir?

2. MATERYAL ve YÖNTEM

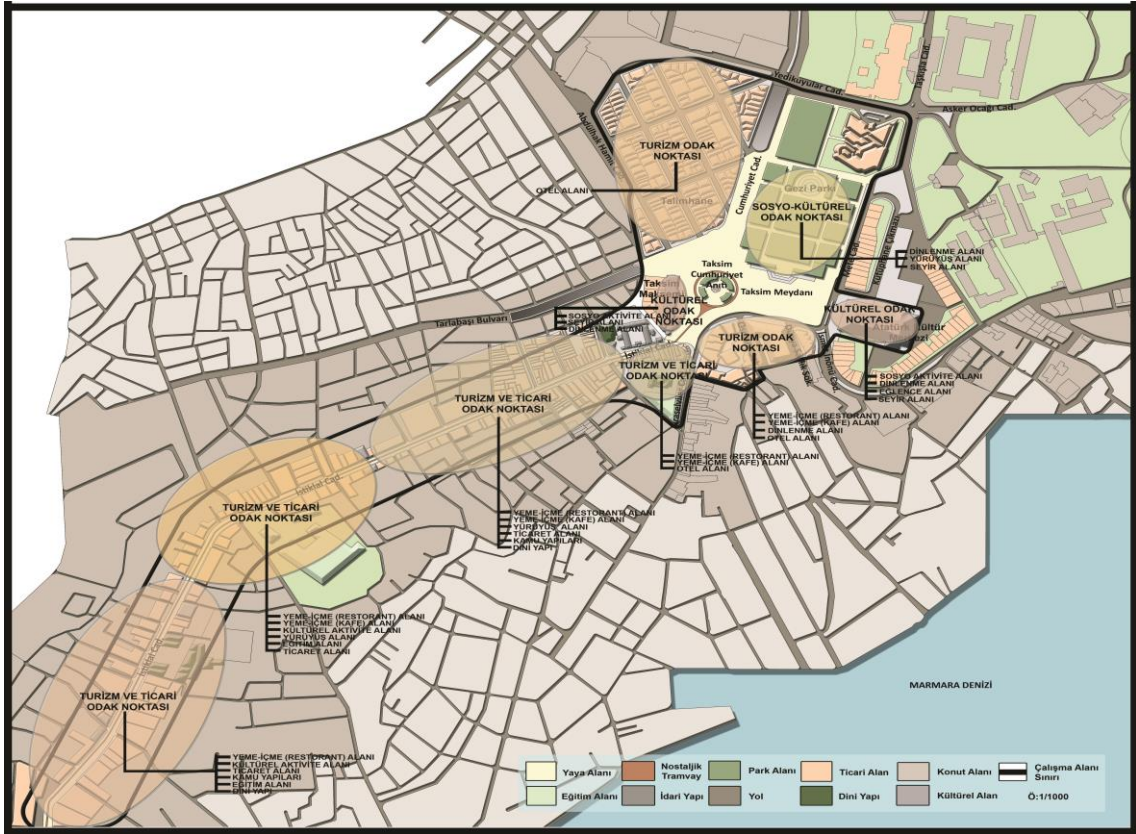
Araştırmanın ana materyalini İstanbul'un Beyoğlu ilçesinde yer alan Taksim Meydanı ve yakın çevresi oluşturmaktadır. Seçilen alan yaklaşık olarak 210.000 m²'dir. Araştırma alanı; İstiklal Caddesi, Abdülhak Hamit Caddesi ve Yedikuyular Caddesi üzerinden Talimhane bölgesi, Gezi parkı ile Mete Caddesi üzerinden ise Atatürk Kültür Merkezi, Taksim Meydanı'nı kapsayarak İsmet İnönü Caddesi, Dünya S. Sokağı, Osmanlı Sokağı'nın bir kısmı ile Sıraselviler Caddesi'ne bağlanmaktadır.

Taksim Meydanı, İstanbul ilinde Beyoğlu İlçesi Gümüssuyu mahallesi sınırları içerisinde; İstiklal Caddesi, Sıraselviler Caddesi, Gümüssuyu Caddesi ve Tarlabası Bulvarının kesişim noktasında bulunmakta olup, 72.410 m² lik bir yüzölçümüne sahiptir (Şekil 1).

Şekil 1. Araştırma alanının konumu

Araştırma alanı olarak Taksim Meydanı ve yakın çevresinin seçilmesinde; İstanbul kent kimliğinin simgesi niteliğinde olması, kentin önemli ulaşım bağlantılarını üzerinde barındırması, tarihi anıtsal yapı ve geleneksel mimari dokuyu bulundurması, ticari mekanlara sahip olması, İstanbul kenti için bir landmark niteliği taşıması ve yoğun bir kullanım talebine sahip olması etkili olmuştur. Alan ve yapı çevresine ilişkin yapı-fonksiyon durumları Şekil 2. de verilmiştir.

Şekil 2. Taksim Meydanı ve yakın çevresi yapı fonksiyon durumu

Araştırmada; ikincil veri olarak; araştırma konusu, kapsamı hakkında incelenen ulusal ve uluslararası yayınlar, kitap, dergi, makaleler ve tezlerden elde edilen verilerden, geçmiş dönemlere ait planlar ve İstanbul Metropolitan Plan Bürosu tarafından yapılan 1/1000 ölçekli imar plan ve raporlarından, alanda yapılan gözlemler ve çekilen fotoğraflardan, görsel peyzaj analizi aşamasında yapılan uzman anketlerinden yararlanılmıştır. Anketlerin değerlendirilmesi için SPSS istatistik programı kullanılmıştır.

Çalışma kapsamında; görsel peyzaj analizi yöntemi kullanılmıştır. Bu kapsamda birçok fotoğraf çekilmiştir. Bu fotoğraflardan görsel peyzaj kalitesinin belirlenmesine esas olabileceği düşünülen Taksim Meydanı ve yakın çevresinde yer alan kentsel kimlik açısından önem teşkil eden Taksim Meydanı, Taksim Maksemi, İstiklal Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Gezi Parkı, Atatürk Kültür Merkezi, The Marmara Oteli'ne ait 7 şer adet fotoğraftan oluşan geçmiş ve günümüz (2016 yılı) görüntüleri kullanılmıştır (Şekil 3).

Fotoğrafların seçiminde; geniş görüş imkanı sunan ve geçmişten günümüze kadarki dönemlerde kent kimliğine önemli katkıları olan mekanlar ve görüntüler etken olmuştur. Seçilen 7 şer adet fotoğrafın geçmiş ve günümüz görüntüleri, alanı iyi tanıyan mimar, şehir plancısı ve peyzaj mimarlarından oluşan 12 kişilik uzman grubu tarafından değerlendirilmiştir. Fotoğraflara dayalı olarak geçmiş ve günümüz kullanımlarına yönelik yapılan görsel peyzaj analizine yönelik değerlendirme parametrelerinin belirlenmesinde; Müderrisoğlu & Eroğlu 2006; Özhancı & Yılmaz 2011; Kiroğlu 2007; Kuğu Tüfekçioğlu 2008; Altınçekiç vd. 2014; Kiper vd. 2016'nın yapmış oldukları çalışmalardan yararlanılmıştır. Uzman grubunun geçmiş ve günümüz görüntülerini içeren 7 şer adet fotoğrafı, 5 ana ve 18 alt başlıktan oluşan parametreler açısından (Tablo 1) 5'li Likert Skalası (1 en düşük 5 en yüksek değeri ifade etmektedir) ile değerlendirmeleri sağlanmıştır.

Şekil 3. Görsel peyzaj analizinde kullanılan fotoğraflar ve çekim noktaları

Saptanan verilerin değerlendirme sonuçlarının yorumlanmasında ise (Özkan vd., 2015) kent görünümünde görsel tercih değerlendirmesi çalışmasından faydalanılmıştır. Elde edilen bilgiler doğrultusunda geçmiş ve günümüz arasında kıyaslamalar yapılmıştır.

Uzman grubunun değerlendirme ölçütlerine vermiş oldukları puanlamaların yüzdelerle ortalamaları istatistiksel analizlerle ortaya konmuştur. Yüzdeler her bir fotoğrafta kullanılan parametre için ayrı ayrı hesaplanarak, uzman grubunun beğeni dereceleri analiz edilmiştir. Analizlerde ilk olarak anket çalışmasında kullanılan eski ve mevcut görüntüleri ilişkin 7 adet fotoğraf ayrı ayrı olarak kendi içinde en yüksek puan alan kriter ve en düşük puan alan kriter olarak değerlendirilmiştir. Daha sonra her bir fotoğrafın en yüksek (5) kriterde ki yüzdeleri toplanmış ve toplam görüntü sayısına bölünmüştür. Bunun sonucunda en yüksek kriterdeki yüzde oranı 360 üzeri alanlar üstün nitelikli, 360-240 puan üzerinde olan görüntüler iyi görüntü, 240-120 arasında olanlar orta, 120 altında olanlar ise kötü görüntü olarak kabul edilmiştir.

Tablo 1.Görsel Peyzaj Analizi aşamasında kullanılan parametreler(Müdürrisoğlu & Eroğlu, 2006; Özhançacı & Yılmaz, 2011; Kiroğlu, 2007; Kuğu Tüfekçioğlu, 2008; Altınçekiç vd., 2014; Kiper vd., 2016)

Ana Parametreler	Alt Parametreler
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği
	Algıya açık yönelme
	Algıya kapalılık (sınırlılık)
	Ayrt edici öğelerin varlığı
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı
	Bakımlı temiz alan varlığı
Manzara Güzelliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)
	Görülebilir alanın büyüklüğü
	Görüntünün derinliği
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu
Konfor	İnsan ölçüsüne uygunluk
	Kent mobilyası varlığı ve imaj etkisi
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu

3. BULGULAR

Uzman grubunun geçmiş ve günümüz görüntülerine ait her bir fotoğrafa ilişkin değerlendirme ölçütlerine vermiş oldukları puanlamaların yüzdelik ortalamaları istatistiksel analizlerle ortaya konularak tablolar şeklinde verilmiştir (Tablo 2, Tablo 3, Tablo 4, Tablo 5, Tablo 6, Tablo 7, Tablo 8). Tablolarda uzman grubunun verdikleri puanlara göre görüntü üzerinde en düşük ve en yüksek puan alan ölçütler saptanarak genel değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 2.Görüntü 1'e ilişkin değerlendirme sonuçları

Değerlendirme kriterleri		1930 Taksim Meydanı					2016 Taksim Meydanı				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	-	%8,3	%25	%58,3	%8,3	%33,3	%33,3	%33,3	%16,7	%16,7
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	-	-	%25	%58,3	%16,7	%41,7	%25	%25	%8,3	%16,7
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	-	%8,3	%33,3	%41,7	%16,7	%41,7	%33,3	%33,3	%8,3	%16,7
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	-	-	%41,7	%41,7	%16,7	%33,4	%33,3	%33,3	%10	%15
	Algıya açık yönelme	-	%16,7	%25,0	%50,0	%8,3	%41,7	%8,3	%8,3	%33,3	%8,3
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	%8,3	%16,7	%58,3	%16,7	-	%16,7	%33,3	%33,3	%33,3	%8,3
	Ayırt edici öğelerin varlığı	-	-	%58,3	%33,3	%8,3	%33,3	%33,3	%33,3	%33,4	-
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	-	%33,3	%8,3	%41,7	%16,7	%25	%66,7	%66,7	-	%8,3
	Bakımlı temiz alan varlığı	-	%8,3	%16,7	%50	%25	%8,3	%41,7	%41,7	%50	-
	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	-	-	%33,3	%41,7	%25	%25	%25	%25	%41,7	-
Manzara Güzelliği	Görülebilir alanın büyüklüğü	-	%8,3	%16,7	%58,3	%16,7	%8,3	-	-	%41,7	%41,7
	Görüntünün derinliği	-	%8,3	%33,3	%50	%8,3	%41,7	%25	%25	%16,7	%16,7
	Görüntünün netliği (engelleyen unsurların olmaması)	-	%25	%16,7	%33,3	%25	%41,6	%16,7	%16,7	%25	%16,7
	Tarihi öğelerin varlığı	-	%8,3	%16,7	%58,3	%16,7	%25	%41,7	%41,7	%8,3	%25
Tarihsellik	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	%8,3	-	%33,3	%41,7	%16,7	%25	%41,7	%41,7	%8,3	%25
	İnsan ölçüsüne uygunluk	-	%8,3	%25	%41,7	%25	%41,7	%16,7	%16,7	%33,3	%8,3
Konfor	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	%8,3	%33,4	%25	%25	%8,3	%33,3	%50	%50	%8,3	%8,3
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	%8,3	-	%58,3	%25	%8,3	%41,7	%33,3	%33,3	%16,7	%8,3
 <p>En yüksek puan alan kriter; uyum (topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu), okunabilirlik (bakımlı temiz alan varlığı)görüntünün açıklığı(seçilebilirlik) ve tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı) olurken, en düşük puan alan kriter ise algıya kapalılık (sınırlılık), konfor (kent mobilyası varlığı durumu) ve tarihi öğelerin korunmuşluğu çıkmıştır.</p>		 <p>En yüksek puan alan kriter manzara güzelliği (görünebilir alan büyüklüğü) olurken, en düşük puan alan kriter ise uyum (topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyum, alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması), okunabilirlik (algıya açık yönelme, manzara güzelliği (görüntünün derinliği görüntünün netliği, konfor (insan ölçüsüne uygunluk, renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu) çıkmıştır.</p>									

Tablo 3.Görüntü 2'ye ilişkin değerlendirme sonuçları

Değerlendirme kriterleri		1925 İstiklal Caddesi					2016 İstiklal Caddesi				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	-	-	%16,7	%41,7	%41,7	%33,3	%33,3	%33,3	%16,7	%16,7
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	%8,3	%16,7	%25	%25	%25	%41,7	%25	%25	%8,3	%16,7
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	-	-	%25	%33,3	%41,7	%41,7	%33,3	%33,3	%8,3	%16,7
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	-	-	%41,7	%33,3	%25	%33,4	%33,3	%33,3	%10	%15
	Algıya açık yönelme	-	%25	%8,3	%41,7	%25	%41,7	%8,3	%8,3	%33,3	%8,3
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	%16,7	-	%25	%58,3	-	%16,7	%33,3	%33,3	%33,3	%8,3
	Ayırt edici öğelerin varlığı	-	%8,3	%41,7	%33,3	%16,7	%33,3	%33,3	%33,3	%33,4	-
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	-	%8,3	%25	%33,3	%33,3	%25	%66,7	%66,7	-	%8,3
Manzara Güzelliği	Bakımlı temiz alan varlığı	-	%8,3	%16,7	%41,7	%33,3	%8,3	%41,7	%41,7	%50	-
	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	-	-	%41,7	%25	%33,3	%25	%25	%25	%41,7	-
	Görülebilir alanın büyüklüğü	-	-	%16,7	%66,7	%16,7	%8,3	-	-	%41,7	%41,7
	Görüntünün derinliği	-	-	%25	%33,3	%41,7	%41,7	%25	%25	%16,7	%16,7
Tarih selik	Görüntünün netliği (engellenen unsurların olmaması)	-	%16,7	%25	%33,3	%25	%41,6	%16,7	%16,7	%25	%16,7
	Tarihi öğelerin varlığı	-	%33,3	%8,3	%16,7	%41,7	%25	%41,7	%41,7	%8,3	%25
Konfor	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	-	%25	%8,3	%25	%41,7	%25	%41,7	%41,7	%8,3	%25
	İnsan ölçüsüne uygunluk	-	%8,3	%25	%41,7	%25	%41,7	%16,7	%16,7	%33,3	%8,3
	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	-	%25	%16,7	%50	%8,3	%33,3	%50	%50	%8,3	%8,3
Konfor	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	-	%16,7	%33,3	%33,3	%16,7	%41,7	%33,3	%33,3	%16,7	%8,3

En yüksek puan alan kriter uyum (fotoğrafın çevresiyle uyumu, alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması), okunabilirlik (bakımlı temiz alan varlığı), manzara güzelliği (görünebilir alanın büyüklüğü, görüntünün derinliği), tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı ve tarihi öğelerin korunmuşluğu) olurken, en düşük puan alan kriter ise okunabilirlik (algıya kapalılık) çıkmıştır

En yüksek puan alan kriter fotoğrafın çevresiyle uyumu, okunabilirlik (algıya kapalılık, sınırlılık) olurken, en düşük puan alan kriter ise tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı) çıkmıştır.

Tablo 4.Görüntü 3'e ilişkin değerlendirme sonuçları

Değerlendirme kriterleri		1980 Gezi Parkı					2016 Gezi Parkı				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	-	%8,3	%8,3	%58,3	%25	-	%8,3	%58,3	%33,3	-
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	-	-	%16,7	%66,7	%16,7	%16,7	%25	%50	-	%8,3
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	-	%8,3	%16,7	50	25	-	%41,7	%41,7	-	%16,7
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	-	-	%16,7	%50	%33,3	%8,3	%8,3	%66,7	-	%16,7
	Algıya açık yönelme	-	-	%8,3	%58,3	%33,3	-	%25	%58,3	-	%16,7
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	-	%25	%33,3	%33,3	%8,3	-	%25	%25	%16,7	%33,3
	Ayırt edici öğelerin varlığı	-	-	%33,3	%50	%16,7	-	%41,7	%50	-	%8,3
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	-	-	%41,7	%50	%8,3	%8,3	%41,7	%25	-	%25
	Bakımlı temiz alan varlığı	-	%16,7	%16,7	%33,3	%33,3	-	%25	%41,7	-	%33,3
Manzara Güzelliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	-	%16,7	%8,3	%41,7	%33,3	-	%16,7	%58,3	-	%25
	Görülebilir alanın büyüklüğü	-	%8,3	%8,3	%33,3	%50	-	%25	%66,7	-	%8,3
	Görüntünün derinliği	-	-	%33,3	%25	%41,7	%8,3	%25	%58,3	-	%8,3
	Görüntünün netliği (engellenen unsurların olmaması)	-	-	%41,7	%25	%33,3	%8,3	%41,7	%25	-	%25
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı	-	%25	%33,3	%33,3	%8,3	%25	%25	%25	-	%25
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	-	%8,3	%25	%58,3	%8,3	%16,7	%50	%16,7	-	%16,7
Konfor	İnsan ölçüsüne uygunluk	-	%8,3	%33,3	%50	%8,3	-	%25	%33,3	%8,3	%16,7
	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	-	%8,3	%41,7	%33,3	%16,7	%16,7	%41,7	%16,7	-	%25
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	-	%16,7	%25	%41,7	%16,7	-	%8,3	%58,3	-	%33,3
	En yüksek puan alan kriter manzara güzelliği (görülebilir alanın büyüklüğü ve görüntünün derinliği) olurken, en düşük puan alan kriter ise çıkmamıştır							En yüksek puan alan kriter; okunabilirlik (algıya kapalılık, bakımlı temiz alan varlığı), konfor (renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu) etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı) çıkmıştır.			

Tablo 5.Görüntü 4'e ilişkin değerlendirme sonuçları

Değerlendirme kriterleri		1930Taksim Maksemi					2016 Taksim Maksemi				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	-	-	%50	%33,3	%16,7	-	%25	%33,3	%25	%16,7
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	-	-	%41,7	%58,3	-	-	%41,7	%33,3	%25	-
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	-	%8,3	-	%75	%16,7	%9,1	%18,9	%45,5	%18,2	%8,3
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	-	%25	%33,3	%33,3	%8,3	-	%33,3	%41,7	%25	%16,7
	Algıya açık yönelme	-	%25	%33,3	%25	%16,7	%8,3	%41,7	%41,7	%8,3	-
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	-	%16,7	%33,3	%41,7	%8,3	-	%50	%25	-	-
	Ayırt edici öğelerin varlığı	-	%16,7	%16,7	%33,3	%33,3	%8,3	%16,7	%31	%16,7	%25
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	-	%8,3	%25	%25	%41,7	%8,3	%41,7	%33,3	%16,7	%27,3
	Bakımlı temiz alan varlığı	-	%16,7	%25	%33,3	%25	-	%25	%41,7	%25	-
Manzara Güzelliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	%8,3	-	%41,7	%25	%25	%8,3	%25	%41,7	%16,7	%8,3
	Görülebilir alanın büyüklüğü	-	%41,7	%16,7	%33,3	%8,3	-	%33,3	%50	%16,7	%8,3
	Görüntünün derinliği	-	%16,7	%50	%8,3	%25	%8,3	%33,3	%50	%8,3	-
	Görüntünün netliği (engellenen unsurların olmaması)	-	-	%50	%25	%25	%8,3	%58,3	%16,7	%8,3	-
Tarih sellik	Tarihi öğelerin varlığı	-	%8,3	%25	%16,7	%50	%8,3	%16,7	%25	%33,3	%8,3
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	-	%16,7	%16,7	%25	%41,7	%8,3	%33,3	%8,3	%25	%16,7
Konfor	İnsan ölçüsüne uygunluk	-	%8,3	%8,3	%50	%33,3	-	%33,3	%33,3	%25	%8,3
	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	-	%25	%50	%25	-	%16,7	%25	%8,3	%25	%25
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	%16,7	-	%33,3	%25	%25	%8,3	%8,4	%33,3	%25	%25
	En yüksek puan alan kriter tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı) etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise konfor (renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu) çıkmıştır.						En yüksek puan alan kriter okunabilirlik (alanda bulunan özgün öğelerin varlığı) etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise konfor (kent mobilyası varlığı ve uyumu) çıkmıştır.				

Tablo 6.Görüntü 5'e ilişkin değerlendirme sonuçları

Değerlendirme kriterleri		1960 Atatürk Kültür Merkezi					2016 Atatürk Kültür Merkezi				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	-	-	%58,3	%8,3	%33,3	-	%25	%41,7	-	%33,3
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	-	%16,7	%33,3	%33,3	%16,7	-	%25	%41,7	-	%33,3
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	-	%8,3	%33,3	%16,7	%41,7	-	%50	%8,3	-	%41,7
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	-	-	%50	%16,7	%33,3	%8,3	%8,3	%50	-	%33,3
	Algıya açık yönelme	-	%8,3	%50	%16,7	%25	%8,3	-	%66,7	-	%25
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	%8,3	%25	%41,7	%25	-	%8,3	%16,7	%41,7	-	%33,3
	Ayırt edici öğelerin varlığı	-	-	%25	%25	%50	-	%25	%33,3	-	%41,7
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	-	%8,3	%25	%25	%41,7	-	%33,3	%33,3	-	%33,3
	Bakımlı temiz alan varlığı	-	%8,3	%25	%33,3	%33,3	-	%8,3	%58,3	-	%33,3
Manzara Güzelliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	-	%25	%16,7	%8,3	%50	%8,3	%8,3	%16,7	%8,3	%58,3
	Görülebilir alanın büyüklüğü	-	-	%33,3	%33,3	%33,3	-	%25	%16,7	%8,3	%50
	Görüntünün derinliği	-	%33,3	%25	%33,3	%8,3	%8,3	%41,7	%25	-	%25
	Görüntünün netliği (engellenen unsurların olmaması)	-	%16,7	%41,7	%16,7	%25	%8,3	-	%41,7	%8,3	%41,7
Tarih sellik	Tarihi öğelerin varlığı	-	%25	%25	%25	%25	%8,3	%50	%16,7	-	%25
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	-	%8,3	%25	%41,7	%25	%16,7	%33,3	%33,3	-	%16,7
Konfor	İnsan ölçüsüne uygunluk	-	%8,3	%33,3	%50	%8,3	-	%25	%25	-	%50
	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	-	%8,3	%50	%33,3	%8,3	-	%25	%58,3	-	%16,7
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	-	%16,7	%41,7	%33,3	%8,3	-	%25	%50	-	%25

En yüksek puan alan kriter **okunabilirlik (ayırtedici öğelerin varlığı)**, **manzara güzelliği (görüntünün açıklığı)** etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise **okunabilirlik (algıya kapalılık)** çıkmıştır.

En yüksek puan alan kriter **manzara güzelliği (görüntünün açıklığı)** etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise **tarihsellik (tarihi öğelerin korunmuşluğu)** çıkmıştır.

Tablo 7.Görüntü 6'ya ilişkin değerlendirme sonuçları

Değerlendirme kriterleri		1913 Cumhuriyet Caddesi					2016 Cumhuriyet Caddesi				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	-	-	%16,7	%66,7	%16,7	%8,3	%16,7	%50	%8,3	%16,7
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	-	-	%25	%50	%25	%8,3	%41,7	%25	-	%25
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	-	%16,7	%25	%41,7	%16,7	%16,7	%33,3	%41,7	-	%8,3
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	-	-	%8,3	%58,3	%33,3	-	%33,3	%33,3	%8,3	%25
	Algıya açık yönelme	-	%16,7	%8,3	%41,7	%33,3	-	%16,7	%66,7	%8,3	%8,3
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	%8,3	%25	%41,7	%16,7	%8,3	%33,3	%16,7	%41,7	-	%8,3
	Ayırt edici öğelerin varlığı	-	%41,7	%16,7	%8,3	%33,3	-	%41,7	%41,7	-	%16,7
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	-	%50	%8,3	%16,7	%25	%8,3	%33,3	%25	-	%33,3
	Bakımlı temiz alan varlığı	-	%16,7	%33,3	%8,3	%41,7	-	%8,3	%25	%16,7	%50
Manzara Güzelliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	-	%16,7	%16,7	%33,3	%33,3	%8,4	%8,3	%33,3	%8,3	%41,7
	Görülebilir alanın büyüklüğü	-	%16,7	%8,3	%41,7	%33,3	-	%8,3	%50	%8,3	%33,3
	Görüntünün derinliği	%8,3	%25	%16,7	%16,7	%33,3	-	%50	%33,3	-	%16,7
	Görüntünün netliği (engellenen unsurların olmaması)	-	%8,3	%8,3	%58,3	%25	-	%41,7	%16,7	%8,3	%33,3
Tarih sellik	Tarihi öğelerin varlığı	%8,3	%25	%25	%8,3	%33,3	%33,3	%41,7	%25	-	-
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	%8,3	%16,7	%33,3	%8,3	%33,3	%8,3	%33,3	%33,3	%25	-
Konfor	İnsan ölçüsüne uygunluk	-	-	%25	%41,7	%33,3	-	%41,7	%25	%8,3	%25
	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	-	%16,7	%41,7	%33,3	%8,3	-	%41,7	%33,3	-	%25
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	-	%25	%33,3	%33,3	%8,3	%8,3	%25	%50	-	%16,7

En yüksek puan alan kriter **okunabilirlik (bakımlı temiz alan varlığı)** etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise **algıya kapalılık, sınırlılık, görüntünün derinliği, tarihi öğelerin varlığı, tarihi öğelerin korunmuşluğu** çıkmıştır.

En yüksek puan alan kriter okunabilirlik (bakımlı temiz alan varlığı) **etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise** okunabilirlik (algıya kapalılık) ve tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı) çıkmıştır.

Tablo 8.Görüntü 7'ye ilişkin değerlendirme sonuçları

Değerlendirme kriterleri		1969 The Marmara Oteli					2016 The Marmara Oteli				
		1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	-	-	%58,3	%33,3	%8,3	%8,3	%33,3	%25	%16,7	%16,7
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	-	%16,7	%50	%25	%8,3	%16,7	%41,7	%33,3	%8,3	-
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	%8,3	%25	%25	%25	%16,7	%16,7	%33,3	%16,7	%33,3	-
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	-	%41,7	%33,3	%16,7	%8,3	%8,3	%33,3	%33,3	%25	-
	Algıya açık yönelme	-	%27,3	%36,4	%27,3	%9,1	%16,7	%16,7	%33,3	%25	%8,3
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	-	%33,3	%41,7	%16,7	%8,3	-	%33,3	%33,3	%25	%8,3
	Ayırt edici öğelerin varlığı	%8,3	%8,3	%50	%16,7	%16,7	-	%25	%50	%16,7	%8,3
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	%8,3	%33,3	%8,3	%33,3	%16,7	%8,3	%41,7	%25	%16,7	%8,3
	Bakımlı temiz alan varlığı	-	%16,7	%41,7	%16,7	%25	-	-	%41,7	%58,3	-
Manzara Güzelliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	-	%18,2	%27,3	%45,5	%9,1	-	%8,3	%41,7	%25	%25
	Görülebilir alanın büyüklüğü	-	%33,3	%33,3	%33,3	-	%8,3	%16,7	%33,3	%33,3	%8,3
	Görüntünün derinliği	%8,3	%25	%33,3	%16,7	%16,7	-	%50	%33,3	%16,7	-
	Görüntünün netliği (engellenen unsurların olmaması)	%8,3	-	%58,3	%25	%8,3	-	%41,7	%16,7	%16,7	%25
Tarih sellik	Tarihi öğelerin varlığı	%16,7	%16,7	%25	%25	%16,7	%16,7	%58,3	%16,7	%8,3	-
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	%16,7	%16,7	%25	%16,7	%16,7	%16,7	%50	%25	-	%8,3
Konfor	İnsan ölçüsüne uygunluk	-	-	%33,3	%50	%16,7	%8,3	%25	%33,3	%33,3	-
	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	-	%8,3	%58,3	%25	%8,3	%8,3	%33,3	%33,3	%25	-
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	-	%16,7	%50	%25	%8,3	%8,3	%25	%58,3	%8,3	-
 <p>En yüksek puan alan kriter okunabilirlik (bakımlı temiz alan varlığı) etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı ve tarihi öğelerin korunmuşluğu) çıkmıştır.</p>		 <p>En yüksek puan alan kriter manzara güzelliği (görüntünün açıklığı) etkisi olurken, en düşük puan alan kriter ise uyum (topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu, alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması), okunabilirlik (algıya açık yönelme), tarihsellik (tarihi öğelerin varlığı, tarihi öğelerin korunmuşluğu) çıkmıştır</p>									

4. SONUÇ

Yapılan görsel peyzaj analizi sonucunda, öncelikle her bir ana ve alt parametre için uzman grubu tarafından geçmiş ve günümüz kullanımına ilişkin en yüksek puan alan görüntüler ana ve alt parametreler temelinde incelenerek çıkan sonuçlar Tablo 9. da karşılaştırılmıştır. Buna göre; geçmiş dönem görüntülerine ilişkin yapılan değerlendirmelere göre; uyum açısından İstiklal Caddesi, okunabilirlik açısından Gezi Parkı, Cumhuriyet Caddesi ve Atatürk Kültür Merkezi, manzara güzelliği açısından Gezi Parkı, tarihsellik ve konfor açısından Taksim Maksemi tercih edilmiştir. 2016 yılı görüntüleri açısından ise; Atatürk Kültür Merkezi uyum ve manzara güzelliği açısından, Gezi Parkı da okunabilirlik açısından en çok tercih edilen alan olarak değerlendirilmiştir.

Tablo 9. Parametre bazında en yüksek puan alan geçmiş ve günümüz görüntüleri

	Değerlendirme Ölçütleri	En yüksek puan alan geçmiş dönem görüntüsü	En yüksek puan alan günümüz görüntüsü
Uyum	Fotoğrafın çevresiyle uyumu	İstiklal Caddesi (G2)	İstiklal Caddesi (G2) Atatürk Kültür Merkezi (G5)
	Topografya, bitkisel öğeler ve yapısal öğelerin birbiriyle uyumu	İstiklal Caddesi (G2) Cumhuriyet Caddesi (G6)	Atatürk Kültür Merkezi (G5)
	Alanın mevcut öğeleriyle kimlik (karakter) kazanması	İstiklal Caddesi (G2) Atatürk Kültür Merkezi (G5)	Atatürk Kültür Merkezi (G5)
Okunabilirlik	Peyzajın algılanabilirliği	Gezi Parkı (G3) Atatürk Kültür Merkezi (G5) Cumhuriyet Caddesi (G6)	Gezi Parkı (G3)
	Algıya açık yönelme	Gezi Parkı (G3) Cumhuriyet Caddesi (G6)	Gezi Parkı (G3)
	Algıya kapalılık (sınırlılık)	-	İstiklal Caddesi (G2) Atatürk Kültür Merkezi (G5)
	Ayırt edici öğelerin varlığı	Atatürk Kültür Merkezi (G5)	Atatürk Kültür Merkezi (G5)
	Alanda bulunan özgün öğelerin varlığı	Taksim Maksemi (G4) Atatürk Kültür Merkezi (G5)	Gezi Parkı (G3) Atatürk Kültür Merkezi (G5) Cumhuriyet Caddesi (G6)
	Bakımlı temiz alan varlığı	Cumhuriyet Caddesi (G6)	Gezi Parkı (G3) Cumhuriyet Caddesi (G6)
Manzara Güzelliği	Görüntünün açıklığı (seçilebilirlik)	Atatürk Kültür Merkezi (G5)	Atatürk Kültür Merkezi (G5)
	Görülebilir alanın büyüklüğü	Gezi Parkı (G3)	Gezi Parkı (G3) Atatürk Kültür Merkezi (G5)
	Görüntünün derinliği	İstiklal Caddesi (G2) Gezi Parkı (G3)	-
	Görüntünün netliği (engellenen unsurların olmaması)	Gezi Parkı (G3)	Atatürk Kültür Merkezi (G5)
Tarihsellik	Tarihi öğelerin varlığı	Taksim Maksemi (G4)	-
	Tarihi öğelerin korunmuşluğu	İstiklal Caddesi (G2) Taksim Maksemi (G4)	-
Konfor	İnsan ölçüsüne uygunluk	Taksim Maksemi (G4) Cumhuriyet Caddesi (G6)	Atatürk Kültür Merkezi (G5)
	Kent mobilyası varlığı ve uyumu	-	Gezi Parkı (G3)
	Renk, malzeme, doku açısından hoşnut olma durumu	Taksim Maksemi (G4)	-

Genel olarak yapılan değerlendirmelerde ise (Şekil 4, Tablo 10), tarihi öğeler ve topografya ve bitkisel öğelerin uyumlu bir bütünlük oluşturduğu, algılanabilir, renk, malzeme, doku açısından düzenli bir uyum ve konforun tasarlandığı görünümler görsel açıdan olumlu olarak

değerlendirilmiştir. Buna karşın, kat yüksekliği, cephe birliği, renk, doku ve malzeme gibi özellikler açısından alanın tarihi görünümü ile uyumlu bir birlikteliğin sağlanamadığı ve mekansal bütünlüğün algılanamadığı görüntüler ise görsel peyzaj kalitesi açısından düşük olarak değerlendirilmiştir. Altınçekiç vd. (2014) ve URL (2010) gibi Taksim meydanını içeren çalışmalarda da benzer noktalara vurgu yapılmıştır.

Şekil 4. Araştırma alanının görsel peyzaj analizi haritası

Tablo 10. Görüntülere ilişkin genel değerlendirme

Görüntü No	Puan Aralığı (Geçmiş Dönem)				Puan Aralığı (2016 yılı görünümü)			
	<120 Düşük	120-240 Orta	240-360 İyi	360> Yüksek	<120 Düşük	120-240 Orta	240-360 İyi	360> Yüksek
Görüntü 1			√			√		
Görüntü 2				√			√	
Görüntü 3				√				√
Görüntü 4				√		√		
Görüntü 5				√				√
Görüntü 6				√		√		
Görüntü 7		√			√			

Çalışma kapsamında elde edilen en önemli sonuçlardan biri de, geçmiş döneme ilişkin görüntülerin, günümüz görünümüne oranla görsel peyzaj kalitesi açısından daha fazla oranda tercih edilmesi olmuştur. Buna göre geçmiş döneme ilişkin olarak, Taksim Meydanı görsel peyzaj kalitesi açısından iyi, İstiklal Caddesi, Gezi Parkı, Taksim Maksemi, Atatürk Kültür Merkezi ve Cumhuriyet Caddesi'ne ilişkin G2,G3,G4,G5, ve G6 nolu görüntüler ise görsel peyzaj kalitesi açısından çok yüksek çıkmıştır. Günümüz görüntüleri görsel peyzaj kalitesi açısından değerlendirildiğinde ise, The Marmara Oteli'nin yer aldığı 7 nolu görüntü düşük, G1, G4, G6 nolu görüntüler orta, İstiklal Caddesi'nin yer aldığı 2 nolu görüntü iyi, Gezi parkı ve Atatürk Kültür Merkezi'nin yer aldığı 3 ve 5 nolu görüntüler ise yüksek olarak tercih edilmiştir. Bu sonuç zaman içerisinde alan ve yakın çevresine ilişkin görsel algının giderek zayıfladığını göstermiştir. Sonuç olarak Taksim meydanı ve yakın çevresi İstanbul için önemli bir Landmark niteliği taşımaktadır. Özellikle de kullanıcı yoğunluğu, sanatsal, kültürel, rekreasyonel, ekonomik gibi pek çok aktivite çeşitliliği ve tarihsel geçmiş gibi pek çok açılarından en önemli meydanlardan birini oluşturmaktadır. Bütün bu özelliklere sahip alan ve yakın çevresinin uyum, okunabilirlik, konfor, tarihsellik ve manzara güzelliği gibi parametreler açısından çevre kimliği ile bütünleştirildiği tasarım ve uygulamalara önem verilmesi alanın görsel yönden kalitesini arttıracaktır.

Not: Bu çalışma Namık Kemal Üniversitesi Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı'nda yürütülmüş olan Yüksek Lisans tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

KAYNAKLAR

- Altınçekiç, H.S.Ç. (2000). İstanbul Metropolü'nde meydanların rekreasyon işlev yönünden önemi üzerine araştırmalar. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Altınçekiç, H.S.Ç. Ergin, B., Tanfer, M., (2014). Tarihsel süreç içinde kent kimliğinin mekânsal kalite değerlendirmesi üzerine bir araştırma (Taksim Meydanı). Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, 15(2): 132-148.
- Apak, H., Erdönmez, E. (2015). Kentsel bellekte meydan, San Marco Meydanı. Kent Akademisi, 8(3): 73-96.
- Atalay, N. (2011). Kent meydanı: kamusal-estetik çerçevede eleştirel bir değerlendirme. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, İstanbul.
- Erdönmez, E. (2014). Kamusal alanların biçimlenmesi, İTÜ Vakfı Dergisi, 63, İstanbul.
- İnceoğlu, M., Aytuğ, A., (2009). Kentsel mekânda kalite kavramı. Megaron Dergisi, 4(3): 131-146.
- Kır, İ. (2009). Kent meydanlarının kent kimliği üzerine etkileri; İzmir Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İzmir.
- Kıroğlu, E. (2007). Erzurum kenti ve yakın çevresindeki bazı rekreasyon alanlarının görsel peyzaj kalitesi yönünden değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Erzurum.
- Kiper, T. Korkut, A., Üstün Topal, T., (2016). Kıyıköy örneğinde ekoturizm planlamasına yönelik görsel peyzaj analizinin uygulanması. NKUBAP.00.18.AR.14.10 No'lu Namık Kemal Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi.
- Kuşu Tüfekçioğlu, H. (2008). Tarihsel çevrede görsel peyzaj kalite değerlendirmesi İstanbul Yedikule örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Müderrişoğlu, H. ve Eroğlu, E. (2006). Bazı ibreli ağaçların kar yükü altında görsel algılanmasındaki farklılıklar. Süleyman Demirel Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, A (1):136-146.
- Ölmez Kalender, S., Demiroğlu, D. (2011). Tarihi süreç içerisinde sivas kent meydanı'nın irdelenmesi. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 1(3):354-365.
- Özer, M.N. ve Ayten, M.A. (2005). Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları. Planlama. 3: 96-103.
- Özhancı E. ve Yılmaz H. (2011). Rekreasyon Alanlarının Görsel Peyzaj Kalitesi Yönünden Değerlendirilmesi; Erzurum Örneği. Iğdır Ün. Fen Bilimleri Enst. Dergisi, 1(2): 67-76.
- Özkan, G.D., Alpak, E.M., Özbilen, A. (2015). Visual preferences in urban scenes: evaluation of perception change in the Trabzon City 2-4 February 2015- Istanbul, Turkey

Proceedings of INTCESS15- 2nd International Conference on Education and Social Sciences.

Sancar, C., Acar, C. (2016). Türkiye’de kent peyzajının yeni yüzleri olarak meydanlar: Trabzon-Ortahisar “Atatürk Alanı” Dönüşüm Projesi . İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi. 6(13): 57-73.

Taşcı, H. (2014). Bir hayat tarzı olarak şehir mekan meydan. Kaknüs Yayınları, İstanbul.

URL, 2010. www.skb.gov.tr/wp-content/uploads/2012/09/İSTANBUL-MEYDANLARI.pdf. (Erişim tarihi: 14.05.2018).

EXTENDED ABSTRACT

In addition to their function as a gathering/scattering center and visual appeal in the city, the squares especially have become places of meeting and gathering for the people of the city as well as for other visitors. Thus, they have become multipurpose spaces where people are away from the chaos of the city, have the opportunity to relax and rest, see each other and share the events in the city. At this point, the squares called the agora, forum, plaza, campo, piazza, grand place, from the ancient times until the early periods of the Republic, were an important part of urban culture that reflects philosophy and life style of the cities. Nowadays, however, the squares have turned into intersection or parking spaces for cities that have grown with technological developments, changing and transforming living standards and rapid population growth. At this point, the squares have differentiated in terms of function and form over time, and have gained effective characteristics with their spatial qualities and characteristic features and also visually with their different designs. Hence, physical, visual and social interactions have been observed on the squares with the transformations emerging on the whole of image, identity and meaning. In this case, the user's perception of the visual quality of the surrounding area is also very important. Otherwise, as the user's perception weakens, the relationship between the person and the environment gradually decreases and causes the environment not to be preferred. In this context, the changes in Taksim Square, which has an important historical accumulation for the city of Istanbul, and its surrounding neighborhoods, related to visual and landscape quality of past and present state were examined in this article. In this direction, perceptual differences related to the visual landscape were determined in terms of the old and new urban aspects of the area and the answers to the following questions were sought:

- Which is preferred between the past and present appearance of Taksim square and its close surroundings?
- What are the areas of the Taksim square and its surrounding areas that have a visual appeal in terms of past and present appearance?

The main material of the study is the Taksim Square and its near surroundings located in the district of Beyoğlu in Istanbul. The selected area is approximately 210,000 m².

Taksim Square and its immediate surroundings were chosen as the research area since it is a symbol of Istanbul city identity, it has important transportation links, it has a historical monumental structure and traditional architectural texture, it has commercial spaces, it is a landmark for Istanbul city and it has a demand for intensive usage.

Visual landscape analysis method was used in the study. In this context, past and present images consisting of 7 shots belonging to Taksim Square, Taksim Maksemi, İstiklal Caddesi, Cumhuriyet Caddesi, Gezi Park, Atatürk Cultural Center and The Marmara Hotel, which are important in terms of urban identity, were used. Images that offers broad visibility and places that have made important contributions to the urban identity from the past to the present day have become important factors in the selection of photos. The past and present images of the 7 selected photographs were evaluated by 12 expert groups with the 5 Likert Scale (1 lowest, 5 highest) based on 5 main 18 subparameters. The parameters used are given below.

Main Parameters	Subparameters
Harmony	Harmony with the periphery of the photo

	Harmony between topography, herbal items and structural items
	Identity acquisition of the area by means of its existing elements
Legibility	Perceivability of landscape
	Perceivable explicit routing
	Imperceptibility (limitedness)
	Presence of distinguishing items
	Presence of original items in the field
	Presence of preserved clean area
Landscape Beauty	Display clarity (selectivity)
	Size of visible area
	Depth of view
	Visual clarity (no obstacles)
Historicity	Presence of historical items
	Preservation of historical items
Comfort	Compliance with human dimension
	City furniture existence and image effect
	Satisfaction with color, material, texture

Percentage averages of the scores given by the expert group to the evaluation criteria for each of the identified images belonging to the past and the present are given in the form of schedules with statistical analysis.

According to the scores given by the expert group in the schedules, the lowest and highest scoring criteria were determined and general evaluation was made accordingly.

In the general evaluation, the 7th image where The Marmara Hotel is located is low, 1st, 4th and 6th images are medium, and 2nd image located in the Istiklal Caddesi is good in terms of visual quality. Taking these assessments into consideration, it was seen that the expert group preferred the city's old appearance at a higher than the new appearance level in terms of visual landscape quality. At this point, new images are preferred at a lower level, due to reasons such as the disappearance of historical structures or the loss of its characteristics and the lack of a harmonious coexistence between old and new urban texture. Thus, perceivability is gradually weakening from the past to the present day. At this point, especially the support and strengthening of the local, original architecture with identity is highly influential in the formation of an effective character in visual landscape.

Especially in this point, the support and strengthening of the regional, original and identity architecture is very influential in the formation of an effective character in visual landscape.

Kent Parklarındaki Çocuk Oyun Alanlarının Kullanıcı İstekleri Açısından İrdelenmesi

Examination of Children's Playgrounds in The Urban Parks in Terms of User Requirements

Şule KISAKÜREK^{a*}, Müge KÜLAHLIOĞLU^b, Emine ARDIÇ^c

^a Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kahramanmaraş, 46100, Türkiye

^b Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Adana, 01330, Türkiye

^c Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Orman Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Kahramanmaraş, 46100, Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Çocuk oyun alanları, çocukların hem sosyal, fiziksel ve zihinsel olarak gelişimine katkı sağlayan hem de doğa ile ilişki kurabildikleri alanlardır. Ancak gelişen teknolojik olanaklar, hızlı ve düzensiz bir şekilde büyüyen kentler ile birlikte çocuk oyun alanları kullanıcıların taleplerine cevap veremez hale gelmiştir. Bu bağlamda çocuk oyun alanlarının tasarım ve planlamasında kullanıcı isteklerinin dikkate alınması önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle çalışmada Kahramanmaraş kenti çocuk oyun alanları örneğinde kullanıcı görüş ve isteklerini belirlemek amaçlanmıştır. Çalışmanın amacına uygun olarak 4 ana başlıkta toplam 33 adet sorudan oluşan anket formları hazırlanmıştır. Anket formları Kahramanmaraş kenti Onikişubat ve Arslanbey kent parkları, Kılavuzlu mesire alanı içerisinde yer alan çocuk oyun alanlarında toplam 150 kişiye yüz yüze metodu ile uygulanmıştır. Anket formlarının analizi SPSS programı kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda kullanıcıların mevcut çocuk oyun alanları hakkındaki görüşleri ve talepleri belirlenmiştir.

Children's playgrounds are areas can contribute to both in social, physical and mental developments to children and relationship between children with nature. However, children's playgrounds have become unable to answer requirements of users, due to growing rapidly and irregularly cities and developing technological facilities. In this context, it is important that consider user requests in the design and planning of children's playgrounds. From this point, it is aimed to determine user opinions and requests in Kahramanmaraş city playgrounds. Survey forms were prepared consisting of 33 questions in 4 main titles in accordance with the purpose of the study. The questionnaire form was applied to a total of 150 people within the face-to-face method in Kahramanmaraş city Onikişubat, Arslanbey and Kılavuzlu children playgrounds within recreation area. Analysis of questionnaire forms was analyzed using the SPSS program As a result of the study, the opinions and requests of the users regarding the existing children's playgrounds have been determined

Anahtar Kelimeler: Çocuk Oyun Alanları, Kahramanmaraş, Kullanıcı İstekleri, Likert, SPSS.

Keywords: Children playgrounds, Kahramanmaraş, User Requirements, Likert, SPSS.

1. GİRİŞ

Çocukların fiziksel ve ruhsal açıdan sağlıklı yetişebilmelerinde, aynı zamanda sosyal, zihinsel ve fiziksel olarak gelişebilmelerinde oyun çok önemli bir yere sahiptir. Çocukların çok sevdiği bu etkinliğin nerede ve nasıl gerçekleştirildiği çok önemlidir. Çocukların oyun oynayabildikleri mekânlar evler, okul bahçeleri, sokaklar ve çocuk oyun alanlarıdır. Günümüzde alışveriş merkezleri ve diğer kapalı alanlarda bulunan çocuk oyun alanları da kullanılmaktadır. Çocuğun ruhsal ve fiziksel gelişiminde aile, okul, iç mekân oyunlarının yanında açık hava oyunlarına olanak sağlayan 'çocuk oyun alanları', hızla büyüyen kentlerde en çok aranan yeşil alan tiplerinden biri haline gelmiştir. Günümüzde özellikle kentlerde yaşayan çocukların doğal alanlar ile ilişkisi, ebeveynlerin çocuklarını koruma duygusu ve doğal alanların kentlerde giderek kaybolması gibi nedenlerle giderek azalmaktadır (Tranter ve Doyle, 1996; Valentine

* Corresponding author. Tel.:+90-344-300-1819; fax: +90-344-300-1712.

E-mail address: skazanci@ksu.edu.tr

ve McKendrick, 1997). Dış ortamda oynamak geçmişte kalan bir aktivite olarak hatırlanmakta, günümüzde kurallarla daraltılmış evlerinde veya birbirinin aynı standart oyun alanlarında oynamaya teşvik edilen çocukların sosyal ve duygusal yeterlilikleri uzun dönemde olumsuz yönde etkilenmektedir (Tranter ve Pawson, 2001).

Çocuk oyun alanları, çocukların aktif rekreasyon gereksinimini karşılayan serbest zamanlarını değerlendirdikleri ruhsal, bedensel, zihinsel gelişimlerine katkıda bulunan güvenli, ayrıca çocukları oyuna ve düzene teşvik edici nitelikteki açık alanlardır (Cihangiroğlu, 1994). Çocuk oyun alanları, güvenlik ve sağlamlık açısından çocuğun sağlığına zarar vermeyecek şekilde aynı zamanda sosyalleşmeyi sağlayan çocuğun beş farklı duyu organıyla algılayabileceği her yaş grubuna hitap eden, her mevsim kullanılabilen, kültürel ve doğal elemanların uyum içinde tasarlanan mekânlar olmalıdır. Böylece çocuklar hem ruhsal hem de fiziksel gelişimlerini daha olumlu yönde tamamlayacaklardır. Ülkemizdeki mevcut çocuk oyun alanlarının hem nitelik hem de nicelik açısından çocuğun bedensel, zihinsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamada yetersiz olduğu birçok araştırmacı tarafından teyit edilmiştir (Yılmaz ve Bulut, 2003; Bal, 2005).

Çocuk oyun alanları işlevlerini yerine getirebilmeleri için tasarım ve planlama esnasında çocukların fiziksel, sosyal ve psikolojik isteklerine cevap verebilmeleri için birtakım ilkelere dikkat edilmesi gerekmektedir. Dikkat edilmesi gereken konular arasında belki de en önemlisi çocuk oyun alanlarının çeşitli fonksiyon ve elemanı bulundurmalarıdır. Güvenliği ve konutlara uygun mesafede olmaları, bitkilendirilmesi diğer dikkat edilecek unsurlardır. Bu unsurlara yer seçimi, yollar, güvenlik elemanları, oyun elemanlarının çeşit ve materyali, yüzey kaplamaları, sınır elemanları ve merdivenler gibi kriterler verilebilir (ASTM, 2016; CPSC, 2010; Duman ve Koçak, 2013; Ergen 2000, Özgen ve Özgüç, 1994; Yücel 2005). Çocuk oyun alanlarının tasarımı, planlanması öncesinde ve sonrasında kullanıcı isteklerinin bilinmesi ilkelerin doğru uygulanabilmesi açısından önemlidir. Kullanıcı olarak insan, mekânın kendi ihtiyaçlarını karşılamak ve amaçlarını tatmin etmek üzere tasarlanması gerektiği beklentisi içindedir (Günel ve Esin, 2007). Bu nedenle çocuk oyun alanlarının yegâne kullanıcıları olan çocukların ve ailelerinin istekleri tasarım ve planlamanın her noktasında başvurulması gereken bir veridir. Bu noktadan hareketle çalışmada çocuk oyun alanlarında kullanıcı görüş ve taleplerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada bu amaçla anket formları hazırlanmış, Kahramanmaraş kentinde Onikişubat ve Arslanbey kent parkları, Kılavuzlu mesire alanında kullanıcılara yüz yüze metodu ile uygulanmıştır.

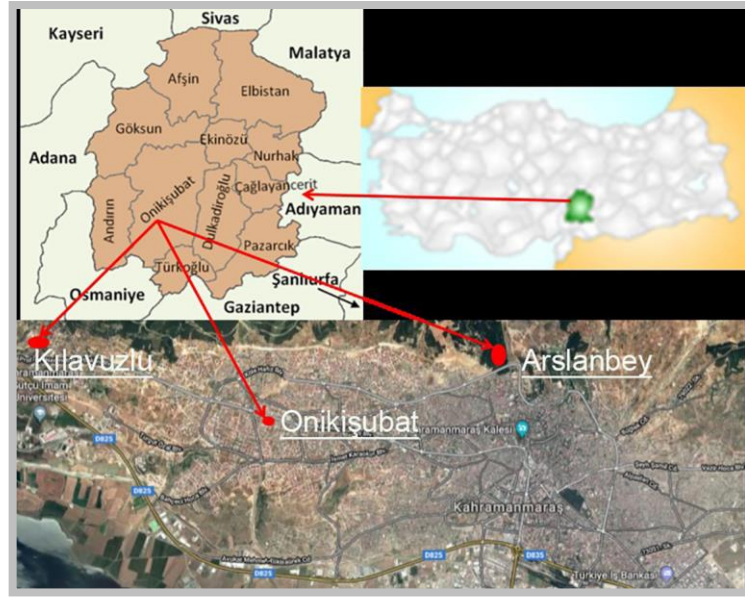
Anket formları önceki çalışmalardan yararlanılarak, kullanıcıların demografik özellikleri, parkların kullanım süresi ve zamanı, mevcut duruma ilişkin görüşler ve kullanıcı istekleri olmak üzere 4 ana başlıkta toplanan sorulardan oluşmuştur. Kullanıcıların çocuk oyun alanlarının mevcut durumu ile ilgili görüşlerini belirlemek amacı ile oluşturulan sorularda 5'li Likert ölçeği kullanılmıştır (Likert, 1932; Tezbaşaran, 2008). Anket formları SPSS (İstatistiksel veri analiz programı) yardımıyla analiz edilmiştir. Analiz sonuçları değerlendirilerek tasarım ve planlama önerileri geliştirilmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Çocuk oyun alanlarında mevcut durumu değerlendirmek ve kullanıcı isteklerini belirlemek amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmanın ana materyalini araştırma alanı oluşturmaktadır. Araştırma alanı Kahramanmaraş kenti içerisinde yer alan Onikişubat ve Arslanbey kent parkları, Kılavuzlu mesire alanıdır (Şekil 1). Araştırmanın yürütülmesinde anket formları ve SPSS programı yardımcı materyal olarak kullanılmıştır.

Çocuk oyun alanlarında kullanıcı isteklerinin çok yönlü olarak değerlendirilebilmesi için Kahramanmaraş kentinin üç farklı bölgesinde bulunan kent parklarında yer alan çocuk oyun alanları çalışma alanı olarak seçilmiştir. Seçilen kent parklarının son yıllarda yapılmış olması, farklı büyüklüklerde olması, çok kullanılan parklar olması, farklı bölgelerde yer alması ve farklı tasarıma sahip olması bu parkların seçiminde etkin rol oynamıştır.

Şekil 1. Araştırma Alanının Konumu

Seçilen parklar; Onikişubat kent parkı, Kılavuzlu mesire alanı ve Arslanbey kent parkıdır. Onikişubat Kent Parkı, 2003 yılında yapılmış olup, 16.618 m² büyüklüğündedir. Kentin merkezinde yer almaktadır. Kılavuzlu mesire alanı, 2008 yılında yapılmış olup, 49.353 m² büyüklüğündedir. Kentin kuzeybatısında yer almaktadır. Arslanbey kent parkı, 2013 yılında yapılmış olup, 550.000 m² büyüklüğündedir. Kentin kuzeydoğusunda yer almaktadır (Şekil 2).

Şekil 2. Araştırma Alanından Görüntüler (Kılavuzlu Mesire Alanı, Arslanbey Mesire Alanı, Onikişubat Kent Parkı)

2.2. Yöntem

Bu çalışma Kahramanmaraş kentinde yer alan kent parklarında bulunan çocuk oyun alanlarının kullanıcı istekleri açısından değerlendirmek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Çalışma literatür taraması ve anket formlarının hazırlanması, kent parklarının belirlenmesi ve anketlerin uygulanması ve değerlendirme olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir.

Birinci aşamada literatür tarama ve anket formlarının hazırlanması işlemleri gerçekleştirilmiştir. Anket formları kullanıcıların demografik özellikleri, oyun alanlarının kullanım süre ve zamanı, çocuk oyun alanlarının mevcut durumuna ilişkin görüşler ve kullanıcı isteklerinin belirlenmesi olmak üzere dört ana başlıktan ve 33 adet sorudan oluşmaktadır. Kullanıcıların demografik özelliklerinin belirlenmesi başlığı altında yaş, cinsiyet, eğitim ve meslek durumu olmak üzere toplam dört adet sorudan oluşmaktadır. Oyun alanlarının kullanım süre ve zamanı başlığı çoktan seçmeli olarak iki adet sorudan oluşmaktadır. Çocuk oyun alanlarının mevcut durumuna ilişkin görüşler başlığı, 5'li Likert ölçeğinde on sekiz adet sorudan oluşmaktadır. Kullanıcı isteklerinin belirlenmesi başlığı çoktan seçmeli olarak sekiz adet sorudan oluşmaktadır.

İkinci aşamada anket formları uygulanmasında parka gelen kişiler arasında 'Basit Rastgele Örneklem Seçimi' metodu izlenmiştir. Bruman ve Cramer 2001'e göre örneklem büyüklüğü, ölçek geliştirme aşamasında soruların en az 5 ya da 10 katı olarak belirlenebilir yaklaşımından hareketle, 150 kişi olarak belirlenmiştir(Tavşancıl 2002). Anket formları seçilen parklarda toplam 150 kişiye yüz yüze metodu ile hafta içi ve hafta sonu farklı zamanlarda uygulanmıştır.

Üçüncü aşamada anket sorularına verilen cevaplar Microsoft Excel programına işlenerek SPSS programında değerlendirilmiştir. Anket sorularına verilen cevapların frekans değerleri ve % oranları belirlenmiştir. Daha sonra demografik özelliklerden yaş, eğitim ve meslek durumu ile parkta geçirilen süre, parkta bulunma süre aralığı, parkta bulunan oyun aletlerini güvenli buluyorum ve parkta yapılan bakım ve onarım işlerini yeterli buluyorum gibi sorular arasında bir ilişki olup olmadığı, çapraz tablo ve Ki-kare analizi ile belirlenmiştir. Elde edilen sonuçların ana başlıklara göre çizelge ve grafikleri hazırlanarak yorumlanmıştır. Son aşamada analiz sonuçları doğrultusunda planlama ve tasarım önerileri geliştirilmiştir.

3. BULGULAR

Çocuk oyun alanları kullanıcılarına anket formları uygulanarak gerçekleştirilen bu çalışma sonucunda elde edilen veriler, kullanıcıların demografik özellikleri, kullanım süre ve zamanı, mevcut duruma ilişkin görüşler ve kullanıcı istekleri olmak üzere dört ana başlıkta toplanarak sunulmuştur.

3.1. Kullanıcıların Demografik Özellikleri

Çocuk oyun alanlarının planlama ve tasarımında kullanıcı özelliklerinin belirlenmesi önemlidir. Bu amaçla anket sorular değerlendirilmiş kullanıcı kitlenin demografik özelliklerine ait bilgiler frekans tabloları aracılığıyla katılımcıların cinsiyet, yaş, eğitim durumu, meslek durumu, çocuk sayısı ve çocuk yaşı gibi demografik özelliklerine yer verilmiştir (Tablo 1). Kullanıcıların sırasıyla 26 ile 35 yaş(%48), 36 ile 45 yaş(%26,7), 16 ile 25 yaş(%18,0), 46 ile 55 yaş (%4,7) ve 56 ile 65 yaş (%2,7) yaş aralıklarının oluşturduğu tespit edilmiştir. Kullanıcıların %21,3'ünü erkekler ve %78,7'sini kadınlar oluşturmaktadır. Kullanıcıların eğitim durumu değerlendirildiğinde üniversite mezunu bireylerin ankete katılanların %29,3'ünü oluşturduğu görülmektedir. Bunu sırasıyla ilkökul mezunu (%27,3), ortaokul mezunu (%24,0), lise mezunu (%14,7) okuyuzar ve okuyuzar olmayan (%4,7') takip etmektedir. Ankete katılanların %65,3'ünü farklı meslek gruplarında çalışanlar (çoğunluğun ev hanımı), %18,7'sini memur, %7,3'ünü işçi, %4,7'sini öğrenci, %4,0'ını serbest çalışanlar oluşturmaktadır. Kullanıcıların çocuk sayısı değerlendirildiğinde %40,7'sinin 2 çocuk, %32'sinin bir çocuk, %27,3'ünün 3 çocuk sahibi olduğu belirlenmiştir. Kullanıcıların çocuklarının %43,3'ünün 0-3 yaş aralığında, %27,4'ünün 4-6, %13,3'ünün 7-9, %16'sının 10 yaş ve üzeri olduğu görülmektedir(Tablo 1).

3.2. Çocuk Oyun Alanlarının Kullanım Süre/Zamanları

Ankete katılanların %23,3'ü 1 saat, %20,7'si 2 saat, %18,0'ı 5 saat, %12,7'si 3 saat %12,0'ı 4 saat, %13,3'ü daha fazla vakit geçirmektedir. Ankete katılan kullanıcıların çoğunluğunun parkta 1 saat vakit geçirdiği belirlenmiştir. Kullanıcıların parkta bulunma saatleri olarak çoğunlukla 16.00 ile 18.00 (%34) saat aralığını tercih ettikleri görülmektedir. Tercih edilen saatler sırasıyla %17,3'ü 14.00 ile 16.00 arası, %14,0'ı 10.00 ile 12.00 arası, %13,3'ü 12.00 ile 14.00 arası, %11,3'ü 18.00 ile 20.00 arası, %6,0'ı ise 20.00 ile 24.00 saatleri arası, %3,3'ü 8.00 ile 10.00 arasındır (Tablo 2).

Parkların 3 saat (%12,0), 4 saat (%13,3) ve 5 saat (%18) gibi uzun süreli kullanımı, hafta sonları daha yoğun ve daha uzun kullanımı ile açıklanabilir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özelliklerine Ait Bilgilerin Dağılımı

Kriter	Alt Kriter	Frekans	Oran(%)
Yaş Durumu	16-25	27	18,0
	26-35	72	48,0
	36-45	40	26,7
	46-55	7	4,7
	56-65	4	2,7
Cinsiyet Durumu	Erkek	32	21,3
	Kadın	118	78,7
Eğitim Durumu	Okuryazar olmayan	5	3,4
	Okuryazar	2	1,3
	İlkokul	41	27,3
	Ortaokul	22	14,7
	Lise	36	24,0
	Üniversite	44	29,3
Meslek Durumu	Memur	28	18,7
	İşçi	11	7,3
	Öğrenci	7	4,7
	Serbest	6	4,0
	Diğer	98	65,3
Çocuk Sayısı	1	48	32,0
	2	61	40,7
	3	41	27,3
Çocuk yaşı	0 - 3 yaş	65	43,3
	4 - 6 yaş	41	27,4
	7 - 9 yaş	20	13,3
	10 yaş ve üzeri	24	16,0

Tablo 2. Parkta Bulunma Durumuna İlişkin Verilerin Dağılımı

Kriter	Alt Kriter	Frekans	%
Parkta Bulunma Durumu	1saat	35	23,3
	2saat	31	20,7
	3saat	19	12,7
	4saat	18	12,0
	5saat	27	18,0
	Daha Fazla	20	13,3
Parkta Bulunma Saatleri	8:00-10:00	5	3,3
	10:00-12:00	21	14,0
	12:00-14:00	20	13,3
	14:00-16:00	26	17,3
	16:00-18:00	52	34,7
	18:00-20:00	17	11,3
	20:00-24:00	9	6,0

3.3. Çocuk Oyun Alanlarının Mevcut Durumuna İlişkin Görüşlerin Değerlendirilmesi

Araştırma alanı olarak seçilen çocuk oyun alanlarının mevcut durumu güvenlik, donatı elemanları yeterliliği ve bakımlarının yeterliliğini sorgulayan anket soruları bu ana başlık altında toplanarak seçilen parklara ilişkin kullanıcıların görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çocuk oyun alanlarının bakımını ankete katılanların %52,1'i yeterli bulmaz iken, kararsız olanlar %21,3, bakımlı bulanlar ise 26,6'dır. Çocuk oyun alanlarının temiz kullanılmadığını düşünenler ankete katılanların %52,7'si iken kararsızlar %28,7, temiz kullanıldığını düşünenler %18,6'dır. Çocuk oyun alanlarının yakınında olan tuvaletlerin temizliğini yeterli bulmayanların oranı %90 iken, yeterli bulanlar %6'dır. Çocuk oyun aletlerinin bakım ve onarımını yeterli olmadığını düşünenler ankete katılanların %34,6 iken, kararsızlar %28,7, yeterli bulanlar ise 36,7'dir.

Çocuk oyun alanlarının konum, fiziki koşulları, oyun elemanı seçimi, bitkilendirme ve aydınlatma durumu güvenlik açısından değerlendirilmiştir. Oyun alanlarının konum açısından güvenilir yerde olduğunu düşünenler ankete katılanların % 51'ini oluştururken, kararsızlar % 30'dur. Oyun alanlarının fiziki şartlarını güvenilir bulanlar ankete katılanların %45'ini, kararsızlar ise %38'ini oluşturmaktadır. Çocuk oyun alanlarının elektrik trafolarının uzağında olduğunu ifade edenlerin oranı %54.7'dir. Oyun alanlarının sulama kanalları veya sulama göletlerine uzağında olduğunu ifade edenler ankete katılanların %66.7 sini oluşturmaktadır. Oyun alanlarında bakım ve onarım işlerin güvenli bir şekilde yapıldığını düşünenler ankete katılanların %36.7 sini oluştururken, güvenli bulmayanlar %34.6, kararsızlar ise %28.7'dir. Ankete katılanların %44'ünün Çocuk oyun aletlerini, %76'sının kullanılan bitkileri güvenli bulunduğunu belirlenmiştir(Tablo 3).

Çocuk oyun alanlarının donatı elemanları ve çeşitliliği açısından çöp atma alanları (%51.3), çöp atma yerlerine yönlendirme (%40.7), oturma birimlerini (%44), aydınlatma elemanları (%56) oranında yeterli buldukları belirlenmiştir. Ancak kullanıcıların tuvalet sayısını (%52.3), basket ve futbol alanlarını(%63.4) oranında yetersiz buldukları belirlenmiştir. (Tablo 3).

Tablo 3. Çocuk Oyun Alanlarının Mevcut Durumuna İlişkin Görüşlerin Dağılımı

Kriter	1(%)*	2(%)*	3(%)*	4(%)*	5(%)*
Çocuk oyun alanları temiz kullanılıyor	28.7	24.0	28.7	15.3	3.3
Çocuk oyun alanlarında bulunan çöp atma yerleri yeterlidir	8.7	24.7	15.3	44.7	6.6
Çocuk oyun alanlarında bulunan çöp atma yerleri çocukları yönlendirecek şekildedir	14.0	25.3	20.0	33.4	7.3
Çocuk oyun alanlarının bakımları yeterlidir	17.3	34.8	21.3	25.3	1.3
Tuvalet sayısı yeterlidir	32.0	25.3	9.3	31.4	2.0
Çocuk oyun alanları yakınlarında bulunan tuvaletler temiz bırakılmaktadır	76.0	14.0	4.0	3.3	2.7
Aydınlatma sayısı ve şekli yeterlidir	2.0	18.0	23.3	50.0	6.7
Oturma birimleri yeterli sayıdadır	11.3	26.0	18.7	39.3	4.7
Basket oyun alanları yeterlidir	46.1	17.3	15.3	20.0	1.3
Futbol oyun alanları yeterlidir	48.6	16.0	14.7	18.7	2.0
Çocuk oyun alanları güvenilir yerlerdir	3.3	15.3	30.0	47.4	4.0
Çocuk oyun alanlarını kurulduğu yer elektrik trafolarının uzağında bulunmaktadır	13.3	7.3	24.7	42.0	12.7
Çocuk oyun alanlarının kurulduğu yer sulama kanalları veya sulama göletlerini uzağında bulunmaktadır	12.0	9.3	12.0	60.0	6.7
Çocuk oyun alanlarının fiziki şartlarını güvenli buluyorum	4.0	12.0	38.0	43.3	2.0
Çocuk oyun alanlarında bakım ve onarım işlemlerini güvenli buluyorum	17.3	17.3	28.7	32.7	4.0
Çocuk oyun alanlarında bulunan aletleri güvenli buluyorum	12.0	16.0	28.0	40.7	3.3
Çocuk oyun alanlarında bulunan ağaçları ve bitkileri güvenilir buluyorum	1.3	2.0	20.7	70.0	6.0
Çocuk oyun alanlarında bulunan tüm oyun aletleri ile çocuğumun oynamasını güvenli buluyorum	6.7	18.0	34.0	32.6	8.7

*Likert ölçeğine göre 1=Kesinlikle katılmıyorum 2=Katılmıyorum 3=Kararsızım 4=Katılıyorum 5=Kesinlikle Katılıyorum(Likert, 1932).

3.4. Kullanıcı İsteklerinin Değerlendirilmesi

Kullanıcıların %98,7'si çocukların bulunduğu oyun alanlarında dumansız hava sahasının olmasını istemekte, %1,3'ü ise bu düşüncüyü kabul etmemektedir. Kullanıcıların %92,0'ı oyun alanının renklendirilmesini doğru bulmakta, %8'i ise bu düşüncenin doğru olmadığını belirtmektedir. Kullanıcıların %26,7'si kısa boylu bitkilerin kullanılmasını tercih etmekte, %73,3'ü ise uzun boylu bitkilerin kullanılması gerektiğini belirtmektedirler. Kullanıcıların

%50,0'ı çim, %24,0'ı kauçuk, %15,3'ü kum, %9,3 diğer, %1,3'ü beton zemin türleri olması gerektiğini belirtmektedir. Sonuçlara göre çocukları için en fazla çim ve kauçuk zemin türü tercih edilmektedir. Kullanıcıların %61,3'ü ahşap, %32,7'si plastik, %1,3'ü polietilen ve kauçuk %3,3'ü diğer malzemelerin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Ahşap malzemeye olan yönelimin daha fazla olduğu görülmektedir. Kullanıcıların %22,0'ı görebileceğim yer olması, %16,0'ı ev ve iş yeri uzaklığı, %12,7'si oyun çeşitliliği ile %12,7 güvenli olması, %11,3'ü temiz olması, % 25,3'ü diğer nedenlerden dolayı gitmiş olduğu parkı belirlemektedir. En etkili nedenin görebileceğim yer olması seçeneği dikkat çekicidir. Kullanıcıların %98,0'ı çocukları için farklı tip oyun alanlarının gerektiğini, %2,0'ı ise böyle bir ihtiyacın olmadığını belirtmektedir. Kullanıcıların %9,3'ü kum, %15,3'ü zıp zıp, %3,3'ü tırmanma, %15,3'ü yer satrancının olmasını %54,7'si bu oyunların hepsinin olmasını istemektedir (Tablo 4).

Anket soruları arasında açık uçlu olarak parklarda ne olmasını isterdiniz sorusuna verilen cevaplar değerlendirildiğinde fiziksel ve zekâ geliştirici oyunlar, çocukların ilgisini çekecek oyunlar, ahşap oyun setleri, macera oyunları, top havuzu, tırmanma ve denge oyun aletleri istediklerini ifade etmişlerdir.

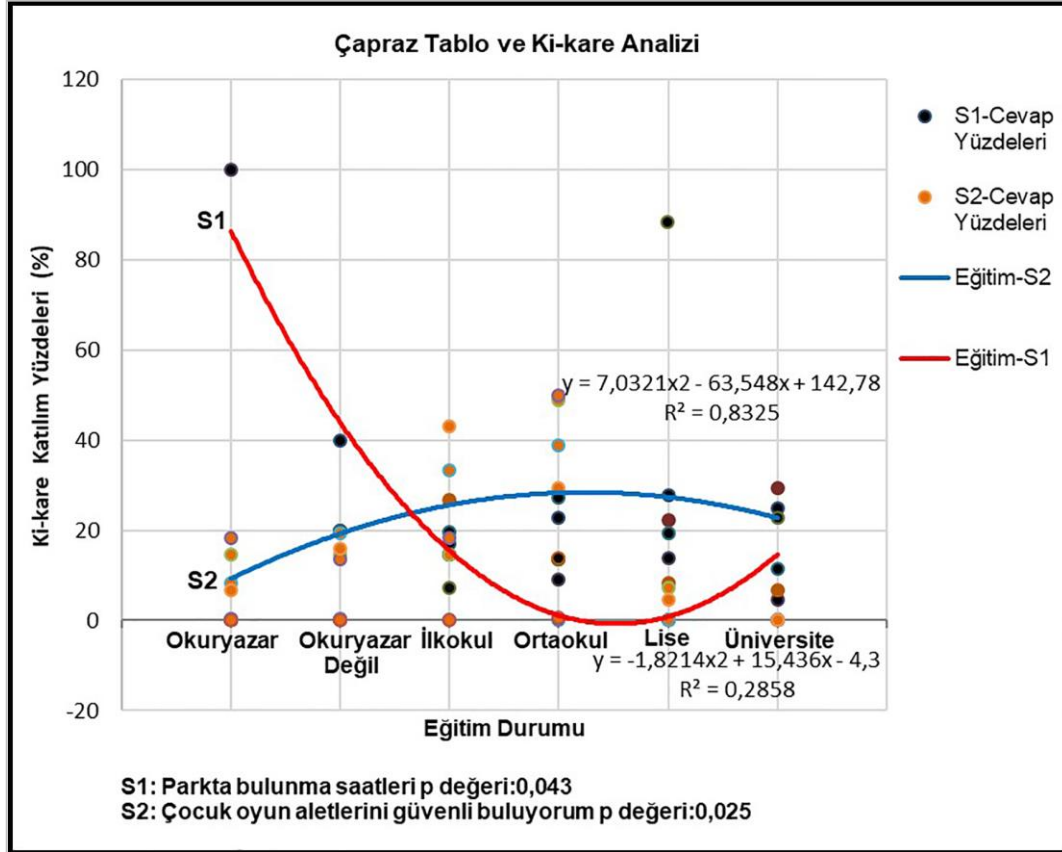
Tablo 4. Çocuk Oyun Alanlarında Kullanıcı İsteklerine İlişkin Verilerin Dağılımı

Kriter	Alt Kriter	Frekans	Dağılım (%)
Çocuk oyun alanlarının resmi olarak dumansız hava sahası olması	Evet	148	98,7
	Hayır	2	1,3
Çocuk oyun alanlarındaki oyun aletlerinin renklendirilmesinin doğruluğu	Evet	138	92,0
	Hayır	12	8,0
Çocuk oyun alanlarında kullanılan bitkilerin boyu	Kısa Boylu	40	26,7
	Uzun Boylu	110	73,3
Çocuk oyun alanlarında zemin türü seçimi	Kum	23	15,3
	Kauçuk	36	24,0
	Beton	2	1,3
	Çim	75	50,0
	Diğer	14	9,3
Çocuk oyun aletleri malzeme türü	Plastik	49	32,7
	Ahşap	92	61,3
	Polietilen	2	1,3
	Kauçuk	2	1,3
	Diğer	5	3,3
Park tercihi etkileyen faktörler	Oyun Çeşitliliği	19	12,7
	Ev/İş Yeri Uzaklığı	24	16,0
	Güvenli Olması	19	12,7
	Temiz Olması	17	11,3
	Görebileceğim Yer Olması	33	22,0
	Diğer	38	25,3
Çocukların farklı tip oyunlarla oynayabileceği alanların olması	Evet	147	98,0
	Hayır	3	2,0
Oyun elemanı tercihi	Kum	14	9,3
	Zıp Zıp	23	15,3
	Tırmanma	5	3,3
	Yer Satrancı	23	15,3
	Hepsi	82	54,7

3.5. Demografik Yapı İle Bazı Sorular Arasındaki İlişki

Ankete katılanların demografik yapıları ankette yer alan bazı sorular arasında ilişki olup olmadığını analiz edebilmek için çapraz tablo ve Pearson Ki-kare analizi yapılmıştır. Demografik yapı ile parkta bulunma saatleri ve parkların mevcut durumuna ilişkin sorular arasında anlamlı bir ilişki olmadığı belirlenmiştir. Yalnızca eğitim durumu ile parkta bulunma saatleri (S1) ve çocuk oyun alanlarında bulunan aletleri güvenli buluyorum (S2) sorusu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki vardır. Parkta 3 saate kadar zaman geçiren okuryazar, ilkokul, üniversite mezunlarının oranı diğerlerine göre daha yüksektir. Parkta 4-5

saate kadar vakit geçirenlerin ilkökul ve ortaokul eğitim düzeyinde olanların yüzdesi daha yüksektir. Bu durum hafta sonu parkların piknik için kullanılmaları ve piknik yapmayı tercih etme durumunun ise eğitim durumu ile ilişkili olduğu şeklinde açıklanabilir. Çocuk oyun alanlarında bulunan aletleri güvenli bulma durumu ise ilkökul ve ortaokul mezunlarında daha yüksek olduğu ve bu oranın üniversite mezunlarına gelindiğinde düştüğü görülmektedir (Şekil 3) Bu durum ise eğitim durumu ile bilgi ve bilinç düzeyinin artması sonucu güven duymanın azalması ile açıklanabilir.

Şekil 3. Çapraz Tablo ve Pearson Ki-Kare Analizi

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kahramanmaraş kenti örneğinde gerçekleştirilen çocuk oyun alanlarının kullanıcı memnuniyeti ve istekleri üzerine yapılan, üç farklı parkta olmak üzere toplam 150 anket sonucunda, mevcut oyun alanlarının çocukların fiziksel, psikolojik, zihinsel ve sosyal gelişimini desteklemede yetersiz kaldığı tespit edilmiştir. Yapılan bu çalışmanın sonucunda çocukların parkta 1-2 saat civarında en çok 16:00 ile 18:00 aralığında vakit geçirdikleri saptanmıştır. Parkların uzun süreli olarak 3 saat (%12,0), 4saat (%13,3) ve 5saat (%18) gibi oranlarla hafta sonları kullanıldığı belirlenmiştir. Araştırma sonucunda parkları çoğunlukla kadınların kullandığı, parkı kullanan ebeveynlerin 26-35 yaş aralığında olduğu, eğitim durumlarının çoğunlukla üniversite mezunu olduğu ve çoğunluğunun ev hanımı olduğu belirlenmiştir. Parkı kullanan ebeveynlerin 2 çocuk sahibi oldukları, çocuk yaşlarının ise 0-3 ile 4-6 yaş aralığında oldukları tespit edilmiştir. Anket sonuçlarında görüldüğü gibi kullanıcılara göre çocuk oyun alanlarının ev/iş yeri yakınlığı, görüş mesafesinde olması tercih edilebilirliğini artırmaktadır. Bu bağlamda Konut bölgesine yakın olan oyun alanlarına ulaşım kolay olduğundan kullanım artmakta olduğu ve özellikle okul çağı çocuklarının ebeveyn olmaksızın oyun alanına daha rahat gelebileceği ve uzun süre kalabileceği belirtilmiştir (Özgen ve Aytuğ, 1992). Ayrıca anket sonuçlarında çocuk oyun alanlarının talep edilen aktivitelere imkân sağlamadığı ve temizlik ve bakım açısından sorunlar olduğu ortaya çıkmıştır. Güvenlik, temizlik, oyun elemanı yetersizliği ve konut alanlarına uzaklık gibi sorunların çocuk oyun alanlarında kalınan süreyi etkilediği yapılan çalışmalarla belirtilmiştir (Özgen ve Aytuğ, 1992; Yılmaz ve Bulut, 2003).

Çocuk oyun alanlarının yetersiz olarak değerlendirilmesinde en önemli nedenler, çocuk oyun alanının sunduğu oyun araçlarından, yaş gruplarına dağılımından, bakımsızlıktan ve bunların tehlikeli olmalarından kaynaklanmaktadır (Özgen ve Aytuğ, 1992). Bundan hareketle kullanıcılar yöneltilen çocuk oyun alanlarında bakım, tuvalet sayısı ve temizliği, alanın temizliği, basket ve futbol alanları yetersiz bulunmuştur.

Kullanıcılar oyun elemanları olarak standart oyun aletleri yerine diğer oyun türlerini, fiziksel ve zeka geliştirici oyunlar, çocukların ilgisini çekecek oyunlar, ahşap oyun setleri, macera oyunları, top havuzu, tırmanma ve denge oyun aletleri talep ettiklerini belirtmişlerdir. Çalışmada belirtilen oyun alanlarında genelde kullanılan salıncak, kaydırak ve tahterevallli vb. gibi standart ve fabrika ürünü oyun elemanları olup, bu alanlar mevcut haliyle çocukların kesintisiz hareket etme isteğini karşılamakta yetersiz kalmaktadır (Özgüner vd., 2007).

Ankette belirtilen istekler arasında çocuk oyun aletleri malzeme türünün ahşap, zemin türünün ise çim tercih edilmesi, çocuk oyun alanlarında çocukların ağaçlar, çiçekler ve diğer doğal objelerle ilgilenmeleri, çocukların doğa ile iç içe olmaktan ve bu tür alanlarda oynamaktan hoşlandıkları görüşünü (Cunningham vd., 1994; Kellert, 2002) desteklemektedir.

Ziyaretçilerin demografik özellikleri alanla ilgili planlamalarda büyük önem taşımaktadır. Ancak, ziyaretçi özelliklerinin alanla ilgili diğer bazı konularla ilişkilendirilmesi ve analiz edilmesi, park yöneticilerine karar vermede daha geniş bir çerçeve sunmaktadır. Bu nedenle istatistiksel analizlerin birbiriyle ilişkilendirilmesi gerekmektedir (Akyol ve Akbulut, 2017). Eğitim durumu ile parklarda bulunan oyun aletlerini güvenli buluyorum sorusu arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bu durum kullanıcıların eğitim düzeyi arttıkça bilgi ve bilinç düzeyinin artması olarak yorumlanabileceğinden parkların tasarım, planlama ve bakımının önemini ortaya koyması açısından önemli bir sonuçtur. Eğitim durumu ile parkta geçirilen süre arasındaki ilişki ise eğitim seviyesi azaldıkça parkta uzun süreli ve piknik amacı ile geçirilen sürenin arttığı olarak yorumlanmıştır. Bu durum parkların tasarım ve planlamasında dikkate alınması gereken önemli bir sonuçtur.

Elde edilen tüm veriler değerlendirildiğinde; çocuk oyun alanlarının planlama ve tasarımında kullanıcı istekleri dikkate alınmalıdır. Çocuk oyun alanlarının ulaşılabilir ve güvenilir bir konumda olması sağlanmalıdır. Standart oyun elemanları yerine yaratıcılığı geliştiren fiziksel, sosyal ve ruhsal gelişimini destekleyecek ve oyun çeşitliliği sunacak şekilde tasarlanmalıdır. Oyun çeşitliliği sağlayan tasarımlarda yaş grupları dikkate alınmalıdır. Donatı elemanlarının sayısı yeterliliği kullanıcı potansiyeli dikkate alınarak sağlanmalıdır. Çocuk oyun alanlarının temizlik ve bakımı işlemlerinin düzenli yapılmasını sağlayacak düzenlemeler getirilmelidir.

Anket formları yüz yüze metodu ile parkları çocukları ile birlikte kullanan ebeveynlere uygulanmıştır. Çocuk oyun alanlarını kullanan çocukların görüşleri ebeveynleri aracılığı ile alınmıştır. Bundan sonra yapılacak çalışmalarda anket formlarının doğrudan çocuklara yöneltilmesi elde edilen sonuçları çok daha zenginleştirecektir.

KAYNAKLAR

- Akyol, A., Akbulut, E. (2017). Korunan alanların planlanması ve etkin yönetiminde ziyaretçi özellikleri ve algılarının önemi: Kurşunlu Şelalesi Tabiat Parkı örneği. *Turkish Journal of Forestry, Türkiye Ormancılık Dergisi*, 18(3): 197-206.
- ASTM. (2016). Standard Guide for ASTM Standards on Playground Surfacing. ASTM International, www.astm.org (Erişim tarihi: 10.05.2017).
- Bal, A. (2005). Zonguldak Kenti Yeşil Alan Sistemindeki Çocuk Oyun Alanlarının Durumunun Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Açısından İrdelenmesi, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Bartın, 172 s.
- Cihangiroğlu, C. (1994). Çocuk Oyun Alanlarındaki Oyun Aletlerinde Uyulması Gereken Kriterler Üzerine Bir Araştırma.(Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı, Ankara.
- CPSC. (2010). Public playground safety handbook: Government Printing Office. <http://www.cpsc.gov/pagefiles/122149/325.pdf> (Erişim tarihi: 10.01.2018).

- Cunningham, C., Jones, M., Taylor, N. (1994). The Child-Friendly Neighbourhood: Some Questions and Tentative Answers from Australian Research. *International Play Journal*: 279-295.
- Duman, G., Koçak, N. (2013). Çocuk oyun alanlarının biçimsel özellikleri açısından değerlendirilmesi (Konya ili örneği). *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* 11(1): 64-81.
- Ergen, S. 2000. Sokakların çocuk oyun alanı olarak kullanılabilirliğine ilişkin bir yöntem denemesi: Süleymaniye örneği. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi.
- Günel, B. ve Esin, N. (2007). İnsan – Mekân İletişim Modeli Bağlamında Konutta Psiko-Sosyal Kalitenin İrdelenmesi. *İTÜ Dergisi/a, Mimarlık-Planlama-Tasarım Serisi*, 6, 1: 19-30.
- Kellert, S.R. (2002). Experiencing nature: affective, cognitive, and evaluative development in children. In: Kahn, P.H and Kellert S.R. (Eds.), *Children and Nature: Psychological, Sociocultural, and Evolutionary Investigations*. The MIT Pres. USA.
- Likert, R. (1932). A technique for the measurement of attitudes. *Archives of Psychology*, Vol. 22, 5-55.
- Özgen, Y., Aytuğ, A., (1992). Kullanıcı Eğilimleri Açısından Çocuk Oyun Alanları Ve Araçları Üzerine Bir İnceleme. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*. Vol. 42/2 s:99-118.
- Özgen, Y., Özgüç, İ.M. (1994) Çocuk oyun bahçelerinde tasarım sorunları. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 44:101-104
- Özgüner H., Ergin Ş., Gül A., Çukur D., Küçük V., Akten M. (2007). Günümüz Kültürel Yapısı içinde Kentsel Alanda Doğa Korumanın Olanak ve Sınırları İle Sosyalleşme Sürecinde Çocuklarda Doğa Bilinci Gelişimini Destekleyici Kentsel Tasarım Yaklaşımlarının Saptanması. Süleyman Demirel Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projesi Raporu, Proje No: 01018-m-05, Isparta.
- Tavşancıl, E. (2002). Tutumların Ölçülmesi Ve Spss İle Veri Analizi; Ankara: Nobel Yayınları
- Tezbaşaran, A.A. (2008). Likert tipi ölçek hazırlama kılavuzu (e-kitap). http://www.academia.edu/1288035/Likert_Tipi_Ölçek_Hazırlama_Kılavuzu (Erişim tarihi: 10.12.2017).
- Tranter, P., Doyle, J. (1996). Reclaiming the residential street as playspace. *International Play Journal*: 481-97.
- Tranter, P., Pawson, E. (2001). Children's access to local environments: a case-study of Christchurch, New Zealand." *Local Environment* 6(1): 27-48.
- Valentine, G., McKendrick, J.H. 1997. Children's outdoor play: exploring parental concerns about children's safety and the changing nature of childhood. *Geoforum* 28: 219-235.
- Yılmaz, S., Bulut, Z. (2003). Kentsel Mekânlarda Çocuk Oyun Alanlarının Yeri ve Önemi: Erzurum Örneği. *Milli Eğitim Dergisi*, Sayı:158.
- Yücel, G.F. (2005). Çocuk oyun alanları tasarımı. *İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi* 55(2):99-110.

EXTENDED ABSTRACT

Playing has a very important role on the Children's can grow healthy not only physical and psychological but also social and mental. It is very important where and how this activity that children love is realized. Today, especially children living in urban areas are gradually decreasing due to their relationship with natural areas, their parents' feeling of protecting their children and increasingly disappearing in natural areas of cities (Tranter and Doyle, 1996; Valentine and McKendrick, 1997). In designing and planning children's playgrounds to be able to fulfill their functions, a number of principles need to be considered so that they can respond to their physical, social and psychological needs. These include criteria such as location, roads, safety elements, types and materials of play elements, surface pavements, border elements and stairs (ASTM 2016, CPSC 2010, Duman ve Koçak 2013, Ergen 2000, Özgen ve Özgüç 1994, Yücel 2005). Since designing children's playgrounds, knowing user requests before and after planning is important for correct application of the principles. As a user, one is in the expectation that the space must be designed to meet its own needs and satisfy its goals (Günel ve Esin, 2007). For this reason, children and their families who are the sole users of children's playgrounds need to be consulted at every point of their desire, design and planning.

From this point, it is aimed to determine user opinions and requests in children playgrounds. Questionnaires were prepared for this purpose in the study, Onikişubat and Arslanbey city parks in Kahramanmaraş city, and face-to-face method in guided recreation area. The questionnaire forms consist of questions collected in four main topics, using demographic characteristics of users, time and duration of use of parks, opinions about current situation and user requests, taking advantage of previous studies. A five-point Likert scale was used for the purpose of determining the opinions of the users regarding the current situation of children's play areas. The questionnaire forms were analyzed with the help of SPSS (Statistical data analysis program). Design and planning recommendations have been developed by evaluating the analysis results.

It has been determined that current playgrounds are inadequate to support the physical, psychological, mental and social development of children in a total of 150 questionnaires, in three different parks, based on user satisfaction and willingness of children playgrounds in Kahramanmaraş city. As a result of this study, it was determined that children spend most of the time in the park between 16:00 and 18:00 in 1-2 hours. It has determined that the parks were used for 3 hours (12.0%), 4 hours (13.3%) and 5 hours (18%) on weekends for a long time. It is determined that the majority of the parks are women, the parents who use the park are between the ages of 26-35, the education is mostly university graduate, and the majority is the housewife.

Parents using the park were found to have two children, while children ages ranged from 0-3 to 4-6 years. As seen in the survey results, according to the users, children's playgrounds are increasingly preferred to be in the vicinity of home / work place and in sight. In this context, it is stated that the use of playgrounds close to the residential area is easy to use because of its easy accessibility, and it is stated that especially the children of the school can come to the playground more easily without a parent (Özgen and Aytuğ, 1992). Furthermore, the survey results show that children playgrounds do not provide the requested activities and there are problems in terms of cleaning and maintenance. It is problem that as safety, cleanliness, inadequacy of plaything and distance to residential areas have been reported to affect the time spent in children's playgrounds (Özgen and Aytuğ, 1992, Yilmaz and Bulut, 2003).

The most important reasons for the inadequacy of children's playgrounds are due to the distribution of children's playground equipment, age groups, lack of care and their dangerousness (Özgen and Aytuğ, 1992). Therefore, in the children's play areas directed by the users, the number of toilets, cleanliness, cleanliness of the area, basket and football fields are found inadequate.

Users have stated that they require other play types instead of standard play tools, physical and intelligent developer plays, children's interest plays, wooden play sets, adventure plays, ball pool, climbing and balance play equipments.

Among the requests stated in the questionnaire were the preference for children's play equipment, wood, grass for the ground, and children's interest in trees, flowers and other natural objects in children's playgrounds, children being intertwined with nature and lively in such areas.

Gaziantep Örneğinde Kentsel ve Kırsal Peyzaj Özelliklerinin İncelenmesi ve Peyzaj Planlama Önerileri Geliştirilmesi*

Analysing Urban and Rural Landscape Characteristics in The City of Gaziantep and Developing Landscape Planning Suggestions

Müge KÜLAHLIOĞLU^{a*}, Hakan DOYGUN^b

^a Arş. Gör., Çukurova Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü , Adana, 01330 , Türkiye

^b Prof. Dr., İzmir Demokrasi Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Peyzaj Mimarlığı, İzmir, 35140, Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Bu çalışmada, Gaziantep kentinin fiziksel çevre yapısının peyzaj özellikleri yardımıyla incelenmesi ve kentsel peyzaj planlama önerileri geliştirilmesi amaçlanmıştır. Coğrafi bilgi sistemleri ortamında yüksek çözünürlüklü uydu görüntüsü ve uygulama imar planından yararlanılarak gerçekleştirilen çalışmada, alan kullanım bilgisi yardımıyla Gaziantep'in kentsel ve kırsal peyzaj özellikleri ortaya konmuştur. Kentin açık ve yeşil alanları da ayrıca toplam yüzölçümleri ve kişi başına oranları bakımından incelenmiş, böylece kentsel peyzaj planlama önerileri geliştirilmesinde zengin bakış açıları elde edilmiştir. Elde edilen sonuçlar, araştırma alanında kentsel peyzaj özelliklerinin baskın karakter taşıdığını göstermiştir. Kırsal ve kentsel peyzaj özellikleri arasında denge sağlanabilmesi için, açık ve yeşil alanlardan yararlanılması gerektiği belirlenmiştir.

The aim of this study is aimed to analyse physical environmental structure of the city of Gaziantep by landscape characteristics, and to develop urban landscape planning suggestions. Within the study which is carried out by using geographic information systems, high resolution satellite image and application development plan, urban and rural landscape features have been put forward considering land use information. Open and green areas of the city have also been examined in terms of their total area and per capita per person ratios, thus rich perspectives were obtained for developing urban landscape planning suggestions. The results showed that urban landscape characteristics are dominant in the research area. It has been determined that open and green areas have to be used to get balance between rural and urban landscape characteristics.

Anahtar Kelimeler: Kentsel peyzaj, Kırsal peyzaj, Peyzaj planlama, Açık ve yeşil alanlar, Coğrafi bilgi sistemleri, Gaziantep.

Keywords: Urban landscape, Rural landscape, Landscape planning, Open and green areas, Geographical information systems, Gaziantep.

1. GİRİŞ

Peyzaj bir görüş açısı içerisinde giren doğal ve kültürel çevrenin meydana getirdiği bir kompozisyon ve insan ve doğal faktörlerin etkileşimi ve eylemi sonucunda oluşan bir bütün olarak tanımlanmaktadır. İnsanın hiç değiştirmedeği ya da çok az değiştirebildiği kendi doğal desenini koruyan alanlar doğal peyzaj olarak bilinmekte; topografya, jeoloji, iklim, bitki örtüsü, hidroloji vb doğal peyzajın öğeleri sayılmaktadır. Doğal peyzaja yönelik insan etkisi kültürel peyzajları oluşturmada, kültürel peyzajlar da insan etkisinin düzeyine göre kırsal ve kentsel olarak sınıflandırılabilir (Açıksöz ve Tanrıvermiş, 2000). Kırsal peyzaj, insanların kent dışında doğayla iç içe tarım, hayvancılık ve rekreasyon gibi faaliyetler ile şekillendirdiği alanlar olarak tanımlanmakta (Koç ve Şahin, 1999), kentler ise insan müdahalesinin en yoğun olduğu, sürekli toplumsal gelişme içerisinde bulunan yerleşme, barınma, çalışma, gereksinimlerin karşılandığı, dikey ve yatay hareketliliğin yaygın olduğu, meslek gruplarının farklılaştığı ve nüfus yönünden yoğun yerleşme birimi olarak tarif edilmektedir (Bal, 1999). Hill' e (2009) göre kentlerin büyüyerek çepere doğru genişlemeleri kırsal peyzaj üzerinde tarım alanları ve diğer açık alanların kaybı, biyolojik çeşitlilik kaybı gibi birçok soruna neden olmaktadır. 21. Yüzyıl'da kırsal alanlar belirli faktörlerin etkisi altında önemli bir değişim sürecine girmiştir. Kırsal peyzajların değişim sürecini yönlendiren en önemli etken kentsel alanlar ve kırsal alanlar arasındaki çok yönlü ilişki olarak

*Bu çalışma, "Gaziantep Kenti Peyzaj Analizi ve Peyzaj Planlama Önerileri Geliştirilmesi" başlıklı Yüksek Lisans tezine ait verilerden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* Corresponding author. Tel.: +90 322 338 65 45; fax: +90 322 338 61 89.

E-mail address: mugeozturk36@gmail.com

<http://dx.doi.org/10.16950/ijad.340295>

yollarının merkez noktası olması, hava alanının uluslararası niteliği çıkarılmış olması şehre mal, hizmet ve ziyaretçi akışını yoğunlaştırmaktadır. ¼ ü tarıma elverişli ovalardan oluşan ve bir bölümü Fırat Nehri'nin suları ile sulanan Gaziantep; antepfıstığı, zeytin, pamuk, üzüm, kırmızıbiber ve keten gibi ekonomik değeri yüksek sanayi bitkileri ile mercimek, buğday, arpa gibi hububat ürünleri ile zengin bir tarım yöresidir. Coğrafi yönden GAP'ın giriş kapısı sanayisi ve ticari hacmi ile de GAP kalkınmasında temel teşkil etmektedir (Sönmez, 2012).

2.2. Yöntem

Gaziantep kentinin fiziksel çevre yapısını peyzaj özellikleri yardımıyla analiz etmek ve elde edilecek verilerden doğrultusunda kentsel peyzaj planlama önerileri geliştirilmesi amaçlanan çalışmanın yöntemi başlıca dört aşamadan meydana gelmektedir. Birinci aşamada, 28 Temmuz 2015 tarihli 50x50cm çözünürlüklü ortofoto'nun sınıflandırılması işlemi gerçekleştirilmiştir. E-cognition yazılımı yardımıyla otomatik olarak gerçekleştirilen sınıflandırma sürecinde, bazı alan kullanımlarının yüksek detayda ortaya konulabilmesi amacıyla yer yer ekran üzerinden el ile sınıflandırma yöntemine başvurulmuştur. Alan kullanımlarının sınıflandırılmasında, Gaziantep kentsel yapısını ve peyzaj özelliklerini ayırt etmeye yardımcı olacak şekilde 8 farklı alan kullanım yapısı göz önüne alınmıştır. Alan kullanımlarının belirlenmesinde CORINE arazi örtüsü sınıflandırma sistemine uyum gözetilmiştir. (Tablo 1).

Çalışmanın ikinci aşamasında, bir önceki aşamada elde edilen alan kullanım sınıflandırma verisi, 1:1000 ölçekli Uygulama İmar Planı'ndan elde edilen Gaziantep kenti mahalle haritası yardımıyla kendi içerisinde yeniden gruplandırılmıştır. Alan kullanım sınıfları ve mahalle sınırları haritalarının karşılaştırılması sonucunda elde edilen bu veri, kentin alan kullanım yapısının ve genel peyzaj özelliklerinin mahalleler bazında incelenerek yorumlanabilmesine olanak sağlamıştır. Buna göre, Gaziantep kenti ana yerleşim dokusunu meydana getiren Şehitkamil ve Şahinbey ilçelerine bağlı 180 adet mahallenin her birine ait alan kullanım oranları bir çizelge ortamında yüzde (%) olarak verilmiş, böylece mahallelerin peyzaj özellikleri, taşıdıkları kentsel ve kırsal nitelikleri doğrultusunda kendi içlerinde değerlendirilebilmiştir. Bir mahalle içerisinde "Yerleşim, Tarihi Doku, Ticaret ve Sanayi, Kamu Alanları" sınıflarının yüzölçümü mahalle toplam alanının yarısından fazlasını (%50<) kaplıyor ise o mahallenin kentsel peyzaj özellikleri taşıdığı düşünülmüştür. Mahalle sınırları içerisinde "Açık ve Yeşil Alanlar, Su Yapıları, Diğer" sınıflarının yüzölçümü mahalle toplam alanının yarısından fazlasını kaplıyor ise o mahallenin kırsal peyzaj özellikleri taşıdığı değerlendirilmiştir (McHarg, 1969; Ortaçşme, 1996; Doygun, 2003; Kısakürek, 2006).

Çalışmanın üçüncü aşamasında, her mahalle açık ve yeşil alan varlığı bakımından yeniden değerlendirmeye alınmıştır. Bu amaçla, mahallelerin açık ve yeşil alanları "Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği" doğrultusunda "Park, Mesire Alanı, Meydan, Orman" başlıkları altında yeniden incelenerek oranları çizelge ortamında yüzde (%) olarak verilmiş, ayrıca toplam açık ve yeşil alan yüzölçümü mahalle nüfusuna bölünerek kişi başına açık ve yeşil alan miktarı hesaplanmıştır (Anonim, 1999).

Çalışmanın dördüncü aşamasında, önceki aşamalarda elde edilen verilerden yararlanılarak Gaziantep kenti için peyzaj planlama önerileri ortaya konulmuştur.

Tablo 1. Alan kullanım sınıfları

Alan Kullanımı	Örnek	Açıklama
Yerleşim		Kentsel ve endüstriyel yapılar, inşaat alanları vb.
Açık ve Yeşil Alanlar		Parklar, konut bahçeleri, refüjler, rekreasyon alanları, ormanlar, koruluklar, mesire alanları vb.
Ticaret ve Sanayi		Organize sanayi, alışveriş merkezleri, iş merkezleri vb.
Tarihi Doku		Arkeolojik ve doğal sit alanları, kale, tarihi çarşılar, tarihi evler, konaklar vb.
Kamu Alanları		Eğitim, sağlık, ibadet ve diğer kamu alanları
Su Yapıları		Göl, gölet, nehir, dere, kanal vb.
Ulaşım		Şehir içi ve şehirlerarası kara, hava ve demir yolları vb
Diğer		Kuru ve sulu tarım alanları, meyve bahçeleri, boş alanlar vb.

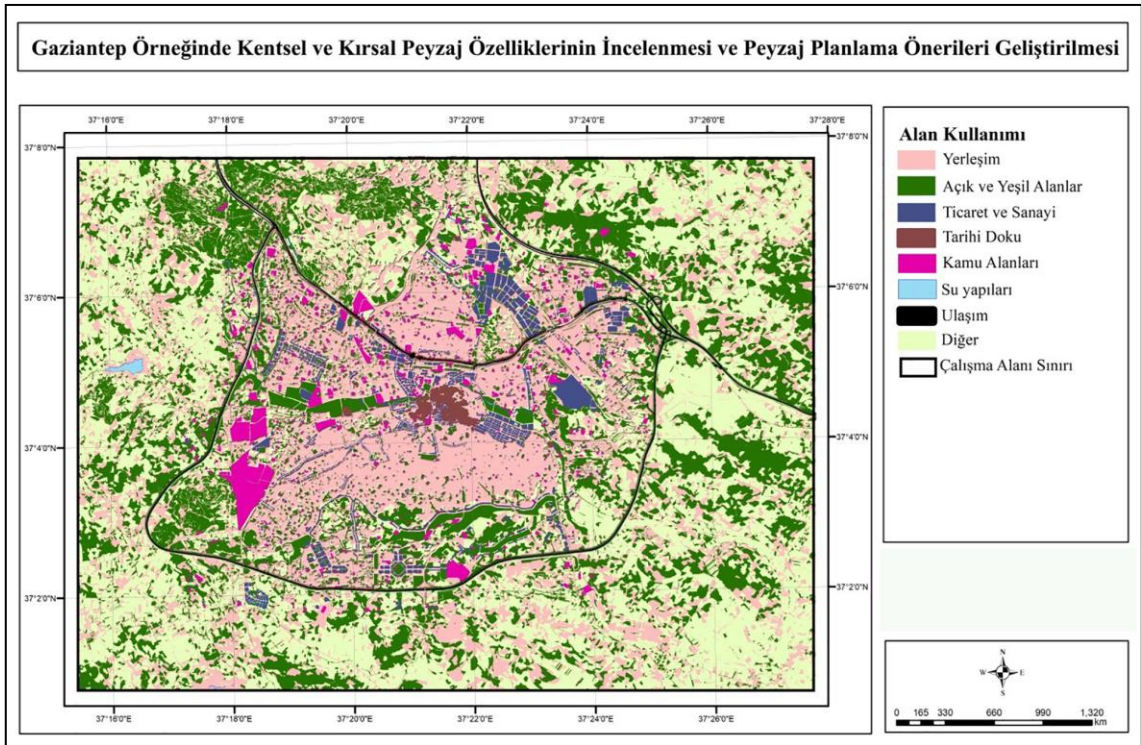
3. BULGULAR

3.1. Alan Kullanım Analizi

Gaziantep kenti ve çevresi alan kullanım yapısı incelendiğinde, toplam 37727 ha yüzölçümü içerisinde en geniş oranın %42,7 ile Diğer sınıfına ait olduğu belirlenmiştir. Bu sınıf önemli ölçüde, Gaziantep kent dokusunu çevreleyen tarım arazilerinden meydana gelmektedir. Alan kullanım sınıfları arasında ikinci en geniş yüzölçümüne 13640 ha ile Yerleşim alanları sahip olmuştur. Konut, ulaşım, ticaret ve sanayi alanlarının araştırma alanı bütününde geniş bir yayılım göstermesi nedeniyle, bu alan kullanım sınıfı yüksek bir yüzölçümü ortaya koymuştur.

Açık ve yeşil alanlar %14,2 oranı ile en geniş üçüncü alan kullanım sınıfıdır. Kent içi ve yakın çevresinde bulunan ormanlık alanlar ile parklar, bu sınıfın toplam alan içerisinde yüksek bir orana sahip olmasının başlıca nedeni olarak belirlenmiştir. Gaziantep kenti ve çevresindeki diğer alan kullanım sınıfları olan Ticaret ve sanayi alanları, Kamu alanları, Tarihi doku, Su yapıları ve Ulaşımın araştırma alanı içerisindeki toplam oranları %6,4 olarak belirlenmiştir (Şekil 2, Tablo 2).

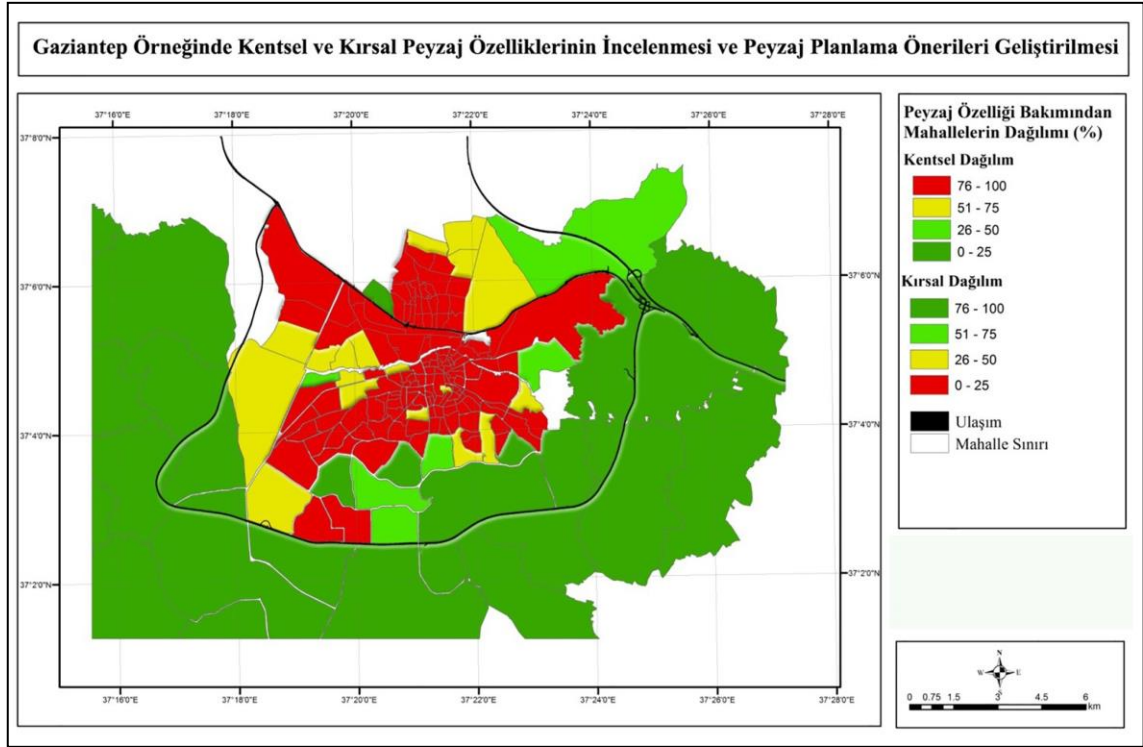
Araştırma alanında bulunan 180 adet mahalle, alan kullanım yapısından yola çıkılarak belirlenen peyzaj özellikleri bakımından incelendiğinde, toplamın %81,6'sını meydana getiren 147 adet mahallenin kentsel, %18,4'ü meydana getiren 33 adet mahallenin ise kırsal peyzaj özelliği taşıdığı değerlendirilmiştir. 137 adet mahalle tamamen (%100 oranında) kentsel peyzaj özellikleri sergiliyorken, tamamen kırsal özelliklere sahip mahalle sayısı 22 olarak belirlenmiştir (Şekil 3), (Tablo 3).

Şekil 2. Gaziantep kenti alan kullanım yapısı (Kulahlıoğlu,2017)

Tablo 2. Gaziantep kenti alan kullanım dağılımı

Alan Kullanımı	Alan (ha)	Yüzde (%)
Yerleşim	13640	36.6
Açık ve Yeşil Alanlar	5295	14.2
Ticaret ve Sanayi	1059	2.8
Tarihi Doku	27	0.1
Kamu Alanları	1071	2.9
Su Yapıları	57	0.2
Ulaşım	167	0.4
Diğer	15911	42.7
Toplam	37727	100

Şekil 3. Peyzaj özellikleri bakımından mahallelerin dağılımı (Külahlıoğlu, 2017)**Tablo 3.** Mahallelerin kentsel ve kırsal peyzaj özelliklerine göre dağılımı

	100%	75%	50%	25%
Kentsel	137	16	5	22
Kırsal	22	5	16	137

Kentsel peyzaj özellikleri taşıyan mahallelerde konut, ulaşım ve sanayi yapılaşmaları ön planda görülüyor iken, kırsal peyzaj özelliklerine sahip mahallelerde tarım ve orman alanları ile parklar ön plana çıkmaktadır (Şekil 4). Kentsel peyzaj niteliğine sahip mahalleler kentin merkezi alanlarında ve kuzeybatı ve güney civarlarında yoğunlaşıyorken, kırsal nitelikli mahalleler ise daha çok doğu ve batı kesimlerde yer almıştır.

Şekil 4. Kırsal (İbni-Sina Mahallesi) ve kentsel (Yeditepe Mahallesi) peyzaj özelliklerine ait örnek görünüm (Külahlıoğlu, 2017)

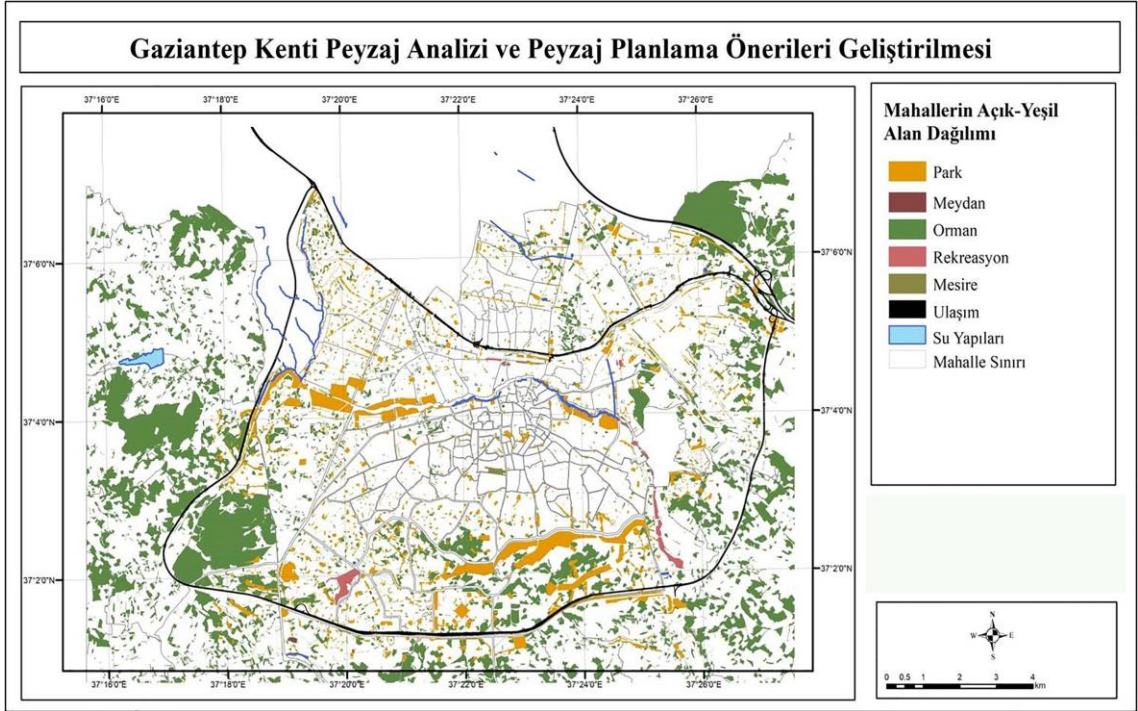
3.2. Açık ve Yeşil Alan Varlığı Analizi

Gaziantep kentinde açık ve yeşil alan varlığını analiz edebilmek amacıyla, bu alanlar "Park, Mesire Alanı, Meydan, Orman" başlıkları altında kendi içerisinde sınıflandırılmış, elde edilen veriler öncelikle kent bütününde ve ardından mahalleler bazında incelenmiştir.

Elde edilen sonuçlara göre, Gaziantep kentinde toplam açık ve yeşil alan varlığı 5295 ha olarak belirlenmiştir. Toplam içerisinde ormanlar 3601 ha (%.69.1) ile en yüksek orana sahip olurken, bunu sırasıyla Park, Su Yapıları, Meydan ve Mesire takip etmiştir (Tablo 4, Şekil 5).

Tablo 4. Açık ve yeşil alanların dağılımı

Açık ve Yeşil Alan Varlığı	Alan (ha)	Oran (%)
Park	1601	30.2
Mesire	7	0.1
Meydan	6	0.1
Orman	3601	68
Su Yapıları	17	0.3
Toplam	5295	100

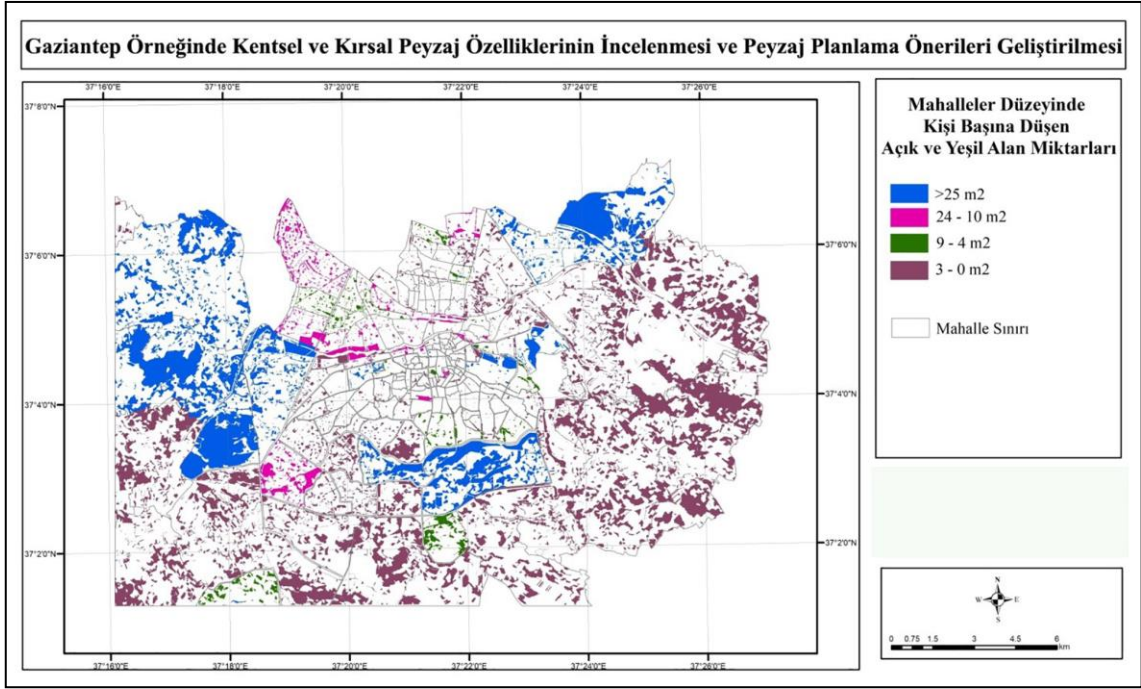
Şekil 5. Gaziantep kenti açık ve yeşil alan varlığı (Külahlıoğlu, 2017)

Kent genelinde açık ve yeşil alanların kentin dış kesimlerinde yoğunlaştığı görülmektedir (Şekil 5). Bunun nedeni, kent merkezinde yapılaşmanın yüksek yoğunluklu olması nedeniyle açık ve yeşil alan tesis edilebilecek uygun alanlara yer bulunmamasıdır. Kenti doğu-batı doğrultusunda ikiye bölen Alleben Deresi çevresinde tesis edilen 100. Yıl Parkı bu durum için önemli bir istisna oluşturmakta, akarsuların kentlere açık ve yeşil alanlar kazandırılmasında ortaya koyduğu yüksek potansiyel için önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Gaziantep kenti mevcut nüfusu göz önüne alınarak, kişi başına açık ve yeşil alan oranı hesaplaması yapılmıştır. Buna göre, ormanlar da dahil edildiğinde, kent genelinde kişi başına düşen açık ve yeşil alan miktarı 26.82 m² olarak belirlenmiştir. Yalnızca parklar, mesire alanları ve meydanlar dahil edildiğinde ise kişi başına oran 8.17 m² olarak hesaplanmıştır. Mahalleler bazında incelendiğinde, kişi başına 25 m²'den fazla açık ve yeşil alan belirlenen mahalle sayısı 12 olarak belirlenmiştir. Kişi başına 3 - 0 m² açık ve yeşil alana sahip mahalle sayısı ise 126'dır (Şekil 6, Tablo 5).

Tablo 5. Mahalleler düzeyinde kişi başına açık ve yeşil alan miktarları

Kişi Başına Düşen Açık ve Yeşil Alan	>25 m ²	24 - 10 m ²	9 - 4 m ²	3 - 0 m ²
Mahalle adedi	12	21	19	126

Şekil 6. Mahalleler düzeyinde kişi başına açık ve yeşil alan miktarları (Külahlıoğlu, 2017)

4. SONUÇ ve TARTIŞMA

Yapılan bu çalışmada, alan kullanım bilgisinden yola çıkılarak araştırma alanının kentsel ve kırsal peyzaj nitelikleri araştırma alanı bütününde ve mahalleler bazında ortaya konulmuştur. Kentin açık ve yeşil alanları da ayrıca toplam yüzölçümleri ve kişi başına oranları bakımından incelenmiş, böylece kentsel peyzaj planlama önerileri geliştirilmesinde zengin bakış açıları elde edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma alanı için uydu görüntüsü yardımıyla elde edilen alan kullanım verilerine göre, büyük oranda tarım alanlarından meydana gelen Diğer sınıfının %42,7 ile en yüksek yüzölçümüne sahip olduğu anlaşılmıştır. Bunu sırasıyla %36,6 oranla yerleşim alanlar ve %14,2 ile açık ve yeşil alanlar takip etmiştir. Gaziantep kentinde incelenen 180 adet mahalle, peyzaj özellikleri bakımından incelendiğinde, toplamın %81,6'sını meydana getiren 147 adet mahallenin kentsel karakter, %18,4'ü meydana getiren 33 adet mahallenin ise kırsal karakter taşıdığı ortaya çıkmıştır. Ayrıca Gaziantep kenti açık ve yeşil alan varlığı incelendiğinde kişi başına düşen açık ve yeşil alan miktarı 26.82 m² olarak belirlenmiştir.

Birleşmiş Milletler Dünya Sağlık Örgütü kişi başına düşen kentsel yeşil alan miktarının 9 m² olmasını önermektedir (Deloya, 1993). Ülkemizde kent planlama sürecini yönlendiren yasal mevzuat, imar planları ve imar yönetmelikleridir. Ülkemiz kentleri için Mekânsal Planlar Yapım Yönetmeliği hükümlerine göre; kentsel alanlarda kişi başına açık ve yeşil alan değeri en az 10 m² olarak belirlenmiştir (Anonim, 1999). Gaziantep kenti ve yakın çevresi için ise kişi başına düşen açık ve yeşil alan miktarının yüksek olmasının sebebi ormanların varlığıdır. Kent ormanlarının varlığı ayrı düşünülerek parklar, mesire alanları ve meydanlar göz önüne alındığında ise 8.17 m² ile kişi başına düşen açık ve yeşil alan miktarının yeterli olmadığı görülmektedir. Bunun en büyük nedeninin Gaziantep'in nüfusu en hızlı artan iller arasında bulunması ve kentleşmeden kaynaklanan göç ve nüfus artışının neden olduğu gecekondulaşma ve düzensiz yapılaşma olduğu düşünülmektedir.

Araştırma alanı için elde edilen verilerden yararlanılarak bazı peyzaj planlama önerileri geliştirilmiştir. Bu öneriler, Gaziantep kenti bütününde ve mahalle ölçeğinde alan kullanımı ve açık ve yeşil alan yapıları göz önüne alınarak geliştirilmiştir.

Kentin kentsel-kırsal geçiş alanı olarak nitelendirilen kuzeybatı ve güneybatı yönlerinde bulunan kent ormanları, kentin iklimi ve ekolojik çeşitliliği açısından kente önemli faydalar sağlayan Dülükbaba, Burç ve Erikçe ormanları ile Alleben göleti gibi alanların kent içinde yeşil koridorlarla birbirine entegrasyonunun sağlanması gerekmektedir.

Mevcut aktif ve yeşil alanlar kent genelinde incelendiğinde Gaziantep kentinde sayı bakımından en fazla aktif yeşil alanın kuzey ve batı yönlerdeki mahallelerde toplandığı tespit edilmiştir. Kent merkezinde ve çevresindeki eski yerleşimlerde plansız yapılaşmadan dolayı yeşil alanların düzensiz ve küçük lekeler halinde bulunması yeşil alan bütünlüğü ve devamlılığı açısından sorun olarak görülmektedir.

Kent ekosistemlerini sağlıklı bir şekilde destekleyebilmeleri için yeşil alanların birbirini tamamlayan bir sistem oluşturmaları gerekmektedir. Yeşil alanların bağlantılı olması, yeşil alanlar arasındaki enerji akışı ve hareketi sağlamaktadır (Bennett., 1999). Bu değerlendirme göz önünde bulundurularak büyük yeşil alanların bağlantı koridorları aracılığıyla sürekliliği sağlanmalı, böylece açık ve yeşil alanların kent yaşantısına ve kent ekosistemine olan katkıları çok yönlü olarak artırılmalıdır.

Sertel ve Akay'ın (2015) yaptığı çalışmada son 5 yıllık periyotta tarım alanları ve su yüzeylerinin %2,7 oranında azalmış olduğu belirtilmiştir. Bu azalmanın sebebinin yapılaşmanın kent çeperinden tarım alanlarına doğru hızla ilerlemesinden dolayı olduğu düşünülmektedir. Bu nedenle, kentleşmenin tarım toprakları üzerinde uyguladığı baskıyı tarım dışı olarak belirlenen alanlara doğru yönlendirilmeli, diğer alan kullanımları ile arasında tampon bölgeler oluşturulmalıdır. Su yüzeylerinin, açık ve yeşil alanların önemli birer parçası olduğu göz önünde bulundurulmalı ve bağlantı koridorları aracılığıyla kent bütününde geliştirilecek ekolojik sistemlere dahil edilmeleri gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Açıksöz, S. ve Tanrıvermiş, E., (2000). "Planlamada Kırsal Peyzajın Önemi, Sorunları ve Öneriler", Kırsal Çevre Yıllığı, Kırsal Çevre ve Ormanlık Sorunları Araştırma Derneği, Ankara.
- Anonim, (1999). Resmi Gazete. 1999 tarih 23804 Sayılı İmar Yönetmeliği, Ankara.
- Anonim, 2010. Gaziantep Valiliği İl Çevre ve Orman Müdürlüğü, 2010. Gaziantep İl ve Çevre Durum Raporu, Gaziantep.
- Anonim, (2013). Gaziantep Doğa Turizm Master Planı (2013-2023), T. C. Orman Su İşleri Bakanlığı, Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, 15. Bölge Müdürlüğü, Gaziantep Şube Müdürlüğü.
- Anonim, (2016). ÇED ve Çevre İzinleri Şube Müdürlüğü. Gaziantep İli Çevre Durum Raporu. Gaziantep.
- Antrop, M., (2005). Why Landscapes of the Past are Important for the Future. *Landscape and Urban Planning*. 70: s. 21-34.
- Bal, H., 1999. Kent Sosyolojisi, Turan Kitapevi.
- Bennett, A.F., (1999). Linkages in the Landscape-The Role of Corridors and Connectivity in Wildlife Conservation, IUCN, Cambridge, UK, 262p.
- Deloya, M.C., (1993). Urban forestry activities in Mexico. *Unasylva* 173 (44), 28-32.
- MGM, (2017). T.C. Orman ve Su İşleri Başkanlığı. Meteoroloji Genel Müdürlüğü, Resmi İstatistikler, <https://www.mgm.gov.tr/veridegerlendirme/il-ve-ilceler-istatistik.aspx?k=A&m=GAZIANTEP>, (Erişim tarihi: 23.06.2017)
- Doygun, H. (2003). İskenderun-Arsuz (Uluçınar) Kıyı Bandı Örneğinde Kentsel Gelişmeler ve Etkilerinin Sürdürülebilir Alan Kullanımı Açısından İncelenmesi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.
- Hill, M., (2009). Rural Settlement and The Urban Impact on the Countryside, Access to Geography, Hodder Education.
- Keles, R., (2005). Kentleşme Politikası. İmge Kitapevi, Ankara.
- Kısakürek, Ş., (2006). Kahramanmaraş Çimen Dağı Yönetim Planlaması. Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Ankara.
- Koç, N., Şahin, Ş., (1999). Kırsal peyzaj planlaması. Ankara üniversitesi Ziraat Fakültesi Yayın No: 1509(463), Ankara.

- Külahlıoğlu, M. (2017). Gaziantep Kenti Peyzaj Analizi ve Peyzaj Planlama Önerileri Geliştirilmesi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Yüksek lisans Tezi, Kahramanmaraş.
- McHarg, I., (1969). Design with Nature. History Press, New York.
- Ortaçşme, V., (1996). Adana ili Akdeniz kıyı kesiminin ekolojik peyzaj planlama ilkeleri çerçevesinde değerlendirilmesi ve optimal alan kullanım önerileri. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı, Doktora Tezi, Adana.
- Sertel, E., Akay, S. S., (2015). High resolution mapping of urban areas using SPOT-5 images and ancillary data. International Journal of Environment and Geoinformatics, 2(2), 63–76.
- Sönmez, M. E. (2012). Yerleşme Yeri Seçimi ve Alansal Gelişimi Açısından Gaziantep. Malatya. Özserhat Yayıncılık.
- TÜİK, (2017). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi, <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> (Erişim tarihi: 25.06.2017)

EXTENDED ABSTRACT

The most important driving factor for the change process of rural landscapes is the multidimensional relationship between urban and rural areas (Antrop, 2005). Spatial and temporal actions play important role by characterizing and changing cultural landscapes.

The aim of this study is to analyze physical environmental structure with the help of urban and rural landscape features and to develop landscape planning suggestions in the city of Gaziantep, which is faced with rapid urbanization, industrialization, population increase, and land use changes.

The study was carried out in Şehitkâmil and Şahinbey districts of Gaziantep city, which is located in Southeastern Anatolia Region. The urban population is about 1.700.000 in 2017. In 2016, urbanization rate in Gaziantep was 82.8%, while it was 73.9% in Turkey (TÜİK, 2017).

This study is consists of four stages. In the first stage, 50x50cm orthophoto image has been classified to have detailed land use information. In the second stage, the land use ratios have been calculated as a percentage (%), so that the landscape characteristics of the neighborhoods could be evaluated within their own urban and rural qualities. Considering neighborhoods borders, if the areal coverages of "Urban fabric, Historical texture, Commercial and industry, Public areas" occupied more than half (50% <) of the total area, it is assessed that the neighborhood has urban landscape characteristics. If the areal coverages of "Open and green spaces, Water bodies, other" classes within the boundaries of the neighborhood occupied more than half (50% <) of the total area, it is assessed that the neighborhood has rural landscape characteristics (McHarg, 1969; Ortaçşme, 1996; Doygun, 2003; Kısakürek, 2006). In the third stage of the study, each neighborhood was re-examined under the headings of "Park, Recreation Area, Square, Forest" in the direction of "Spatial Planning Policy Framework" in terms of existence of open and green area, were given ratios as percent (%) in the chart environment (Anonymous, 1999). It has been calculated amount of open and green space per person.

It is determined that the largest proportion of the total area of 37727 ha belongs to the other class with 42.7%. Among the land use classification, the second largest class was urban fabric areas with 13640 ha. Since the residential, transport, commercial and industrial areas have spread widely throughout the research area, urban fabric class has been measured at a high level. The open and green areas are the third largest land use class with a rate of 14.2%. The total ratios of commercial and industrial areas, public areas, historical buildings, water bodies and transportation area of Gaziantep city and surrounding areas are 6.4%.

Among all 180 neighborhoods in the study area, 147 (81.6%) have urban landscape characteristics while 33 (18.4%) have rural landscape characteristics. While urban neighborhoods are concentrated in the center of the city and in the northwest and south parts of the city, rural neighborhoods are mostly located in the eastern and western parts of the city.

According to the "Spatial Planning Policy Framework"; the open and green area per capita in urban areas determined to be at least 10 m² (Anonymous, 1999). When considering parks, recreation areas and squares, it is seen that the amount of open and green area per capita is not enough with the value of 8.17 m². Urban forests of the Gaziantep city (such as Dülükbaba, Burç and Erikçe forests), which provides significant benefits to the city in terms of microclimate and ecological diversity; need to be integrated with each other by green corridors in the city. In old settlements in and around the city center, irregular and small patches of green areas due to unplanned urbanization are seen as a problem in terms of the integrity and continuity of the green areas. Green spaces are need to complement each other in order to support urban ecosystems in a healthy way. Linking green areas provides energy flow and movement between those areas (Bennett, 1999). The pressure of urbanization on the agricultural areas should be directed towards outside the prime farmlands.

Çocuk Oyun Alanlarının Önemi ve Tasarım Kriterlerinin Nevşehir Kenti Örneğinde İrdelenmesi

Investigation of Importance and Design Criteria of Playgrounds on the Sample of Nevşehir City

Meliha AKLIBAŞINDA^{a,*}, Aslıhan TIRNAKÇI^a, Esra ÖZHANCI^a

^a Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Nevşehir, 50300, Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Oyun, çocuğun fiziksel gelişiminin yanı sıra arkadaşlık ilişkileri kurarak sosyalleşmesini ve duygusal gelişimini sağlayan önemli bir faktördür. Nüfusun ve dolayısıyla yapılaşmanın günümüzdeki kadar yoğun olmadığı dönemlerde çocuklar zamanlarının çoğunu evlerinin bahçesinde ve sokakta oyun oynayarak geçirirken günümüzde evin içine hapsolmuş durumda giderek yalnızlaşmaktadırlar. Bu nedenle kentlerde yaşayan çocukların fiziksel ve ruhsal olarak sağlıklı gelişebilmesi ve doğaya özlemini giderebilmesi için kentsel açık-yeşil alan sistemleri içerisinde çocuk oyun alanlarının önemi gün geçtikçe artmaktadır. Çocuk oyun alanları planlanırken ve tasarlanırken çocukların güvenli bir ortamda gelişim özellikleri, çocukların ve onlara eşlik eden ebeveynlerinin ihtiyaçları göz önünde bulundurulmalıdır.

Bu bağlamda yapılan bu araştırmada Nevşehir kenti çocuk oyun alanları peyzaj tasarım ilkeleri doğrultusunda incelenmiştir. Çocuk oyun alanlarının kent yeşil dokusu içerisinde nasıl konumlandırıldığı, hangi yaş grubuna hitap ettiği, hangi tür oyun ünitelerine yer verildiği, donatı elemanları, donatılarda ve zeminlerde kullanılan malzemeler ile bitkisel tasarımları yerinde gözlemlerle değerlendirilmiştir. Belirlenen eksiklikleri gidermeye ve ileriye yönelik tasarım ve planlama çalışmalarına katkı sağlamaya yönelik öneriler sunulmuştur.

Play is an important factor on sensorial and physical development of child and socialization by establishing friendship. During periods when population and construction are not as intense as today, the children were spending their most of the time with playing in their home's garden and on streets. On the contrary, today children are becoming lonely as they are trapped in the house. For this reason, the importance of children playgrounds in open-green space systems is increasing day by day for physical and mental development of children who live in urban areas. And by means of playgrounds the children are able to eliminate longing for nature. When children playgrounds are planned and designed, the characteristics of children's development in a safe environment should be taken into account in the needs of children and their accompanying parents.

In this context, Nevşehir City children playgrounds have been examined in accordance with the principles of landscape design in the present study. How children playgrounds are positioned in the urban green texture, average sizes, which activities and game units are included according to age groups, outdoor furniture, the materials of outdoor furniture and floors and plant designs were evaluated. Their suitability and deficiencies were determined. As a result, suggestions are given to improve their quality.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, Nevşehir, peyzaj tasarım, oyun, oyun alanı

Keywords: Children, landscape design, Nevşehir, play, playground

1. GİRİŞ

İnsanın çocukluk dönemi, kişiliğinin temellerinin atıldığı ve yaşamına yön veren en önemli dönemdir. Okul öncesi dönemde öğrenmenin en temel yolu olmasının yanı sıra tüm çocukluk dönemi boyunca oyunun fiziksel, duygusal ve sosyal gelişim üzerinde rolü büyüktür.

Hareketli oyunlar çocuğun kaslarının gelişmesine ve güçlenmesine, el-göz ve diğer organların koordinasyonunun artmasına ve motor becerilerin gelişmesine yardımcı olur. Çocuk oyunla çevresini ve toplumu tanıma, değişik sosyal rolleri deneme fırsatı bulur (Duman ve Koçak 2013). Grup oyunları ile yeteneklerinin farkına varıp paylaşma, yardımlaşma, sorumluluk alma ve kurallara uyma alışkanlığı edinmektedir (Heseltine ve Holborn 1988). Oyun, çocuğun anlayış ve zekâsını geliştirir. Kendisini bir amaca yönlendirmesini, dikkatini toplamasını, oyunun ortaya çıkardığı sorunları bir bütün olarak ve ayrıntılarıyla görmeye çalışıp, çözümlere yönelmesini sağlar. Amaca dönük davranışlar, bedeniyile aklını uyum içerisinde kullanmasına yol açar. Böylece karar verme yeteneği gelişir ve yaratıcılığı artar (Fanuscu 1994). Oyunun aynı zamanda dil gelişimi üzerinde de olumlu etkisi vardır. Çocuk oyun içerisinde kendisini ifade etmeyi, sözlü olarak ifade edilenleri anlamayı öğrenir.

Buradan hareketle oyun, belli bir amaca yönelik olan ya da olmayan, kurallı ya da kuralsız gerçekleştirilebilen, fakat her durumda çocuğun isteyerek ve hoşlanarak yer aldığı, fiziksel,

* Corresponding author. Tel.: +90-384-228-1000

E-mail address: melihaaklibasinda@nevsehir.edu.tr

<http://dx.doi.org/10.16950/iujad.412099>

bilişsel, dil, duygusal ve sosyal gelişiminin temeli olan, gerçek hayatın bir parçası ve çocuk için en etkin öğrenme süreci olarak tanımlanabilir (Bal 2005).

Bu amaçla kullanılan fiziksel çevre, çocuğun fiziksel, algısal-bilişsel ve toplumsal-duygusal gelişimine paralel olarak konut, konut yakın çevresi, okul, oyun alanları vb. mekânlar olarak çeşitlilik göstermektedir (Tandoğan 2014). Günümüzde kentlerde nüfusun artışı sonucu yapılaşmanın artması konut çevresindeki bahçe alanlarının ve mahalle içerisindeki diğer açık-yeşil alanların azalmasına neden olmuştur. Dolayısıyla geçmişte evlerinin bahçesinde, taşıt trafiğinin yoğun olmadığı sokaklarda, evinin etrafındaki boş alanlarda doğayla iç içe ve doğal materyallerle oynayan çocuklar artık ev içerisinde çoğunlukla ebeveynlerinin sunabildiği hazır oyuncaklar veya teknolojik aletlerle oynamak durumunda kalmıştır. Aktif hareket alanı kısıtlanan çocuk enerjisini boşaltamamakta, mahalle arkadaşlığı kavramı giderek yok olmakta ve giderek yalnızlaşan nesiller yetişmektedir. Bu, hem fiziksel hem de duygusal açıdan birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Bu nedenle kentlerde çocuk oyun alanlarının önemi giderek artmaktadır.

Oyun alanlarından kent açık-yeşil alan sistemi içerisinde planlananlar serbest hareket olanağı sağlayarak çocukların özgürleşmesine, doğa özlemini gidermesine, çevre bilinci kazanmasına, uzun süreli arkadaşlıklar edinebilmesine (mahalle içinde), bireysel ve grup oyunları kurmasına olanak sağlama gibi önemli fonksiyonlara sahiptir. Bu alanlar planlanır ve tasarlanırken çocuğun gelişim aşamaları ve onlara oyun esnasında eşlik edecek ebeveynlerinin ihtiyaçları göz önüne alındığında yukarıda bahsedilen faydalara ulaşılmış olur.

Çocuk gelişim aşamaları incelendiğinde 1-3 yaşlarında çocuklar yürümeye ve hareket etmeye başlarlar. Bu yıllarda zihinsel, sosyal, motor ve duygusal gelişim hızlıdır ve bağımsızlık duygusu gelişmeye başlar. Bu yaş grubu keşfetmeye, yakın çevredeki güvenliklerini tehlikeye atabilecek şeyleri de denemeye istekli olduklarından ebeveynlerinin gözetiminde olmalıdırlar (Gül 2012). Büyük kaslar hareketlidir. Oyun, 2 yaşın bitimine kadar tek başına, sonra 1-2 kişilik gruplar halinde gerçekleşmektedir. Dönemin etkin aktivite biçimi yürüme, koşma, tırmanma, zıplama, atlamadır. Üç tekerlekli bisiklete binmeye başlamaktadır (Çukur 2011).

3-6 yaşlarında hareketlilik, anlatım gücü ve bağımsızlık artmaktadır. Küçük kasların denetimi gerçekleşmektedir. Oyunda arkadaş arama, yaşlılarla ilişki kurma, birlikte oynama söz konusudur. Benlik duygusu gelişmeye başlar. Tüm hareketler büyük bir hızla yapılmakta, sürekli konum değiştirilmekte, 3-4 kişilik gruplar oluşturulmakta, kız-erkek ayrı gruplaşmalar başlamaktadır. Dönemin etkin aktivite biçimi, önceki dönemdekilere ek olarak, kayma, sallanma, kavrama, atma, ipe dizme, yazma, iç içe yerleştirmedir (Çukur 2011).

Okul çağındaki 6-12 yaş çocuklar gelişen fiziksel yapıları sayesinde daha çok bedensel güç gerektiren oyunlara, spor aktivitelerine ve düşünme yeteneklerini geliştirecek oyunlara yönelirler. 3-6 yaş sembolik oyun dönemiyken, 6-12 yaş kurallı oyun dönemidir (Çakar 2003). Bisiklet/paten sürme, yüksek alanlara tırmanma, ip atlama, sek sek oynama, top oyunları, bilye oynama, çizgiler ve taşlarla oynanan zeka oyunları bu dönemde oynanan oyunlardandır.

Buradan hareketle ideal bir çocuk oyun alanı oluşturmak için göz önünde bulundurulması gereken planlama ve tasarım kriterleri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Fanuscu 1994; Yılmaz ve Bulut 2002; Acar 2003; Çakar 2003; Bal 2005; Yücel 2005; Uluğ 2007) :

Yer Seçimi

- Oyun alanı yer seçimi yapılırken hem güvenlik hem de gürültü ve hava kirliliği nedenleriyle yoğun trafikten uzak alanlar tercih edilmelidir. Eğer bu tip bir alanda planlanma yapılması zorunlu ise bitkiler ve cansız materyallerle gerekli önlemler alınmalıdır.

- Çocuk oyun alanı çocukların evlerinden veya okullarından rahatlıkla yürüme mesafesinde olmalıdır.

- Çocuklar için hareketli topografyaya sahip alanlar gizlenme, araştırma, tırmanma, kayma gibi fırsatlar sunduğundan düz alanlardan daha ilgi çekicidir. Bu nedenle tasarımda alanın doğal yükselti farklılıklarından yararlanılmalıdır.

Tasarım Kriterleri

- Çocuk oyun alanı tasarımlarında formal veya informal uygulamalar olabileceği gibi informal düzenlemeler hareket kolaylığı sağladığından daha çok tercih edilmektedir.

- Oyun alanı içerisinde aktif ve pasif oyun aktivitelerine yer verilmelidir.

- Çocuğun bedensel gelişimini destekleyen oyun elemanları farklı yaşlardaki çocukların gelişim özelliklerine göre yeterli sayıda ve güvenlik standartlarında olmalıdır. Ülkemizde çocuk oyun parkı ekipmanları ve bu ekipmanların uygulamasına ilişkin güvenlik ve tedbir yönergelerini düzenleyen iki adet temel standart bulunmaktadır. TR EN 1176-1 Oyun Parkı Ekipmanları için ve TR EN 1177 de oyun ekipmanlarının üzerine kurulduğu zemin içindir.

- Değişik yaş gruplarına hitap eden alanlar birbirinden ayrılmalı fakat aynı zamanda birbirleriyle de ilişkili olmalıdır.

- Çocukların biçimlendirme yeteneklerini ve hayal gücünü artırmak için kum, çakıl gibi doğal malzemeler için alan ayrılmalıdır. Bu amaçla oluşturulan kum havuzlarında çocuğun doğayla teması da sağlanmış olur.

- Oyun ekipmanları için ayrılan alan haricinde çocukların serbestçe koşup dolaşabilmeleri için boş alan bırakılmalıdır.

- Küçük çocukların oyun alanı dışına çıkmasını, toplarının sokağa kaçmasını, sokak hayvanlarının alana girmesini vb. engellemek amacıyla oyun alanının etrafı yeşil çit, alçak duvar, parmaklık veya bunların kombinasyonu ile çevrelenmelidir.

- El-yüz yıkamak, içmek, kum oyunlarında kullanmak amacıyla çocuk oyun alanlarında çeşmelere yer verilmelidir.

- Çocuk oyun alanı zemininde hem çocukları düşme v.b kazalardan korumak için yeterince yumuşak hem de tekerlekli sandalye, yürüteç v.b. için yeterince sağlam ve sert malzemeler kullanılmalıdır. Son yıllarda kullanılan sentetik materyaller her iki amaca da hizmet ettiğinden daha kullanışlıdır.

- Oyun alanı içerisindeki yollar bebek arabası, bisiklet, tekerlekli sandalye gibi araçların geçebileceği şekilde en az 1.5 m genişliğinde olmalıdır.

- Ebeveynlerin çocuklarını izleyebilecekleri, özellikle küçük yaş grubundakileri kontrol altında tutabilecekleri mesafede oturma birimlerine yer verilmelidir. Oturma birimlerinin etrafında yeterli sayıda çöp kutuları yer almalıdır.

- Bitkisel tasarım yapılırken çocuk oyun alanlarının etrafında zehirli, dikenli, meyveleri yenmeyen, alerjen polene sahip bitkilere yer verilmemelidir.

- Çocuğun güneş ışığından yararlanması sağlanmalı, aynı zamanda aşırı güneşten korunabileceği gölgelik mekanlar, ağaçlar veya yapay malzemelerle oluşturulmalıdır.

- Oyun aletlerinin hemen yakınında çocukların oyunlarını ve güneş ışığından yararlanmalarını engelleyecek bitkilere yer verilmemelidir.

- Çocuklar çiçekleri sevdiğinden kullanılacak çiçekli ağaç, çalı ve çiçek parterleri mekânı daha cazip hale getirecektir.

- Mekânda güvenlik göz ardı edilmeden yol kenarları ve yeşil alan içerisinde yer verilecek yumuşak dokuya sahip çalılar çocuklar için saklanma, etrafında dolaşma olanağı sunacaktır.

Bakım

- Çocukların oyun esnasında yaralanmalarını engellemek için zemin kaplamalarının, oyun aletlerinin ve donatı elemanlarının sürekli olarak bakımı yapılmalıdır. Kırılan, yıpranan parçalar değiştirilmeli; özellikle ahşap birimlerde deforme olarak batıcı hale gelen kısımlar zımparalanmalıdır.

- Tüm parklarda olduğu gibi alanın sürdürülebilirliğini ve hijyenini sağlamak adına genel temizliğine dikkat edilmelidir.

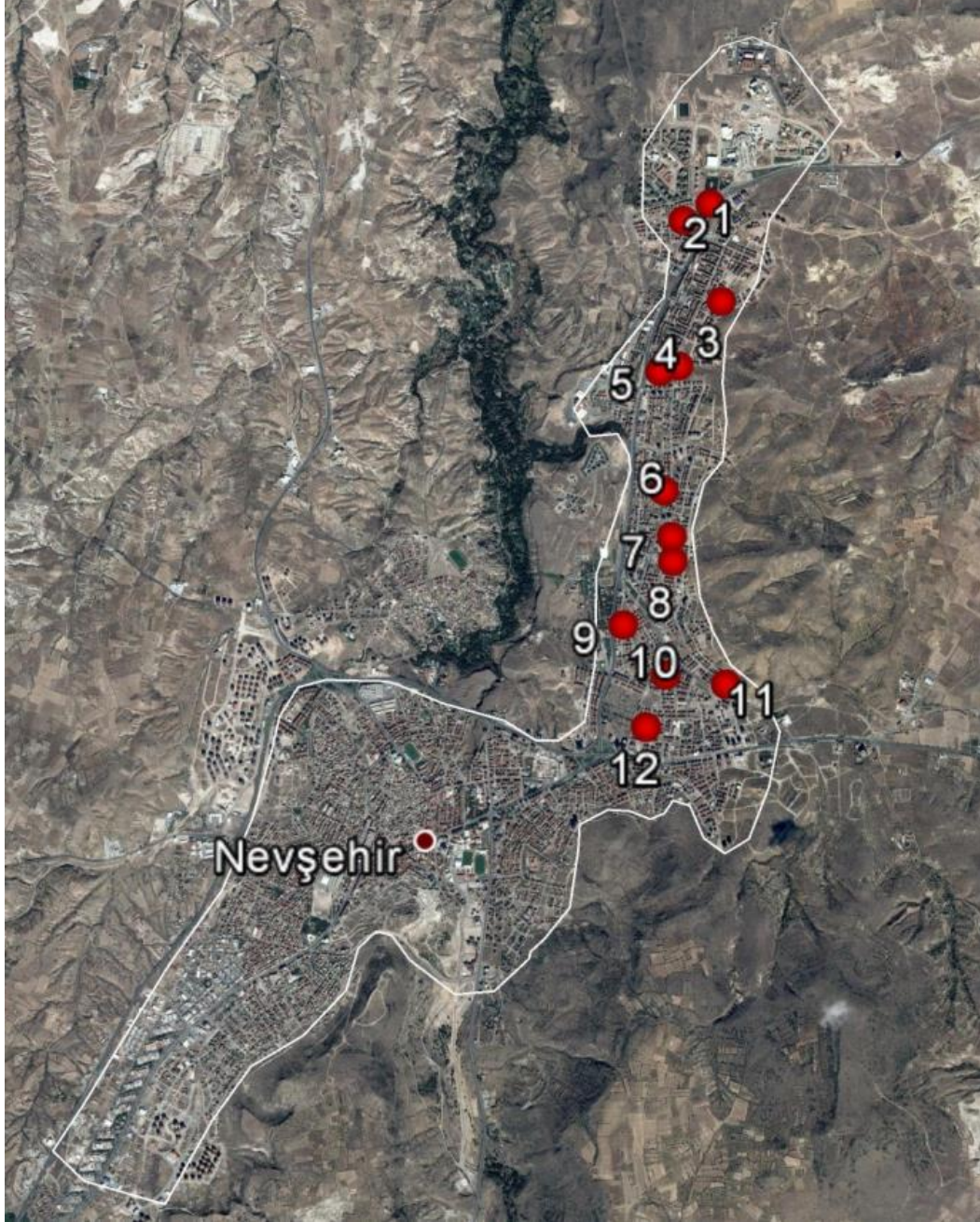
- Oyun alanlarının sadece oyuncaklardan ibaret olmadığı, yeşil dokuyla bir bütün oluşturduğunda daha etkili ve cazip hale geldiği göz ardı edilmemelidir. Bu nedenle bitkilerin sulama, budama vb. bakımları ihmal edilmemelidir.

Yapılan bu çalışmada çocuğun gelişiminde oyunun önemi vurgulanarak, mahalle parklarının temel parçası olan çocuk oyun alanlarının işlevselliği Nevşehir kenti örneğinde irdelenmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın ana materyalini Nevşehir kent merkezindeki çocuk oyun alanları oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında kaynak taraması yapılarak çocuk oyun alanı planlama ve tasarım ilkeleri ortaya konduktan sonra bu kapsamda Nevşehir kent merkezinde yer alan çocuk oyun alanları değerlendirilmiştir. 2000 Evler, 15 Temmuz ve Güzelyurt mahallerinde tesadüfi örnekleme yöntemiyle seçilen 12 adet çocuk oyun alanının fiziksel özellikleri yerinde gözlemlerle saptanmış

ve fotoğraflanmıştır (Şekil 1). Oluşturulan gözlem formuna göre her bir oyun alanının niteliği, konumu, sunduğu oyun imkanları, donatı elemanları, donatılarda ve zeminde kullanılan malzemeler, yapısal ve bitkisel tasarım özellikleri ile bakım ve temizliği ortaya konmuştur. Değerlendirmeler sonucunda belirlenen eksiklikleri gidermeye ve bundan sonra oluşturulacak çocuk oyun alanlarına ışık tutmaya yönelik öneriler sunulmuştur.

Şekil 1. Araştırma kapsamında incelenen çocuk oyun alanlarının konumu

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Araştırma alanında çocuk oyun alanlarının tek başına planlanmasından ziyade mahalle parklarının bir parçası olarak planlandığı görülmektedir. Hatta parkın odağını çocuk oyun alanının oluşturduğu, diğer kullanımların ise buna bağlı olarak şekillendiği belirlenmiştir. İncelenen çocuk oyun alanlarının niteliği, mekân özellikleri, sunduğu oyun olanakları, donatı elemanları ve bitkisel unsurlar Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Nevşehir’de bazı çocuk oyun alanlarının tasarım özellikleri

		(1) ŞEHİT MURAT HAMLECI PARKI		(2) ZEKİ SOYAK PARKI	(3) NAR ÇİÇEĞİ PARKI	(4) TUZLU SU PARKI
OYUN ALANININ TASARIM ÖZELLİKLERİ	Niteliği	Geleneksel		Geleneksel	Geleneksel	Geleneksel
	Topoğrafya	Düz		Düz, iki tarafında yola doğru hafif şevli	Kismen hareketli	Ana yoldan yüksekte 3 kademeli olan parkın 1. kotunda oyun elemanları, 2. kotunda oturma birimleri, 3. kotunda basketbol sahası yer alıyor.
	Oyun elemanları	-1 kaydırak ve 2’li salıncaktan oluşan fiberglas oyun grubu -Spor aletleri		-1 kaydırak ve ikili salıncaktan oluşan demir oyun grubu -2 tırmanma, 1 barfiks, tünel, 2 kaydırak ve ikili salıncaktan oluşan metal oyun grubu -1 tahterevalli -Üçlü basket potası -Basketbol sahası	-4 kaydırak ve ikili salıncaktan oluşan fiberglas oyun grubu -Basketbol sahası -Spor aletleri	-3 kaydıraklı fiberglas oyun grubu -2’li salıncak -1 tahterevalli -Basketbol sahası
	Serbest alan	Geniş çim alan		Kismen sert zeminler ve kısıtlı çim alan	Geniş çim alan	Çim alanlar ve geniş kum havuzu
	Oturma birimleri	Yok		Metal pergola içerisinde piknik masası	Metal pergola içerisinde piknik masası	Metal ve ahşap kullanılmış pergola
	Zemin kaplamaları	Oyun gruplarının altında toprak, yollarda kilit taşı		Oyun gruplarının altında ince kum, yollarda kilit taşı	Oyun grupları ve spor aletlerinin altında kum/çakıl, yollarda kayrak taşı	Oyun gruplarının altında kum, yollarda kilit taşı
	Kuşatma elemanı	Panel tel çit		Yok	Yok	Yol kenarında çit bitkisi, diğer kademelerde yok
	Çeşme	Yok		Yok	Yok	Yok
	Çöp kutusu	Ayaklı metal		Ayaklı metal	Ayaklı metal	Ayaklı metal
	Bitkisel Unsurlar	Henüz tam formuna ulaşamamış herdem yeşil ve yaprağını döken ağaç/ağaççık		Her dem yeşil ve yaprağını döken yüksek boylu ağaçlar ile küçük bir adacıkta yayılıcı çalı	Yaprağını döken yüksek boylu ağaçlar ile az sayıda ibrelili çalı	Henüz tam formuna ulaşamamış herdem yeşil ve yaprağını döken ağaç ile aralarında dikenli, meyveli ve zehirli türlerin de bulunduğu çok sayıda çalı

Tablo 1. Nevşehir’de bazı çocuk oyun alanlarının tasarım özellikleri (Devam Ediyor)

		(5) 105. SOKAK	(6) DAMAT İBRAHİM PAŞA PARKI	(7) 217.-114. SOKAK KESİŞİMİ	(8) ŞEHİT EROL OLÇOK PARKI
OYUN ALANININ TASARIM ÖZELLİKLERİ	Niteliği	Geleneksel	Geleneksel	Geleneksel	Kismen Çağdaş
	Topoğrafya	Düz, yolla hemzemin	Hareketli	Kismen hareketli	Düz
	Oyun elemanları	-3 kaydıraklı fiberglas oyun grubu -2’li salıncak -1 tahterevalli -Spor aletleri	-2 kaydırağ, 2’li salıncak, tırmanma ve barfiktsten oluşan demir oyun grubu -Basketbol sahası	4 kaydırağ, 2’li salıncaktan oluşan fiberglas oyun grubu	-7 kaydırağ, 2 tırmanma, 2’li salıncak, sayı ve rakam bloklarından oluşan fiberglas oyun grubu -1 tahterevalli -1 dönme dolap
	Serbest alan	Kismen çim alan	Oldukça geniş çim alan ve boş sert zeminler	Geniş çim alan	Çok kısıtlı çim alanlar
	Oturma birimleri	Metal pergola içerisinde piknik masası	-Metal pergola içerisinde piknik masası -Taş amfi (4 basamaklı)	Metal ve ahşap kullanılmış modern pergola	Metal ve ahşap kullanılmış pergola
	Zemin kaplamaları	Oyun gruplarının altında kum, yollar ve spor aletlerinin altında kilit taşı	Oyun gruplarının altında çakıllı kaba kum, yollarda beton plak taş	Oyun gruplarının altında ve yollarda beton	Oyun gruplarının altında kauçuk, yollarda beton
	Kuşatma elemanı	Yok	Yok	Yok	Yok
	Çeşme	Çeşme kaidesi var ama su hattı yok	1 adet var ama kapatılmış	1 adet var ama kapatılmış	Yok
	Çöp kutusu	Ayaklı metal	Ayaklı metal	Ayaklı metal	Ayaklı metal
	Bitkisel Unsurlar	Henüz tam formuna ulaşamamış herdem yeşil ve yaprağını döken ağaç ile çok az sayıda ibrelili çalı	Çok sayıda gölge ağacı, iğne yapraklı ağaç, çeşitli çalı	Çok sayıda gölge ağacının yanı sıra ters dut ve iğne yapraklı ağaç	Henüz tam formuna ulaşamamış yaprağını döken ve herdem yeşil ağaçlar ile aralarında dikenli ve meyveli türlerin de bulunduğu çok sayıda çalı

Tablo 1. Nevşehir’de bazı çocuk oyun alanlarının tasarım özellikleri (Devam Ediyor)

		(9) ÖZENKUR PARKI	(10) HİLAL1-2 PARKI	(11) ŞEHİT SELİM BİNGÖL PARKI	(12) CEREN PARKI
OYUN ALANININ TASARIM ÖZELLİKLERİ	Niteliği	Geleneksel	Geleneksel	Geleneksel	Geleneksel
	Topoğrafya	Düz, yol kenarında hafif şev	Düz (etrafındaki yollarla hemzemin)	Hareketli	Hareketli
	Oyun elemanları	-3 kaydırak, 1 tırmanma, 2’li salıncaktan oluşan fiberglas oyun grubu -2 barfiks -2 tahterevalli -Kum havuzu	-2 kaydırak, tırmanma ve 2’li salıncaktan oluşan demir oyun grubu	-2 kaydırak, barfiks, tırmanma ve 2’li salıncaktan oluşan demir oyun grubu	-4 kaydırak ve 2’li salıncaktan oluşan fiberglas oyun grubu -Spor aletleri
	Serbest alan	Çim alan ve geniş kum havuzu	Çim alan ve kısmen sert zeminler	Kismen sert zemin ve yeşil alan	Geniş çim alan
	Oturma birimleri	-Metal pergola içerisinde piknik masası -Beton amfi (iki basamaklı) -Beton dairesel oturma bankı -Beton dairesel ağaç altı oturma bankı	-Üstü ahşap örtülü oturma bankları -Metal bank -Metal pergola içinde bank	Metal pergola içerisinde piknik masası	-Metal pergola içerisinde piknik masası -Ahşap bank
	Zemin kaplamaları	Oyun gruplarının altında çakıllı kaba kum, yollarda kilit taşı	Oyun gruplarının altında çakıllı kaba kum, yollarda kilit taşı	Oyun gruplarının altında çakıllı kaba kum, yollarda kilit taşı	Oyun gruplarının ve spor aletlerinin altında çakıllı toprak, yollarda kilit taşı
	Kuşatma elemanı	Bir kenarında bitkisel çit	Yok	Yok	Yok
	Çeşme	Var	Yok	Yok	Yok
	Çöp kutusu	Ayaklı metal	Ayaklı metal	Ayaklı metal	Ahşap kaplamalı metal
	Bitkisel Unsurlar	Yüksek boylu herdem yeşil ve yaprağını döken ağaçlar ile zehirli tür içeren çit bitkileri	Herdem yeşil ve yaprağını döken ağaçlar ile çok az sayıda çalı	Herdem yeşil ve yaprağını döken ağaçlar ile çok az sayıda çalı	Herdem yeşil ve yaprağını döken yüksek boylu ağaçlar

Yoğun konut dokusuna sahip bölgede çocuk oyun alanlarının çocukların evlerinden veya okullarından rahatça yürüyebilecekleri mesafede konumlandırıldığı görülmektedir. Mekan kurgusu alanın topoğrafik yapısına bağlı olarak şekillenmiştir. Buna göre çok eğimli alanlarda teraslama yapılarak kademeli oyun alanı oluşumu görülürken hafif eğimli alanlarda yol kenarlarına şev verilerek düz mekanlar oluşturulmuştur. Parklarda en temel sorun güvenlidir. Genel olarak ana yollardan uzakta fakat ara yolların kesişim noktasında bulunan parklar yoldan herhangi bir sınırlayıcı elemanla ayrılmadığı gibi çocuk oyun üniteleri yola çok yakın konumlandırılmıştır.

Parklar, genel olarak 3 bölümden oluşmaktadır: (1) oyun donatılarının yer aldığı mekan, (2) basketbol sahası ve (3) spor aletlerinin yer aldığı mekan. Bunlara bağlı olarak oluşturulan yürüme yolları ve oturma alanları parkların ana karakterini oluşturmaktadır.

Oyun alanları sunduğu aktivitelere göre geleneksel, çağdaş, macera ve özel öğrenme alanları olarak sınıflandırılmaktadır. Yetişkinler tarafından belirlenen bir takım kriterler doğrultusunda tasarlanan, kataloglardan seçilmiş standart malzemelerden ve genelde tek bir kullanıma cevap veren oyun aletlerinden oluşan parklar geleneksel çocuk oyun alanı olarak tanımlanmaktadır. Çağdaş Oyun Alanları, 1950-1960'lı yıllarda geleneksel çocuk oyun alanlarına alternatif olarak ortaya çıkan, oyun elamanlarının alışılmamış form, doku ve renkte, heykelsi olduğu alanlardır. Arazi form olarak hareketli, malzemeler ise statiktir (Tandoğan, 2014). İncelenen parklardan 11'inin geleneksel çocuk oyun alanı niteliğinde olduğu, Şehit Erol Olçok parkının ise heykelsi formda çocuk oyun grubu içermesine karşın dar ve düz bir alanda başka oyun unsurları içermemesinde dolayı kısmen çağdaş nitelikte olduğu belirlenmiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Kismen çağdaş çocuk oyun alanı niteliğindeki Şehit Erol Olçok Parkı

Çocuk oyun alanında yer verilen oyun aletleri çocuğun fiziksel gelişimini destekleyici ve ilgi çekici nitelikte olmalıdır. Ancak araştırma alanında kısıtlı aktivite olanağı sunan ekipmanlara yer verildiği belirlenmiştir. Kaydırak ve salıncaktan oluşan oyun grupları yaygın olarak görülürken bazı parklarda bunlara basit tırmanma birimi ve tahterevalli eklenmiştir (Şekil 3). Çok az sayıda parkta ise çocukların sıçrayıp tutunma ve asılma hareketiyle el, kol kaslarını ve üst bedenini geliştirmeye yardımcı olan barfiks borularına rastlanmıştır.

Şekil 3. Çocuk oyun alanlarındaki fiberglas ve metal oyun gruplarından örnekler

Oyun gruplarının eski parklarda demir malzemeden yapıldığı; son zamanlarda yapılan parklarda günümüzde yaygınlaşan fiberglas malzemelerin kullanıldığı gözlenmiştir. Her iki tipte de çocukların ilgisini çekecek renkler kullanılmıştır. Ancak demir oyun gruplarında boyanın aşınmasıyla oluşan pürüzlü yüzeyler, eskime ve yıpranma sonucu oluşan sivri, batıcı parçalar güvenliği tehdit eden unsurlar olarak göze çarpmaktadır.

Güvenlik hem planlama hem de detay tasarımı işidir (Ünal 2009). Çocuk oyun alanlarında yaralanmaları engellemek için oyun ekipmanlarının güvenliğinin yanı sıra çocuğun sürekli aktif olduğu zeminlerde kullanılan malzemeler de dikkat edilmesi gereken önemli diğer bir husus olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuk oyun elemanlarının altında yaygın ve güvenli bir uygulama olarak kum kullanımı araştırma alanındaki parkların çoğunda görülmesine karşın dikenli yabancı otların da yer aldığı doğal toprak zeminlere de rastlanmıştır. Son zamanlarda kumun yerine çocukların düşüp yaralanmayacağı, aynı zamanda tekerlekli sandalyelerin de hareket edebileceği yarı sert kauçuk malzemelerin kullanımı giderek artmaktadır. İncelenen parklardan ise sadece Şehit Erol Olçok parkında kauçuk zemin uygulaması görülürken 217. Sokak'ta yer alan parkta zemin, muhtemelen kauçuk malzeme kaplanması planlandığından beton olarak bırakılmıştır (Şekil 4).

Kum, zemin kaplama malzemesi olmasının yanı sıra aslında çocukların keyif aldıkları ve yaratıcılıklarını ortaya çıkaran bir oyun aracıdır. Parklarda bu amaca yönelik olarak ayrıca kum havuzu oluşturulmasından ziyade oyun elemanlarının yer aldığı alanda her iki fonksiyon bir arada gerçekleştirilmiştir. Ancak aktif ve pasif oyun aktiviteleri bir arada planlandığında çocukların birbirlerini rahatsız etmeden rahatça oynayabilecekleri mekan büyüklüğünün sağlanması zorunludur. Kum zeminler bakım istemiyor gibi görünse de zamanla arasında çıkan yabancı otlar, cam kırıkları vb. çöpler çocuklar için tehlike oluşturabilmektedir. Bu nedenle zaman zaman tırmıklanarak temizlenmesi gerekirken genelde çocuk oyun alanlarında bu durum ihmal edilmektedir. Zemini kum kaplı oyun alanlarda karşılaşılan bir diğer sorun da zamanla kumun taşınarak aletlerin monte edildiği beton temellerin ortaya çıkmasıdır. Hem görsel olarak hem de çocukların güvenliği açısından parkların bakımı yapılırken zaman zaman kum zeminlere takviye yapılarak tesviye edilmelidir.

Şekil 4. Çocuk oyun gruplarının altında kullanılan kum, çakıl ve kauçuk zemin malzemelerinden örnekler

Genel olarak incelenen çocuk oyun alanlarında değişik yaş gruplarına hitap eden oyun elemanlarının varlığı ve bunların birbirinden ayrı alanlarda yer alması planlama bakımından doğru bir yaklaşım sergilendiğini gösterirken 3 yaş ve altı için daha küçük ebatta oyun gruplarına yer verilmemesi önemli bir eksikliklerdir. Yine 6 yaşın altındaki çocuklarda üç tekerlekli bisiklet kullanımı yaygınken buna uygun genişlikte ve devamlılıkta sert zeminin (yolun) bulunduğu park sayısının az olduğu görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5. Parklarda oyunun bir parçası olan gezinti yollarından görünüşler

Belirli amaca yönelik oyun elemanlarının haricinde parkların çoğunda çocukların serbest oyunlar oynayabileceği, koşabileceği, dinlenebileceği, doğa özlemine giderebileceği geniş yeşil alanların bulunması ise pozitif bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Yeşil alanlarda kullanılan yüksek boylu ağaçlarla alan sınırları vurgulanmış, yer yer yaprağını döken türlerle (*Amygdalus sp.*, *Acer negundo*, *Betula verrucosa*, *Fraxinus excelsior*, *Platanus orientalis*, *Prunus sp.*, *Salix babylonica*, *Tilia tomentosa* gibi) gölgelik mekanlar oluşturulmuştur. Son yıllarda yapılmış parklarda bitkiler gelişip tam formuna ulaşmadığından bu etkinin henüz sağlanamadığı

görülmektedir. Yapılan bitkisel tasarımlarda özellikle çocukların aktif olarak kullandığı ve oyun aletlerinin bulunduğu alanlar açık bırakılarak çocukların güneş ışığından faydalanmalarına olanak tanınmıştır.

Titman (1994), çocukların tırmanmak için ağaç, gizlenmek için çalı içeren yeşil çocuk oyun alanlarına ihtiyacı olduğunu belirtmiştir (Fjortoft and Sageie 2000). Bitkiler çocukların kas gelişimlerini destekleyecek tırmanma, saklanma, atlama gibi pek çok fiziksel becerilerini geliştirebilecekleri oyun aracıdır. Aynı zamanda bitkiler çocuğa yapraklarını, meyvelerini, çiçeklerini toplama imkanı sunarak çocukların doğaya merak duymalarında etken rol üstlenmektedir (Turgut ve Yılmaz 2010). Araştırma alanında da bu niteliklere sahip ağaç ve çalı türlerine yer verildiği görülmektedir (Şekil 6). Bununla beraber az sayıda olsa da bazı oyun alanlarında çocuklar için tehlike oluşturacak dikenli (ateş dikenli, berberis, gül) ve zehirli (kurtbağrı, mor salkım) türlere rastlanmıştır.

Şekil 6. Bir oyun aracı olarak bitkisel unsurlar

Çocuk oyun alanlarında oyun araç gereçleri dışında hem ebeveynlerin hem de çocukların kullanımı için oturma birimi, çeşme, çöp kutusu gibi donatı elemanlarına yer verilmelidir. Bu bakımdan bütün parklarda yeterli sayıda oturma birimleri (Şehit Murat Hamleci Parkı hariç) ve çöp kutularına yer verilmiştir. Ancak bunların bakımında ve temizliğinde eksiklikler olduğu belirlenmiştir. Oyun alanlarından sadece 1'inde çeşme bulunurken 3'ünde çeşme kaidesi olup şebekeleri kapatılmıştır. Oysa su, oyun alanında uzun süre vakit geçiren çocukların ellerini-yüzlerini yıkayabilmeleri ve içme için zorunlu ihtiyaç olmakla birlikte çocukların çok sevdiği de bir oyun aracıdır. Su ve toprakla oynarken farkında olmadan bazı fizik kurallarını öğrenmektedirler (Turgut ve Yılmaz 2010). Bu da zeka ve el becerilerini geliştirmelerine katkı sağlamaktadır.

4. SONUÇ

Çocuk oyun alanları oluşturulurken yer seçiminden başlayarak mekân organizasyonu, donatı elemanları, oyun ekipmanları, aktif ve pasif oyun olanaklarını içeren planlama ve tasarım kriterlerine uyulduğunda oyun alanlarından beklenen işlevler ve kullanıcı memnuniyeti sağlanmış olur. Özellikle oyun alanları iyice azalmış ve daralmış olan çocuklar için mahalle açık-yeşil alan sistemleri içerisinde oluşturulan çocuk oyun alanlarının önemi giderek artmaktadır. Ruhun ve bedeninin sağlıklı bireyler olma yolunda çocukluk dönemi insan hayatının en önemli dönemidir. Bu nedenle çocuğun vazgeçilmez bir parçası olan oyun için yeterli sayıda ve nitelikte mekanlar oluşturulması en temel hakkıdır.

Yapılan araştırma kapsamında Nevşehir kenti mahalle parklarının hepsinde bu amaca yönelik planlama ve tasarımlar yapıldığı saptanmıştır. Parklarda değişik yaş grubundaki çocuklar için oyun üniteleri, basketbol sahası, spor aletleri ve geniş yeşil alandan oluşan çeşitli aktif ve pasif oyun alanlarına yer verilirken modüler oyun ünitelerinin çok kısıtlı sayıda aktiviteye olanak sağladığı belirlenmiştir. Kaydırak ve salıncak, parklarda en çok görülen oyun elemanları olup özellikle fiziksel gelişimi destekleyen ve çocukların keşfetme, başarıma duygularını geliştiren tırmanma, atlama, barfiks gibi oyun ünitelerine çok az yer verilmiştir. Aynı zamanda 3 yaş altı çocuklar için parkların büyük bir çoğunluğunda modüler oyun ünitelerinin bulunmaması da önemli bir eksikliklerdir. Tüm yaş gruplarına hitap eden ve daha kompleks aktiviteleri içeren çağdaş oyun gruplarına yüksek fiyatları nedeniyle her oyun alanında yer vermek mümkün olmamaktadır. Ancak mahalle içinde bu tip oyun elemanlarından oluşan yeterli büyüklükte en az bir oyun alanının

oluşturulması zaman zaman da olsa çocukların değişik aktiviteler yapmasına olanak sağlayacaktır. Bunun yanı sıra park içerisinde özellikle küçük yaş grubundaki çocukların güvenle bisiklet, akülü araba, paten vb. kullanabileceği alanların oluşturulması günümüzde bir ihtiyaç haline dönüşmüştür. Mevcut parkların bu yönden yetersiz olduğu belirlenmiş olup bundan sonra tesis edilecek parklarda bu tip kullanımlara uygun genişlikte ve devamlılıkta, keskin köşeleri olmayan yollara yer verilmelidir.

Genellikle çocuk oyun alanı tasarlanırken alanda topoğrafik hareketlilik oluşturularak mekânı daha ilgi çekici ve doğal oyun alanı haline getirmek yerine düz alanda belli başlı ünitelerle çocuklar sınırlandırılmaktadır. Çocukların sıkılmadan daha çok vakit geçirebilecekleri; macera, merak, keşfetme duygularına hitap eden, yapay tepecikler, eğimli alanlar, ağaç kütükleri gibi doğal materyaller içeren oyun alanları geleneksel oyun alanlarına alternatif olarak düşünülmelidir.

Oyun alanlarında özellikle küçük yaş grubundaki çocukların yaratıcılıklarını ve biçimlendirme yeteneğini artırması ve doğayla temas kurmasına olanak sağlaması bakımından kum havuzlarına yer verilmelidir. İncelenen oyun alanlarının büyük çoğunluğunda bunun için özel alan ayrılmamakla birlikte birçok oyun ünitesinin zemininde kum kullanılmıştır. Ancak aktif ve pasif oyunlar ile değişik yaş gruplarının birlikte kullandığı bu mekanlar yukarıda belirtilen fonksiyonları gerçekleştirmede yetersiz kalmaktadır.

Çocuk oyun alanlarında güvenlik en başta sağlanması gereken konudur. Planlama ve tasarım yaparken mekanın güvenliği, güvenlik standartlarına uygun oyun elemanları/donatı elemanları ve malzemeleri ile doğru bitki türlerinin kullanımı hususlarına dikkat edilmelidir. Nevşehir çocuk oyun alanlarında en büyük güvenlik sorunu çocuk oyun elemanlarının yola çok yakın konumlandırılmasına rağmen canlı/cansız materyallerle sınırlama yapılmamış olmasıdır. Parklarda çocukların can güvenliğinin yanı sıra toz, gürültü ve egzoz gazlarını azaltmaya yönelik tedbirler alınmalıdır. Bununla birlikte oyun ve donatı elemanlarının yıpranmasından kaynaklı güvenlik sorunları tespit edilmiş olup çocuk oyun alanlarının düzenli olarak bakımının yapılması gerekmektedir. Yine güvenlik ve sağlık açısından çocuk oyun alanı çevresinde dikenli ve zehirli bitki kullanımından kaçınılmalıdır.

KAYNAKLAR

- Acar, H., (2003). Çocuk Oyun Alanlarında Kullanıcıların Bitki Tercihlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma: Trabzon Kenti Örneği. Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Trabzon, 167s
- Bal, A., (2005). Zonguldak Kenti Yeşil Alan Sistemindeki Çocuk Oyun Alanlarının Durumunun Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Açısından İrdelenmesi. Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Bartın, 155 s
- Çakar, H.Ö., (2003). Bornova'nın Çocuk Oyun Alanlarının Peyzaj Mimarlığı Yönünden Etüdü ve Daha Uygun Koşulların Oluşturulmasına Yönelik Bir Araştırma. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 203 s
- Çukur, D., (2011). Okulöncesi çocukluk döneminde sağlıklı gelişimi destekleyici dış mekan tasarımı. SDÜ Orman Fakültesi Dergisi 12:70-76
- Duman, G. ve Koçak, N., (2013). Çocuk Oyun Alanlarının Biçimsel Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi (Konya İli Örneği). Türk Eğitim Bilimleri Dergisi 11(1):64-81
- Fanuscu, E.M., 1994. Çocuk Oyun Alanları. İstanbul Orman Fakültesi Dergisi 44(1-2):145-153
- Fjortoft, I. and Sageie, J., (2000). The natural environment as a playground for children Landscape description and analyses of a natural playscape. Landscape and Urban Planning 48:83-97
- Gül, E.D., (2012). Ailelerin Çocuk Bahçelerine ve Çocuk Bahçelerindeki Materyallere Bakış Açılarının İncelenmesi. Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 21(3):261-274
- Heseltine, P. and Holborn, J., (1988). Playgrounds: The planning design and construction of play environments. Batsford Books, London, UK
- Tandoğan, O., (2014). Çocuk İçin Daha Yaşanılır Bir Kentsel Mekan: Dünyada Gerçekleştirilen Uygulamalar. MEGARON 9(1):19-33

- Turgut, H., Yılmaz, S., (2010). Ekolojik Temelli Çocuk Oyun Alanlarının Oluşturulması. III. Ulusal Karadeniz Ormanlık Kongresi Bildiri Kitabı, Artvin, Cilt: IV, Sayfa: 1618-1630
- Uluğ, H., (2007). Kuzey Adana'daki Çocuk Oyun Alanlarının Bitki Seçimi Yönünden İrdelenmesi. Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Adana, 192 s
- Ünal, M., (2009). The Place and Importance of Playgrounds in Child Development. Inonu University Journal of the Faculty of Education 10(2): 95-109
- Yılmaz, S. ve Bulut, Z., (2002). Kentsel Mekanlarda Çocuk Oyun Alanları Planlama ve Tasarım İlkeleri. Atatürk Üniv. Ziraat Fak. Dergisi 33(3):345-351
- Yücel, G.F., (2005). Çocuk Oyun Alanları Tasarımı. İstanbul Orman Fakültesi Dergisi 55(2):99-110

EXTENDED ABSTRACT

Play may be defined as a part of real life, as the basis of physical, cognitive, lingual, emotional and social development, which may be carried out with or without a certain purpose, with or without rules; however, in any case, where the child willingly and lovingly takes part in and as the most effective learning process for a child. The physical environment employed for this purpose vary parallel to the physical, perceptual-cognitive and social-emotional development of the child as housing, residential environment, school, playgrounds and etc.

In our present day, the increase in the urbanization in cities has led to a decrease in the gardens and the other open-green areas in the neighborhood. This has brought many problems for children in terms of both physical and emotional development. For this reason, the importance of children's playgrounds in cities is increasing. When the playgrounds are designed, starting from the place selection, if the planning and design criteria are complied with in space organization, equipment and play equipment, the functions and user satisfaction that are expected from the playgrounds are ensured.

In this study, after the literature review and determining the planning and design principles of the children's playgrounds are determined, 12 children's playground areas that were chosen by Random Sampling Method in the Nevşehir city center were evaluated in terms of these principles. According to the observation form which was created in the study, the quality, location, game facilities, accessory elements, the materials used in the ground and equipment, structural and plant design characteristics, maintenance and cleaning of each playground were revealed. As a result of the evaluations, suggestions were made to eliminate the deficiencies that were identified. Childhood is the most important period of human life to become physically and mentally healthy individuals. For this reason, it is the basic right of children to have adequate number and quality places for games, which are an indispensable part of the child.

According to the study results, various active and passive playgrounds were found in the neighborhood parks in Nevşehir for children of different age groups; however, it was also determined that modular play units allowed very limited number of activities. Very few playgrounds like climbing, jumping, chinning-bar, which support physical development in playgrounds and which develop sense of achievement of children were included in these areas.

It was determined that in most of the parks, there were no modular play units for pre-school children. Again, despite the widespread use of bicycle, cordless car, roller skates and so on in children in the younger age group, most of the parks were not designed for this need.

In general, instead of making the space a more interesting and natural playground, main units were included in a flat area in the designs that were made according to the topographic characteristics. However, artificial hills, sloping areas and natural materials may be employed in these areas to create spaces for children's adventure, curiosity and discovery feelings as an alternative to the traditional playgrounds.

Especially sand pools should be provided with in the playgrounds for small age groups in order to increase the creativity and formalizing of children and to make them contact with nature. although there was no dedicated space for this in the majority of the playgrounds examined, sand was used on the floor of many playground units. However, these areas where active and passive

games are used together with different age groups are insufficient to fulfill the above-mentioned functions.

Security is an issue that has to be ensured in children's playgrounds as a top priority. When planning and designing, the safety of the area, the use of right plants with appropriate safety factors must be considered. The biggest security problem in the children's playgrounds in Nevşehir is that child game elements are positioned very close to roads; and there are no limiting elements like living/non-living materials. In addition to this, security problems were detected that stemmed from the wear of the game elements, and the selection of wrong plants. It is recommended that precautions are taken to eliminate these factors.

Mural as A Revolt to The Uniform Development of Cities: The Case of Istanbul Kentlerin Tekdüze Gelişimine Bir Başkaldırı Olarak Mural: İstanbul Örneği

Osman ZEYBEK*

*Araştırma Görevlisi, Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Ankara, 06120, Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Günümüzde, özellikle ülkemizdeki kentlerde bulunan yapılar ve kamusal açık alanlar kimlikten yoksun bir gelişim göstermektedir. Kapitalizmin etkisiyle yapıların daha ucuza mal edilmeye çalışılması, kamusal alanların tasarımı ve bakımı için yeterli bütçenin ayrılmaması gibi nedenlerle idareten kullandığımız yaşam alanları gittikçe tekdüze ve sıradan bir forma dönüşmektedir. Farklılıkların yok olduğu, mekan tanımlarının tektipleştiği, ucuz malzemelerle yapılmış yapıların, azalan, kimliksizleşen ve küçülen yeşil alanların çoğaldığı bir ortamda bu sıkıcı homojenliği yok edecek en yaratıcı girişimlerden biri "murallar" olmuştur. Kentin muhtelif yerlerindeki yapıların kör duvarlarına devasa ölçeklerde çizilen bu resimlerin zamanla bir nirengi noktasına dönüşmesi muhtemeldir. İstanbul'un tarihi kimliği ile uygunluğu tartışılmalı da modern kent peyzajında mekansal farkındalığı arttırdığı tartışılmaz olan murallar için İstanbul'da festivaller bile düzenlenmeye başlanmıştır. Çalışma kapsamında, İstanbul'un muralları incelenmiş, konumları haritada işaretlenerek kentnin hangi bölgelerinde yoğunlaştığı araştırılmış ve kent kimliğine katkıları irdelenmiştir.

Today, structures and public open spaces, especially in the cities of our country, show a lack of identity. The living spaces that we use on a day-to-day basis are becoming increasingly monotonous and ordinary as a result of trying to be less costly due to capitalism and not allocating sufficient budget for the design and maintenance of public spaces. One of the most creative initiatives to destroy this boring homogeneity has been shaped in murals, in the absence of differences, the unification of space definitions, the construction of cheap materials, the diminishing, unidentified and shrinking green spaces. It is possible that these paintings, which are drawn on huge scale on the blind walls of various structures of the city, gradually turn into a landmark. Festivals have even begun to be organized in Istanbul for murals that have indisputably increased spatial awareness in the modern urban landscape, although the appropriateness of Istanbul's identity is discussed. In the scope of the study, Istanbul's murals were investigated, their locations were marked on the map, and the areas where they are concentrated were researched and their contributions to the city identity were examined.

Anahtar Kelimeler: Mural, İstanbul, Mekansal farkındalık, Kent peyzajı, Sokak sanatı.

Keywords: Mural, Istanbul, Spatial awareness, Urban landscape, Street art.

1. INTRODUCTION

The urban phenomenon created by the mankind who started to settled down is a model of settlement that accommodates many urban spaces and functions that are still in use today. Scientists who are interested in this issue say that even in the prehistoric period, people have lived together and have developed common life models against the difficult conditions of nature. The first findings and information that arrive from the early ages concerning the city are belong to the Mesopotamia region. In his book "Egypt, Greece and Rome", Charles Freeman claimed that the first cities belonged to the Sumerian civilizations, in the fifth century AC, appeared on the plains of Mesopotamia (Freeman, 1999). Goldhorpe said "City is as old as civilization", by saying that he emphasized the city was essentially an age of civilization and even an integral part of each other (Sezal, 1992). Based on this approach, it would not be wrong to define city as the place where the civilization emerged or the place created by civilization.

Cities that have been the subject of a continuous process of management and organization since they were established carry the characteristic of being an administrative structure as old as historical aspects. Although it was established with military, commercial, and religious priorities, there was always an administrative structure and assignment in the city due to the general governing rules of the time. It is an inevitable reality that this administrative structure is based on a legal system of values and that it is operating within the framework of a legislation. It is even possible to encounter theses that the character of the city is constituted by its legal status (Saribay, 1996).

The city whose roots are in the depths of history is where sociality, culture and identity of the city are formed. In the contexts of the city, people are in communion with each other and with

* Corresponding author. Tel.: +90 312 596 1508

E-mail address: osmanzeybek@windowslive.com

<http://dx.doi.org/10.16950/ujad.368927>

the city itself, with the values of the city and with those who produce them. All of this can be shortly called the sociality of the city. Cities, in other words, fulfill this sociality through their own unique methods and communication channels. Nur Vergin describes this as "the city allows the individuals, who are disconnected and unaware of each other, enter into the interaction process by creating their own communication channels" (Vergin, 1977).

According to Park, the city is more of a state of thought, a tradition, and a combination of organized attitudes and feelings that are related to or transmitted from them. In this respect, the city is not only a material mechanism and an artificial structure, but also a product of nature, especially human nature. According to Park, "as a result of the decentralization of the population in terms of personal harmony, professional and economic interest, the city gets organized into an unstructured and uncontrolled organization" (Park, 1915).

Cities are settlements where they cannot be separated from the history of the political, economic and social systems they are part of, emerging in the centers where the wealth of society produced or seized and the associations that created them are organized and inspected, according to the forms of organization of societies (Doğru, 1995).

One of the most obvious items in the city and its other recipes is the culture. Even when it is conceptually taken into account, culture and the city are two human values that cannot be separated from one another. The relationship between these two is mutual and formative, just like the relationship between man and urban space. Mumford (2007) qualifies city in his one of the city's definitions "the most precious collective discovery of civilizations, which comes immediately after the language in terms of culture transfer". The difference between culture and civilization İzzetbegoviç (2010) noted that "Culture is the skill of being a human being, and civilization is the ability to manipulate, produce, manage, make things more perfect, culture is constantly creating itself and civilization is constantly changing the world".

Taking urban cultures apart from the concept of "culture" in general is more directive and it is an approach that explains the functions of urban space. Because, rather than culture is a concept belonging to the city, cities are still forming at the level of cultures (Braduel, 2006). Can (2003) has come to define the urban culture as "the compound of the city and its relation with citizen is city culture", by handling city culture as form + core. The form and core are concepts that exist separately for space and man; on the same basis, they are perceived and lived in an ontological unity.

Giedion defines space as an ideological domain containing the traces and signs of the dominant ideology. Heidegger claims that space is a place of interaction and experience. Former definition is one-way influence, latter one is bidirectional interaction (Hisarlıgil, 2008). Urban space is the main integration tool of a city. Urban spaces are places where users share, transmit and learn their cultural background. At the same time, thanks to these places, the users get the experience of being a citizen in the context of defining the city and creating an image of that city (İnceoğlu, 2009).

Today's space organization presents a new urban life and a new life style that accompanies it, with the emergence of new living spaces in a multi-centered, low-density and fragmented structure, instead of hierarchical and intensive urban centers, where traditional urban concepts have been resolved, depending on the possibilities provided by new technologies (Yırtıcı, 2005). One of the most important features of the space is that it has gotten away from nature and has gained social characteristics to a great extent (Tümertekin, 1997). With the impact of globalism, interacts amongst everyone with everyone, everyone with everything, and everything with everything set the cities un-free, and this situation resulted in that monochrome urban spaces have sprawled around the city (Ellul, 2003).

Public spaces are where societies are formed, where people associate with society, where common culture and identity are formed. While personal characteristics of the individual develop in the private domain of the city, social relations develop in the public domain. The public domain is a place that is planned for the society, organized or transformed spontaneously and open to the use of every part of society (Tokcan, 2001). Public spaces reflect the local culture and the time of the day, giving the clues about the social and economic situation of the local people. The most basic feature of the urban public space is the collector, inviting and inclusionary, as opposed to the exclusive character of the private space. No matter how different they are, it includes everything and everyone in the city. Public space is the main

integration tool of the city. There may not be any other common characteristics of residents or those who use the place, but they always share public space in common.

In particular, the public spaces in the metropolises are like a business card. These areas are a tool used by the authorities to provide a city-friendly image in a visual urban marketing. One of the most effective elements of urban identity is the physical environment. The administrations offered by the city assume an imperative part in characterizing the personality of the physical condition of the city.

In the formation of urban identity, human being is another active element after the space and culture. It is possible that the urban space has to acquire a definition, meaning and a unique cultural identity, but that the inhabitants of the city should have an intellectual capacity to reflect the urban culture and have reached a level of urbanization consciousness. The way to create healthy urban environments in the process of mutual interaction is through creating urban culture by conscious citizens. By improving the urban environment and keeping it at a good level all the time, conscious citizens and urban culture can be created (Bilsel, 2002).

Concepts such as "getting identitylessness / losing identity" need to be considered together along with the concept of identity. Identity also changes over time like culture. Contact with other identities and new ideas emerging as a result of natural changes in society and new lifestyle affect city identity. If these changes are consistent with the current identity of the city, there will be some changes, provided the identity remains constant. However, in case of contradiction, the election of the society becomes active and rejects the changes (Taşçı, 2014).

Concerning to clarify and beef up a city identity, public art can be very helpful. Generally, the idea of public art suggested that the work is requested and paid for by the legislature and turns into the property of the city. Regardless, this definition never again reflects how society presently deciphers the notion of public art. Today, the idea of public art alludes to works that are available to people in general regardless of whether they are appointed by public or private elements.

According to Lefebvre (1992) and Habermas (1991), "public space ought not to be considered "public" because of the space itself, but rather because of the activity that takes place in it." For a similar reason, the notion of public art can't just be utilized to recognize outside landmarks, models, statues or fine arts situated in an open space. Public art must be important and in an indispensable exchange with the place and the people. The artist Jochen Gerz argues that "Public art is about stories, narratives, the self-presentation of people through acts of memory, and it does not work within the designated spaces of art institutions, but through them and around them, creating discursive spaces within which conceptions and expectations are talked through in everyday language"(Gerz, 2004).

Public art can include an assortment of public domains like parks, libraries, doctor's facilities, roads, lodging bequests, public structures, malls and so forth; so that is to state anyplace where individuals live, work or take their relaxation. Public art can take such a significant number of various structures and shapes.

Public art has distinctive capacities like to commemorate, to enhance the visual landscape, to assist monetary recovery through tourism and venture, to assist imaginative and social recovery, with identifying a group, to enable individuals to oversee public space, to reply to a broader approach on personal satisfaction, and so on.

1.1. What is mural art?

Mural painting is one of the most seasoned types of imaginative articulation, incorporates all fine art painted specifically on a wall or level surface. To comprehend just the marvel of mural paintings, it is essential and fascinating to be comfortable with the recorded development of mural that has influenced an assortment of periods, from ancient times to the present day. All through history and even ancient times, man has communicated himself graphically in a wide range of ways. Like in music, verse, and expressions of the human experience, likewise painting has utilized a dialect that develops as per certain standards throughout the hundreds of years. Not just the conventional subjects are seen and spoken to in various ways, yet in addition, there have been distinctive options of the subjects to speak to. So through years, the central importance of the message passed on by the craftsman winds up in a frame as well as in content. For quite a long time the wall adornments and frescos were an extremely well

known artistic expression yet just a little piece of the works is absolutely number, the majority of them are harmed or part.

Not every one of the paintings of today has an indistinguishable capacity from the old ones yet are made with a specific end goal to draw in individuals' consideration and as it were, enliven the space as it was before. There is a high contrast in the fields in which it is connected and also the methods utilized and the styles, with a level of public interest pretty much raised.

Prior to the 1960s, wall paintings were to a great extent discovered inside, fundamentally in light of the fact that they were shielded from the harm of time. Around this time, outdoor murals likewise started to show up in vast urban areas, done by singular craftsmen or in bunch ventures. Today, because of the wealth of specialists, some of them have great quality and different beginners, murals can be found outwardly of numerous substantial structures.

There are a few kinds of wall paintings, for instance; unconstrained, aggressors, governmental issues, aesthetic or publicizing. These wall paintings are made in various periods, from ancient times to show day, changing its utilization from communicating beliefs, sentiments, genuine minutes, dream, and political influence to likewise ornamenting and enlivening spaces. They can be valued or abhorred, appointed or free articulation and legitimate or illicit.

In this study, murals of Istanbul are pinned on a map, and districts they concentrated are examined. That common features of districts they are concentrated and their related topics along with their landmark value are discussed.

2. MATERIAL AND METHODOLOGY

Material of the research consist of murals in Istanbul, news about festivals and articles related the topic. That increasing number of mural artworks in Istanbul, and even festivals organized about it gave the idea of carrying out a research about this situation. Murals of Istanbul have been photographed and pinned on a map since 2012 spontaneously, and consciously according to information gathered through related blogs on internet, and this has become the methodology for examining features of districts they are concentrated and their related topics along with landmark value.

3. RESEARCH FINDINGS

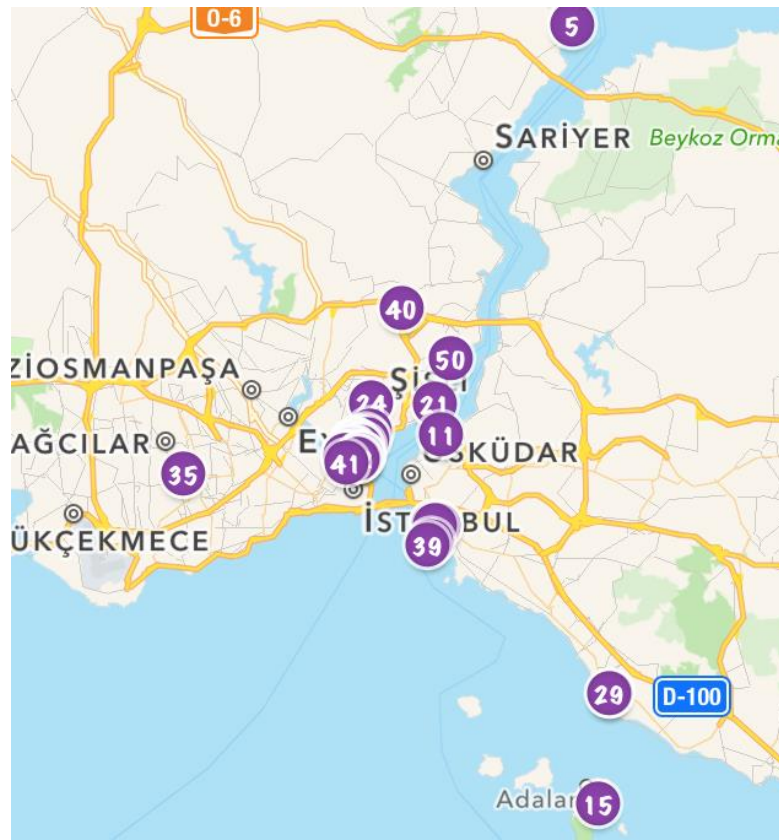
Istanbul, verifiably known as Constantinople and Byzantium, is the most crowded city in Turkey and the nation's monetary, social, and notable focus. Istanbul is a cross-country city in Eurasia, straddling the Bosphorus strait (which isolates Europe and Asia) between the Sea of Marmara and the Black Sea. Its business and verifiable focus lies on the European side and about 33% of its populace lives on the Asian side. The city is the authoritative focus of the Istanbul Metropolitan Municipality (coterminous with Istanbul Province), both facilitating a populace of around 16 million inhabitants. Istanbul is one of the world's most crowded urban areas and positions as the world's seventh biggest city appropriate and the biggest European city. Roughly 12.56 million remote guests touched base in Istanbul in 2015; five years after it was named a European Capital of Culture, making the city the world's fifth most famous visitor goal (Ministry of Culture and Tourism, 2017).

Istanbul is a city that has been dominated by many civilizations throughout history and carries traces of each. Therefore, urban identity can slightly change even in the central districts. But despite all these contradictions, Istanbul has a distinctive soul itself that affects artists in any field. However, especially in recent times, Istanbul multiplied itself and sprawled all around the Bosphorus, and towards east and west. That brings uncontrolled settlements and, the worst, loss of identity. Nonetheless, Istanbul has many exhibition halls for modern art, like Istanbul Modern, SALT (Beyoglu and Galata), Arter, Borusan, etc. The Istanbul Foundation for Culture and Arts has been sorting out the Istanbul Biennial since 1987. The biennial expects to make a gathering point in Istanbul in the field of visual arts between specialists from differing societies and the group of onlookers. The fourteen biennials İKSV has sorted out up to now have empowered the arrangement of a global social system amongst nearby and universal craftsmanship circles, specialists, custodians and workmanship commentators by uniting new patterns in a contemporary workmanship like clockwork. The most far-reaching universal workmanship display sorted out both in Turkey and all through the land circle we are in, the Istanbul Biennial assumes a critical part in the advancement of contemporary specialists from Turkey as well as from various diverse nations in the global field (IKSV,2017). So, after

all those civilizations, Istanbul is getting used to present era via modern art, and Mural Istanbul festival is one way of it.

Mural Istanbul Turkey's first mural festival and every year there are various artists from around the world are welcomed. Organized through the support of the Kadıköy Municipality, Mural Istanbul is one of the city's most prominent street art festivals. Bringing in amazing street artists from abroad to painted building-sized murals, the Yeldeğirmeni neighborhood has been turned into an open-air museum since the festival's inception in 2012. Mural festivals are getting greater consistently throughout the previous 5 years. From covering the entire old processing plant to 8 story tall building wall paintings in the city are certainly worth going adjacent. But before that, there were some successful murals have appeared around the Istanbul, and this situation trigger the idea of organizing a festival about it. Photographing and pinning on a map of those murals were the origin of this study.

According to the related blogs, Pinterest and Instagram, the most famous murals in Istanbul are mostly located in Kadıköy and Beyoğlu districts, and most of them began to appear on 2014 (Figure 1).

Figure 1. Murals of Istanbul around the city.

According to the map above, it is clear that murals are concentrated around the highlights of the city like Istiklal street, Galata, Kadıköy. Common characteristics of these districts are that they all have high-ranking pubs, concert and exhibition halls, theatres, cinemas, etc.; so, kind of a social and cultural centers of Istanbul. Besides Istanbul, many cities have its mural art in such highlighted areas. Videlicet, Bahçelievler 7th street, Tunalı Hilmi street, Gaziosmanpaşa district would be the most suitable areas for mural applications for Ankara. Though, Alsancak, Karşıyaka, and Bornova would be good choices for mural applications for Izmir.

According to picture-shared and location-based social media apps like Instagram and Pinterest, the most shared and liked murals are located in Beyoğlu in 2014; but with the effect of the mural festival, the focus has shifted from Beyoğlu towards Kadıköy. Some of the most shared murals of Beyoğlu (Figure 2) and Kadıköy (Figure 3 and 4) are given.

According to the map above, it is clear that murals are concentrated around the highlights of the city like Istiklal street, Galata, Kadıköy. Common characteristics of these districts are that they all have high-ranking pubs, concert and exhibition halls, theatres, cinemas, etc.; so, kind of a social and cultural centers of Istanbul. Besides Istanbul, many cities have its mural art in such highlighted areas. Videlicet, Bahçelievler 7th street, Tunalı Hilmi street, Gaziosmanpaşa district would be the most suitable areas for mural applications for Ankara. Though, Alsancak, Karşıyaka, and Bornova would be good choices for mural applications for Izmir.

According to picture-shared and location-based social media apps like instagram and pinterest, the most shared and liked murals are located in Beyoğlu in 2014; but with the effect of the mural festival, the focus has shifted from Beyoğlu towards Kadıköy. Some of the most shared murals of Beyoğlu (Figure 2) and Kadıköy (Figure 3 and 4) are given.

Figure 2. Some of the most shared murals of Beyoğlu district.

Figure 3. Some of the most shared murals of Kadıköy district.

As seen in pictures, big, gray, blank walls of different structures, mostly buildings, are a kind of canvas for mural artists. For that sort of festival, firstly it must be marked on the map that which structures have huge, annoying, gray walls, and let artists paint them. A guide map was prepared for Kadıköy before Muralistanbul fest; then every work was marked (Figure 4).

Another significant detail is that murals and graffities are about mostly political issues, unlike in Turkey. In mural festivals, artworks that will applicate on the walls are controlled before, if they have an annoying political or religious theme. But freelance muralists, who does not attend festivals, also have not painted something about politics before in Istanbul. Mural works of Istanbul are mostly abstract expression of the society.

Figure 4. Mural map of Kadıköy, including works of 2012 and 2013 along with their artists and years.

4. CONCLUSION

Public murals offer tasteful joy set up of, or possibly among, scourge, unites individuals from groups and adds to the one of a kind social character of different neighborhoods. Art and other social attractions have been utilized all over the world to revive urban groups by exploiting minimal effort, unused property and drawing in positive consideration from outcasts. The presence of such works enables imaginative articulation to leave the limits of the customary exhibition or gallery and wind up available to everybody. The commission of public art is additionally an incredible method to help and animate neighborhood masterful groups by giving an outlet and gathering of people to specialists. Public gems fill in as points of interest and images of groups and furthermore fill in as an indication of challenges once looked amid the interest forward. At the point when these masterpieces wind up incorporated into neighborhoods, the facilitating groups build up a solid enthusiasm for saving them.

Murals are portrayed as of now by being a democratized craftsmanship because of its representative connection with society and on the grounds that regularly its area is public spaces; so it is a sort of art available to people yet as far as thankfulness and not all that frequently as far as proprietorship since its multifaceted nature and business esteem. It is a sort of art with a nearer connection with open since it frequently has been utilized to communicates sentiments, mistreatment and belief systems from craftsman as well as from society. Different characteristics, for example, its extensive size and its connection with design and spaces provide for the wall painting an exceptional energy to pull in consideration faster than numerous different sorts of articulations.

Murals are undoubtedly increase the spatial awareness. Since, murals are expected to add to and progress: streetscape feel; engineering highlights or character of a building or other human-influenced structures; to make a one of a kind personality; feeling of place; city pride; empower group connection; the conservation of nearby history as well as culture; and impediments to trespass, vandalism, spray painting (so-called graffiti) and other unlawful acts against open or private property on which a mural is found.

According to the mural map of Istanbul, it is obvious that murals are concentrated around the highlights of the city like Istiklal street, Galata, Kadıköy. Common characteristics of these districts are that they all have high-ranking pubs, concert and exhibition halls, theatres, cinemas, etc.; so, kind of a social and cultural centers of Istanbul. Videlicet, Bahçelievler 7th street, Tunalı Hilmi street, Gaziosmanpaşa district would be the most suitable areas for mural applications for Ankara. Though, Alsancak, Karşıyaka, and Bornova would be good choices for mural applications for Izmir.

Mural is a kind of postmodern touch to the ordinary cityscapes. It can break the monotony down and leave a remarkable trace in people's mind. They have a very strong landmark value, that is why people appreciate them and do not harm with vandal behavior or graffiti. On the contrary, people take their pictures and share in social media frequently, which depicts their acceptance, approval, and value. Every year along with the mural festivals, for those who want to visit them, public art of the related districts' map has to be renewed in order to find them easily.

If a mural festival is organized in Ankara and Izmir, the historical places and the areas that need to be protected of these cities should be excluded from this festival. Mural matches best with the monotonous, middle-income neighborhood, and highlights of the city. They can increase the city's attractiveness and reduce its boredom.

REFERENCES

- Bilsel, S. G. (2002). Kent Kültürü, Kültürel Süreklilik, Kimlik Sorunsalı, Yaşanılabilir Kentsel Mekan Üzerine. Kentleşme ve Yerel Yönetimler Sempozyumu, Adana. s109.
- Braduel, F. (2006). Uygarlıkların Grameri. İmge Kitabevi, Ankara, 2006. s48.
- Can, A. (2003). Antik Kent İle Bu Mekanı Üreten Toplumun Değerler Sistemi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi: Atina Örneği. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, İstanbul.
- Doğru, H. (1995). XVIII. Yüzyıla Kadar Osmanlı Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Görüntüsü, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, s1.
- Ellul, J. (2003). Teknoloji Toplumu. Bakış Yayınları, s167.
- Freeman, C. (1999). Egypt, Greece and Rome, Civilizations of The Ancient Mediterranean, Oxford University Press. p59.
- Gerz, J. (2004). Toward Public Authorship. Third Text 18, no. 6 (November 2004): 649–656. doi:10.1080/0952882042000285050.
- Habermas, J. (1991). The Structural Transformation of the Public Sphere: An Inquiry into a Category of Bourgeois Society. Translated by Thomas Burger and Frederick Lawrence. Cambridge, MA: The MIT Press.
- Hisarlıgil Bolak, D. (2008). Martin Heidegger'de Mekan Düşüncesi, Hermeneutik-Fenomenolojik Bir Yaklaşım. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 25, 2008/2. s25.
- IKSV (2017). İstanbul Kültür Sanat Vakfı. URL: www.iksv.org (Retrieved: 27.10.2017).
- İnceoğlu, M. (2009). Kentsel Mekanda Kalite Kavramı, Megaron, 2009, Cilt: 4, Sayı: 3.s131.
- İzzetbegoviç, A. (2010). Doğu ve Batı Arasında İslam. Nehir Yayınları, İstanbul.

- Lefebvre, H. (1992). *The Production of Space*. Translated by Donald Nicholson-Smith. Hoboken, NJ: Wiley-Blackwell.
- Lynch, K. (1975). *The Image of The City*. The MIT Press, Cambridge, Massachusetts and London. p46.
- Mumford, L. (2007). *Tarih Boyunca Kent, Kökenleri, Geçirdiği Dönüşümler ve Geleceği*. Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Park, R. E. (1915). *The City, Suggestions For The Investigation of Human Behaviour in The City Environment*, *The American Journal of Sociology*, USA, 1915. p579.
- Sarıbay, A. Y. (1996). *Kent: Modernleşme ile Postmodernleşme Arasında Köprü, Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne*. Dünya Yerel Yönetimler ve Demokrasi Akademisi Yayınları, İstanbul. s37.
- Sezal, İ. (1992). *Şehirleşme*. Ağaç Yayıncılık, İstanbul. s11.
- Taşçı, H. (2014) *Bir Hayat Tarzı Olarak Şehir, Mekan Meydan*. Kaknüs Yayınları, İnceleme Araştırma Serisi, İstanbul. s97.
- Tokcan, A. (2001). *Modernizm Sonrası KentSEL Mekanda Yaşanan Dönüşüm Sürecinin Ankara Kenti Kızılay Meydanı Örneği Üzerinde İrdelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Tümertekin, E. (1997). *İstanbul, İnsan, Mekan*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s12.
- Vergin, N. (1977). *Kentleşme ve Siyasal Yaşam*. Doçentlik Tezi. 1977, İstanbul.
- Yırtıcı, H. (2005). *Çağdaş Kapitalizmin Mekansal Örgütlenmesi*. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Türkiye’de Okul Öncesi Eğitim Mekanlarına Yönelik Bilişsel Gelişimi Destekleyici Mobilya Önermeleri

Cognitive Development Supporting Furniture Design Proposals For Preschool Environments in Turkey

İlayda Soyupak^{a*}, Meltem Eti Proto^b

^a Araş. Gör., Düzce Üniversitesi Sanat,Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, Düzce, 81060, Türkiye

^b Profesör, Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, İç Mimarlık Bölümü, İstanbul, 34660, Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Fiziksel çevre, okul öncesi eğitimde öğreticilik görevi üstlenir. Çevreden gelen uyaranlar çocuk tarafından algılanır, işlenir, yorumlanır, yeniden düzenlenir; böylelikle çocuk mekanı deneyimleyerek öğrenir. Öğreticilik niteliği gözetildiğinde, okul öncesi eğitimde fiziksel çevre tasarımının sürdürülen eğitim yaklaşımı ile doğrudan ilişkili olduğu ortaya çıkar. İyi tasarlanmış bir okul öncesi eğitim çevresi, sürdürülen eğitim yaklaşımına bağlı olarak çocuğa uygun öğrenme imkanları sunar ve çocukta bilişsel gelişimi destekler. Okul öncesi eğitim çevreleri farklı hacimsel özelliklere sahip olmasına karşın, ilgili eğitim yaklaşımına uygun olarak tasarlanmış mobilyaların kullanılması ile o eğitim yaklaşımının değerlerini yansıtan, öğretici, bilişsel gelişimi destekleyici çevreler yaratılır ve böylece hedeflenen değerleri taşıyan çevreler yaygınlaştırılabilir. Bu çalışma, Türkiye’de Milli Eğitim Bakanlığı eğitim yaklaşımına uygun eğitim sürdürülen okul öncesi eğitim çevrelerinin öğretici değerinin bilişsel gelişimi destekleyici yönüyle değerlendirilmesi ve taşıdığı öğreticilik değerinin mobilya tasarım önermeleriyle geliştirilmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışma kapsamında, Türkiye ulusal okul öncesi eğitim yaklaşımı çerçevesinde fiziksel çevrenin nasıl ele alındığı, Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Uygulama Anaokulu örneğinde gerçekleştirilen saha araştırması ve ilişkili çalışmalardan derlenen veriler değerlendirilerek okul öncesi eğitimde bilişsel gelişimi destekleyici mobilya tasarım önerileri geliştirilmiştir. Saha araştırmasında; seçilen okulun yetişkin ve çocuk kullanıcılarıyla gerçekleştirilen sözlü görüşmeler, araştırmacının yetişkin ve çocuk göz seviyesinde gerçekleştirdiği video kaydı, çocukların derslikleri tanıttığı video kayıtları ve gözlem yöntemiyle ilişkili veriler toplanmıştır. Tasarım sürecinde; konuyla ilişkili derlenen bilgiler, Milli Eğitim Bakanlığı okul öncesi eğitim sisteminde fiziksel çevrenin özellikleri ve saha çalışmasından elde edilen veriler ışığında tasarım problem tanımlanarak, tasarım önermeleri oluşturulmuştur. Bu çalışma sonucunda, Milli Eğitim Bakanlığı eğitim yaklaşımına uygun olarak geliştirilen yeni mobilya tasarım çözümleri ile mevcut fiziksel çevrenin bilişsel gelişimi destekleyici niteliğinin artırılabilceği ortaya konmuştur.

Physical environment serves as a teacher in preschool education. Environmental stimulus are perceived, processed, criticized and re-organized by the child. By so, child learns from the environment by experimenting it. The design of the physical environment of preschool is directly related with the educational approach of it with regard to its teaching function. A well designed preschool environment offers children learning possibilities appropriate to the ongoing educational approach and supports child’s cognitive development. Even though, preschool environments have different spatial properties, usage of suitable furniture designs creates environments which reflect the educational approach and support cognitive development. By so, the learning environment which carries the qualifications of the educational approach becomes widespread. Within the context of this study, ways of handling physical environments for Turkey’s national preschool education approach and data, which was gathered from field research at Marmara University Prof. Dr. Ayla Oktay Pre-School Education Unit and from related studies, was evaluated for the design phase. After the research phase, furniture design proposals to support cognitive development in preschool education have been made. At the field research phase, information was gathered by different methods: by interviews with adult and child users, by video recordings of researcher which was done in adult and child eye level and by video recordings of children, by observations. At the design phase, design problem was defined with in the light of information based on related studies and based on field research. After that, design proposals were created. At the end of this study, with the help of the new furniture design proposals for the Turkish national preschool education approach, possibility of development in educational qualifications of preschool environments has been revealed.

Keywords: Child furniture, learning spaces, furniture design, spaces for preschool education.

Anahtar Kelimeler: Çocuk mobilyası, Eğitim mekanları, Mobilya tasarımı, Okul öncesi eğitim mekanları

1. GİRİŞ

Kişi duyuları, duyguları, akli ve çevresinin ortaklığında eylemler gerçekleştirir ve gerçekleştirilen bu eylemler sonucunda yeni düşünceler ortaya koyar. Eylemler ve bu eylemlerden evrilen düşüncelerin bütünü bireyi oluşturur. Doğduğu andan itibaren çevresiyle etkileşim kurarak eylemlerini sürdüren birey için, her çevresel unsurun bilişsel gelişim

* Corresponding author. Tel.:+90 380 542 12 64

E-mail address: ilaydasoyupak@gmail.com

<http://dx.doi.org/10.16950/ujad.439600>

yönünden değeri vardır. Bu değerler gelişim sürecini destekleyici nitelikte olabileceği gibi süreç üzerinde olumsuz etkiler de yaratabilir. Kişinin gelişiminin yapılandırılmış bir biçimde ele alındığı ilk oluşum olan okul öncesi eğitim çevrelerini oluşturan unsurların tasarımları bu nedenle önemlidir.

Okul öncesi eğitim kurumlarında çevre ikinci öğretmendir. Farklı okul öncesi eğitim yaklaşımlarına uygun olarak dersliklerin kullanımı ve kullanılan çevresel öğeler farklılaşır. Türkiye ulusal okul öncesi eğitim yaklaşımı da dahil olmak üzere, dünya genelinde ulusların okul öncesi eğitim yaklaşımlarını etkileyen Montessori, Waldorf ve Reggio Emilia gibi geniş etki alanına sahip, farklı okul öncesi eğitim yaklaşımlarının uygulandığı çevreleri incelediğimizde eğitim sistemi ve fiziksel çevre arasındaki ilişki belirginleşir. Montessori eğitim yaklaşımı, 1901'de zihinsel gelişim bozukluklarına sahip çocuklarla gerçekleştirdiği deneyimleri okul öncesi eğitim sistemine aktararak Piaget ve Dewey gibi eğitimde yapısalcı yaklaşıma katkıda bulunan Maria Montessori tarafından geliştirilmiştir (Lilliard, 2005). Erken çocukluk dönemindeki çocukların aktif keşifleriyle; farklı malzemeler, renkler ve dokulara tepkiler vererek verilen görevlere daha iyi odaklandığını, çocuğun kendi kendini düzelttiğini gözleyen Montessori bütüncül bir yaklaşımla, çocuk gelişimini bu yönde destekleyen eğitim programı ve eğitimin gerçekleşmesi için uygun çevreler geliştirmiştir. Christensen ve Gast (2015), bir Montessori eğitim çevresinin çocuğu bireysel ve topluluk içinde sorumluluk alabilen, bağımsız bireyler olması için tasarlandığını vurgular. İşlevleri tanımlı, düzenlenmiş merkezlerden oluşan bir çevrede hareket eden çocuk istekleri doğrultusunda mekan içerisinde seçim yapar (Şekil 1).

Şekil 1: Montessori Sınıfı / Eucalyptus Montessori Child Care Centre Canberra -CCJ Architects (URL-1, 2018)

Rudolph Steiner tarafından temelleri atılan Waldorf eğitim yaklaşımı ise insanı oluşturan beden, ruh ve özü anlama üzerine kurulu; uygulama ve deneyim temellidir, tanımlamak için kurallar yoktur, ancak deneyimlerin aktarılmasıyla anlaşılabilir (Steiner, 2004). Bu nedenle Waldorf eğitim çevreleri de çocuğun bedenini ve ruhu besleyecek, yaratıcılığını güçlendirecek öğelerle desteklenir (Şekil 2). Çocuk tanımlı merkezler çerçevesinde mekânda davranışlarını sürdürmez, kendi yaratıcılığı doğrultusunda mekândaki öğeleri kullanır.

Şekil 2: Waldorf Sınıfı görünümü /Waldorf Kindergarten Ecole Maternelle Privée Internationale, Monaco (URL-2, 2018)

İtalya'nın kuzeyinde yer alan Reggio Emilia şehrinde, Loris Malaguzzi'nin öncülüğünde ortaya çıkan ve daha sonra dünyaya yayılan bölgeye özgü Reggio Emilia felsefesi öznellik, iletişim, bağlantı ve özerklik üzerine kuruludur (Vecchi, 2010). Farklı atölyeler aracılığıyla çocuk çok yönlü öğrenir. Çocuk kendi isteği doğrultusunda ilişkiler kurar, inceler, uygular ve paylaşır.

Şekil 3: Reggio Emilia Yenilikçi Mekan ve Tasarım Uygulamaları / Loris Malaguzzi International Center (URL-3, 2018)

Montessori, Waldorf ve Reggio Emilia yaklaşımlarında iç mekânda fiziksel çevre kullanımını yansıtan örnekler, eğitim çevrelerinin fiziksel düzenlenmesinin ilgili eğitim felsefesini aktarmada görev aldığını göstermektedir. Bir eğitim çevresini oluşturan fiziksel çevre hacim tasarımının ve mobilya tasarımının bütünüdür. Eğitim yaklaşımına uygun olarak tasarlanan mobilyalar aracılığı ile farklı hacimsel özelliklere sahip okul öncesi eğitim çevrelerinde ortak dil

oluşturularak eğitim yaklaşımlarının nitelikleri yansıtılabilir ve çevrenin öğretici rolü artırılabilir.

Bu çalışmada Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) okul öncesi eğitim yaklaşımını uygulayan farklı hacimlere sahip okul öncesi eğitim dersliklerinde deneyimlenebilecek, bilişsel gelişimi destekleyici yeni mobilya tasarımı çözümleri sorgulanmaktadır. Bu çalışma, tasarımcı bakış açısıyla bilişsel gelişim ve fiziksel çevre ilişkisinin incelenmesi ve MEB okul öncesi eğitim yaklaşımına uygun yeni mobilya tasarım önerileri geliştirilerek Türkiye'deki okul öncesi eğitim çevrelerinin bilişsel gelişime desteğinin artırılabilceğinin ortaya koyulması amacıyla gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi eğitim dönemindeki çocuğun bilişsel gelişim bağlamında fiziksel çevre ile ilişkisi, mevcut durumda MEB okul öncesi eğitim yaklaşımını yansıtan örnek dersliklerin değerlendirilmesi, saha çalışması, geliştirilen bilişsel gelişimi destekleyici mobilya tasarım önermeleri ve tasarımlara ilişkin değerlendirmeler bu çalışmanın çerçevesini oluşturmaktadır.

2. ÇOCUK, BİLİŞSEL GELİŞİM VE FİZİKSEL ÇEVRE

Biliş; dikkat, algı, bellek, problem çözme, yaratıcılık, dil gelişimi, akıl yürütme gibi pek çok işlemi kapsayan zihinsel süreçler bütünüdür (Yaralı, 2015). Bilişsel gelişim ise basitçe zihinsel süreçlerin gelişimi olarak tanımlanabilir. Kara (2007) bilişsel gelişim aşamalarını algılama, kavram oluşturma, hatırlama, mantık geliştirme, karar verme ve problem çözme olarak açıklar ve yaratıcılık ile problem çözmeyi bir tutar. Çocuk, fiziksel çevre ile etkileşime girdiğinde de bu aşamaları geçerek, en yüksek bilişsel düzey olarak görülen yaratıcılığa erişebilir. Ünlü & Çakır (2002), çocuğun fiziksel çevre ile etkileşime girdiğinde görülecek aşamalı yapıyı Stea ve Blaut'un (1973) araştırmasından aktararak şu sırayla açıklar:

1) Uyarının varlığı; 2) Çocuk uyarın ile çevresi hakkında bilgi alır; 3) Çocuk deneyimlerini kodlar, saklar, yeniden birleştirir; 4) Belirli uyarınlara karşı öğrenilmiş tepkiler oluşur; 5) Davranış güçlenmesi; 6) Öğrenme çıkarımları.

Fiziksel çevre ile etkileşimde görülen aşamalı yapı bilişsel işlemlerle ilişkilendirildiğinde uyarının varlığı ile algılama; çocuğun uyarın aracılığıyla çevresi hakkında bilgi alması ile kavram oluşturma; çocukta deneyimlerin kodlanması, saklanması, yeniden birleştirilmesi ile hatırlama; belirli uyarınlara karşı öğrenilmiş tepkiler oluşturulması ile mantık geliştirme; davranış güçlenmesi ile karar verme; öğrenme çıkarımları ile yaratıcılık örtüşmektedir. Bir başka deyişle çocuk uyarın var olduğunda algılar; çevreden bilgi aldığı anda kavram oluşturur; deneyimleri yeniden birleştirerek hatırlar; öğrenilmiş tepkileriyle mantık yürütür; öğrenme çıkarımları yaparak yaratıcı düşünür. Okul öncesi çocuğunun öğrenme çıkarımları oluşturduğu, en yüksek bilişsel seviye olan yaratıcılık; oyun sırasında da gözlenir. Oyun bu yaş grubu çocukları için önemli bir öğrenme yöntemidir. Bu nedenle, çocuk, çevre ve bilişsel gelişim ilişkisi incelenirken oyun kavramı ve çevre ilişkisi de ele alınmalıdır.

2. 1. Algılama ve fiziksel çevre

Fiziksel çevreyi oluşturan unsurlardan gelen uyarınlara çocukta algılamanın başladığı ifade edilebilir. Çocuk duyularıyla çevreyi algılamakta yetişkinlerden farklı olarak uyarınlara tepki verir. Çocuğun yaşı, gösterdiği gelişim, sosyal çevresi bu tepkiler üzerinde etkilidir. Keşfeden konumundaki çocukta görme duyusu diğer duylara kıyasla pek çok çevresel unsurdan gelen verilerin taramasına aracılık eder. Bu nedenle, çevredeki görsel uyarınlara çocukların algısında öncelik kazanabilir. Renk, geometrik şekiller, nesnenin bütünsel formu, nesnelerin birbiriyle kurduğu konum ilişkisi görerek algılanır. 3- 6 yaş arasındaki okul öncesi çocuğunu ele aldığımızda, Elibol vd. (2006) Korrot'nun (1989) ifadesine katılarak; bu yaş grubu çocuklarında çevrenin algılanmasında doku, biçim ve renk arasında, renk ögesinin biçimden daha önce algılandığını belirtir. Buna ek olarak, çevredeki unsurların yerleşimini çözümlenmede renk diğer uyarınlardan önce gelir (Koleoso, Ehigie&Akhigbe, 2014). Okul öncesi dönemdeki bir çocuk için yaşadığı çevredeki renk kullanımı, çocuğun mekan kullanımında, yön bulmasında, sınırları fark etmesinde etkili bir araç olarak kullanılabilir. Çocuklar bir çevredeki renklere karşı yönelim ya da kaçınma hareketleri gösterebilir. Koleoso et al. (2014), 3-8 yaş grubundaki çocuklarla gerçekleştirdikleri çalışmada, kırmızı ve sarının çocuklar tarafından tercih edildiğini kaydetmişlerdir. Bu bulgudan hareketle, mekanda kullanılan kırmızı ve sarı renklerine doğru çocuğun yönelim göstereceğini söylemek mümkündür. Helvacioğlu (2007), Read'e (2003) katılarak renk kullanımının çocuklarda yön bulma, uzamsal oryantasyon ve mekan

tanımlamadaki önemli rolüne dikkat çeker ve Engelbrecht'in (2003) de belirttiği gibi çevredeki sıcak ve parlak renklerin duyuşsal uyarımdaki tetikleyici rolüne işaret eder. Görsel uyarın olarak renkler dikkat döngüsü, bilişsel yeterlilikler ve çevresel algının gelişimini destekler (Jalil et al., 2013). Renklerden sonra nesnelere biçimlerini algılayan okul öncesi çocuğı, nesnenin biçimini geometrik şekillerle algılar. Nesnenin formu çocuk tarafından bütün olarak algılanmayabilir; ancak tanımlı geometrik şekiller nesnelere biçimlerinin algılanmasında önemli rol oynar. Wohlwill ve Wiener (1964) 4-5 yaş çocukları ile gerçekleştirdiği araştırmasında, Ghent'in merkezden aşığı yönlü tarama bulgusuyla tutarlı bir biçimde, çocukların çevredeki unsurları merkezden aşığıya inceleyerek algıladığını kaydetmiştir. Bu bilgiden hareketle, yetişkinlerden farklı olarak, nesnelere alt kısımlarında yer alan unsurların, çocuklar için dikkat çekici, uyarıcı etkiye sahip olabileceğini söylemek mümkündür.

Etkileşime girdiği oranda algılayan ve öğrenen çocuk için nesnelere dokusu da bilişsel işlemlerin gerçekleşmesi aşamasında değer kazanır. Çevresel unsurlarda kullanılan malzemeler, çocuklara nesnelere sahip olduğu sertlik - yumuşaklık, sıcak - soğuk, düz - pürüzlü, yaş - kuru gibi pek çok niteliği algılamasına yardımcı olur. Böylelikle çocuk, kurduğu etkileşim sonucunda nesneyi tanımlar, ona yönelir ya da ondan kaçınır. Nesnelere sahip olduğu işitsel, tatsal ve kokusal uyarınlar da o nesnelere çocuk tarafından tercih edilmesine ya da çocuğın onlardan kaçınmasına neden olur. Çocuğın çevresel unsurlardan gelen uyarınlar doğrultusunda gösterdiği yönelim ya da kaçınma tepkisi okul öncesi eğitim çevrelerinde kullanılan unsurların bilişsel gelişime desteği noktasında önem kazanır. Çocuk kaçınmadığı sürece o çevresel öğeyle bağ kurar. Duyusal uyarın ancak çocuğın içinden gelen isteklerle örtüştüğünde duyuşsal bir tecrübe yaratır; bu nedenle çocuğın ilgilerini gerçekleştirecekleri çevreler oluşturulmalıdır (Frierson, 2014).

2. 2. Kavram oluşturma ve fiziksel çevre

Çevresel uyarınları algılayan çocuk, daha sonra bu uyarınlar aracılığıyla kavram oluşturur. Bir başka deyişle çocuk algıladığını öğrenir. Uhrmacher (1993), Heiner'a göre çocuğın taklit ve deneyimleme yöntemleriyle öğrendiğini belirtir. Çevresel unsurlarla öğrenmede de, rol modellerin çevreyi kullanışı ve çocuğın çevrede yaşadığı deneyim belirleyicidir. Deneyimler, kişiye ve duruma özgü olduğu için; kavramlar, o kavramları oluşturan kişilerden, kavramın oluşturduğu fiziksel ve sosyal çevreden ayrı düşünülemez. Piaget bilginin çocuk tarafından inşa edildiğini ya da yeniden üretildiğini savunur (Beilin, 1987). Bilginin özneliğini ve özgünlüğünü vurgulayan bu sav da kavramın bağlamı ile olan ilişkisine işaret eder. Bir başka deyişle, çocuğın çevreden gelen bir uyarına gösterdiği tepki yaşadığı deneyimle doğrudan ilişkilidir; aynı uyarınla farklı bir çocuk farklı deneyimler yaşadığında o uyarına ilişkin oluşan kavram farklılaşır. Çocuğın çevresiyle yaşadığı deneyimler arttıkça, çevre aracılığı ile oluşturduğu kavramlar da çoğalır, çocuk yeni kavramları, önceki kavramlarla ilişkilendirir, kendi aralarında gruplar. Çocuk çevresini saran nesnelere ilişkin kavram oluştururken de bu birikimli ilişkilendirme yöntemine başvurur. Çocuğın çevredeki nesnelere ilişkilendirme biçimi bulunduğu gelişim dönemine göre farklılık gösterir. Örneğin, yaşça küçük çocuklar nesnenin genel formu değil de renk ve tanımlı şekillerle ilişki kurar (Helvacioğlu, 2007). Nesnelere mekândaki yerleşimi ve çocukların nesnelere üzerine kurduğu uzamsal kavramlar da çocuğın gelişim aşamalarına göre değişiklik gösterir. Hart ve Moore (1973), mekân üzerinde oluşturulan ilişkileri şu şekilde sıralar ve okul öncesi çocuğın uzamsal ilişki seviyesini topolojik olarak açıklar:

- 1) Topolojik ilişkiler: Basit nitel ilişkiler; uzaklık- yakınlık, açıklık-kapalılık gibi.
- 2) Yansıtıcı (Projective) ilişkiler: Belirli bir bakış açısındaki ilişkiler; düz çizgiler, paralellik, üçgen gibi.
- 3) Öklit / Metrik ilişkiler: Akslar, koordinatlar, matematiksel ilişkiler.

2. 3. Hatırlama ve fiziksel çevre

Çevreden gelen uyarın ve yaşadığı deneyimle kavram oluşturan çocuk zihinsel işlemlerden hatırlama aşamasına geçer. Hatırlama öğrenilen bilgiyi geri çağırmadır. Bir uyarın ve yaşanan deneyim uygun şartlar oluşturduğunda ya da benzer uyarınlara maruz kalındığında geri çağırılır. Çocuğın fiziksel çevresini oluşturan unsurlar da sahip oldukları uyarınlarla çocukta hatırlama eylemini destekleme gücüne sahiptir. Örnekleme gerekirse, bütün dolapların ahşap olduğu bir derslikte, kırmızı renkli bir dolabın işlevi ve sunduğu deneyim çocuk tarafından çok daha iyi

hatırlanabilir. Okul öncesi döneme kadar çocuk çevresiyle sadece benmerkezci bir etkileşim kurarken artan hareket, kendi kendine yetebilme kabiliyeti ile bu durum değişir. Böylelikle, çevresiyle kurduğu gelişen ilişki, artan deneyimlerine bağlı olarak çeşitli anlamlar yüklediği referans noktaları oluşturur, bu referans noktaları da bir çerçeve meydana getirir ve çocuk çevreyi bu çerçeve içerisinde ele alır (Ata vd, 2012). Steiner'a (1987) göre:

- referans nesnelere; görsel, işlevsel, duygusal anlamlarıyla seçilir.
- rota; Shemyakin, Siegel & White'ın (1975) da belirttiği gibi çocuğun eylemi ve referans nesnenin çocuğun mekânı görsel ve motor keşfi ile gerçekleşir.
- çocuğun uzamsal ifadesi için 1) zorlayıcı bir durum, 2) göze çarpan referans nesnelere, 3) kısıtlanmamış eylemler, 4) bilgi işleyecek ussal kapasite, 5) rotaya dair yoğun bilgi birikimi, 5) tekrarlanmış eylemler gerekir.

Bu ifadeye dayanarak, çevrenin referans nesne oluşumuna katkısı ve uzamsal ifade gelişimine etkisinin çocuğun bilişsel gelişiminde etkin rol aldığı söylenebilir.

2. 4. Mantık kurma ve fiziksel çevre

Çocuk algıladığı, kavram oluşturduğu ve hatırladığı bilgi ile mantık geliştirir; bir başka deyişle stratejiler kurar. Sahip oldukları özelliklere göre referans nesnelere tanımlayan okul öncesi çocuğu, çevredeki bu referans nesnelere üzerinde strateji geliştirirken çevresel unsurların yakınsaklık değerlerini gözetir (Helvacıoğlu, 2007). Örnekleme gerekirse; renk uyarısı nedeniyle sınıfta referans nesne olabilecek kırmızı dolabın yanındaki dolap, arkasındaki masa, karşısındaki pencere çocuğun mekansal stratejisini oluşturmada etkili olacaktır. Yaşanan deneyim sayısı ile kurulan stratejiler artar. Aktif keşif, çocuğun yer bilgisini geliştirdiği gibi çocuğun bu bilgiyle ilgili kurduğu stratejileri de geliştirir (Spencer & Blades, 2005). Böylelikle aktif keşifle çevreyi deneyimleyen çocuk esnek düşünme yeteneğini geliştirir, çocuğun aktif keşfini destekleyen çevresel düzenlemeler çocuğun bilişsel gelişimi üzerinde de olumlu etki yaratır.

2. 5. Karar verme ve fiziksel çevre

Karar vermek, bir konu üzerinde düşünerek yol almaktır. Fiziksel çevre, çocuk ve karar verme ilişkisi düşünüldüğünde; karar verme aşamasında çocuk algıladığı, kavram oluşturduğu, hatırladığı, strateji geliştirdiği çevre üzerinde söz sahibi olur. Kendi isteğince çevreyi kontrol eder. Barre (1984), mekânların çocuklara uyarlanmasını amaçlayan programların tersine, "Bırakalım da çocuklar nesnelere devirip dönüştürsünler ve nesnelere yeni erekler bulsunlar." der. Çocuk karar verme aşamasında çevrenin yöneticisi olur. Karar vermek seçim yapmaktır. Korpela (2002), Malinowski ve Thurber'a (1996) katılarak mekân seçiminde gelişmiş bilişsel aktiviteye işaret eder. Kaya & Gündüz (2015), Slivka'ya (2008) göre ilerlemeci eğitim yaklaşımında, eğitim çevrelerinin çocukların gereksinimleri odaklı, farklı düşünme ve öğrenme biçimlerine açık yapıda kurgulanması gerektiğini ifade eder. Bu yaklaşımlarda çocuk; aktif, kararlı, seçim yapan birey konumundadır. Çocuğun aktif keşfini sürekli kılmak için, eğitim çevrelerinde ilgi çekici, değişken unsurlardan destek alınabilir. Değişken unsurlar çocukların deneyimlerini de farklılaştırır. Deneyimleri doğrultusunda karar verme mekanizmaları geliştiren, şemalar oluşturan çocuk için tekrarlanan eylemler ve deneyimler ilerleyici olmaktan çıkar. Bu nedenle deneyimlerin değişmesi çocuğun bilişsel gelişimi için gereklilik olur. Cole (2005); D'Andrade'den aktararak (1990) her şemayı, tecrübe edilebilecek potansiyel duygusal bilgilerin büyük çoğunluğunun göz ardı edilmesi şeklinde ifade eder. Değişken unsurlarla var olan şemalar veya hazır kararlar işlevini yitirir ve esnek düşünme, yeni deneyimleri gerçekleştirme, yeni kararlar alma imkanı doğar.

2. 6. Yaratıcılık, oyun ve fiziksel çevre

Çocuk, çevresiyle beraber düşünür ve düş gücünü harekete geçirir. Fiziksel çevre çocuğun yaratıcılığını iki yoldan besler. Birincisi, çocuğun yaratıcılığını, aktif katılımını destekleyecek şekilde düzenlenmiş, onlara mekâna ilişkin çözümler geliştirme imkanı sunan düzenlenmiş mekânların varlığıdır. Kirazoğlu (2012) benzer bir biçimde; Şener'in (2001) ve Nash'in (1981) araştırmalarına dayanarak, çocukların, organize edilmiş öğrenme ve oyun alanlarında, rastgele meydana gelmiş alanlardakine kıyasla, daha karmaşık eylemler gerçekleştirdiklerini, daha zengin şekil ve renkler ürettiklerini belirtir. Moghaddam (2014) da çevrenin bu yöndeki etkisine, Kearney'in (1961) Rollo May'den aktardığı bir çocuğun inek görmeden inek

çizemeyeceği ifadesini alıntılıyarak vurgu yapar. Fiziksel çevrenin, çocuğun yaratıcılığı üzerindeki ikinci etkisi ise çocuğun soyut düşünmesine gösterdiği destekte görülür. Çocuk, çevreyi sanatsal aktivitelerini yansıtabileceği biçimde kullanabilir. Ayrıca çocuk çevresel öğelere sembolik anlamlar yükleyerek yaratıcı ifadesini geliştirebilir. Oyun, aslında yaratıcı düşüncenin eyleme dönüşmesidir. Oyun esnek düşünmeyi gerektirir. Çocuklar oyun oynarken genellikle ortalama yaşlarının ötesinde ve günlük davranışlarının üzerinde davranırlar (Başara Baydilek, 2015). Bu nedenle oyun değeri taşıyan ya da oyunu destekleyen fiziksel çevre çocukların bilişsel gelişiminde doğrudan etkilidir. Yaratıcı oyunlarda çocuk çevresiyle etkileşime girer ve hayali çevreler kurgular, böylelikle çocuğun kendi ilgi alanı, istekleri konusunda farkındalığı oluşur (Mei-Ju, 2014). Çevrenin yaratıcılık değeri, oyunsallık değeri ile ilişkilidir. Moore'un (1989) da belirttiği gibi fiziksel unsurlar ve birbirleri arasındaki ilişkiler merak uyandırıcı ve hayali ilişki kurmaya elverişli olmalıdır (Azlina & Zulkiflee, 2012). Çocuk oyunlarındaki sembolik düşünce, bilişsel gelişimin yaratıcılık aşamasında da görülür.

3. MEVCUT DURUM ÇÖZÜMLEMESİ

MEB okul öncesi eğitim yaklaşımına uygun mobilya tasarımı çözümleri sunabilmek için mevcut durum çözümlemesi gereklidir. Bu çalışma kapsamında, mevcut durum çözümlemesi amacıyla öncelikle MEB okul öncesi eğitim programı kapsamında takip edilmesi önerilen fiziksel çevreye ilişkin düzenlemeler incelenmiştir. Ardından, MEB okul öncesi eğitim yaklaşımını uygulayan Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'nde saha çalışması gerçekleştirilmiştir.

3. 1. MEB okul öncesi eğitim programında fiziksel çevre

MEB, güncel okul öncesi eğitim sistemini detaylı bir biçimde 2013 yılında MEB Okul Öncesi Eğitim Programı olarak yayınlamıştır. MEB, Türkiye Cumhuriyeti okul öncesi eğitim modelini "Eklektik" olarak ifade eder ve şu şekilde açıklar (MEB, 2013):

"Çeşitli ülkelerdeki okul öncesi eğitimi programları incelendiğinde, programların farklı yaklaşım ve modelleri temel alarak oluşturulduğu görülmüştür. Bu programda 21. yüzyılın gereksinim duyduğu bireyi yetiştirmek, ulusal özellik ve gereksinimleri karşılamak amacıyla farklı öğrenme kuram ve modellerindeki çocuk merkezli uygulamalardan yararlanılarak bir senteze ulaşılmıştır."

Bu ifadeye dayanarak MEB okul öncesi eğitim yaklaşımını yansıtan fiziksel çevrelerin de çocuk merkezli, farklı modellerin izlerini taşıyan sentez bir yapıda olduğu söylenebilir. MEB eğitim programı kapsamında, okul öncesi eğitim sınıflarının örnek yerleşimlerine de yer verilmiştir. MEB tarafından büyük hacimli ve pek çok öğrenme merkezinin yer aldığı sınıf yerleşimi örneği "İdeal Bir Okul Öncesi Sınıfı" olarak nitelenirken (Şekil 4a), küçük hacimli sınıf yerleşimi örneği "İki Merkezli Küçük Bir Sınıf" olarak nitelenmiştir (Şekil 4b) (MEB, 2013). MEB tarafından ideal bir okul öncesi sınıf olarak nitelenen örnek sınıflarda; blok merkezi, dramatik oyun merkezi, sanat merkezi, kitap merkezi, fen merkezi, kum ve su masası, müzik merkezi, giriş ve bekleme alanı olarak çocuğun farklı aktivitelerini destekleyen sekiz ayrı merkez bulunduğu; bu merkezlerin biçimsel olarak birbirine benzeyen depolama birimleri ile mekânda ayrıştığı izlenmektedir. Bu tür sınıfların MEB tarafından ideal olarak nitelenmesi, çocukların çok yönlü gelişimine verilen desteği ve çocuk odaklı açık sınıf sisteminin önemini vurgulamaktadır.

MEB tarafından iki merkezli küçük bir sınıf olarak nitelenen örnek sınıflarda karşılama ve blok merkezinin birleştiği ve dramatik oyun merkezinin varlığı görülmektedir. Küçük hacimli sınıflarda farklı eylemlerin sürdürüldüğü merkezlerin bir arada kullanılabilmesi mekanın esnek bir yapı göstermesi gerektiğini vurgularken, bu küçük sınıf örneğinde sekiz merkez arasından dramatik ve blok oyun merkezinin yer alması yaratıcı düşünce ve oyun kavramının mekânda yer bulmasının gerekliliğine işaret eder.

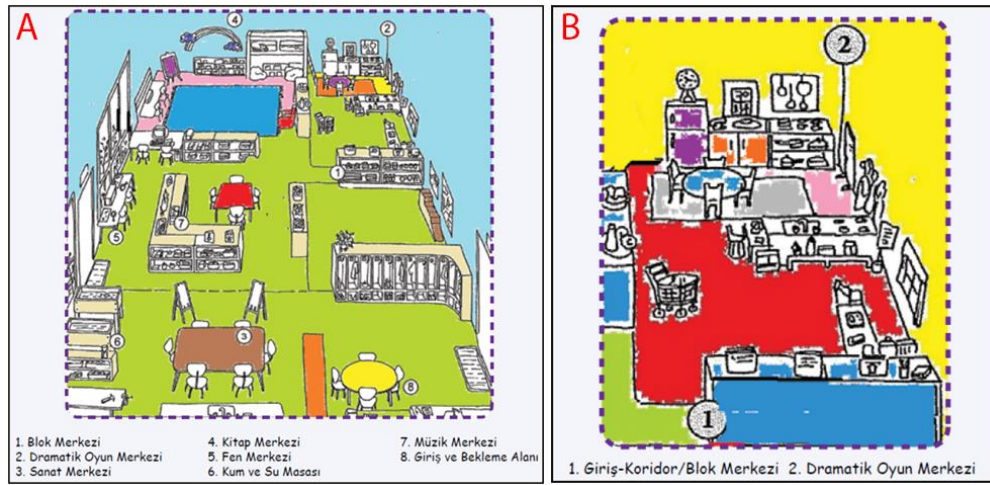
MEB okul öncesi dersliklerinde izlenen yaratıcı düşünce ve oyunun önemli rolü, MEB tarafından okul öncesi eğitim süresince çocuğun gerçekleştirmesi öngörülen bilişsel işlemler listesinde de izlenmektedir (Tablo 1). Zıt kavramları algılama, sayıları öğrenme, eşleştirme, yapı oyunları, renk farkındalığı, resimlerle öğrenme, örüntü oluşturma, parça - bütün ilişkisi, neden - sonuç ilişkisi, gruplandırma, mekânda konum anlatma ve yönlendirme becerilerinin gelişimi, malzeme

farkındalığı, sıralama, nesnelere arası benzerlik - farklılık ilişkisi, geometrik şekilleri kavrama, yorum yapma ve sembolik ifade becerilerinin gelişimi gibi MEB okul öncesi programında belirtilen bilişsel gelişim hedefleri çevresel unsurlarla doğrudan ilişkilidir.

MEB tarafından okul öncesi eğitim programında yer alan örnek dersliklere ek olarak, 2015 yılında Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu yayınlanmıştır. Bu kılavuzda MEB sorumluluğu altındaki okul öncesi, ilk ve orta öğretime yönelik eğitim sürdüren yapılara ilişkin önerilen tasarım değerleri paylaşılmaktadır. Bu kılavuzda yer alan okul öncesi eğitim yapılarına ilişkin asgari standartlarda fiziksel yapının çok yönlü gelişimi destekleyici niteliğine, hacmin çocuğun hareketine olanak sağlaması gerektiğine, kullanılan malzemeler ve donatılarda çocuk sağlığı ve güvenliğinin göz önünde bulundurulması gerektiğine vurgu yapılmaktadır (MEB, 2015).

Bu bilgiler ışığında, MEB eğitim yaklaşımına uygun okul öncesi eğitim çevrelerinin çocuk gelişimini destekleyici, yaratıcı düşünceye imkân veren, oyun değeri taşıyan, esnek bir kurguya sahip, çocuğun aktif katılımına imkân veren niteliklere sahip olması gerektiği görülmektedir.

Şekil 4: A. MEB ideal bir okul öncesi eğitim sınıfı örneği ; B. İki merkezli küçük bir sınıf örneği (MEB, 2013)

Tablo 1. MEB Okul Öncesi Eğitimi Programı Bilişsel Gelişim Özellikleri (MEB, 2013)

36 - 48 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimi	48 - 60 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimi	60 - 72 Aylık Çocukların Bilişsel Gelişimi
1. Zıt kavramları ayırt eder.	1. İnsan resmini 6 ögeyi içerecek şekilde çizer.	1. İnsan resmindeki eksik vücut bölümlerini çizer.
2. 1'den 10'a kadar sayar.	2. 4 - 10 parçalı yapbozu tamamlar.	2. 10-25 parçalı yapbozu tamamlar.
3. Birebir eşleştirme yapar.	3. Nesnelere ile rakamlar arasında ilişki kurar.	3. Geometrik şekilleri birleştirerek yeni şekiller oluşturur.
4. Üç küple köprü yapar.	4. 1 - 5 nesneyi ortak özelliklerine göre gruplandırır.	4. 6-10 nesneyi herhangi bir özelliğine göre gruplandırır.
5. 1'den 10'a kadar olan nesnelere içinde istenilen sayıda nesneyi gösterir.	5. 1'den 20'ye kadar birer ritmik sayar.	5. 1'den 10'a kadar olan nesne grupları ile rakamlar arasında ilişki kurar.
6. 4 parçalı yapbozu tamamlar.	6. Aynı sayıdaki nesne gruplarını eşleştirir.	6. 1'den 10'a kadar olan nesnelere kullanarak toplama yapar.
7. Renkleri tanıyıp eşleştirir.	7. Verilen iki yarımı birleştirerek bütün oluşturur.	7. 1'den 10'a kadar olan nesnelere kullanarak çıkartma yapar.
8. Resmini gördüğü nesneyi tanımlar.	8. Mekanlarda konum ile ilgili yönergeleri uygular.	8. Yarım ve bütün olan nesnelere gösterir.
9. Kendisine söylenen vücut bölümlerini gösterir.	9. Bir olayı oluş sırasına göre sıralar.	9. 1'den 20'ye kadar olan rakamları sıralar.
10. Cinsiyetini söyler.	10. Bir kaç nesnenin hangi malzemelerden yapıldığını söyler.	
11. Modele bakarak iki nesneden oluşan örüntüyü devam ettirir.	11. 10 küple kule yapar.	

	<p>12. Farklı dokulardaki nesnelere ayırt eder.</p> <p>13. Renkleri isimlendirir.</p> <p>14. Kısa bir süre önce gördüğü nesne / kişi / resimle ilgili sorulara cevap verir.</p> <p>15. Resimlerdeki eksik parçaları örneğe bakarak tamamlar.</p> <p>16. Gösterilen resimlerden öykü oluşturur.</p> <p>17. Neden – sonuç ilişkisi içeren sorulara cevap verir.</p> <p>18. Nesnelere çeşitli özelliklerine göre karşılaştırır.</p> <p>19. İki nesneden oluşan örüntü yapar.</p> <p>20. Seslerdeki farklılıkları (yüksek ses /kalın ses/ ince ses gibi) ayırt eder.</p>	<p>10. Eşleştirme, ilişki kurma, gruplandırma ve sıralamayı nasıl yaptığını açıklar.</p> <p>11. Neden sonuç ilişkilerini kurar.</p> <p>12. Kısa bir süre gösterilen bir resimdeki ayrıntıları hatırlar.</p> <p>13. Bir olaydan sonra ne olabileceğini tahmin eder.</p> <p>14. Nesnelere arasındaki benzerlik ve farklılıkları söyler.</p> <p>15. Bir dizi içerisindeki nesnelere birbirlerine göre konumlarını söyler.</p> <p>16. Miktar bildiren kıyaslama ifadeleri kullanır.</p> <p>17. Haftanın günlerini sırasıyla söyler.</p> <p>18. 20'ye kadar ritmik sayar.</p> <p>19. Günün farklı zaman dilimlerinin isimlerini söyler.</p> <p>20. Somut nesnelere kullanarak grafik oluşturur.</p> <p>21. Nesne grafiğini okur.</p> <p>22. Üç nesneden oluşan örüntü yapar.</p>
--	--	---

3. 2. Saha çalışmasında elde edilen bulgular

Okul öncesi dersliklerinde kullanıcıların davranışlarını gözlemlemek, kullanılan mobilya tasarımlarını ve mekana yönelik kullanıcı gereksinimlerini araştırmak amacıyla Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Uygulama Anaokulunda saha çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu anaokulunda çocukların eğitimlerini sürdürdükleri ana dersliğin yanında spor, sanat, bilim merkezleri için ayrı derslikler bulunmaktadır. Bu çalışmada iki merkezli küçük bir sınıf niteliği gösteren ana derslikler incelenmiştir. Gerçekleştirilen saha çalışmasında video kayıtları, sözlü görüşmeler ve araştırmacının gözlemleri aracılığıyla üç ayrı yöntem kullanılarak gerekli veriler elde edilmiştir. Saha araştırması anaokulunda 36 – 48 (A), 48 – 60, 60 - 72 aylık yaş grubundaki üç farklı sınıfta gerçekleştirilmiştir. Video kayıtlarında elde edilen bulgular, bu bulgulara erişimde kullanılan yöntemler ile birlikte aktarıldıktan sonra, sözlü görüşmeler ve araştırmacı gözlemlerine ilişkin değerlendirmelere yer verilecektir.

3.2.1. Video kayıtları

Video kayıtlarında çocuğun mekânda algıladığı unsurları kavramak adına her yaş grubunda üç farklı tür çekim gerçekleştirilmiştir. Bu çekimlerden ikisi araştırmacı tarafından yetişkin ve çocuk göz seviyesinde mekânı yansıtmak amacıyla yapılan çekimlerdir. Diğer çekim ise; Sahimi'nin (2012), çocuklara fotoğraf çekme yöntemiyle veri topladığı araştırmasında, Miller'ın (1993), Schiller ve Tillett'in (2004) görüşlerine doğrultusunda çocuğun duygular ve gerçekler merkezinde oluşan çevresel deneyiminin fotoğrafla yaratılabileceğini ifadesine dayanarak çocuklar tarafından gerçekleştirilmiştir. Çocukların hareket halindeyken mekân deneyimlerini anlayabilmek adına, bu çalışmada Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Ayla Oktay Okul Öncesi Eğitim Uygulama Birimi'nde eğitim gören 36 - 48, 48 - 60, 60 - 72 aylık yaş grubundaki çocuklardan video kaydı yaparak eğitim çevrelerini gezdirmeleri istenmiştir. 36 - 48 aylık sınıfta 6, 48 - 60 aylık sınıfta 7, 60 - 72 aylık grupta 6 çocuk araştırma kapsamında gönüllü olarak mekânda video kaydı gerçekleştirmiştir.

Araştırmacının dersliklerde gerçekleştirdiği mekâna girildiğinde sağdan sola mekanı tarayarak gerçekleştirdiği yetişkin ve çocuk göz seviyesindeki çekimler karşılaştırılarak çocukların dersliklerde görebildiği çevresel unsurlar ve yetişkinlerin görebildikleri çevresel unsurlar arasındaki benzerlikler ve farklılıklar değerlendirilmiştir. Video çekimlerindeki karelerden sınıfların panoramik görüntüsü elde edilerek bu görüntüler karşılaştırılmıştır. 36 - 48, 48 - 60, 60 - 72 aylık yaş grubundaki üç sınıfta araştırmacı tarafından gerçekleştirilen yetişkin göz seviyesindeki video kayıtlarında, bütün dersliklerde çocuk ölçülerine uygun, masif ahşap ya da

suntalam malzemeden üretilmiş, benzer depolama, çalışma ve oturma birimlerinin kullanıldığı görülmektedir (Şekil 5).

Şekil 5: 36 - 48, 48 - 60, 60 - 72 aylık sınıflarda yetişkin göz seviyesi çekiminden kareler Çocuk göz seviyesindeki çekimlere bakıldığında eğitim programı dahilinde çocuklara aktarılmak istenen kavramların, çocukların göz seviyesinin üstündeki pano ve duvar yüzeylerinde kaldığı; çocukların çalışmalarının çocukların erişim seviyesinin üstünde sergilendiği ortaya çıkmıştır. Pano ve duvar yüzeyleri ile çocuğun etkileşimi kısıtlı olmasına karşın; çalışma, depolama ve

Şekil 6: 36 - 48, 48 - 60 aylık sınıflarda çocuk göz seviyesi çekiminden kareler Çocuk çekimlerinde ise kendilerinden çekim yaparak sınıfı gezdirmeleri istenilen çocukların video kayıtları arasında benzer öğelerin yer alıp almadığı değerlendirilmiştir. Bütün yaş gruplarında çocukların gerçekleştirdiği çekimlerde; çocukların mekanın bütününden daha çok mekandaki detaylara ilgi gösterdikleri; kişisel izlerini, yaratıcı düşüncelerini yansıtan nesnelere

önem verdikleri; oyun alanının mekanda özellikle kaydettikleri alan olduğu ve sosyal ilişki kurdukları arkadaşlarına önem vererek onları da kaydettikleri görülmektedir (Şekil 7).

Şekil 7: 36 - 48, 48 - 60, 60 - 72 aylık sınıflarda çocuk çekimlerinden kareler

3.2.2. Sözlü görüşmeler ve araştırmacının gözlemleri

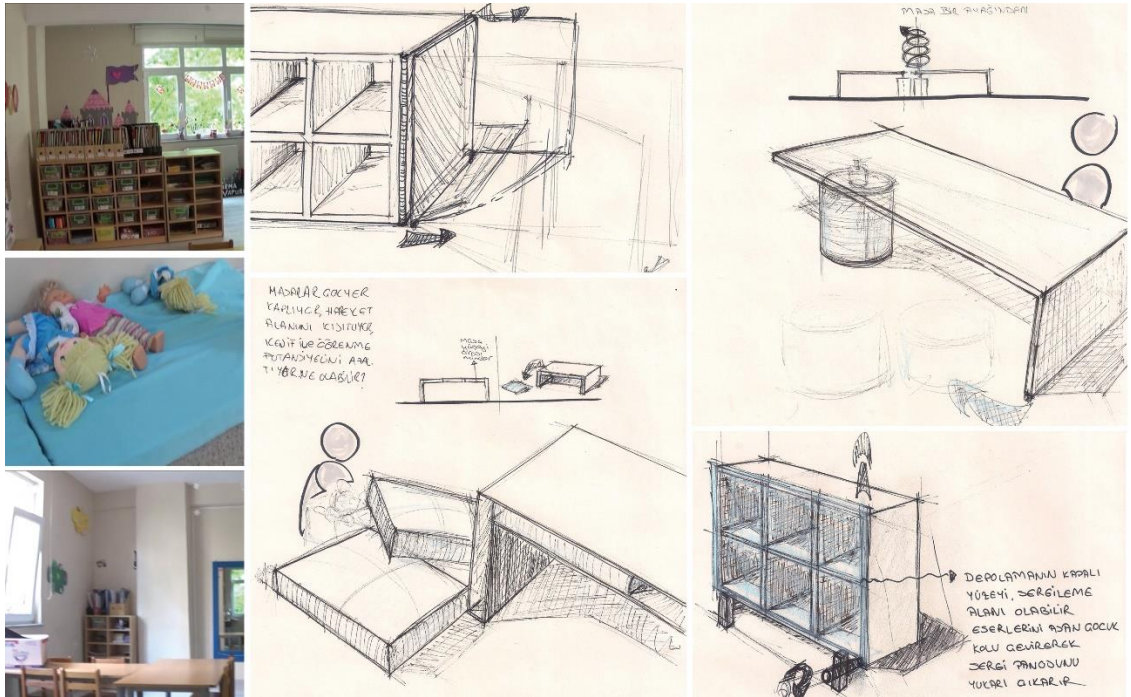
Saha çalışması sırasında, 36 - 48, 48 - 60, 60 - 72 aylık sınıflarındaki öğretmenler ve çocuklarla kullanıcı gereksinimlerini anlamak adına yapılandırılmamış sözlü görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Video çekimleri ve sözlü görüşmelere ek olarak tasarımcı araştırmacı sınıfların potansiyelini ve kullanımını gözlem yoluyla değerlendirmiştir. Yapılan sözlü görüşmelerde, öğretmenler dersliklerde depolama alanlarına olan ihtiyacı, mobilyaların çok işlevli kullanılmasının gerekliliğini, çocukların enerjilerini atacak yeterli hareket alanı olmadığını vurgulamışlardır. Çocuklar sınıflarındaki renk eksikliğini dile getirmişlerdir. Çocukların ve öğretmenlerin belirttikleri ihtiyaçlar araştırmacının gözlemlerinde de yer almaktadır. Sınıflar arası donatı farklılığı olarak 36 -48 aylık grubun sınıfındaki minderler ve 60 -72 aylık grubun sınıfındaki beyaz tahta ve beyaz yetişkin sandalyesi göze çarpmaktadır. Mekanda sürdürülen işlemler ve çocuk gelişimi düşünülerek, donatı elemanlarının farklı yaş gruplarındaki çocuklara yönelik değişimlere elverişli olmasının gerekliliği gözlenmiştir. Çocukların çalışmaları ayrı tutulduğunda, dersliklerde mavi çerçeveli aynalar ve bir sınıfta yer alan mavi hali dışında toprak tonlarının kullanıldığı; mobilyalar ve yerleşim nedeniyle çocuklara yeterince hareket alanı kalmadığı ortaya çıkmıştır. Saha araştırması verileri, araştırmacının tasarımcı bakış açısı ve alandaki örtük bilgisine dayanarak değerlendirilerek tasarım problemi tanımlanmasına kaynak oluşturmuştur.

4. TASARIM ÖNERMELERİ

Herbert Simon'a (1988) göre tasarlama eylemi "var olan durumu tercih edilen duruma dönüştürme" dir. Bu bakış açısı çerçevesinde, tasarım odaklı gerçekleşen bu çalışma kapsamında okul öncesi eğitim çevrelerini bütün kullanıcıları tarafından tercih edilebilir kılmak adına mobilya tasarım önermeleri geliştirilmiştir. Saha çalışmasında depolama, sergileme, hareket, çalışma, oturma, dinlenme, oyun birimlerinin varlığı görülmekle beraber, bu birimlerin dersliklerin her yaş grubundan kullanıcıları tarafından tercih edilmediği veya tercih edilse bile erişilemediği görülmektedir. Okul öncesi eğitim mekânlarını daha tercih edilebilir kılmak amacıyla, depolama, sergileme, hareket, çalışma, oturma, dinlenme, oyun birimlerine yönelik tasarımlar gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi eğitim çevrelerine yönelik mobilya tasarım süreci, araştırma, fikir üretme ve prototiplendirme aşamalarını içermektedir. Araştırma sürecinde konuyla ilgili yapılmış çalışmalar incelenerek çocuk, bilişsel gelişim ve fiziksel çevre ilişkisi detaylandırılmış; MEB okul öncesi eğitim yaklaşımı incelenerek sonuç tasarımı etkileyebilecek ölçütler belirlenmiş ve saha çalışmasında da kullanıcı ihtiyaçları ve fiziksel çevrenin taşıdığı potansiyel irdelenmiştir.

Bilişsel gelişim ve fiziksel çevre ilişkisi araştırmasında edinilen rengin çevreyi algılamadaki baskın rolü, nesnelerin merkezlerinden aşağıya doğru taranarak algılanması, tanımlı geometrik şekillerin kavram oluşturma üzerine etkisi, referans nesnelerin varlığı, çocuğun aktif katılımı, çevrenin oynasallık değeri, çevresel unsurların yaratıcılık üzerindeki etkisi bilgileri tasarım açısından önemlidir. MEB okul öncesi eğitim programı ve bu programa ilişkin çevresel düzenlemelerin içerdiği çocuğa hareket özgürlüğü tanıyacak ve yaratıcılığını destekleyecek mekan kurgusu, çocukların bilişsel gelişim hedefleri de tasarım sürecinde belirleyici role sahiptir. Saha araştırmasında ortaya çıkan, çevresel unsurlarda çocukların tercihlerine yönelik renk kullanımının eksikliği, esnek mekan kurgusu ve çok işlevli mobilya gereksinimleri, çocukların hareket ve mekan üzerindeki kontrolünün artırılması ihtiyacı tasarım probleminin tanımlanmasında etkili olmuştur. Tasarım probleminin tanımlanmasının ardından eskiz çizimler, eskiz maketler, bilgisayar destekli tasarım çizimleri ve üç boyutlu yazıcı modelleri aracılığıyla olası tasarım çözümleri araştırılmıştır. Tasarım çözümleri arayışı okul öncesi eğitim çevrelerinde kullanılan mobilyalara uygulanabilecek iyileştirme önerilerinin geliştirilmesiyle başlamıştır (Şekil 8). Bu aşamada, saha çalışması gerçekleştirilen derslikteki mobilyaların sergileme, hareket, oyun değeri, çok işlevlilik yönünden taşıdığı potansiyel incelenmiştir.

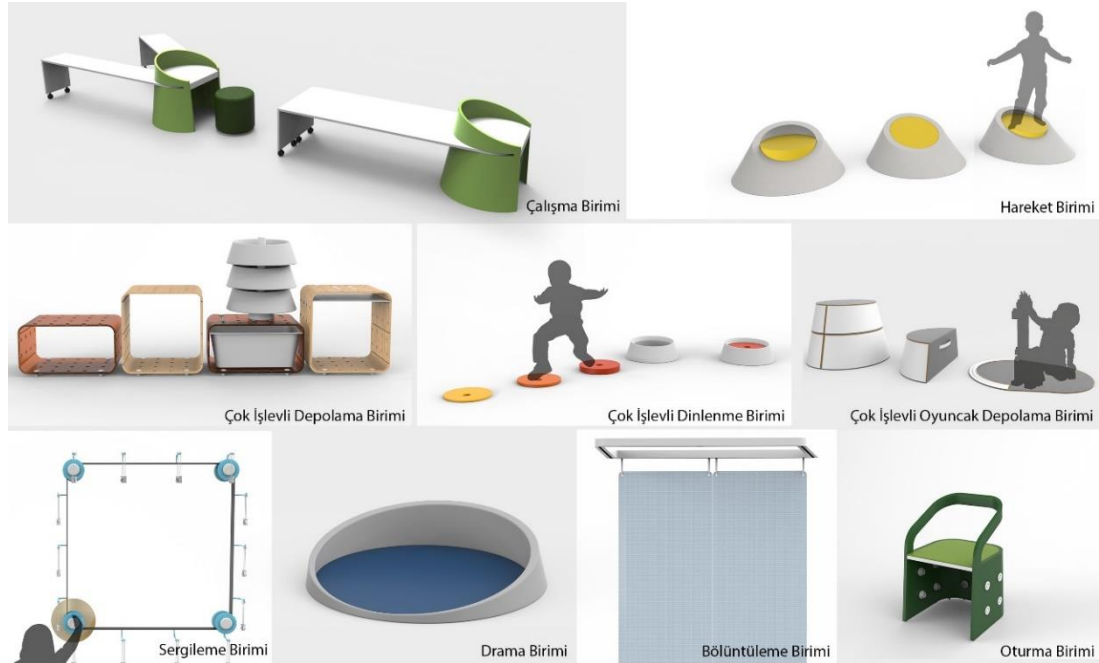
Şekil 8: Var olan mobilyalara uygulanabilecek iyileştirme önerileri araştırmaları

Var olan mobilyalara uygulanabilecek iyileştirme önerilerinin getirilmesinin ardından, saha araştırmasında ortaya çıkan sergileme birimleri üzerinde çocukların kontrolünün olmaması sorununa odaklanılmıştır. Yükseklikleri çocuklar tarafından değiştirilebilen, çocukların çalışmalarını istedikleri gibi konumlandırabilecekleri sergileme birimleri araştırılmıştır. Oyun ve sergileme eylemlerinin bir araya gelme olasılıkları denenmiştir. Renk, sayı gibi kavramların sergileme birimleri üzerinden çocuklara aktarımı araştırılırken, eğlenerek öğrenmeyi ve hareketi destekleyecek çözümlere başvurulmuştur. Bu yönde geliştirilen çözüm önerilerinde düşünülen bağlantı detayları, üç boyutlu yazıcı aracılığıyla üretilerek düşünülen çözümlerin gerçekte uygulanabilirliği test edilmiştir. Sergileme birimleri için önerilen sistemlerin farklı işlevli mobilyalara uygulanma olasılıkları, farklı birimlerin taşıyacağı oyun değeri de süreç içinde araştırılmıştır (Şekil 9).

sunulmuştur. Farklı malzeme ve renklerin kullanımı ile görerek ve dokunarak bilgi edinimi pekiştirilmek istenmiştir. Hareketli çalışma birimi, temelinde farklı mekanlara uyabilen esnek çalışma alanları sağlarken çocuk yaratıcı eylemlerini de desteklemektedir. Çocuklar tercihleri doğrultusunda masa bölümlerini hareket ettirerek kendilerine oyun alanı sağlamaktadır. Hareket birimi çocuğun küçük alanlarda enerjisini atmasına yardımcı olacak, denge hareketlerini deneyimleyeceği, farklı vücut duruşlarını destekleyen bir alan yaratmaktadır. Farklı kombinasyonlarda kullanılabilir çok işlevli depolama birimleri eğitim materyallerinin depolanmasını sağlarken, su ve kum havuzu olarak da kullanılabilir. Çok işlevli depolama birimleri ile bölüntüleme birimlerinin etkileşimi sayesinde çocuk mekanı kendi isteğince kurgulayabilmektedir. Böylelikle depolama birimleri oyun ve yaratıcılık değeri de taşımaktadır. Farklı yüzey özelliklerindeki materyallerden yapılmış olması da çocuğun hatırlama ve dokunarak öğrenme eylemlerini desteklemektedir. Çok işlevli dinlenme birimi, özünde çocuğun zeminde oturmasını destekleyen süngerlerin düzenli bir biçimde bir araya gelmesinden oluşmaktadır. Ayrıca farklı sıcak renklerdeki, büyüklükteki ve dokudaki bu süngerler aracılığıyla, çocuk hareket ihtiyacını giderirken, büyük - küçük ilişkisi kurabilmekte, renklerin ayırıcılığına daha kolay varmakta ve farklı dokunsal deneyimler yaşamaktadır. Çok işlevli oyuncak depolama birimleri çocukların oyuncaklarını depolayacaklarını alan sağlarken, açıldığında zeminde oyun için özelleşmiş alanlar yaratmaktadır. Makara sistemli sergileme biriminde çocuk çalışmasının mekana yerleştirilmesinde etkin rol alırken, hareket ve oyun ihtiyacını da gidermektedir. Aynı zamanda çocuk makaranın kolu ile oynarken kendi hareketiyle makaranın kayışına astığı çalışmasının hareketi arasında bağıntı kurup, daha sonar benzer sistemlerle karşılaştığında kaçınmadan uygun çözümler geliştirebilecektir. Drama birimi, sahne gibi kullanılabilir gibi çocukların çeşitli oyunlarında kullanabilecekleri özelleşmiş bir alan da yaratmaktadır. Bölüntüleme birimi, mekanın bütününde hareket ettirilebilen bir perde sistemidir. Bölüntüleme birimi tekstil malzemesi köşelerinden çocuk oyuncaklarındaki birleşme detaylarına benzer detaylarla oturma, depolama ve drama birimi ile birleşebilmekte böylelikle çocuk ve öğretmen mekanı isteklerine uygun bölebilmektedir. Oturma birimleri üst üste depolanarak çocuk yapı oyunlarını desteklemekte de bölüntüleme birimi ile yaratıcı oyunların parçası olabilmektedir.

Şekil 11: Bilişsel gelişimi destekleyici sonuç tasarımlar

Şekil 12: Sonuç tasarım çözümlerin mekan içerisinde kullanım senaryoları

Sonuç tasarım çözümlerinde çocuklar oyuncakların birleşme detayları ile benzerlikler taşıyan bağlantı çözümüne sahip gün ışığı kontrolü amaçlı da kullanılabilen bölüntüleme birimi ile mekânı isteklerince kurgulayabilecekler, bütün mobilyaların birbiriyle ilişkisine yaratıcılıkları doğrultusunda müdahale edebilecekler, kişisel alan yaratabilecekler, hareket temelli mobilya çözümleri ile esnek ve keşif değeri yüksek bir çevre deneyimleyebilecekler, deneyimlerin sürekli değişimi ile ilgilerini canlı tutabilecekler, sembolik düşüncelerini destekleyecek çevresel unsurlardan faydalanabileceklerdir (Şekil 12).

Geliştirilen tasarımlar MEB'in okul öncesi eğitim programında yer alan blok merkezi, dramatik oyun merkezi, sanat merkezi, kitap merkezi, fen merkezi, kum ve su masası, müzik merkezi, giriş ve bekleme alan işlevlerinde kullanılabilir. Kullanım senaryoları farklı kullanıcı, durum ve mekânlara göre değişiklik gösterebilir.

5. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Okul öncesi eğitim döneminin ilk aşamasında çocuk için, çevresindeki canlı cansız her varlık sahip olduğu özellikleriyle çocuğun gelişimine olumlu ya da olumsuz etki eder. Okul öncesi eğitim çevrelerine yönelik mobilya tasarımları kolay ulaşılabilir, uygulanabilir ve bu nedenle yaygın etkiye sahip olabilirler. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında, okul öncesi eğitim çevresinin çocuğun bilişsel gelişime yapacağı etkiler ve mobilya tasarımlarıyla bu etkinin nasıl olumlu nitelik kazanacağı değerlendirilmiştir. Bu bağlamda konuyla ilgili yapılan araştırmalar, okul öncesi eğitim çevresini doğrudan etkileyen mevcut eğitim yaklaşımına ilişkin özellikler,

örnek okulda araştırmacı ve kullanıcıların deneyimlerini yansıtan saha çalışmaları gerçekleştirilmiş ve ardından tasarım önermelerinde bulunulmuştur. Araştırma aşamalarında ortaya çıkan okul öncesi çocuğu için renk unsurunun taşıdığı baskın değer, tanımlı geometrik şekillerin kavram oluşturmadaki önemi, nesnelerin merkezden aşağıya doğru taranarak algılanması, MEB okul öncesi eğitim programında yer alan öğrenme merkezleri, hareket ve esnek mekan gereksinimi, çocukların mekan üzerindeki kontrolünde görülen eksiklikler, çocukların oyun ve oyuncaklardaki detaylara gösterdiği ilgi tasarım fikirlerinin oluşmasında rol oynamıştır. Ortaya çıkan tasarımlarla, MEB okul öncesi eğitim yaklaşımına uygun, çocukta algılama, kavram oluşturma, hatırlama, mantık kurma, karar verme ve yaratıcılığın gelişimini destekleyecek mobilya çözümleri sunulmuştur. Bu çalışma çocuk, bilişsel gelişim ve fiziksel çevre ilişkisini ele alırken, mekanı yetişkin ve çocuk bakış açısıyla değerlendirmesi, çocukların araştırma sürecine aktif katılmaları ve araştırma sürecinde edinilen bilgileri tasarım süreci ile birleştirmesi yönünden kayda değerdir. Tasarımda bir probleme dair verilerle her zaman farklı tasarım çözümleri geliştirmek, geliştirilen tasarım çözümlerini iyileştirmek, değiştirmek mümkündür. Bu çalışmada önerilen tasarım çözümleri de bu niteliktedir. Ancak, ortaya çıkan tasarım çözümleri müdahaleye açık olması, çocuklara mekanda aktif katılım, keşif ve kontrol yönünden destek vermesi, çocuklarının yaratıcılıklarının çevreye yansımaya imkan tanıması yönüyle değerlidir. Bu tasarımların, MEB eğitim sistemine bağlı okul öncesi eğitim çevrelerine yönelik olması, tasarıma herkesin erişmesi ve fırsat eşitliğini gözetmesi yönünden önemlidir. Bu araştırma, ortaya çıkan tasarımların uygulamalarının okul öncesi dersliklerde deneyimlenerek ve farklı çocuk gruplarıyla tekrar gerçekleştirilerek geliştirilme potansiyeline sahiptir. Çocuklara yönelik tasarımlar da eğitim sistemleri gibi eşitlikçi ve ilerlemeci nitelik taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Ata, S., Deniz, A. ve Akman, B. (2012). The Physical Environment Factors in Preschools in terms of Environmental Psychology: a Review. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 46:2034-2039.
- Azlina, W. ve Zulkiflee, A. (2012). A Pilot Study: The Impact of Outdoor Play Spaces on Kindergarten Children. *Procedia - Social and Behavioral Sciences* 38:275-283.
- Barre, F. (1984). Çocuk ve Mekan ya da Yitirilmiş Kent. M. Güvenç (çev.). *Mimarlık* 207:14-17.
- Başara Baydilek, N. (2015). Okul Öncesi Eğitim Programında Akıl Yürütme Becerilerinin Yeri Ve Okul Öncesi Eğitim Sınıflarında Akıl Yürütme Becerilerinin Desteklenmesinde Örtük Programın İşlevi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, s.73.
- Beilin, H. (1987). Current Trends in Cognitive Development Research: Towards a New Synthesis. B. Inhelder, D. D. Caprona & A. Cornu-Wells (Ed.). *Piaget Today* içinde. Hove: Lawrence Erlbaum Associates, (37-64).
- Christensen, A. ve Gast, K. (2015). Addressing Classism in Early Childhood Education: How Social-Class Sensitive Pedagogy and the Montessori Method Can Work Together. J. A. Sutterby (Ed.). *Discussions on Sensitive Issues* içinde. Emerald Group Publishing, (113-135).
- Cole, M. (2005). Putting Culture In The Middle. H. Daniels (Ed.). *An Introduction to Vygotsky* içinde. Hove: Routledge, 195-222.
- Elibol, C., Kılıç, Y., ve E. Burdurlu. (2006). Okul Öncesi Çocuk Oyuncaklarında Malzeme Kullanımı ve 4-6 Yaş Çocuklarının Renk Tercihi. *Aile ve Toplum* 3(9):35-44.
- Frierson, P. R. (2014). Maria Montessori's Epistemology. *British Journal for the History of Philosophy* 22(4): 767-791.
- Hart, R. A. and Moore, G. (1973). The Development of Spatial Cognition: A Review. R. M. Downs and D. Stea (Ed). *Image and Environment* içinde. Chicago: Aldine Publishing Company, 246-288.
- Helvacıoğlu, E. (2007). Color Contribution to Children's Wayfinding in School Environments. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Bilkent Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, s.53

- Jalil, N. A., Yunus, R. M. ve N. S. Said. (2013). Students' Colour Perception and Preference: An Empirical Analysis of Its Relationship. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 90:575-582.
- Kara, A. (2007). Okul Öncesi Dönemde 5-6 Yaş Grubu Çocukların Yaratıcılık Düzeylerini Etkileyen Faktörlere İlişkin Öğretmen Görüşleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, s.2.
- Kaya, D. & Gündüz, M. (2015). Alternatif Eğitim ve Toplumsal Değişim Üzerindeki Etkisi: Waldorf Okulları Örneği. *Milli Eğitim* 205:5-25.
- Kirazoğlu, F. S. (2012). Fiziksel Çevre-Çocuk İlişkileri, Açık Oyun Mekanları ve Çocuk Dostu Çevre Kriterleri Üzerine Bir Değerlendirme: Bakırköy ve Beylikdüzü Örnekleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi, s. 17.
- Koleoso, O., Ehigie, B., & Akhigbe, K. (2014). Colour Preference among Children in a Nigerian Montessori School. *Mediterranean Journal of Social Sciences*. 5(1):325-332.
- Korpela, K. (2002). Children's Environment. R. B. Bechtel, & A. Churchman (Ed.). *Handbook of Environmental Psychology* içinde. New York: John Wiley & Sons, 363-373.
- Lilliard, A. S. (2005). *Montessori: The Science Behind the Genius*. Oxford University Press. <https://ebookcentral.proquest.com> adresinden alınmıştır.
- MEB 2013. Milli Eğitim Bakanlığı Okul Öncesi Eğitimi Programı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. <https://tegm.meb.gov.tr/dosya/okuloncesi/ooproram.pdf> (Erişim tarihi: 16.8.2017)
- MEB 2015. Eğitim Yapıları Asgari Tasarım Standartları Kılavuzu. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı İnşaat ve Emlak Dairesi Başkanlığı, https://iedb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2015_08/17032245_2015asgaritasar mklavuzu.pdf (Erişim tarihi: 20.8.2017)
- Mei-Ju, C. (2014). In Celebration Of Creativity Play: An Exploration On Children's Aesthetic Sensibility And Creativity In Waldorf Early Childhood Education. *Revista de Cercetare și Interventie Sociala*. 47:165-179.
- Moghaddam, M. R. (2014). Assuming City as A Playground Survey on Reclaiming Design of Some Elements In City for Responding The Children's Need of Spontaneous Play Activities In Built Environment. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Çankaya Üniversitesi, s.11.
- Sahimi, N. N. (2012). Young Children Perspectives about the Environment. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 49: 66-74.
- Simon, H. (1988). The Science of Design: Creating the Artificial. *Design Issues*, 4(1/2):67-82. doi:10.2307/1511391
- Spencer, C. ve Blades, M. (2005). *Children and their Environments: Learning, Using and Designing Spaces*. Cambridge: Cambridge University Press, s.5.
- Steiner, G. (1987). Spatial Reasoning in Small-Size and Large-Size Environments: In Search of Early Preconfigurations of Spatial Cognition in Small-Size Environments. B. Inhelder, D. D. Caprona, & A. Cornu-Wells (Ed.). *Piaget Today* içinde. Hove: Lawrence Erlbaum Associates, 203-216.
- Steiner, R. (2004). *A Modern Art of Education*. Massachusetts: Anthroposophic Press.
- Uhrmacher, P. B. (1993). Making Contact: An Exploration of Focused Attention between Teacher and Students. *Curriculum Inquiry*. 23(4):433-444.
- URL-1, (2018) http://www.ccj.com.au/?page_id=1007
- URL-2, (2018). http://waldorf-kindergarten.org/wp-content/uploads/MG_4054galerie.jpg
- URL-3, (2018). http://www.thewonderoflearning.com/about/malaguzzi/?lang=en_GB
- Ünlü, A. ve Çakır, H. (2002). A Study on Perception of Primary School Children in Home Environment. *Journal of Architectural and Planning Research*. 19(3):231-246.
- Wohlwill, F. J. ve M. Wiener. (1964). Discrimination of Form Orientation in Young Children. *Child Development*. 35(4):1113-1125. doi:10.2307/1126858

Vecchi, V. (2010). *Art and Creativity in Reggio Emilia*. Oxon: Routledge.

Yaralı, K. (2015). *Okul Öncesi Eğitime Devam Eden 5-6 Yaş Çocuklarının Bilişsel Tempolarına Göre Benlik Algılarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, s.25.

EXTENDED ABSTRACT

Surrounding environment serves as a teacher in preschool education. Different educational approaches use different environmental elements and applies different environmental settings which reflect their characteristics. For example, in Montessori education, physical environment is designed to make child socially and personally responsible and independent individual (Christensen & Gast, 2015). In Waldorf education, environment is formed of elements which support child's creativity, physical well-being and soul. In Reggio Emilia, designed environment carries characteristics which reflect subjectivity, communication, linkage and autonomy to the child. In any approach, environment affects the physical, cognitive, psychological and social development of the child. In this study environmental characteristics of preschools that follow the Turkish national educational approach have been searched and analyzed in terms of their relation with the child's cognitive development and several furniture design proposals have been offered. This study aims at improving the contribution of environmental elements to cognitive development of the children in preschools that follow the Turkish national educational approach with the help of new design solutions. To offer a suitable design solution in this regard, it is necessary to combine related theoretical knowledge in cognitive development and physical environment relation, analysis of environmental regulations for preschools that follow Turkish national educational approach, examination of a sample preschool classroom and analysis of user experiences to frame design problem. Cognition has six sub-stages as perception, conceptualization, recalling, reasoning, decision making and problem solving and cognitive development includes development in operations at these stages. Perception occurs through environmental stimulus. For preschool children visual stimulus such as color and form perceived first than tactile stimulus. Auditory, olfactory and gustatory characteristics of the environmental elements are also affective in perception. Perception leads conceptualization and then things are recalled when the one meets similar perceived characteristics. The one sets links between perceived, conceptualized or recalled environment and by so reasoning occurs. After reasoning schemes are formed through experiences and the one makes decisions according to these schemes. At the most developed stage of the cognition, at problem solving, the one thinks beyond the existent, intervenes it and creates new. For a child, play becomes a tool to problem solving, to reach creative thinking. In that term, environmental elements, which can be controlled by the child and create opportunity for exploration and play, have important role on achieving developed stages of cognition for preschool children. Parallel to this, ideal classroom defined by Turkish national preschool education regulations should include settings which make the child active explorer who can reflect his/her creative actions. Within the context of this study, to analyze the sample preschool classroom and user experiences, a field research at Marmara University Prof. Dr. Ayla Oktay Pre-School Education Unit was run. Related data was collected via observation, semi structured interviews with

teacher and students and video recordings by researcher and volunteering children in the sample classroom. With the help of observation, video recording of the researchers and semi structured interviews, storage area and exhibition area problems, lack of color usage, necessity of flexible spaces and lack of spaces for physical actions appeared as possible design problems. Video recordings of the children showed how details, play element and personal contributions in the environment are important for them and this information contributed the possible design solutions in addition to related theoretical information. After defining the design problem and framing the possible solutions, initial sketches and mock-ups have been constituted and several design proposals have been created. Researcher as a designer, created a furniture system, including a studying unit, an action unit, a resting unit, a multifunctional storage unit, a display unit, divider unit, a play unit and a sitting unit which can be connected to each other by construction toy like fittings as part of a play. As a result, a new furniture system solution for Turkish national preschool education approach have been offered to make children active explorers and creators of their learning environment, to make them endless opportunity of play and by so to form a more contributing environment in their cognitive development. This study is also valuable in means of offering equality in opportunity in reaching the design solutions for all.

Kent Mobilyalarının Yaşlı ve Engellilere Uygun Tasarımı: Elazığ Kenti Meydanları Üzerine Uygunluk Analizi

The Suitable Design of Urban Furniture for Elderly and Disabled: The Suitability Analysis on Elazığ Town Squares

F. Demet AYKAL^{a*}, Meltem ERBAŞ^b, Meltem KOCAMAN^c

^a Doç. Dr., Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Diyarbakır, 21280, Türkiye

^b Arş. Gör., Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Diyarbakır, 21280, Türkiye

^c Mimar

ÖZET ABSTRACT

Günümüzde kent mobilyaları, sadece sağlıklı kullanıcıların gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanmaktadır. Çoğu zaman bu tasarımlar, engelli ve yaşlı insanların evlerinin dışında özgürce dolaşabilmelerine engel olmakta ve normal bir yaşantı sürdürmelerini zorlaşmaktadır. Bu nedenle tüm kullanıcıları da kapsayan, daha güvenli, okunaklı, eşitlikçi ve ekonomik anlamda da fazla masraflı olmayan öneriler geliştirilmesi gerekmektedir.

Çalışma kapsamında halkın toplanma yeri olan meydanlar, Elâzığ ili ölçeğinde ele alınmıştır. Bu amaçla üç büyük meydan olan İzzet Paşa, Öğretmenler Evi ve Ahmet Aydar Meydanları çalışma alanı olarak seçilmiştir. Özel tasarımlara gereksinim duyan kullanıcılar; görme, işitme, bedensel engelli ve yaşlılar olarak gruplandırılmıştır. Seçilen alanlarda, engelli ve yaşlıların karşılaştıkları zorluklar, tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla tasarım yaklaşımları alt yapıya bağlı olan ve olmayan donatılar olarak iki grupta ele alınmıştır. Gruplar tablolarla ifade edilmiş, meydanlara ait fotoğraflarla desteklenmiştir. Mevcut durumları, gözlem ve kullanıcılarla görüşme yöntemiyle değerlendirilmiştir. Görüşmelerde kullanıcıların bu donatıları pozitif veya negatif olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Elde edilen veriler, kullanıcıların niteliklerine göre tablolarda tanımlanmıştır.

Sonuçta Elazığ ilinde seçilmiş olan meydanlarda alt yapıya bağlı olan ve olmayan kent mobilyaları için uygunluk analizleri sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Yaşlı, Engelli, Kent Meydanları, Alt Yapıya Bağlı Donatı Elemanları, Alt Yapıya Bağlı Olmayan Donatı Elemanları

Nowadays, city furnitures are designed only considering the needs of healthy users. Mostly these designs prevent disabled and old people from walking around freely except for their home and having a normal life. For this reason, it is necessary to develop proposals that include all users, are safer, more legible, more egalitarian and less costly in economic terms.

Within the study, squares as meeting places for public were analyzed in the province Elazığ. With this aim, İzzet Paşa Square, Teacherage and Ahmet Aydar Square, three great squares were chosen as case study. Users who need special designs, were grouped in visual problems, hearing problems, physical problems ones and old ones. In chosen areas, what difficulties disabled and old ones had, were tried to determine.

In this regard, design approaches were classified into equipments depending and non-depending on infra-structure. Groups were shown in tables, they were supported with photographs associated with squares. Their current situations were determined with observation and verbal interview methods. Users were asked to evaluate these equipments as positive or negative ones in verbal interviews. Their results were described in tables in accordance with the users' characteristics.

In conclusion, suitability analyzes were made for city furnitures depending and non-depending on infra-structure in chosen squares of the province Elazığ.

Keywords: Elderly, Disabled, City Squares, Equipment Elements Depending on Infra-Structure, Equipment Elements Not Depending on Infra-Structu

1. GİRİŞ

Kent yaşamında önemli bir kamusal alan olan meydanlar ve bu alanlardaki kent mobilyaları tüm kullanıcıların gereksinimlerini karşılayacak nitelikte tasarlanmalıdır. Ülkemizde özellikle yaşlı ve engelli kullanıcıların ihtiyaçları düşünülmeden yapılan uygulamaların yaygın olduğu görülmektedir.

Ancak yaşlı ve engellilerin kentsel açık mekân kullanımları sorgulandığında en çok kent parklarını kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bu da literatürde ortaya konan; bu kullanıcıların psikolojik çöküntüden kurtulması, toplumla uyumlu bireyler olması için sosyalleşmesi ve buna uygun mekânlarda vakit geçirmesi gerekmektedir.

Bu nedenle kapalı mekânlara hapsolmalarının önüne geçebilmek için kamusal alanlarda, bu bireylerin basit ihtiyaçlarını karşılamakla birlikte onlara nefes alınacak mekânların sunulması

* Corresponding author. Tel.: +90 532 452 32 80

E-mail address: demetaykal@gmail.com

<http://dx.doi.org/10.16950/ujad.413541>

gerekmektedir. Bu amaç doğrultusunda sokaklarda, caddelerde, parklarda vb. yerlerde peyzaj elemanı olan kent mobilyaları kullanılmaktadır.

Kent mobilyaları tasarlanırken daha çok genel kullanıcı gereksinimleri ve görsel estetik dikkate alınmaktadır. Özellikle genel kullanıcı ergonomisi düşünülerek yapılan bu tasarımlar, kamusal alanları sadece belli bir kesim için yaşanılabilir hale getirmektedir. Engelliler ve yaşlılar bu durumun dışına atılmakta ve onlara istisna gözüyle bakılmaktadır. Ancak bu insanların kentsel yaşama katılım alanındaki ihtiyaçları engelli olmayanlardan farklı olmakla birlikte benzerlik de göstermektedir. Engelli ve yaşlı olarak tanımlanan bireyleri, toplumun ayrı bir kesimi olarak nitelendirmek yerine, bütünleşmiş bir parçası olarak algılayabilmek ve bunu fiziksel mekânların tasarımlarında da sağlayabilmek gerekmektedir (Çenet, 2013). Bu amaçla herkes için tasarım ve yaş dostu tasarım kriterleri göz önüne alınarak kent mobilyalarının tasarlanması ve düzenlenmesi gerekmektedir.

Çalışmanın temel hedefi; engelli ve yaşlı bireylerin kamusal alandaki kent mobilyalarından faydalanmaları ve bağımsız olarak hareket edebilmeleri için gerekli tasarım ilkelerinin belirlenmesi ve bu bağlamda Elazığ Kent Örneği üzerinden tasarım önerilerinin ortaya konulmasıdır.

Engelli kavramı; sakat, engelli, yetersiz gibi kelimelerle ifade edilmektedir. Engellilere ilişkin sorumluluk üstlenen kurum, kuruluş, sivil toplum örgütü ve bu birimlerle ilgili kanun, tüzük ve yönetmeliklerde de engelliler farklı isimlerle ifade edilmiştir. Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve korunma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi "engelli" olarak tanımlanmaktadır(5378 Sayılı Engelliler Kanunu). Farklı nedenlere bağlı olarak oluşan engellilik temel olarak dört başlıkta incelenmektedir. Bunlar; bedensel engelli, görme engelli, işitme ve konuşma engelli, zihinsel engellidir.

Yaşlılık yaşam sürecinde gelişme ve olgunlaşmayı takip eden, genetik yapı ve çevre arasındaki etkileşimin en üst düzeyde görüldüğü fizyolojik ve ruhsal değişimlerin ortaya çıktığı karmaşık yönleri olan, tüm canlılarda görülen ve yaşamın çocukluk, gençlik, yetişkinlik gibi doğal ve kaçınılmaz bir dönemidir (Pekcan, 2000).

Yaşlanma ve yaşlılık dünyanın her yerinde engellilik eğilimlerini ciddi biçimde etkilemektedir. Burada dolaysız bir ilişki söz konusudur. Yaşlanan bireylerde engellilik riski artmaktadır. Dünya nüfusu ise önceden görülmemiş bir hızla yaşlanmaktadır. Engellilik oranlarının yaşlanmakta olan bireylerde daha yüksek olması hastalık, yaralanma ve kronik hastalık nedeniyle yaşam boyu biriken sağlık risklerine işaret etmektedir. Dünya Sağlık Örgütü 45 yaş ve üzeri insanlarda, engellilik yaygınlığını düşük gelirli ülkelere, yüksek gelirli ülkelere nazaran ve kadınlarda erkeklerden daha fazla olduğu yönünde tespitlerde bulunmuştur (Dünya Sağlık Örgütü, 2011).

Kent mobilyaları, kente ait tüm açık alanlarda, kullanıcısının belirsiz olduğu, çeşitli açık alan işlevlerine yönelik, çoğunlukla sabit hizmet ekipman ve yapıları olarak adlandırılmaktadır (Hacıhasanoğlu, 1991). Başka bir tanımlamayla kent mobilyaları, kent kavramı ile birlikte, belirli süreçler sonucu, kullanıcıların gelişen ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ürünlerden oluşan sistemdir (Hacıhasanoğlu, 1991).

Kent halkına hizmeti hedefleyen, onlara kent yaşamı içinde çeşitli kolaylıklar sağlayan, belli koşul ve standartlara bağlı olarak tasarlanıp üretilen, belli kurum ya da sektörlerce yapılan donatılara "kentsel mobilya" ya da "kent mobilyası" denilmektedir (Akyol, 2006).

Kent mobilyaları; oturma bankları, aydınlatma lambaları, telefon kulübeleri, çöp kutuları, bitki kasaları, bilet, gazete, çiçek gibi satış büfeleri, halka açık tuvaletler, otobüs durakları ve işaret/bilgilendirme levhalarını kapsamaktadır (Tasarım Rehberi, 2016).

Kent mobilyaları, bulunduğu kentin kimliğini taşıyan elemanlardır. Kullanıldıkları kentin mimari özellikleriyle bütünleşmeleri, kent kullanıcılarının kabullenmesi ve beğenisi açısından önemlidir (Ghorab, 2015).

Kent Mobilyalarının Sınıflandırılması

Kullanıcıların çeşitli gereksinimlerini karşılayan kent mobilyalarının sınıflandırılmasında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. İşlevlerine bağlı olarak yapılan sınıflandırmaya göre alt yapıya bağlı ve bağlı olmayan kent mobilyaları olarak ikiye ayrılmaktadır (Akyol, 2006).

Alt yapıya bağlı kent mobilyaları; aydınlatma elemanları, işaret levhaları, telefon kulübeleri, meydan saatleri, su öğesi, satış birimleri, bakım kapakları, otobüs durakları

Alt yapıya bağlı olmayan kent mobilyaları ise; çöp kutuları, oturma elemanları, çiçeklikler, üst örtü elemanları, ağaç altı ızgaraları ve koruyucuları, sınırlandırma elemanları, oyun alanı elemanları, plastik sanat objeleri, bisiklet park yerleri olarak gruplandırılmaktadır.

1.1. Engelli ve Yaşlıların Kentsel Alandaki Erişim Zorlukları ve Kent Mobilyalarında Engelsiz Tasarımlar

Genel olarak günümüzde yaşanan konuttan, kamusal yaşam alanlarına ve ulaşım araçlarına kadar tüm çevresel unsurların engellilerin özellikleri ve gereksinimleri dikkate alınarak tasarlanmadığı bir gerçektir. Kentlerimizin çoğunda engelli bireylerin erişim ve ulaşım olanaklarını engelleyici pek çok unsura rastlanmaktadır. Yollar, kaldırımlar, kamu binaları, parklar ve bahçeler, okullar, içinde yaşanan konutlar, ulaşım araçları ve bunun gibi daha birçok yapı çevre unsuru, engelli ve yaşlıların topluma katılmasının önünde ciddi birer engel oluşturmaktadır. Böylece sahip olduğu engeli nedeniyle hareket yeteneği sınırlanmış insanların bu ve benzeri sebeplerle yaşadıkları sınırlama daha da artmaktadır. Bunun anlamı hareket yeteneği sınırlanan bireyin toplumsal yaşamdan dışlanmasıdır (Koca, 2010).

Bozuk yüzeyli yollar, güvenlik tedbirleri alınmayan alt yapı çalışmaları, çok yüksek kaldırımlar, engelli ve yaşlıların kullanımına uygun olmayan telefon ve telefon kabinleri, sesli ve görsel uyarıcılar olmadığı için onlara hizmet edemeyen ulaşım sistem ve araçları, kent ulaşımı ve yaşamında yoğun olarak karşılaşılan engeller arasında yer almaktadır (Çenet, 2013).

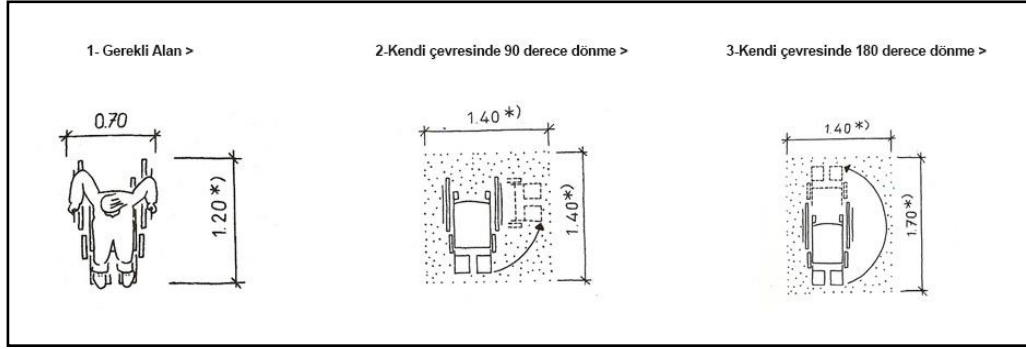
Yapılan çalışmalar ve yaratılmaya çalışılan farkındalıklara rağmen kent mobilyalarının pek çoğunun tam olarak bir standarda oturmadığı görülmektedir. Otobüs duraklarından, çöp kovalarına engelli ve yaşlılar bazı hizmetlere erişimde zorlanmaktadır. Diğer taraftan kent içerisindeki kamuya yönelik hizmetlerden yararlanmaları oldukça güçtür. Örneğin, otobüs duraklarında engelli bireylerin bekleyebileceği özel alanlar bulunmamakta, vasitanın geldiği duyma ve görme engelli bireyler tarafından tespit edilememekte, otobüslere binecek olan engelli birey için özel bir sistem bulunmamaktadır (Anonim 3, 2016). Kaldırım yükseklikleri standartların üzerindedir ve tüm kaldırımlarda rampa bulunmamakta, rampa bulunan kaldırımlarda ise eğim standartlarına uyulmamaktadır.

1.1.1. Herkes İçin Tasarım Kavramı

İçinde yaşanan mekân ve çevrelerin, kullanılan ürün ve donatıların zaman zaman ihtiyaca tam cevap veremediği, kullanıma uygun olmadığı görülmektedir. Her insan farklı yetenek, eğitim ve ihtiyaçlara sahip, farklı kullanım kolaylıkları arayan bireyler olarak beklentilerinin karşılanmasını talep etmektedir. Bu çerçeveye bir de oldukça geniş bir çeşitlilik sergileyen insan profili, çocukları, yaşlıları, engelli insanları, farklı boyutları olan, çok kısa, çok uzun, zayıf ya da kilolu insanları, hasta ya da sakatlanmış insanları, hamile bayanları, çocuklu bireyleri ve daha nice farklı insanlık durumu dikkate alındığında geniş bir yelpazeye karşı karşıya kalınmaktadır. Ürün, donatı, mekân veya içerisinde yaşadığımız fiziksel çevrelerin bu farklı kullanıcı profili tarafından kullanılabilmesini olanaklı kılan, bütünsellik sağlayan tasarım ve düşünce yaklaşımına "herkes için tasarım" adı verilmektedir. Herkes için tasarım; ürün, mekân ve çevrelerin farklı yaş, beceri, durum ve yeterlilikteki insanların olabilecek en büyük kitlesi tarafından kullanılacak şekilde tasarlamak, olarak tanımlanmaktadır (Story vd. 1998).

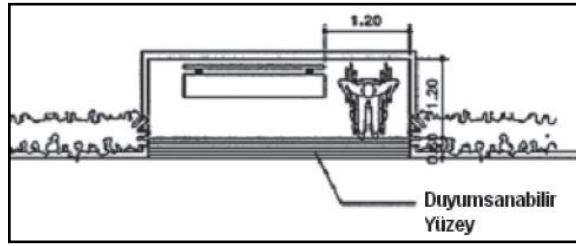
Herkes için tasarım prensipleri; eşit kullanım, kullanımda esneklik, basit ve sezgisel kullanım, algılanabilir bilgilendirme, tasarımda hata payı, düşük fiziksel güç harcanması ve yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekân sağlanması prensibidir (Anonim 2).

Bu tasarım prensipleri doğrultusunda; kamusal alanda en çok zorlanan tekerlekli sandalye kullanıcılarıdır. Tekerlekli sandalye kullanıcıları, nesnelerin çevresinde hareket etmek için manevra alanına gereksinim duymaktadır (Şekil 1).

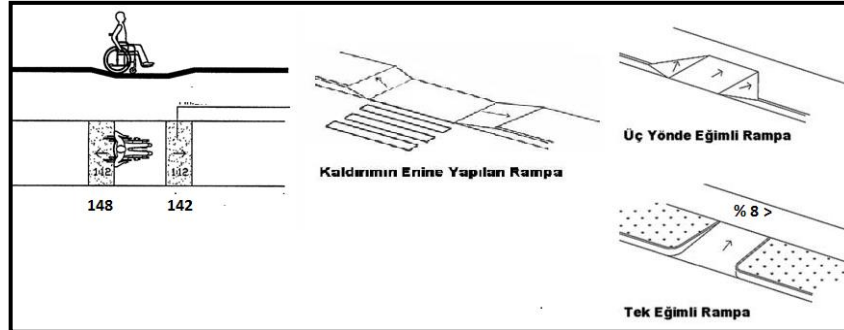
Şekil 1. Tekerlekli Sandalye Kullanıcı Manevra Alanları (BM, 2004)

Yollar boyunca ve başka mekanlarda kentsel donatı elemanlarının etrafında bu kullanıcıların arabalarını yanaştırabilecekleri yerlerin bırakılması gerekmektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Oturma ceplerinin tasarımı (BM, 2004)

Basit ve sezgisel kullanım ilkesine göre eğim % 8'den fazla olmamalı, ancak 10 m'den uzun rampalarda maksimum eğim % 6 olarak uygulanmalıdır. Tekerlekli sandalye ve/veya yaşlı/engelli kullanıcılar için ideal olarak % 5, en çok % 8 eğimli rampalar uygulanmalıdır. Rampa genişliği en az 90 cm olmalıdır (Şekil 3).

Şekil 3. Yaya yolu ve kaldırımlarda rampa kullanımı (Anonim 4)

Rampaların yüzeyleri sert, stabil, kaymaz ve çok az pürüzlü malzeme ile kaplanmalıdır. Yüzeydeki pürüzlülük yüksekliklerinde 2 cm'den büyük farklılık olmamalıdır (Dünya Engelliler Vakfı, 2010; TS 12576).

Görme engelliler, doğal çevreler içerisinde hareket ederlerken, sınırlı görüşlerine ve çevrelerini algılamalarına güvenirlir. Yollara çıkıntı yapan banklar, çöp kutuları, yine yollara sarkan işaret levhaları ya da ağaç dalları gibi uygulamalar görme engelliler için olası tehlikeler oluşturmaktadır. Görme engelliler, açık alanlarda rahat hareket edebilmek için bastonlar kullanmaktadır. Bastonlar sınırlı bir görüş olanağı sağlamakta ve yalnızca belirli bir alan içerisinde algılamaya yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla yaya yolları üzerinde yerleri bastonla belirlenemeyen nesnelere kaçınılmalıdır. Yol üzerinde 68 cm'in üzerinde çıkıntı yapan nesnelere, baston tarafından kolayca algılanamayacaktır (Yücel, 2008).

Görme engellilerin açık alanlarda yönlendirilmesi önemlidir. Yol yüzeylerinde yer alan dokunsal uyarı bantları görme engellileri yönlendirmede ve olası tehlikeleri önceden haber vermede kullanılmalıdır. Kaldırım üzerine iskele kurulmuşsa, en az 1,1 m genişlikte geçiş yolu bırakılmalıdır. İskelelerin köşe noktaları tamponla kapatılmalı ve bütün dikey destekler 15 cm

kalınlıkta zıt renkli şeritler ile işaretlenmiş olmalıdır. Bu şeritler, alt kenarları yerden 1,5. 1,7 m yüksekliğe gelecek şekilde sabitlenmelidir (ÖZİDA, 2008).

Bina ana girişlerinde yaya kaldırımında, yaya yolunun zemin kaplamasından ayrı olarak 1,25 m x 1,25 m ebadında görme engellilerce algılanabilir dokuda ayrı bir zemin kaplaması kullanılmalıdır. Görme engellileri bilgilendirme için umumi yerlerde ses veya kabartma semboller veya iri punto kullanılmalıdır (Dünya Engelliler Vakfı, 2010), (Şekil 4).

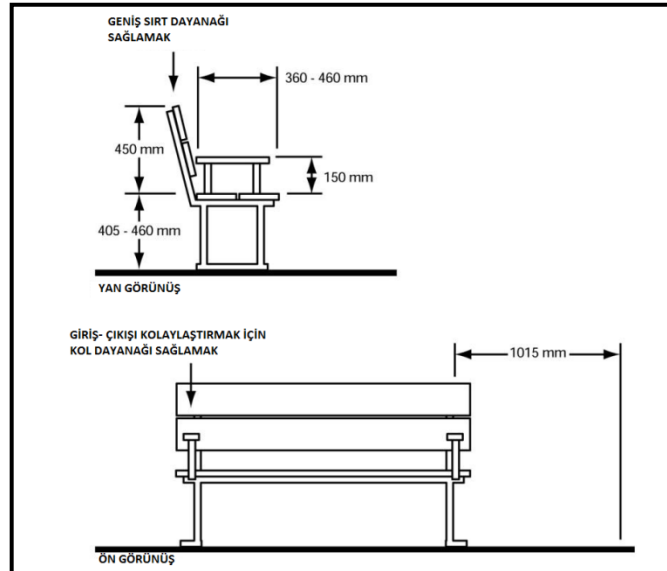

Şekil 4. Görme Engellilerin Baston Kullanma Tekniği (W. H. F., 2008)

İşitme engelliler sesleri duymadığından göz ile daha rahat algılanacak iyi aydınlatma ve açık alana gereksinim duymaktadırlar. Açık alan düzenlemesi kişilerin alanı görsel olarak taramasını engellemeyecek şekilde tasarlanmalıdır (W.H.F., 2008). Yönlendirme ve uyarma araçları için gerekli düzenlemeler, özellikle görme ve işitme engelliler için önemlidir. Bariyer, engel, merdiven gibi elemanlar için fark edilebilir bir işaretleme yapılmalıdır (Spahiu, 2014).

İşitme yetersizliği bulunan bireyler düşünülerek onlara uygun ses geçirmeyen ve ses tonu ayarlanabilir telefon kabinleri tasarlanmalıdır (Dünya Engelliler Vakfı, 2010).

Yaşlıların çoğu yaşa bağlı olarak farklı şekillerde görme kaybı, eklem iltihabı, çarpma, kalça ve diz protezi gibi problemlere sahip olmaktadır. Özellikle oturma birimlerinde yaşlı insanlar oturur pozisyona geçerken ya da kalkarken kol desteğine ihtiyaç duymaktadırlar. Ayrıca sırt ağrısı çeken yaşlı bireyler sırtlarını yaslayabilecekleri donanımlara da ihtiyaç duymaktadırlar (Şekil 5).

Şekil 5. Oturma Birimi İdeal Ölçüleri (Anonim 5, 2014)

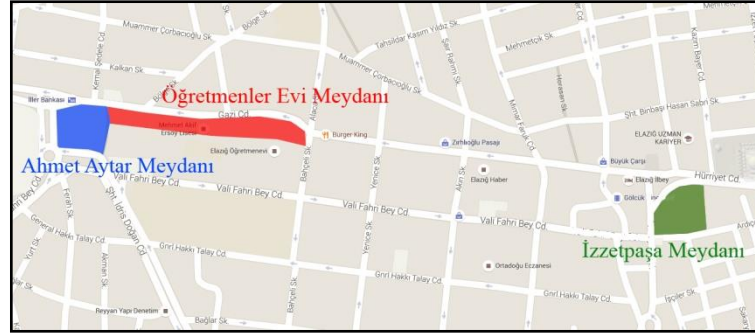
Yaşlılık nedeniyle unutkanlık problemi olan kişiler ya da herhangi bir nedenle hafızasını kaybetmiş olan kişiler için zemin kaplama malzemeleriyle yollarda bir tür çizgili kodlama da uygulanabilecektir (Koca, 2010). Rekreasyon alanları ve parklara, çocuk, yaşlı ve engellilerin kolay erişiminin sağlanması temel hedef olmalıdır. Kolaylıkla algılanabilmesi için parklar, yollara, yaya yollarına ve bisiklet yollarına yakın konumlanmalıdır. Tasarımda binaların ve açık

alanların mekânsal bütünleşmesi sağlanmalıdır. Dış mekân kullanımında rahatlık ve güvenlik, diğer insanlarla bir arada olabilme kolaylığı gibi noktalar önem taşımaktadır (Koca, 2010).

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma kapsamında halkın toplanma yeri olan meydanlar, Elâziğ ili ölçeğinde ele alınmıştır. Bu amaçla üç büyük meydan olan İzzet Paşa, Öğretmenler Evi ve Ahmet Aytar Meydanları çalışma alanı olarak seçilmiştir.

Çalışma alanları olan bu meydanlar, Elazığ ilinin en kalabalık/merkez çarşılarının olduğu Vali Fahri Bey Caddesi ile Gazi Caddesi'nin başlangıcı ve bitiminde yer alması ve kullanıcı çeşitliliği nedeniyle seçilmiştir (Şekil 6).

Şekil 6. Elazığ Merkezi ve Çalışma Alanları

İzzetpaşa Meydanı, ismini karşısındaki İzzetpaşa Cami'sinden almıştır. İzzetpaşa camisine yakın olmasının yanında, bankalar, valilik ve PTT'ye yakın olması sebebiyle özellikle yaşlı nüfus tarafından kullanılan bir meydandır (Şekil:7-8).

Şekil 7. İzzetpaşa Meydanı Kuş Bakışı Görünümü(Elazığ Bel., 2016)

Şekil 8. İzzetpaşa Meydanı

Bir haftalık sürede yapılan gözlemlerde meydanın daha çok gündüz iş saatlerinde yoğun olduğu görülmüştür. Yağışın olduğu günlerde ise meydan sadece bir geçiş mekânı olarak kullanılmaktadır.

Elazığ Öğretmenler Evi Meydanı, Elazığ Öğretmenler Evi'nin Gazi Caddesi ile arasında bulunmaktadır. Üniversite ile çarşı merkezi arasında bulunan bu meydan hem rekreasyon hem de bir geçiş alanı olması sebebiyle gün boyunca yoğun olmaktadır. Özellikle akşamları iş ve okul çıkışlarında genç nüfus tarafından kullanıldığı görülmektedir(Şekil:9-10).

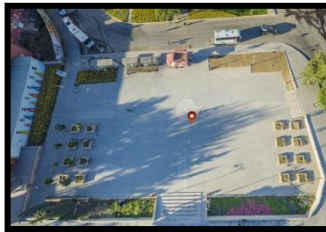

Şekil 9. Öğretmenler Evi Meydanı
Kuş Bakışı Görünümü (Elazığ Bel.,2016)

Şekil 10. Elazığ Öğretmenler Evi
Meydanı

Ahmet Aytar Meydanı, Gazi Caddesi ve Vali Vahri Bey Caddesinin Valilik Binası'nın keşişiminde yer almaktadır. Daha çok toplanma-aktivite amaçlı düzenlenen bu meydan bir keşişim noktası olduğundan bekleme ve dinlenme alanı özelliği de taşımaktadır. Çarşıya olan uzaklığı sebebiyle diğer meydanlara göre daha tenha olmaktadır(Şekil:11-12).

Şekil 11. Ahmet Aytar Meydanı Kuş
Bakışı Görünümü(Elazığ Bel., 2016)

Şekil 12. Ahmet Aytar Meydanı

Özel tasarımlara gereksinim duyan kullanıcılar, görme, işitme, bedensel engelli ve yaşlılar olarak gruplandırılmıştır. Çalışma alanı olarak seçilen meydanlarda, engelli ve yaşlıların karşılaştıkları zorluklar tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu amaçla tasarım yaklaşımları alt yapıya bağlı olan ve olmayan donatılar olarak iki grupta ele alınmıştır. Gruplar tablolarla ifade edilmiş, 12.05.2016 tarihi saat 09:00- 12:00 saatleri arasında meydanlara ait fotoğraflamalar yapılarak desteklenmiştir. Mevcut durumları, 07.04.2016-14.04.2016 ve 12.05.2016-20.05.2016 tarihleri ve 08:00-11:00, 13:00-16:00 ve 18:00-21:00 saatleri arasında yapılan gözlem ve kullanıcılara uygulanan nitel araştırma yöntemlerinden yarı-yapılandırılmış görüşme yöntemiyle belirlenmiştir. Bu görüşmeler yapılırken özellikle değişik kullanıcı profilini tespit etmek amacıyla farklı tarih ve saatler tercih edilmiştir. Kullanıcı profili ise aşağıdaki gibidir (Tablo 1).

Tablo 1. Ankete katılan kullanıcı profili

Yer Adı						İzzet Paşa Meydanı						
Cinsiyet		Yaş Aralığı				Çalışma Durumu			Engel Durumu			
Kadın	Erkek	25-35	36-45	46-65	65üstü	Çalışan	Emekli	Öğrenci	Bedensel	Görme	İşitme	Yaşlı
%35	%65	%5	%11	%29	%55	%45	%50	%5	%12	%10	%18	%60
Yer Adı						Elazığ Öğretmen Evi Meydanı						
Cinsiyet		Yaş Aralığı				Çalışma Durumu			Engel Durumu			
Kadın	Erkek	25-35	36-45	46-65	65üstü	Çalışan	Emekli	Öğrenci	Bedensel	Görme	İşitme	Yaşlı
%22	%78	%3	%10	%26	%61	%40	%58	%2	%5	%13	%6	%76
Yer Adı						Ahmet Aytar Meydanı						
Cinsiyet		Yaş Aralığı				Çalışma Durumu			Engel Durumu			
Kadın	Erkek	25-35	36-45	46-65	65üstü	Çalışan	Emekli	Öğrenci	Bedensel	Görme	İşitme	Yaşlı
%51	%49	%8	%7	%16	%69	%30	%62	%8	%10	%9	%19	%62

Görüşmelerde her meydan için 45 kullanıcının bu donatıları pozitif veya negatif olarak değerlendirmeleri istenmiştir. Sonuçta engelli ve yaşlı bireylerin kamusal alan olan meydanları ve buradaki kent mobilyalarını kolaylıkla kullanabilmeleri ve bağımsız olarak hareket edebilmeleri için gerekli tasarım ilkeleri belirlenmiştir. Bu bağlamda Elazığ ilinde seçilmiş olan meydanlarda, alt yapıya bağlı olan ve olmayan kent mobilyaları için tasarım önerileri sunulmuştur.

3. BULGULAR VE DEĞERLENDİRME

Yapılan çalışmalar sonucunda meydanlar, farklı tablolar halinde değerlendirilmiştir. Değerlendirmede donatı elemanları, mevcut durum, kullanıcının engel grubu sınıflandırılmıştır. Sınıflandırmada, meydan tasarımındaki engel durumunun, konusunda uzman olan peyzaj mimarı tarafından göre "uygun" ve "uygun değil" sıfatlarıyla tanımlamaları yapılmıştır (Tablo 2-3).

Tablo 2. İzzetpaşa Meydanı Kent Mobilyaları Analizi("+"=Uygun; "-"=Uygun Değil)

Türü	Fotoğraflar	Mevcut Durum	Engel türü	Engelsiz tasarım
Oturma elemanları		<ul style="list-style-type: none"> Oturma elemanlarının yanında tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun alan bulunmaktadır. Görme engellileri bu alana yönlendiren zemin kabartmaları bulunmamaktadır. Yaşlı bireylerin sırtlarını yaslayacakları şekilde uygun tasarlanmıştır. 	Bedensel	+
			Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Oturma elemanları-Çiçeklik		<ul style="list-style-type: none"> Oturma elemanlarının yanında tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun alan bulunmaktadır. Görme engellileri bu alana yönlendiren zemin kabartmaları bulunmamaktadır. Yaşlı bireylerin yaşlanacakları şekilde uygun tasarlanmamıştır. 	Bedensel	+
			Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	-
Oturma elemanları-Çiçeklik		<ul style="list-style-type: none"> Oturma elemanlarının yanında tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun alan bulunmamaktadır. Görme engellileri bu alana yönlendiren zemin kabartmaları bulunmamaktadır. Yaşlı bireylerin yaşlanacakları şekilde uygun tasarlanmamıştır. 	Bedensel	-
			Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Çiçeklik		<ul style="list-style-type: none"> Fark edilebilir boyutta olan bu öge yoğun sirkülasyon üzerinde olmadığından herhangi bir engel teşkil etmemektedir. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+

Rampa		<ul style="list-style-type: none"> • %10,2 eğime sahip olan bu rampa bedensel engelliler için uygun olarak tasarlanmıştır. • Rampa giriş-çıkışında zemin kabartması olmaması görme engelliler açısından elverişsizdir. 	Bedensel	+
			Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Çeşme		<ul style="list-style-type: none"> • 70 cm yüksekliğe sahip olan çeşme alt kısmında bulunan boşluk ile tekerlekli sandalye kullanıcıları ve için uygun tasarlanmıştır. • Fakat sırt ağrısı çeken bireyler eğilmekte zorluk çekecekleri için tam olarak uygun değildir. • Görme engellileri çeşmeye yönlendiren zemin kabartmaları bulunmamaktadır. 	Bedensel	+/-
			Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	+/-
Aydınlatma		<ul style="list-style-type: none"> • 4 mt aralıkla kullanılmış olan aydınlatma elemanları yeterli aydınlık seviyesini sağlayamamaktadır. 	Bedensel	+
			Görme	-
			İşitme	-
			Yaşlı	-
Satış Birimleri		<ul style="list-style-type: none"> • Yerden 45 cm yükseğe yerleştirilmiş olan satış birimi tüm kullanıcılar için engel teşkil etmektedir. • Görme engellileri yönlendiren zemin kabartmaları bulunmamaktadır. 	Bedensel	-
			Görme	-
			İşitme	-
		<ul style="list-style-type: none"> • Satış vitrini yerden 75 cm yüksekte olan satış biriminin önünde engel bulunmaması sebebiyle tekerlekli sandalye kullanıcılarına uygun tasarlanmıştır. • Satış birimine yönlendiren zemin kabartmaları olmaması sebebiyle görme engellilere uygun tasarlanmamıştır. 	Bedensel	+
			Görme	-
			İşitme	+
Çöp Kutuları		<ul style="list-style-type: none"> • 60 cm yüksekliğinde olan çöp kutuları kullanıcılar için uygun tasarlanmıştır. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Zemin		<ul style="list-style-type: none"> • Düz yüzeyli, ani inişli-çıkışlı olmayan zemin yüzeyi bedensel engelliler ve yaşlı bireyler için uygundur. • Yüksek duvarlarla bölünmemiş olması işitme engellilere uygundur. • Hiç zemin kabartması bulunmaması meydanı görme engellilerin kullanmasını engellemektedir. 	Bedensel	+
			Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	+

Tablo 3. Elazığ Öğretmen Evi Meydanı Kent Mobilyaları Analizi("+"=Uygun; "-"= Uygun Değil)

Türü	Fotoğraflar	Mevcut Durum	Engel türü	Engelsiz tasarım
Oturma elemanları		<ul style="list-style-type: none"> Oturma elemanlarının yanında tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun alan bulunmaktadır. Görme engellileri bu alana yönlendiren zemin kabartmaları bulunmamaktadır. Yaşlı bireylerin sırtlarını yaslayacakları şekilde uygun tasarlanmıştır. 	Bedensel	+
		<ul style="list-style-type: none"> Oturma biriminin iki köşesinde çöp kutusu bulunması tekerlekli sandalye kullanıcılarına engel olmaktadır. Yaşlı bireylerin, yaslanamaması engel oluştururken üst örtüye sahip olması yağmur ve güneşe karşı onları korumaktadır. Zemin kabartmaları ile görmen engelliler buraya yönlendirilebilmektedir. 	Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Oturma elemanları-Çiçeklik		<ul style="list-style-type: none"> Oturma birimlerinin iki köşesinin de açık olması burayı tekerlekli sandalye kullanıcılarının da kullanmasını sağlamaktadır. Yaslanacak kısım olmaması yaşlılar açısından olumsuz iken görme engellilerinin zemin kabartmaları ile yönlendirilmeleri olumludur. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	-
Rampa		<ul style="list-style-type: none"> Kaldırım ile yol arasında bulunan rampa eğimi tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun tasarlanmıştır. Rampa başlangıcında bulunan kabartmalar görme engellileri önceden uyarılmaktadır. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Çeşme		<ul style="list-style-type: none"> Çeşme yalağının 45 cm derin olması tüm kullanıcılar için engel oluşturmaktadır. Çeşme musluğunun terden 55 cm yukarda olması sırt ağrısı olan bireyler için engel oluşturmaktadır. 	Bedensel	-
			Görme	-
			İşitme	-
			Yaşlı	-
Aydınlatma		<ul style="list-style-type: none"> 2,5 mt aralıklarla bulunan aydınlatma elemanları aydınlatma bakımından yeterlidir. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+

Çöp Kutusu		<ul style="list-style-type: none"> 60 cm yüksekliğinde olan çöp kutuları kullanıcılar için uygun tasarlanmıştır. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Zemin		<ul style="list-style-type: none"> Düz yüzeyli, ani inişli-çıkışlı olmayan zemin yüzeyi bedensel engelliler ve yaşlı bireyler için uygun tasarlanmıştır. Yüksek duvarlarla bölünmemiş olması işitme engellilere uygundur. Zemin kabartmasının bulunması meydanın görme engelliler tarafından rahatlıkla kullanılmasını sağlamaktadır 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Üst Örtü		<ul style="list-style-type: none"> Yağmur, güneş ve rüzgar etkisinden korumakta olup tüm kullanıcılar için uygun tasarlanmıştır. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Elektrikli Şarj		<ul style="list-style-type: none"> Akülü tekerlekli sandalye kullanıcılarının ihtiyaç anında gelip yararlanması için meydana bir tane bulunmaktadır 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+

Tablo 4. Ahmet Aydar Meydanı Kent Mobilyaları Engelsiz Tasarım Analizi("+ "=Uygun; "- "= Uygun Değil)

Türü	Fotoğraflar	Mevcut Durum	Engel türü	Engelsiz tasarım
Oturma elemanları		<ul style="list-style-type: none"> Her iki köşesi kapalı olan oturma birimi tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun değildir. Yaslanacak kısmın bulunmaması yaşlı kullanıcılar için ve zemin kabartması bulunmaması görme engelliler için uygun değildir. 	Bedensel	-
			Görme	-
			İşitme	+
			Yaşlı	-
Rampa		<ul style="list-style-type: none"> %25 eğime sahip rampa bedensel engelli ve yaşlı bireyler için uygun tasarlanmamıştır. Rampanın varlığının zemin kabartması ile uyarılmaması ise görme engelliler için olumsuzluk oluşturmaktadır. 	Bedensel	-
			Görme	-
			İşitme	-
			Yaşlı	-
Oturma Elemanları-Çiçeklik		<ul style="list-style-type: none"> Köşelerinin açık olması tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygundur. Yaslanılacak kısmın olmaması yaşlılar için olumsuzken ağaçların gölgesinde bulunması bakımından oturma birimini olumlu tasarlanmıştır. 	Bedensel	+
			Görme	-
		<ul style="list-style-type: none"> Oturma elemanlarının yanında tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygun mekan bulunmamaktadır. Görme engellileri bu mekana yönlendiren zemin kabartmaları bulunmamaktadır. Yaşlı bireylerin yaslanacakları şekilde uygun tasarlanmıştır. 	Bedensel	-
			Görme	-
Aydınlatma		<ul style="list-style-type: none"> Oturma birimleri etrafında 2mt aralıklarla bulunan aydınlatma elemanları aydınlatma bakımından uygun tasarlanmışken meydana hiç bulunmaması buranın loş ışıklı olmasına neden olmaktadır. 	Bedensel	+/-
			Görme	+/-
			İşitme	+/-
			Yaşlı	+/-
Çöp Kutusu		<ul style="list-style-type: none"> 60 cm yüksekliğinde olan çöp kutuları kullanıcılar için uygun tasarlanmıştır. 	Bedensel	+
			Görme	+
			İşitme	+
			Yaşlı	+
Zemin		<ul style="list-style-type: none"> Düz yüzeyli, ani inişli-çıkışlı olmayan zemin yüzeyi bedensel engelliler ve yaşlı bireyler için uygun tasarlanmıştır. Yüksek duvarlarla bölünmemiş olması işitme engellilere uygundur. Hiç zemin kabartması bulunmaması meydanı görme engellilerin kullanmasını engellemektedir 	Bedensel	+
			Görme	-
			İşitme	++
			Yaşlı	

İzzetpaşa Meydanı; analizler sonucu bu meydanın görme engelliler düşünülmeden tasarlandığı ortaya çıkmaktadır. Buranın görme engelliler tarafından da rahatlıkla kullanılabilmesi için zemin kabartmaları kullanılması gerekmektedir. Aydınlatma elemanlarının yetersiz olması, meydan kullanımında görme bozukluğu olan bireyler için tehlike oluşturmaktadır. Var olan aydınlatma elemanlarının arasına birer tane daha aydınlatma elemanın yerleştirilmesi sorunu ortadan kaldıracaktır. Oturma elemanlarının çeşitli olması ise her kullanıcıya hitap ettiğinden, meydan açısından uygun olduğu görülmektedir.

Elazığ Öğretmen Evi Meydanı'nda; analizler sonucu meydanın engelliler açısından uygun olduğu saptanmıştır. Oturma elemanlarının çeşitli olması ise her kullanıcıya hitap ettiğinden, meydan açısından uygun olduğu görülmektedir.

Ahmet Aytar Meydanı'nın bedensel engelliler için engelsiz tasarım kriterlerini tam olarak taşımadığı görülmektedir. Rampa eğimi azaltılarak alana tekerlekli sandalye kullanıcılarının girmesi mümkün olabilecektir. Zeminde görme engelliler için zemin kabartmaları yerleştirilerek bu meydanı görme engelliler için de "ulaşılabilir meydan" statüsüne çıkarılabilir. Oturma birimlerinin tekerlekli sandalye kullanıcıları için uygundur. Ancak sadece bir adet kullanılmış olması yaşlılar için yetersizdir. Yaşlıların yaslanacakları şekilde uygun tasarlanmış oturma elemanı sayısı artırılarak sorun ortadan kalkmış olacaktır.

4. SONUÇLAR

Engelsiz, erişilebilir yaşamın toplumumuz tarafından vazgeçilmez bir ihtiyaç olarak görülmesini sağlamak adına; erişilebilirlik kavramını sorgularken verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi Elazığ İli'nde yasal düzenlemelerin ne kadarının uygulandığına, peyzaj mimarının konuya verdiği öneme ve kullanıcıların beklentilerine bakıldığında yaş dostu ve herkes için tasarım kriterlerinde çevre düzenlemeleri bağlamında çok yetersiz olduğu görülmektedir. Farklı özellik ve yetiye sahip tüm bireyler, özellikle de yaşlı ve engelliler tarafından uygun hale getirilmesi öncelikle bir "etik" bir durumdur. Bu bağlamda özellikle kamusal alanların tesis, bakım, yönetim konularında sorumlu yerel yönetimlerin idari kadrolarından bu etik görevi yerine getirebilecek altyapı ve bilgi birikimine sahip olması gerekmektedir.

Herkes için tasarım ve yaş dostu tasarım rehberlerine uygun planlama, tasarım ve uygulamaları yapılmış çevrede, bu alanların uygun kullanılması için empati kurabilen duyarlı bireylerden oluşması kısaca "toplum farkındalığı"nın yaratılması önemlidir. Kaldırımı, rampası ve engelli işareti teknik şartlara uygun olarak tasarlanmış alanların işlerliği ancak bu alanlara park etmeyen, kaldırımlarda yayaya engel olmayan, empati yeteneği gelişmiş ve farkında olan bireyler ile gerçekleşecektir.

Erişilebilirliğin sağlanması, standartlara uygunluğun her aşamada sağlanması ve denetlenmesi ile mümkün olacaktır. İmar planlarında kat yüksekliklerinin yanı sıra yaşlı ve engelli tüm bireylerin bağımsız, güvenli ve konforlu bir çevrede bireysel gereksinimlerinin ve uygun servislerin kurgulanması gereklidir. Kamusal alanlarda çeşme, yeterli sayıda ve uygun standartlarda tuvaletlerin, gölgeli oturma ve yürüme mekânlarının olması zorunludur.

Standartların olduğu Ortak Tasarım Rehberi hazırlanmalı ve bu standartlar tüm kentte aynı olmalıdır. Her bir yerel yönetim ne olursa olsun kentin tamamında aynı standartlarda kentsel tasarım uygulanmalıdır. Kullanıcılar, kentin tüm noktalarında aynı kalitede servis ve hizmetlere erişebilmelidir. Örneğin; görme engelli bir birey kentin neresine giderse gitsin kentsel donatıların yolun ne tarafında olduğunu bilmelidir. Yol ağaçları standartlara uygun olarak, donatılar ise engel olmayacak bir biçimde tüm kente aynı standartlarda konumlandırılmalıdır (Dünya Engelliler Vakfı, 2016).

Peyzaj mimarlığı ve tasarım eğitiminde; erişilebilirlik, engelsiz tasarım, evrensel tasarım, herkes için tasarım ve yaş dostu tasarım gibi konulara önem verilmesi, bu alanda yetişmiş olanların eksikliğinin giderilmesi gerekmektedir. Ayrıca Elazığ kentinde erişilebilir engelsiz çevre tasarımı düzenlemelerinde karşılaşılan uygulama hatalarını; konuda uzman kişilerin bulunduğu üniversite, belediye ve diğer kamu kuruluşlarındaki ekiplerle işbirliği yapılarak ortak standartlara göre düzeltilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

Akyol, E. (2006). Kent Mobilyaları Tasarım ve Kullanım Süreci, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, s: 37.

Anonim 2, (2016). Herkes için tasarım prensipleri, <http://www.udeducation.org/>, (Erişim Tarihi: 15.02.2016)

Anonim 3, (2016). Engelli ve Yaşlıların Kentsel Alandaki Erişim Zorlukları ve Kent Mobilyalarında Engelsiz Tasarımlar, <http://www.devturkiye.org/>, (Erişim Tarihi: 12.05.2016)

Anonim 4, (2016). Yaya yolu ve kaldırımlarda rampa kullanımı, <http://www.un.org/>, (Erişim Tarihi: 11.04.2016)

Anonim 5, (2016), City of Toronto accessibility design guidelines, Toronto, 2004 https://www1.toronto.ca/static_files/equity_diversity_and_human_rights_office/pdf/accessibility_design_guidelines.pdf, s.58, Giriş (10.04.2014).

BM, Accessibility for the Disabled A Design Manual for a Barrier Free Environment, United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division for Social Policy and Development, 2004.

Çenet, S., (2013), Tarihi Kent Merkezinin Herkes İçin Tasarım İlkeleri Açısından, İncelenmesi; Edirne Örneği İstanbul, Beykent Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, s:18.

Dünya Engelliler Vakfı, Engelliler İçin Evrensel Standartlar Kılavuzu, (2010). İstanbul, s.22, 56, 179, 44, 23, 25

Dünya Engelliler Vakfı, (2017). Web sitesi: <http://www.devturkiye.org/> (Erişim tarihi: 09.02.2017).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), (2011). Dünya Engellilik Raporu, 2011, Anıl Matbaa, Ankara, s.37,

Elazığ Belediyesi, (2016). <http://www.elazig.bel.tr/sanal360/> (Erişim Tarihi: 10.04.2016)

Ghorab, P., (2015). Kent Mobilyalarının Temel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul,s.32-38, 48-61, 55, 56.

Hacıhasanoğlu, I., (1991). Kent mobilyaları, İstanbul, Teknografik Matbaacılık, İstanbul.

Koca, C., (2010). Dünya Engelliler Vakfı, World Handicap Foundation, Engelsiz Şehir Planlaması Bilgilendirme Raporu, İstanbul,s.4,5,6-7,15, 17 .

ÖZİDA (Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı), (2008). Herkes İçin Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi: Örnek Uygulama Rehberi, aslından çeviri, Başbakanlık Özürülüler İdaresi Başkanlığı, yayın no: 48, Ankara

Pekcan, H. (2000). "Yaşlılık", Erkan GÖNÜL, Işıkhane VEDAT (eds.) Antropoloji ve Yaşlılık: Prof. Dr. Vedia Emiroğlu'na Armağan içinde, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu Yayını

Spahiu, M., (2014). Engelliler İçin Kent Fiziki Mekanının Değerlendirilmesi-Kosova Örneği, Trakya Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne,s.14.

Story, M. F., Mueller, J. L., & Mace, R. L. (1998). The universal design file: Designing for people of all ages and abilities. Raleigh, North Carolina State University. http://design.ncsu.edu/cud/pubs_p/pudfiletoc.htm. (Erişim Tarihi: 12.06.2016).

Tasarım Rehberi, Kent Mobilyaları, <http://engelsizkent.org/tasarim-rehberi/kent-mobilyalari/> (Erişim Tarihi:09.04.2016)

TS 12576. Şehir İçi Yollar - Özürülü ve Yaşlılar İçin Sokak, Cadde, Meydan ve Yollarda Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları.

World Handicap Foundation (WHF), (2008). Barrier-Free Design Guide, Kanada, s.85,86.

Yücel, F. G., (2008). Açık Alanlar, Rekreasyon Alanları ve Yaya Yollarında Engelliler İçin Tasarım, Yapı Dergisi, Sayı 322: 124-129.

5378 Sayılı Özürülüler (Engelliler) Kanunu, <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5378.pdf> (Erişim Tarihi: 15.09.2016).

EXTENDED ABSTRACT

Developing technology and increasing concretization are removing the city from the habitable space feature. In order to prevent individuals from staying indoors, it is necessary to offer the places to breathe in the public spaces, while meeting the simple needs of individuals. For this purpose in the streets, parks etc. such as urban furniture, landscape elements are used. Urban furniture is meaningful for the location. Designs that solve the problems or respond to the requirements always have a successful result. The needs of the community, which is the user of the design and the environment where the design is applied, are important for the acceptance of the design and its adaptation to the environment. This situation shows why requests are more important than needs. Environmental quality based on requests shows the variability of creating a better environment according to culture.

Nowadays, city furniture are designed only considering the needs of healthy users. Mostly these designs prevent disabled and old people from walking around freely except for their home and having a normal life. For this reason, it is necessary to develop proposals that include all users, are safer, more legible, more egalitarian and less costly in economic terms. In order to achieve this aim, the applications to be made in the buildings, urban spaces and transportation, education, health and commercial areas should be made by taking into consideration the design for all criteria to respond to those users who need special designs.

Within the study, squares as meeting places for public were analyzed in the province Elazığ. With this aim, İzzet Paşa Square, Teacher age and Ahmet Aytar Square, three great squares were chosen as case study. Users who need special designs, were grouped in visual problems, hearing problems, physical problems ones and old ones. In chosen areas, what difficulties disabled and old ones had, were tried to determine.

In this respect, design approaches were classified into equipment depending and non-depending on infra-structure. The groups were shown in tables and supported by photographing the squares between 12.05.2016 and 09: 00-12: 00. The observations made on 07.04.2016 - 14.04.2016 and 12.05.2016-20.05.2016 and between 08: 00-11: 00, 13: 00-16: 00 and 18: 00-21: 00 are applied to the users. semi-structured interview method. Different dates and clocks were preferred especially in order to identify different user profiles. Users were asked to evaluate this equipment as positive or negative ones in verbal interviews. Their results were described in tables in accordance with the users' characteristics.

In the interviews, 45 users were asked to evaluate this equipment as positive or negative for each square. As a result, the design principles of the disabled and elderly people, which are public space, and the urban furniture, can be used easily.

In conclusion, suitability analyzes were made for city furniture depending and non-depending on infra-structure in chosen squares of the province Elazığ.

Dijital Çağda Sanatın ve Sanatçının Konumu The Case Of Art and The Artist in The Digital Age

Doğan AKBULUT^{a,*}

^aInonu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, Resim-İş Eğitimi Anabilim Dalı, Resim-İş Öğretmenliği Programı, Malatya, 44280, Türkiye

Article history: Received 00 December 00 / Accepted 00 February 00

ÖZET ABSTRACT

"Hayat dengeye kavuştukça sanat ortadan kalkacaktır" Piet Mondrian

"As life gains its balance, art will vanish" Piet Mondrian

Dünyanın teknolojik değişimine koşut şekilde biçimlenen yaşam koşulları sadece ekonomik, siyasi ya da tüketim alışkanlıklarımızı veya algılarımızı biçimlendirmekle kalmamakta, aynı zamanda kültürel, edebiyat sanatsal bakış açılarımızın da yeni bir gözle değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Neo-liberal politikalar, küreselleşme ve melezleşme üzerine kurulu postmodern algı insanın geçmişte oluşturduğu neredeyse tüm siyasi, kültürel ve sanatsal birikimle yıkıcı ve inkara dayalı bir hesaplaşma içine girerek kendi meşru zeminini oluşturmaya ve söylemini kitlelere aşlamaya başlamıştır.

Life conditions, which are shaped in line with the world's technological changes, not only transform our economic, political and consumption habits/conceptions but they also make it necessary for us to evaluate cultural, literary and artistic points of view from a new perspective. Postmodern view, based upon neo-liberal politics, globalisation and hybridity, has started to create its own legitimate grounds in a destructive and denying method with the aim of re-settling almost all the political, cultural and artistic heritage, and to incorporate its new discourse into the minds of masses.

Aristoteles'ten günümüze kadar yaşamla sanat arasında gerçeklik algısını yansıtmaya (mimesis) kuramının türlerini üzerine kurgulayan ve işlevsel boyutunu arınma (katharsis), ideolojik biçimlendirme, yeni ufuklar açan yaratıcılık gibi pek çok biçimde tanımlayan sanatçı, günümüz dünyasında yeni olgularla yüzleşmek zorunda kalmıştır. Her şeyden önce, dijital tasarımın hükümlerinde sanat ve sanatçı özne konumunu koruyabilecek midir? Sanat insanın elinden kayıp yapay zekanın eline mi geçecektir? Bu ve buna benzer pek çok soru sanatın yenisidünya düzeninde konumunu belirlemeye çalışan sanatçı, sanat tarihçisi, akademisyen ve icracı rolündeki kişilerin sorunsalına dönüşmüştür. Üstelik sadece "evet" ya da "hayır" gibi yanıtlar tatmin edici olmaktan uzaktır. Bunun yanında, "nasıl?" sorusuna da yanıt vermek gerekecektir, çünkü en azından bir insan-yapay zeka yarışı görüntüsü sunan yeni evrende sanatçı, yaratıcılık, insan zekası, ruhsal konumlandırmalar, düşüncenin dışavurumu, duyguların ifadesi gibi pek çok önemli boyutu olan varlık alanının sürdürülmesi ya da yeniden tasarlanması da söz konusudur. Araştırma kapsamında bu sorulara yanıtlar aranmış ve çözüm önerileri sunulmuştur.

The artist, who has constructed the concept of reality between life and art upon the different interpretations of mimesis since Aristoteles, has defined its functional aspects as katharsis, ideologic formation, and creation that paves the way for new horizons; however, s/he has to come face to face with new cases in today's world. First of all, will art and the artist be able to maintain their private positions under the reign of digital age? Will art elude from the hands of humans and become a tool of artificial intelligence? Such questions have become the problems of artists, art historians, academics and those in the role of practitioners, all of whom attempt to re-define the position of art in the new world order. Unfortunately, such answers as "yes", or "no" are far from being satisfactory. The question "how?" also needs to be satisfactorily answered, for at least, in the new order, where seemingly there is a competition between humans and artificial intelligence, it is of paramount importance to re-design or maintain the existence domain of artists, creativity, human intelligence, psychological dimensions, reflection of ideas and expression of emotions.

Keywords: Art, Artist, Art reality, Digital Art

Anahtar Kelimeler: Sanat, Sanatçı, Sanatın Gerçekliği, Dijital Sanat

1. GİRİŞ

Post öneki ile kendini kavramsallaştıran günümüz dünyasında, insana ve topluma dair eskiden miras kalan değerlerin neredeyse hepsinin sona erdiği iddia edilse ve hatta artık öldüğü savıyla sanata ağıtlar yakılsa da sanat varlığını inatla sürdürmeye devam etmektedir. Bunun altında yatan gerçek sanatın önemli bir özelliği olan uygarlığın gelişimine, değişen toplumsal koşullara ve teknolojik gelişime koşut olarak evrimini sürdürebilme yeteneğidir. Bilgi toplumu, neo-liberalizm, küreselleşme, sanayi sonrası toplum, post-fordist toplum, post-marksist ya da post-modernist gibi kavramlarla tanımlanan günümüz dünyasında sanat, kendine yeni ifade alanları bulmakta ve araçlarını genişleterek yoluna devam etmektedir.

2. SANAT VE SANATÇI İLİŞKİSİ

Çağın ruhu ile sanat akımları arasında işteş bir ilişki bulunur; kimi zaman çağ sanatı şekillendirirken kimi zaman da sanat çağın niteliğini belirleyebilir. Gombrich (1993:3) zaman

olgusu ile sanat(çı) arasındaki ilişkiyi şöyle belirler. Sanatın Öyküsü kitabının giriş cümlesinde belirttiği gibi "aslında 'sanat' adı verilen bir şey yoktur, yalnızca sanatçılar vardır" tanımlaması sanatın kendi başına var olan bir eylem olmanın ötesinde, onu oluşturan sanatçıyı ön plana çıkarmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, sanatın insan dışı herhangi bir güce dayandırılmayacağı açıkça anlaşılabilir. İnsanla birlikte var olmaya başlayan sanatın duygu, düşünce yükü, felsefi birikim, korkular, beklentiler, yeni tasarımlar ve düşsel gücün harekete geçmesi gibi olgular olmadan varlığını sürdürmeyeceği göz önünde bulundurulduğunda; değişen dünya koşullarında sanat adına kaygının çok da gereksiz olduğu görülebilir. Öte yandan diğer bir sorunsal ile karşı karşıya kalırız; "nasıl?" sorusu. Sanatçının da varlığını sürdürmesi, yaratıcılığını ortaya koyabilmesi yine karşılıklı bir zaman-sanatçı ilişkisini gerektirir. Varlık alanının oluşumu ve sanatsal üretim için sanatçının yaşadığı çağın gerçeklerini algılamasını zorunlu kılmakta, hatta yaşadığı çağla yetinmeden geleceğin de nasıl şekilleneceğine dair ipuçlarını eserlerinde barındırmaktadır. Sanatçı bu ipuçlarını yaşadığı çağın ruhunu kavraması ve yansıtması bakımından geçmişle gelecek arasında bir köprü kurmasını sağlamaktadır. Böylelikle, geleneksel tavırlı sanatçılarla günümüzün post-modern sanatçıları arasında önemli bir boşluk görülmektedir. Her iki durumda da sanatçılar çağının düşünselliğini ve algısını yapıtlarına yansıtmakla birlikte sanatçılar da birbirine benzer tutum ve tavırlar sergiledikleri görülmektedir.

3. GÜNÜMÜZ SANATI VE TEKNOLOJİ

Günümüzde, bilgi üretimine dayalı bilgisayar teknolojisi bütün toplumsal yaşamın dinamiklerini işgal etmekte ve her alanda kendine özgü gerçekliğini hissettirmeyi sürdürmektedir. Bu durum, insan dışında yeni bir bilgi gücünün ortaya çıkmasını sağlamış ve toplumsal yapı içerisinde üretilen sanatı da diğer disiplinlerle zorunlu bir ilişki kurma haline getirmiştir.

Bilişim teknolojileri, sanatta yeni açılımlar ve oluşumların ortaya çıkmasını sağlamıştır. Öyle ki, dijital teknolojideki hızlı gelişmeler internet sanatı, fotoğraf-video gibi eski ve yeni medya sanatlarını bir arada kullanarak yeni medya sanatları olan yazılım sanatı, multimedya sanatı, e-posta sanatı ve sanal dünya performansını ortaya çıkarmıştı (Yıldırım, 2012,58). Dijital çağın gelişmeleri içerisinde sanat da kendine yer edinerek geniş kitlelere ulaşmayı başarmıştır.

Özünde bir gerçeklik yanılsaması olan sanat günümüzde neredeyse bütünüyle sanal bir boyutta karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan bakıldığında sanat, bir anlamlandırma dizgesi olarak yeni zihinsel çağrışımların tetikleyicisi haline dönüşmüş ve fast-food tüketimine koşut olarak zaman-değerli bir sanallığın tuş basım hızıyla belirlenen anlığına hapsedilmiştir. Bilgisayarın devreye girmesiyle birlikte gerçeğin anlamı, içeriği, konumu neredeyse tümünden değişmiştir. Sanallık artık her alanda ve düzeyde yerleşik gerçeğin yerini almıştır (Sağlamtimur, 2010,215). Dijital Sanat, Yeni Medya Sanatı ya da Sayısal Sanat gibi kavramlarla tanımlanan günümüz sanatı, sadece geleneksel formlarını sanal dünyaya dönüştürmekle kalmamış, aynı zamanda yeni formları, sanat dilini ve yeni sunum alanlarını da oluşturmuştur. Bu doğrultuda sanatın artık, geleneksel olandan ayrıştığını, yeniden tanımlanması ve temellendirilmesinin yapılması zorunlu hale geldiği ifade edilmektedir (Yıldırım, 2012,58).

4. SANATIN GERÇEKLİĞİ VE DİJİTAL ÇAĞDA SANATÇI

Gerçeklik, temsil ettiği anlam bakımından sanatın göstergesel özelliğine odaklanmakla anlaşılabilir. Dil, ses, görüntü, şekil, boya gibi malzemeleri biçim ve kompozisyon gibi unsurları kullanarak üretilen sanatların tümü kendine özgü bir gerçekliği belirlese de onu değerli kılan ana unsur kendi nesnel boyutunun dışında insanın zihnini, duygularını harekete geçiren anlatımcı özellikleridir. Örneğin bir romanın iki boyutu bulunur; nesne ve kurgu. Nesne bir maddedir ve sayfaları belirlerken satılabilir, üretilebilir ve tüketilebilir bir kağıt tomarıdır. Öte yandan kurgu dil ile işaretlerin bir araya yazarın bilinci ve iradesi ile oluşturulmuş göstergesel boyutu ön plana çıkan anlatıdır. Onu değerli kılan şey de tam bu anlatımcı özelliğidir. Bu açıdan bakıldığında, yenedünyada sanat algısının nesne boyutundan çıkarak, bir tüketim malzemesine dönüştürüldüğü ve göstergelerinde tüketime yönelik bir nesneleştirilme işlemine tabi tutulduğu görülebilir. Dolayısıyla sanat da tüketim kültürünün göstergelerine dönüşerek sanal bir gerçeklik olarak karşımıza çıkmaktadır.

Konu ile ilgili literatür taraması yapıldığında; sanatın, sanatçı ve bilim insanları tarafından farklı tanımlarına rastlanmaktadır. Picasso'ya göre sanat bizim gerçeği kavramamızı sağlayan yalanlardan ibarettir. Ona göre "Hepimiz sanatın gerçek olmadığını biliriz. Sanat bizim gerçeği kavramamızı sağlayan bir yalandır." (Akt. Chip, 1968:264). Diğer bir tanım ise; Thomson, "Sanat dünyası bilinçli bir aldatmaca dünyasıdır"(1979,78) şeklinde ifade etmiştir. Kagan'a (1982: 298) göre, sanatsal-imgeler, modeller, dünyayı doğrudan doğruya açıklayamazlar; gerçekten var olan dünyanın bitişinde yeni olarak ve bizim tarafımızdan belli bir hayali gerçek olarak algılanırlar. Bu tanımlardan da anlaşıldığı gibi sanat gerçek değil, gerçeğin yeniden kurgulandığı gerçeklik dışı tasarımlardır.

Sanat, var olan dünyaya yeni eklentiler yapar. Orada, kendi başına duran gerçeğe, gerçek dışı bir anakara ekleyerek, dünyayı genişletir (Gasset1998:164). Sanat gerçeği birebir yansıtma eğiliminden uzaktır. Bu nedenle sanat var olanı betimlemek yerine yeni olası doğrular ortaya koyar. Marcuse'a (1979:65) göre, "Yanılsama, kurgusal bir dünya olarak, günlük gerçeklikten çok daha fazla hakikat içerir. Çünkü günlük gerçeklik, kurumlarıyla, ilişkileriyle, özgür seçim gibi gözükken belirlenmişlikleriyle, yabancılaşmasıyla aldatıcı bir gerçekliktir. Bu nedenle, şeyler, ancak kurgusal bir dünyada, hakikatte olabilecekleri gibi temsil edilebilirler (Akt.Dellaloğlu,2001:55). Bu sayede sanat gerçek yaşamda olamayacak dünyaları hayal ederek, insanlara umutlar vaderebilir, farklı dünyalar kurabilir.

Sanat, geleneksel, dijital ya da sayısal yöntemlerle yapılsa da özünde kurgusal bir evren tasarımı olarak karşımıza çıkar, hangi gereçlerle yapılırsa yapılsın çağını yansıtan bir olgudur. Sanatı belirleyen onun üretim yöntemleri ya da araçları değil, ortaya koyduğu düşünsel ya da estetik değerler olarak yeniyi üretip üretmediğidir. Sanatın yeniliği ya da özgünlüğü teknikle ilişkilendirilerek açıklanabilecek bir kavram olmasının ötesinde, çağının gerçeği ile ilişkili ve bağlantılı olmasıdır.

Sanat özü gereği zaten çağın teknolojik dönüşümlerinden ya da diğer disiplinleriyle ilişkiye girerek kendini dönüştürerek yeni olur. Bu bağlamda günümüz sanatı dijital teknoloji kullanarak sanatın ifade biçimlerine yeni olanaklar sağlamış, zenginleştirmiş, sanatsal üretimi kolaylaştırmıştır. Ayrıca yeni estetik ifade biçimleri kazandırmış, sanatta yeni sunum alanları açmış, sanatın kitlelere daha kolay ulaşımına olanak sağlamıştır. Günümüz dijital dünyasında sanat, geçmişte olduğu gibi belirli merkezlerde toplanmış olmanın ötesine geçerek, iletişim teknolojileri ve dijital platformlar sayesinde küreselleşmiştir. Günümüzde sanat bir yandan geleneksel yöntemlerle ilişkiler kurarak varlığını sürdürürken, öte yandan yeni bir gerçeklik olarak dijital dünyada yoluna devam etmektedir.

Modernizmin çözülmesi ya da inkarı üzerine kurulan günümüz dünyasını tanımlamak üzere üretilen Postmodern Dönem, sanatı da kendi mantığına uydurmuştur. Postmodern sanatın çağın sosyo ekonomik ve ideolojik yapısına uyan bir sanat anlayışı olarak ortaya çıkması ve giderek yaygın bir hal alması tesadüflerle açıklanacak bir durum gibi görünmektedir. Şaylan'a göre "ilerlemeci tarih anlayışının çöküşü gibi olgular yeni dünya düzenini belirlemişlerse, sanatın da bu gelişmeden etkilenmemesi mümkün değildir." (2009:136).

1970'lerin başından itibaren postmodernizm sanata meydan okurken aynı zamanda sanatın kirlenmesinden de haz almaya başlamıştır. "1970'lerin sanat dünyası sanatın sınırlarını zorlamak ya da sanat tarihini genişletmek için değil de sanatı şu ya da bu kişisel veya siyasi ereğin hizmetine sokmak için harıl harıl çalışan sanatçılarla doluydu" (Danto, 2010: 38). Bugün çağdaş sanat adı altında sunulan ürünler dijital teknolojinin de katkılarıyla, sınırsız bir biçimde çeşitlenmektedir. Tüketim kültürü her şeyi alınıp satılan bir metaya dönüştürürken sanatı da kendi pazarına taşımayı başarmıştır.

Sanatçının temel sorunu, içine girdiği bu yeni dönemde eseri ile kendisi arasında yaşadığı çelişki gibi görünüyor. Herkesin sanatçı ve her şeyin sanat eseri olduğu bir yerde, sanatın niteliğinin de sorgulanmasından öte onun varlığı sorgulanır hale getirilmiştir. Her şeyin çok çabuk tüketildiği günümüzde, sanatın da çabuk tüketilen bir konuma gelmesi kaçınılmaz bir sonuç olarak görülmelidir. Öyleyse çağın sanatı da kültürüne paralel olarak çabuk tüketilen, ayaküstü yenilen "Fast Food" kültürüne benzemektedir. Önemli olan haz almak değil, boşluğu doldurmaktır.

Artık günümüzde sanatın biricikliği, üst kültür özelliği ve aura'sından bahsetmek imkansız hale gelmiştir. Sanatın yaşama katılma isteği bu dönemde uç noktaya ulaşmıştır. Ötün'ün de belirttiği gibi "Yaşam eskiden sanata benzemek isterdi, bugün ise sanat yaşama

benzemek istiyor. Sanat yaşama benzedikçe de sanat olma özelliğini yitiriyor. Yaşam ile sanat arasındaki sınırların kaldırılma iddiasının bağlamı inandırıcılıktan uzaktır.”(2008,188) Sanatın yaşama benzemesi onu günlük yaşam içerisindeki herhangi bir nesne konumuna getirerek sıradanlaştıracaktır. Kendi özgün konumunu kaybetmiş olan sanat ise kitsch’e (kiç) maruz kalarak kimliksizleşecektir.

Geçmişin sanatına öykünerek sanatı bit pazarına dönüştüren postmodernizm, nosjtaljiyi, terk edilmişliği içerisine alarak eklektik bir görünüme bürünür. Kuspit (2004:72) postmodernizmin aslında yeni bir şey söylemediğini ifade eder. Ona göre “[p]ostmodernizmde sanat üzerine sanat anlayışı yaygındır, bu da sanatın narsist çöküşüne işaret eder, sanata ilişkin hiçbir yeni kavrayış sunulmaz, eski sanat yeniden üretilir, bu sırada da anlamı yok edilir.” Huyssen (1994:110) ise modernizmi basitçe bir safra gibi atıverdiği noktada, postmodernizm, kültürel aygıtın kendisini yeni olarak meşrulaştırdığı taleplerine teslim olur ve modernizmin kendi zamanında karşılaştığı zevksiz ön yargıları yeniden canlandırdığını söylerken, Kumar (1999:87) postmodernizmi, modernizmin ölü bedeni üzerinde icra edilen cenaze törenlerine, cesedin teşhir edilmesine benzetir.

Postmodernist sanat, özellikle 1960’lar sonrasında itibaren ortaya çıkan sanat anlayışlarının çoğu gibi, sanatı günlük yaşamın içerisine sokma ve günlük yaşamdan sanat nesnelere yaratma fikrini taşımaktadır. Ancak bugünün sanatı ile 1960’lar arasındaki fark şudur: O yılların sanatı galerilerin köhne karanlığından kurtarmak ve yaşamın içerisine katmak gibi siyasi avangard özellik taşıyordu. Oysa postmodernist sanatın bu anlamda böyle bir siyasi amaç taşımadığı gibi, modernizmin tersine postmodern dönemde sanatçı toplumsal bir kaygı taşımak yerine, medya sanatçısı olmayı yeğlemektedir.

Postmodernist sanatın apolitik bir tavrının olduğunu söyleyen Salecl’a (2008:298) göre sanatın amacı “kendi bedenine dönmek ya da kendi gündelik yaşamını bir sanat yapıtı kılmaktır. Artık siyasal tartışmalara girmenin bir anlamı olmadığını ve sahip olduğumuz tek iktidarın kendimiz üzerinde olduğunu söyleyen bir hamle gibi algılanıyor. Sanattaki bu apolitik dönüş büyük ölçüde günümüz kapitalizminin mantığıyla ilintilidir.”

Modernizmin yabancılaştırıcı dış dünyaya karşı savunma alanı olarak sanat, sanatçının başkaldırısı ve sanatın alternatifler üretme kaygısı, yerini derinliğin yok olduğu sığ bir alana terk etmiştir. Öyleyse bugünün sanatı olarak “postmodernizm, modernliğin sistematik ilkelerinin ve evrensel kavramlarının ötesinde bulunan başıboşluk, çözülme, görecelilik ve parçalanma imajlarını içine alan bir yaklaşım olarak nitelendirilebilir” (Featherstone, 2005:210). Postmodern sanat ve postmodern estetik anlayış her şeyden önce modern sanatın değerlerinin terk edilmesi ile işe başlamıştır. Günlük yaşam, kiç ve tarih tekrar sahneye çağırılmıştır.

Bugün sanat geçmişin geleneksel yöntemleriyle üretilen sanatlarıyla kıyaslandığında neyin sanat , neyin sanat olmadığı ya da kimin sanatçı olup olmadığı bu kadar karmaşık bir hal içinde olmamıştır. Bir yandan dijital teknolojilerle üretilen sanat ve ona karşı inatla geleneksel üretim yöntemleri ile üretilen sanat. Günümüz insanı gibi günümüz sanatı da tıpkı değişen yenedünya değerlerine uymuş durumdadır. Hızla gelişen ve her şeyin dijitalleştiği günümüzde sanatçı da nasibini almış, siber dünyada ne yapacağını bilemez, kafası karışık haldedir.

Sanatın, çağın gereği olan teknoloji ve tüketim kültüründen kendini yalıtarak ya da onu görmezlikten gelerek üretim içerisine girmesi, bir anlamda kafasını kuma gömen deve kuşu örneğine benzer. Sanatçının hayal gücünü ve yaratıcılığını zorlayan dijital teknoloji sanatçı için girift bir dünya sunmaktadır. Her şeyin çoklu bir uzam içerisinde ifade edildiği bu sanal dünyada sanatçı, gerçeküstü bir dünya tasarımıyla karşı karşıyadır. Bilinen reel bir dünya değildir içinde yaşadığı. “Çağımızın araçları düşünme ve yaratma süreçlerimizi de doğrudan etkilemektedir. Yani geleneksel yöntemlerle, çağın sorunsallarını irdelemek artık tam anlamıyla olanaklı görünmemektedir. Sanattaki bu sarsıcı değişimler, ne denli direnilirse direnilsin kendi mecrasında ilerlemektedir. Geçmişin büyük ütopyalar vadeden sanatı bugün “ hemen denenebilecek ütopyalar sunarlar, insanlar bunlar aracılığı ile daha iyi hayatlar yaşayabilirler”(Stallabrass, 2009:159).

Çağın bireyine özgü kimlik problemleri onun sanatına yansımaktadır. Biranda kendini çoklu kimlikler oluşturabileceği sanal dünyada bulan birey gibi sanat da kendine bu çoklu seçim içine girerek melezleştirmiştir. Bugünle geçmiş ya da gelecek iç içe geçmiştir. Sanat bir

yandan geçmişin çöplüğünde eşelenirken öte yandan gelecekle ilgili tasarımlarda bulunmaktadır. Kendi geleceğini geçmişin sanatında arayarak pastiş bir kimliğe bürünerek modernizmin yüksek sanatını günümüz tüketim kültürünün nesnesi haline getirmiştir. Adorno'nun(2007:47) deyimiyle "kültür her şeye benzerlik bulaştırmıştır."

Postmodernizm olarak tanımlanan bütünüyle eklektik ve pastiş bir kimliğe sahip bu yeni sanat, doğal olarak kendine uygun yeni sanatçı tipini yaratmıştır. Her şeyin imajlarla ilintilendirildiği, sanal kimlikler sayesinde herkesin herkes olabildiği bir çağda sanatçılar da çok farklı imajlarla kendilerine çok farklı roller yaratmışlardır. Sanatçı, bu yeni toplum düzeni içinde kendi varlığının temelinde yatan üreticilik ve yaratıcılık niteliğini kaybederek sıradanlaştığında sanattan beslenen bir parazite dönüşür.

Üretim araçları gibi sanatla ilgili algı ve sanatçının kimlik, üretim biçimi, yaratıcılık vb. pek çok kavramın tersyüz edildiği postmodern dönem geleneksel-yeni, geçmiş-günümüz, sanatçı-yapıt ve yapıt-tüketici gibi pekçok ikili kavramın yeniden değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Wands'a göre, biz bir geçiş dönemindeyiz: Geleceğin sanatçıları bilgisayarların olmadığı bir dünyayı asla bilmeyecekler ve bu yüzden onların teknolojiyle yaratılan sanat ile çağdaş sanatın başka türleri arasında bir ayırım yapmaları da mümkün olmayacaktır(2006:30)

İnternetin günlük hayatı kolaylaştırdığı ve renklendirdiği alanlardan olan sanal müzecilik, interneti olan her yere misafir olabilmektedir. Ülke nüfusumuzun büyük oranını oluşturan genç neslin önemli bir kısmı, aktif olarak bilgisayar kullanıcısı durumundadır. Sanal müzelerin, özellikle bu kesimle tanışması, kültür varlıklarına ve müzeye ilgiyi artırması, gidilip görülmesi zor müzelerin kolaylıkla sanal ortamda takip edilebilmesi, modern müzecilik anlayışının sunduğu olanaklar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yine de geçmişin sanat üretim yöntemlerinin tümünün yok olduğunu ya da yok olacağını söylemek pek de doğru olmayacaktır. Günümüzde sadece geleneksel, hem geleneksel hem de yeni ve sadece yeni biçimde sanat eseri üreten kişiler de bulunmaktadır. Bir eseri görselleştirmek için bir bilgisayar kullanmayı tercih etmiş olan pek çok kişi, geleneksel iletişim araçlarını kullanarak eser ortaya koymaya devam etmektedir. Dijital sanatın bürünebileceği formlar (hem geleneksel hem de yeni formlar), bazen onlar arasında berrak bir ayırım yapılamayacağı şekillerde harmanlanabilirler(Wands, 2006:31)

Bilgisayarın, yazılımların, programların sanatsal üretimin içine girmesi belki de sadece sanatçıyla birlikte hareket eden kollektif bir unsur ya da sadece araçları belirtebilir. Otonomluk asıl belirleyici unsur olarak karşımıza çıkar, çünkü bir ressamın fırçayı, boyayı ya da bir yazarın bilgisayarı, word dosyasını kullanması gibi dijital sanatta da bilgisayar bir araç olarak karşımıza çıkar. Wands'a göre (2006.11), yine de, sanata modern kültürün bir yaratıcı yansıması olarak bakacak olursak, dijital sanat çağdaş sanatın bir alt-kümesi olarak değerlendirilebilir. 'Dijital' sıfatı genellikle muğlak bir çağrışım uyandırdığından ve eserin nihai formunu açıkça tanımlamadığından, burada, sanatçıların bilgisayara asli bir araç, ortam ve/veya yaratıcı partner olarak başvurdukları sanat eserleri için kullanılmıştır.

Diğer önemli bir husus da içerik ve bakış açısıdır. Sanatın üretim biçimi, kullanılan araçlar, yöntem vb. pek çok önemli bileşen sanatçının konumunu ve işlevini doğrudan ilgilendirmesine rağmen, onu tanımlayan ya da başka bir ifade ile onun sanatını estetik, önemli, başarılı gösteren belirteçlerden en önemlisi esere katmayı başardığı felsefi, sosyal, bilişsel ve görsel estetik ile sunabildiği yeni yaşamsal tasarımlardır. Bu açıdan, günümüz popüler kültürle harmanlanan tüketim toplumu içinde vasıtaların doğru biçimde kullanımı sanatın ve sanatçının konumunu belirleyecek en önemli göstergeye dönüşebilir. Wands'a göre (2006.31), dijital sanata teknolojiye dayalı evrimci bir yaklaşım, dijital sanatın popüler kültüre nasıl bağlandığına dair ancak temel bir kavrayışı sağlayabilirken, çağdaş sanatçıların kolaylıkla başvurabildikleri dijital araçların ve diğer medyanın gelişimine dair tarihsel bir çerçeveye de sunmaktadır bize.

5. SONUÇ

Çoğu sanat tarihçi, eleştirel ve yargılayıcı bir tavırla sanatı toplum ve sanatseverlere yansıtırken, her çağın teknolojik araçlarına ve ruhuna dönüşebilme potansiyelini göz ardı etmektedir. Asıl üstünde durulması gereken şey ise sanatın gerçekliği yansıtma özelliğinden çok, sanatın kendisinin bir gerçekliği oluşturabilme gücüdür. Başka bir ifade ile sanatın birey

ve topluma sunabildiği yeni gerçekliktir. Bu gerçeklik de sanatsal kavramların göstergeden öte bir anlam taşımadığını ve gösterilenin değiştiğini kabul etmektir. Sanat geçmişte olduğu gibi bugün de kendine sunulan çağın olanaklarını ve teknolojik araçlarını kendi üretim alanlarında kullanmaya devam etmektedir. Bu durum ise, sanatın ifade araçlarının değişmesi ile birlikte sanata yönelik klasik adlandırmaların da bir tarafa bırakılması ve yeni tanımlamalar yaparak sanatı ve sanatçıyı yeniden konumlandırmanın gerekliliğine işaret etmektedir.

Sanatın dijitalleşmesinde birçok sanat tarihçi ve sanatçı kendi özerk üstün konumlarını kaybetme endişesi taşımaktadır. Oysa edebiyat, sinema, televizyon gibi pek çok alanda artık sanatçı kendi konumunu biraz da tüketiciye göre biçimlendirmek zorunda kalmıştır. Öyle ki, sanat yapısının kendisinden ziyade, gerçekliğin bir benzetimle algılandığı maddi olmayan bir nesnel gerçekliğe dönüşebilmektedir. Burada izleyici artık nesnel bir tüketici değil, daha çok görsel-işitsel bilişimin gizil uzamı içinde gezgin ve keşif yapan konumdur. Bu geçici boyut içinde interaktif sanat yapısı her seferinde, izleyicilerin etkinlikleri doğrultusunda yeniden yapılanmakta ve yeniden yaratılmaktadır. Bu türden bir bakış açısının en önemli sorunlarından ilki, anlamlandırma sürecinde sanatçının isteği dışında bir gelişme olasılığının varlığıdır. Diğeri ise okur/izleyici kitlesinin bağımsızlığına kavuşma olasılığıdır. Her iki durumda da sanatçı seçici konumda neyi, ne şekilde, hangi perspektifle ifade edeceğine ve amacının ne olduğuna yine kendisi karar verebilme erkine sahip olacaktır.

Dijital çağda sanallık, her alanda ve düzeyde yerleşik gerçeğe dönüşmesini sürdürmektedir. Bu sayede sanatsal etkinlikler yoğun biçimde sanal olarak paylaşılmakta ve mekan sınırları ortadan kalkmaktadır. Sanatçılar eserlerini dijital alanlarda sergilemekte, herkese ve her coğrafyaya ulaşabilme olanağı yakalamaktadır. O halde, çağımızın dijitalleşen yapısı içinde sanatın giderek yok olacağı ya da dijital araçların eline geçeceği tarzındaki kuruntulardan arınarak, belki de bu yeni olanakların sanatçının derin düşünme gücü, yaratıcı imgelemi ve benzersiz bakış açıları ile nasıl olumlu birer vasıtaya dönüştürülebileceğine odaklanmak yerinde olacaktır.

6. KAYNAKÇA

- ADORNO, Theodor. (2007). Kültür Endüstrisi " Kültür Yönetimi ", çev. A. Artun, İstanbul, İletişim Yayınları.
- CHIP, Browning. H. (1968). Theories of modern art: a sourcebook by artists and critics, California, Üniversty of California Pres.
- DANTO, Coleman Arthur.(2010). Sanatın Sonundan Sonra. Çev. Z, Demirsü, İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- DELLALOĞLU, Besim.(2001). Frankfurt Okulunda Sanat ve Toplum, İstanbul, Bağlam Yayınları.
- FEATHERSTONE, Mike.(2005) Postmodernizm ve Tüketim Kültürü, çev. M. Küçük, 2. Baskı İstanbul, Ayrıntı Yayınları.
- GASSET, Ortega. (1998) Tarihsel Bunalım ve İnsan, çev. N. G. Işık, İstanbul: Metis Yayınları.
- GOMBRICH, Ernst. H.(1993). Sanatın Öyküsü, çev. B. Cömert, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.
- GÜNEŞ, Sadık.(1995). Medya ve Kültür " Sessiz yığınların kültürel intiharı ." Ankara: Vadi Yayınları,1995.

- HUYSSSEN, Andreas.(1994). "Postmodernin Haritasını Yapmak", M. Küçük (Dü.) içinde, ModerniteVersusPostmodernite, çev. M. Küçük, 2. Baskı, s.107-130, Ankara, Vadi Yayınları.
- KAGAN, M.(1982). Estetik ve Sanat Dersleri, İstanbul, İmge Kitapevi Yayınları.
- KUMAR, Krishan.(1999). Sanayi Sonrası Toplumdan Post-modern Topluma Çağdaş Dünyanın Yeni Kuramları. Ankara: Dost Kitapevi Yayınları.
- KUSPIT, Donald; Sanatın Sonu. Çev. Y. Tezgiden, İstanbul: Metis yayınları, 2004
- LOVEJOY, Margot.(2008). DigitalCurrents: Art in The Electronic Age, New York, Routledge.
- LYOTARD, Jean F. (1998). "postmoderne Dönüş", çev. B. Ersan, Modernizmin Serüveni, 2. Baskı, s.20-21, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- MARCUSE, Herbert.(1979). La DimensionEsthetique. Ed.B. Dellaloğlu, Paris: Seuil.
- ÖTGÜN, Cebail.(2008) "Sanatçı Olmanın Dayanılmaz Olanakları ve Sanatın Muhtemel Geleceği Üzerine." Sanatçının Atölyesi, Yaz. Ankara.
- SAĞLAMTİMUR. Ö.Zühal. (2010) "Dijital Sanat" Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. Cilt/Vol. : 10 - S ayı/No: 3: 213-238. Eskişehir.
- SALECL, Renata.(2008). "Savaş Sanatları, savaşların Sanatı", Ed. A. Artun Sanat ve siyaset Kültür çağında sanat ve politika Çev. U. Kılıç, İstanbul, İletişim Yayınları.
- ŞAYLAN, Gencay.(2009). Postmodernizm, 4.Baskı, Ankara: İmge Yayınları.
- STALLABRASS, julian; Sanat A.Ş, Çağdaş Sanat ve Bianeller, çev. E. Soğancılar, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009.
- THOMSON, George.(1979) İnsanın Özü, çev. C.Üster, İstanbul: Payel Yayınevi.
- WANDS, Bruce.(2006). Dijital Çağın Sanatı, (O. Akınhay, Çev.) İstanbul: Akbank Yayıncılık
- YILDIRIM, Özgen.(2010) "Yeni Medya ve Dijital Sanatlar" Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi, Ankara, Sanat Yazıları Dergisi, Sayı 22. S.57.

Türkiye Cumhuriyeti'nin Müzik Kurumları Yapılanması ve Müziksel Değişim-1950 Sonrası

Musical Institutionalization In Turkish Republic and Change in Music – After 1950

Gürsel Yurtseven^{a*} Turan Sağer^b

^a Araş. Gör., Davutpaşa Mah. Davutpaşa Caddesi 34220 Esenler- İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım, Davutpaşa, İstanbul, Türkiye

^b Prof. Dr., Davutpaşa Mah. Davutpaşa Caddesi 34220 Esenler- İstanbul Yıldız Teknik Üniversitesi Sanat ve Tasarım, Davutpaşa, İstanbul, Türkiye

ÖZET ABSTRACT

Bir ulusun ve o ulusun bireylerinin müzikle ilişkisiyle toplumsal düzen arasında ilişki kurulması sıklıkla başvurulan bir benzetmedir. Konfüçyüs'e ait olduğuna inanılan "Bir toplumun müziği bozuldu mu, o toplumda pek çok şey bozulmuş demektir" sözü bu anlamdaki bir fikri içermektedir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte müzikte değişim fikrini ortaya atan Atatürk "Bir ulusun yeni değişikliğinde ölçü musikide değişikliği alabilmesi, kavrayabilmesidir" sözleriyle toplumun değişimi ve müzikte değişim arasında yukarıdakine benzer bir ilişki kurmaktaydı. Devletin yapılanmasında müziği önemli bir unsur olarak gören Atatürk Cumhuriyet'in kuruluşuyla birlikte müziksel kurumaşmaya da özel bir önem vermiş ve ilk kurumaşma hareketleri Cumhuriyet'in kuruluşunu izleyen ilk yıl içinde Musiki Muallim Mektebi'nin (MMM) kuruluşuyla başlamıştı. Daha sonraki yıllarda gerçekleşen müziksel kurumaşma hareketleri Cumhuriyet'in kurucularının müziksel kurumaşmaya verdikleri önemi vurgulamak açısından dikkat çekicidir.

İmparatorluğa ait unsurların birçoğunun Cumhuriyet kurumaşmasının dışında tutulmuş olmasına rağmen Mızika-ı Hümayun'un 1924'te Atatürk'ün isteğiyle Ankara'ya taşınarak Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'na dönüştürülmesi ve 1932'den sonra Riyaset-i Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası adıyla hizmetine devam etmiş olması, müzik etkinliklerine büyük önem verilen Halkevleri ve Köy Enstitüleri'nin, Konservatuvarın ardından bunları izleyen birçok müzik kurumaşmasının gerçekleşmesi müziğe verilen özel önemi anlatan olaylardır.

Anahtar Kelimeler: Müzik kurumaşması, Müziksel değişim, Müzik politikaları, Kimlik

It is a common metaphor to establish an association between a nation and its individual's connection with music, and social order. Believed to have been stated by Confucius, the saying "Once the music of a nation has been disturbed, then it implies that many other things have been disturbed, too" features this idea. Expressing the idea of a change in music together with the foundation of Republic of Turkey, Atatürk formed an association, similar to the one mentioned above, between change in society and music through his statement "The criterion for a nation's new change is its ability to understand and comprehend the change in music". Regarding music as an important component in establishing a nation, Atatürk attached special importance also to musical institutionalization starting with the foundation of the Republic and the first institutionalization movements began within the first year of the foundation of the Republic through the establishment of Music Teachers School (Musiki Muallim Mektebi). The musical institutionalization movements in the following years are remarkable in that they provided an emphasis on the level of significance attached by the founders of the Republic to musical institutionalization.

Despite excluding many empirical elements from the foundation of the Republic, there were such happenings as moving Mızika-ı Hümayun to Ankara with the order of Atatürk in 1924, converting it into Presidential Symphony Orchestra, allowing it to maintain its existence following 1932 by the name of Riyaset-i Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası, the foundation of Community Centers (Halkevleri), Village Institutes (Köy Enstitüleri) and Conservatory –which attached great importance to musical activities- and many other subsequent musical institutionalization movements, all of which indicated the special significance attached to music.

Keywords: Musical institutionalization, Musical change, Music policies, Identity

1. TÜRKİYE'NİN MÜZİK KURUMLAŞMASI

Türkiye Cumhuriyeti'nde müziksel kurumaşma hareketleri Cumhuriyet'in kuruluş ve oluşumuyla ilginç bir paralellik göstermektedir. Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti arasında müziksel kurumaşma hareketleri açısından keskin bir geçiş olmamıştır. Birbirini izleyen ve tamamlayan süreçler gerçekleşmiştir. Müzik kurumaşmamızdaki ilk adımların çoğu gez Cumhuriyet'in kuruluşundan sonra başladığına vurgu yapılmaktadır. Oysa öncesinde yaşanan birtakım kurumaşma hareketlerinin etkileri büyük olmuştur. Örneğin mehterden bandoya geçiş müzik kurumaşmasının değişimi anlamında daha sonrakilerden çok daha keskin bir geçiş gibi, daha batılılaşmacı bir yönelim olarak durmaktadır. Fakat Osmanlı döneminde başlayan bu kurumaşma hareketi geniş bir tabana yayılamamıştır.

* Corresponding author. Tel.: +905326722731

E-mail address: gyurtseven@gmail.com

<http://dx.doi.org/10.16950/ijad.363653>

Cumhuriyet döneminde ise kurumlaşma hareketlerinin tabana yayılması bakımından önemli bir farklılaşma görülür.

Cumhuriyet'in kuruluşundan başlayarak 1980'li yılların sonlarına kadarki yaklaşık 60 yıl boyunca yaşanan kurumlaşma hareketlerine ilişkin önemli bir saptama yapan Sağer, Ali Uçan'dan da aktararak şunları belirtmektedir: "Cumhuriyet'in ilk altmış yılında müzik eğitimiyle doğrudan ya da dolaylı ilgili olarak yapılan kısa, orta ve uzun süreli çeşitli çalışma ve düzenlemelerden başlıcaları arasında şunlar sayılabilir: Tevhid-i Tedrisat Kanunu (1924), ikinci Heyet-i İlmiye kararları (1924), Talim ve Terbiye Dairesi Kararları (1926'dan itibaren), Sanayi-i Nefise Encümeni kararları (1926), Millî Musiki ve Temsil Akademisi Kanunu (1934), Devlet Konservatuarları Kanunu (1940), Millî Eğitim Şûrası kararları (1939, 1943, 1946, 1949, 1953, 1957, 1962, 1970, 1974, 1981 ve 1982), Millî Eğitim Temel Kanunu (1973), Yükseköğretim Kanunu (1981), 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname (1982), 2809 Sayılı yasa (1983), 1416 sayılı yasa (1929), 4489 sayılı yasa (1943), 5245 ve onun yerini alan 6660 sayılı yasalar (1948 ve 1956)"

OSMANLI DÖNEMİ

Osmanlı İmparatorluğu'nda müziksel kurumlaşma ve kurum modelleri var olsa da Cumhuriyet sonrası batılaşma hareketleriyle kurumsallaşan müziksel yapıdan oldukça farklı şekilde yer almaktaydı. Etkinlikler merkezde ve dar bir çerçevede kalmaktaydı. Müzik, devletin nazarında önemli bir yer tutmakta ve birçok seçkin müzisyen en üst düzeyde kabul görmekte, ödüllendirilmekteydi. Müziğin özellikle dine bağlı bir kısıtlamayla karşı karşıya kalmamış olması dikkat çekici bir noktadır. Bazı padişahların müzikle ilgilenip icracı ya da besteci olarak öne çıkmaları ise Osmanlı İmparatorluğu döneminde müziğin ciddi anlamda kabul görmüş olduğunun en çarpıcı göstergeleri olarak değerlendirilebilir. Fakat sarayda müzik eğitimi olsa da bu eğitim geniş halk kitlelerine ulaşamıyordu. Müzik öğretiminin geleneğe bağlı "sözel" bir yapısı vardı. Yani müzik ustadan çırağa, kulaktan kulağa aktarılıyordu. Enderûn'da musîki öğrenimi titizlikle yapılır, müziğe yatkın gençler belirlendikten sonra saz ve ses sanatkarı olmak üzere meşkhane'ye gönderilirdi. (Öztürk, 2005: 7) "Notaya fazla itibar etmeyen Osmanlı, eserleri meşk dediğimiz hafızaya dayalı ve usul darplarına uygun bir şekilde öğrenir ve öğretirdi. Divan'dan sonra üstatlar gelip, meşkhane de otururlar, içoğlanlarda getirip üstatların karşısına otururlardı. Eller dizlere vurularak saz eşliğinde veya Sazsız musîki eserleri öğretilirdi. Çok sayıda ses ve saz sanatçısından oluşan bu odayı sazende başı denilen bir şef yönetirdi." (Behar, 1990: 44)

Osmanlıdaki örgün öğretim kurumlarında müzik derslerinin verilmeye başlaması imparatorluğun sonlarına doğrudur. "1909 yılında Darülmualimin'de, 1914 yılında da ilkökul müfredat programlarında müzik derslerinin yer aldığı anlaşılmaktadır." (Ünal 1988:481) 1848'de açılmış olan Darülmualimin, öğretmen yetiştiren kurumdu. Bu kuruma müzik derslerinin girişinin batılılaşma adımlarıyla bağlantılı olduğu kuşkusuzdur. Müzik derslerinin başlıca şu adlar altında okul programlarında yer aldığı görülmektedir: "Gına" "Musiki ve Gına" ve "Musiki" (Ünal 1988). 1913'de Emrullah Efendi'nin hazırladığı "Tedrisat-ı İptidaiye Kanunu Muvakkati" ile altı sınıfa çıkarılan ilkokulların programı yeniden düzenlenmiş ve ilkokullarda Resim İş, Müzik, Beden Eğitimi, Ziraat, Ev İdaresi, Bıçkı-Dikiş vb. derslere yer verilerek müfredata yeni eklemeler yapılmıştır. (Varış 1996:34). Müzik eğitimi ve müzik icrası iç içe geçmişti. Batı ülkelerindeki eğitim ve icranın kurumsallığına benzer bir model henüz oluşmamıştı.

Bugün yaygın olarak Türk sanat musikisi olarak da adlandırılan Türk müziği geleneksel ve sözel bir anlayışla dinleyicisi ve yeni icracılarına ulaşmaktaydı. Türk müziği eserlerinin kurama uygun işaretlerle yazılabilmesi için gerek kayıt altına alınması gerekse öğretim amaçlı olarak bazı notasyon geliştirme çabaları olmuştur. Batı müziği notasyonunu birebir kullanmak yerine alternatif notasyonlar geliştirilmeye çalışılması henüz "müzikte batılılaşma"dan söz edemediğimiz bir döneme rastlamaktadır. 17. yüzyıl sonlarında gerçekleşen bu denemeler hakkında Behar şu bilgileri vermektedir: "Osmanlı/Türk musikisi geleneğinde son dört yüzyıl içinde birkaç kişi birer nota yazısı icad etmiş ve kendine göre kısıtlı amaçlarla kullanmayı denemiştir. Ancak, bu nota yazılarının hiçbiri yaygın bir kullanıcı kitlesi bulamamış, aksine sistem tarafından reddedilip dışlanmış. Kaldı ki, bu nota mucit ve kullanıcılarının en önemli

iki tanesi de (Ali Ufki Bey ve Demetrius Cantemir) Osmanlı/Türk musikisi geleneğinin içinden yetişmiş kişiler değillerdi. Ondokuzuncu yüzyılda notaya 'fenn-i musiki düşmanı' olarak bakıldığı dahi olmuştur" (Behar 2006:15).

Söz konusu bu girişimlerin geleneğin akışını değiştiremediği sınırlı birtakım kişisel denemeler düzeyinde kalmış olduğu görülmektedir. Böylece Türk müziğinin "meşk" yoluyla sonraki kuşaklara aktarılması devam etmiştir. "Musiki meşketme eyleminin bir diğer adı da eser geçmek'tir". "Eser geçmek" hem repertuarın hem de icra formlarının aktarılması yoluyla. (Behar 2006:15)

Özellikle notaya dayalı bir müzik eğitiminin sınırlılığı bir yandan müziğin bir mesleki alan olarak yaygınlaşamamış olmasıyla ilgiliyken diğer yandan da basım tekniklerinin Avrupa'dan daha geç bir dönemde kurumlaşmasıyla da ilgiliydi. Nota yazısının kullanılmıyor olması nedeniyle müzik eğitimi bir anlamda sözel geleneğin olanaklarıyla sınırlı kalmak durumundaydı. Bu durum hem bir avantaj hem de bir dezavantajdı. İcranın tüm özellikleriyle aktarılabilmesi bir avantaj özelliği taşıırken bu icranın sonraki kuşaklara aktarılabilmesinin imkânsızlığı nedeniyle de bir dezavantaj sözkonusuydu.

"Yenilik ve batılılaşma kavramlarının egemen olduğu 18. yüzyıldan itibaren, 19. yüzyıla kadar olan dönemde Osmanlı toplumu, farklı şekillerde yönlendirilmeye çalışılmış, toplum gelenekselden batılılaşmaya doğru süreç yaşarken, farklı araçlar kullanılmıştır. Bu Araçlardan en önemlisi, müziktir. Çünkü, müzik hayat tarzına yansıyan en önemli etkidir. Bu anlamda Osmanlı tarihinden cumhuriyete hazırlanan sürece doğru, yaptıkları yenilikleri ile kendilerini gösteren Osmanlı padişahlarının, toplumun bugünkü şekillenmesinde rolü büyüktür. Bilhassa 3.Selim ve 2.Mahmud'un, yaptığı yenilikler, geleneksel müziği, gerek yaratıcılık unsuru ile geliştirerek, gerekse, batılı tarzda değişime uğratarak, toplumun hayat tarzına yansımış, değişmesine yol açmıştır." (Aydar: 2012:1)

Tanzimat Dönemi Batı ile ilişkilerin giderek arttığı bir dönemdi. Batı'nın değerlerini anlayan yeni bir kuşağın yetiştirilmesi için Avrupa'ya öğrencilerin gönderilmesi, Avrupa tarzında okulların açılması ve batılı normlar doğrultusunda reformlar yapılması da bu döneme rastlamaktadır ki bu uygulamalar Cumhuriyet'in ilk yıllarında da benzer şekilde görülmektedir. Farklı dil, din ve ırklardan oluşan çok uluslu bir yapısı olan Osmanlı İmparatorluğu'nun giderek batıya yaklaşmakta oluşu *mehterhane* yerine *bando*'nun kurulmasını da beraberinde getirmişti. Osmanlı devleti bir anlamda yüzünü tamamen Batı'ya çevirme sürecine girmiş oluyordu. Mehter'den bando'ya geçişle simgeleşen değişim, Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti'nin batılılaşma anlamında aynı çizgide yürümesi olarak da tanımlanabilir. Batının kültürel değerleri arasında müziğine daha sıcak bir ilgi gösteren Osmanlı'nın bu yönelimi Cumhuriyet döneminde de değişmemiş ve bu yolda giderek artan bir ivmeyle devam edilmiştir.

Mehterin kaldırılması ve yerine bandonun getirilmesinin nedenlerinden biri "batılılaşma"dır. İmparatorluğun gerileme devrinde görülen bu değişimin hem iç hem de dış nedenlerle bağlantılı olabileceği bir gerçektir. Mehterden bandoya geçişte ismi en sık anılan kişilerin başında İtalyan besteci Giuseppe Donizetti gelir. Müzikte batılılaşma adımları konu edildiğinde onun adı belki de müzikteki bu değişimi gerçekleştiren padişahın adından daha önce akla gelmektedir. Müziksel anlamdaki bu büyük değişim kuşkusuz ki Osmanlı'nın sıkıntıları olduğu anlamına da gelmekteydi. Bu değişimlerin imparatorluğun çöküşüyle aynı zaman dilimine rastlıyor olması ise bir başka soruyu karşımıza çıkarmaktadır. Avrupa'nın gelişimi karşısında hamleler arayışı içine giren Osmanlı, Tanzimat olarak da adlandırılan reform hareketleriyle bir anlamda bir yarış içinde olduğu Avrupa'nın değerlerini benimsemiş, onlardan beslenme yoluna yönelmişti. Öte yandan güçlü ordusuyla çok geniş bir coğrafyaya hükmeden imparatorluğun askeri alandaki değişimlerinin bir uzantısı olarak da anlaşılabilir mehterin tasfiye edilmesi. Şarman Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında eğitim için batıya gönderilen gençleri insanlığa ateşi veren Prometheus'a benzeterek "Türk Prometheler" isimli kitabında konuya detaylı yer verir. (Şarman: 2005)

Saray'da müzik Enderun içinde önemli etkinliklerden biri olarak görülmektedir. Enderun'da verilen eğitimin genel olarak şöyle kategorize edildiği görülmektedir.: Bedeni eğitimler, saray işleri, yetenek gerektiren alanlar, İslami bilgilerin verildiği teorik eğitim. "Saray Üniversitesi" olarak tanımlanan Enderun Öztuna'ya göre "Türk Musikisi'nin en büyük ve canlı merkezi olmuştur" (Öztuna 1990:256)

"Burada yalnız dindışı musiki öğretilmiş, bestelenmiş ve çalınmış, dinî musiki ise bilhassa Mevlevî-hâneler'in inhisarında kalmıştır. Bununla beraber, Mevlevîhâneler veya diğer tekkelerle ilgili Enderunlu müzisyenler, dinî sahada da eser ortaya koymuşlardır. Müezzinlik gibi musiki ile ilgili saray görevlileri, Enderunlu müzisyenler arasından çıkmıştır. Fakat bunlar, dindışı musikiden bu sahaya geçmiş şahıslardır. Bununla beraber, Batı Musikisi'nde olduğu gibi Türk Musikisi'nde de dinî ve dindışı musiki ayrımı kesin olmamış, bestekârların çoğu, bir tarafları daha ağır basmak şartıyla, iki çeşitle de uğraşmışlardır. Enderun'a, Saray'a yakınlığı olanların çocukları alınmış, genç yaşta musiki ve başka ilim ve san'atlar öğrenmişlerdir. Tahsillerini bitirenler, çeşitli rütbelerle, sarayın fasıl hey'etine dahil olmuş, yahut müezzinlik, imamlık gibi dinî görevlere geçmişlerdir. Dinî görevlere geçenlere "Efendi" denmiş, diğerleri "Ağa" diye anılmışlardır. Bu suretle 1453'ten hemen sonra başlayan bu faaliyet, 1826'da II. Mahmud'un inkılâbına kadar devam etmiştir. Bu tarihten sonra kurulan Mızıkay-ı Hümâyûn Enderun Musiki Mektebi'nin yerini almıştır" (Öztuna 1990:256)

Enderun'u günümüzdeki kurumsal modellerle karşılaştırdığımızda Öztuna'nın da vurguladığı gibi bir yükseköğretim kurumu olarak görmek gerekir. Programında müzik de içeren bu kurumdan yetişenler devlet görevleri üstleniyorlardı. Bir anlamda, devleti yöneten bu kişilerin 15. yüzyıldan itibaren "resmî" bir müzik eğitimi aldıkları görülür. Padişahların birçoğunun müzikle yakından ilgilendikleri bilinmektedir. Öztuna'nın verdiği şu bilgiler yakınlığa dair çarpıcı bir örnektir:

"28 Temmuz 1808'de amcaoğlu IV. Mustafa, III. Selim'i öldürtüp cesedini Alemdar Mustafa Paşa'nın önüne attırdı. Katilleri III. Selim'in dairesine girdiği zaman padişah ney çalıyordu. Yanında hiçbir silahı olmadığı için kendini bir müddet ney'yle savunmuştur." "Osmanoğulları'ndan pek çok bestekâr çıkmış, fakat hiçbiri III. Selimin derecesine erişememiştir. III. Selim ney ve tambur gibi birbiriyle hiçbir ilgisi olmayan iki sazı çalardı. (...) III. Selim çok büyük bir musiki koruyucusu idi. Bu sebeple Türk Musikisi tarihinde bir devir ve bir tarz 'III. Selim Ekolü' diye anılır. III. Selim'in bir merakı da yeni mürekkep makamlar yapmaktı. ... Tam on dört makam terkip etmiştir" (Öztuna [yayın yılı verilmemiş] 54)

Osmanlı İmparatorluğu, bu metinde sık sık değinildiği üzere, batılılaşma hareketlerinde Cumhuriyet dönemine göre çok daha belirgin bir tavır göstermektedir. Guiseppe Donizetti'nin üstlendiği rol ile de çok özdeşleşen batılılaşmacı tutum Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerinde belirgin şekilde kendini gösterir. Örneğin "Abdülmecid'in 22 yıllık saltanatı Batılı reformların yansira şatafatlı partileri, inşa edilen görkemli saray ve kasırları ile maddi harcamaların neredeyse hükümet kasasını boşaltarak imparatorluğu iflasın eşiğine getirdiği bir dönem olarak da tarih kitaplarına geçmiştir. Zevk ü sefanın kaçınılmaz bir parası olan sazlı sözlü meclisler Abdülmecid devrinde de devam etmiş bilhassa saray çevresinde saz, keman veya piyano halini alırken söz de İtalyanca olmuştur." (Aracı 2014: 147)

Ali Uçan'ın saraydaki mesleki müzik eğitimine ilişkin değerlendirmeleri ise şöyledir: "Türkiye'de 'amaçlı ve düzenli' müzik eğitiminin, imparatorluk döneminde Islahat (Düzeltilmeler) Hareketleri evresinden öncesine, hatta çok daha gerilere kadar uzanan bir geçmişi vardır. İmparatorluk dönemi eğitim düzeninde çok önemli bir eğitim kurumu olan Enderun Okulları'nda 'genel' ve 'mesleki' müzik eğitimi uygulandı; geniş bir zaman kesiti içinde birbirini izleyen Tabilhane, Mehterhane ve Muzika-i Hümâyûn'da örgün-mesleki müzik eğitimi yapıldığı; 1869 yılında yürürlüğe giren Eğitim Genel Tüzüğü (Maarif-i Umumiye Nizamnamesi) çerçevesinde yapılan düzenlemelerle önce kız ortaokulu ve kız öğretmen okulu programlarında, sonra bazı ilkokulların ders dışı etkinliklerinde, 1910'lu yıllarda da erkek ortaokulu ve erkek öğretmen okulu ile ilkokul programlarında müzik dersine yer verildiği; 1917 yılında kurulan Darülelhan'da kendine özgü bir müzik eğitim programı uygulandı bililmektedir" (Uçan, 1982:326).

Görüldüğü gibi saray çevresinde müzik uygulamaları dikkate değer bir yer tutmaktadır. Bununla birlikte bu çevredeki müzisyenlerin kurumsal bir müzik çatısı altında olmaktan çok esnek ilişkilere bağlı mesleki uygulamaları söz konusuydu. Örneğin Hacı Arif Bey bu çevre içinde önemli bir müzisyen olmasına rağmen onun günümüzdeki formatta "kadrolu bir müzisyen" olduğu söylenemez. Kendisi asıl işi müzisyenlik olmasına rağmen günümüzün Milli Savunma Bakanlığı sayılabilecek Bab-ı Seraskeri'de memur olarak istihdam edilmekteydi. Müzikle ilgili çalışmaları ise memuriyet görevinin yanısıra sürdürdüğü bir uğraştı. İsmail Dede Efendi ise sarayda düzenlenen "saray fasıllarına hanende olarak katılmakla" birlikte "başdefterdarlığın baş muhasebe kaleminde kâtip muavini" (Öztuna 1990:394) olarak görev yapmaktaydı. Müzisyenlikleri ne kadar çekici bir konumda olsa da müziği "düzenli gelir getiren bir iş" olarak yapmamaları nedeniyle bugünkü anlamda bir profesyonelleşme olduğunu söyleyemeyiz. Müzik, bu dönem icracıları için düzenli gelir getiren bir iş kolu olmaktan çok kişisel bir tatmin ortamı sağlayan ve özel yetenek ya da becerinin paylaşılması aracı olarak öne çıkmaktadır.

Müzik öğretimi müzik yazısına dayalı olarak yapılmıyordu. Müzik eğitimi ustadan çırağa sözel bir aktarım şeklinde yapılmaktaydı. Bu aktarım kurumsal kimliklere sahip olan Mehterhane, Mevlevihane, Enderun ve özel meşkhanelerde de bu sözel yapı içindeydi. 1826'da kurulan Muzika-i Hümayun'la birlikte standart notasyon öğretimde kullanılmaya başlandı. Böylece notadan müzik öğretimi örgün öğretimin çerçevesi içine alınmış oldu. Geleneksel meşk usulü öğretim geleneğinden ise hemen vazgeçilmedi. Bu öğretim şekli de kullanılmaya devam edilmiştir. Geleneksel Türk müziğinde sözlü aktarımın bugün de sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir. Sözlü aktarımın birçok nedenle müziğin notasyondan öğrenilmesinden daha etkili bir yol olduğu söylenebilir. Her ne kadar en küçük ses kıvrımlarının bile notasyonla gösterilmesi mümkün olsa da müziğin işaret dilinin sese dönüştürülmesi, yorumlanması böyle hallerde çok önemli düzeyde notasyon bilgisi gerektirdiğinden bu aşamada sözlü aktarım bir adım öne geçmektedir. Öte yandan sesin rengi olsun, yorumlanan müziğin stil özellikleri olsun, notasyonla gösterilmesi oldukça zor hatta yer yer imkânsız olabilen durumlardır. Bu anlamda da sözlü gelenekle aktarım bir kez daha önem kazanmaktadır. Behar bu konuda şu bilgileri vermektedir:

"Bundan yetmiş seksen yıl öncesine kadar geleneksel Osmanlı/Türk musikisinin öğretimi ve aktarımı bütünüyle meşk adı verilen yönetime dayanırdı. Hem ses veya saz öğrenimi hem de öğrencilerin bir eser dağarcığı edinmeleri, meşk etmekle gerçekleşirdi. Meşkederek müzik öğretmenin ve öğrenmenin basit bir araç, herhangi bir pedagojik yöntem olarak görülmesi eksik ve yanlış olur. Dört buçuk yüzyıllık Osmanlı/Türk musiki geleneğinde meşk, sayısız müzisyen kuşakları tarafından bir öğretim yöntemi olarak benimsenmekle kalmamış, aynı zamanda ses ve saz eserleri repertuarının da yüzyıllar boyu kuşaktan kuşağa intikalini sağlamıştır. Bu iki işlevi birbirinden ayırmak imkânsızdır. Meşk bir yandan ses ve çalgı öğretimini ve icra üsluplarını şekillendirmiş, bir yandan da eser repertuarının nesiller boyu aktarımını ve zamanla yenilenip değişmesini sağlamıştır" (Behar 2006:10).

Bu yolla sadece müziğe ilişkin kuramsal ve uygulamalı bilgiler verilmiş olmuyor; aynı zamanda repertuar hocadan öğrenciye doğrudan ve icra temeline dayalı olarak aktarılmış oluyordu.

Osmanlı'da ilk müzik kurumlaşması hareketleri toplum katmanlarıyla sınırlı düzeyde buluşarak oluşur. İlk hareketler geniş toplum katmanlarına açık şekilde değil ama şehir merkezinde küçük yapılaşmalar halinde gerçekleşir. "İlk resmi müzik kurumu olan Dar-ül Bedayi 1914 yılında kurulur. Fakat iki yıl sonra bu kurum kapatılarak Dar-ül-elhan kurulur. Türk ve Batı müziğinin eğitiminin birlikte yapıldığı ilk kurumdur. İlk notasyon yayımlama işlemi ve ilk Türk Halk Müziği derlemeleri bu kurumda yapılmıştır. Toplanan eserler "Yurdumuzun Nağmeleri" adı altında yayımlanmıştır." (Sağır, Zahal, Gürpınar:79)

CUMHURİYET DÖNEMİ (1923-1950 ARASI)

Müzikte batılı değerler sisteminin benimsenmesi Cumhuriyet'in çağdaşlaşma, modernleşme, Avrupalılaşma gibi çabalarıyla paralellik göstermektedir. 1924'te Riyaseticumhur Musiki

Heyeti'ne dönüştürülmüş olan Muzika-yı Hümayun'la bu değişim yaklaşık yüz yıl önce başlamıştı. Bu değişim yeni müzik değerlerinin hem kamusal alanın bir vazgeçilmezi ve simgesel değerlerinden biri olması hem de toplum yaşamının bir parçası olması anlamına geliyordu. Sözkonusu değişim Osmanlı'da başlamış olmakla birlikte ulaşabildiği insanların sayısı itibarıyla dar kapsamda kalmıştı. Cumhuriyet sürecinde geliştirilen yaklaşımla Osmanlı İmparatorluğu'nda başlamış olan müziksel değişim süreci genişletilmeye ve yaygınlaştırılmaya çalışılmıştır.

Modernleşme düşüncesi Avrupa merkezli bir toplumsal ve fikrîsel yapılanma yönelimidir. Cumhuriyet sürecinin en belirgin davranışlarından biri olarak çıkar karşımıza bu yönelim. Başta Atatürk olmak üzere Cumhuriyet'in öncüleri bu yönelime sıklıkla vurgu yapmışlar ve bu yolda önemli adımlar da atmışlardır. Geçen yüzyılda birçok ulus ve devlet aynı yönelim içinde bulunmuşlardır. Modernleşme ve Avrupalılaşma yoluyla bir kimlik değişimine yönelmişlerdir. Bir anlamda modernleşmek ancak Avrupalılaşarak mümkün görülmüştü. Fakat Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla ortaya çıkan modernleşme tavrı Osmanlı ile bağları koparıp Avrupa değerleriyle tam bir bütünleşmeyi ortaya koyuyordu. Bu değişimin büyük bir hızla olması gereğine Atatürk birçok kez vurgu yapmıştır. Değişim düşüncesi büyük başarıları derin bir çöküşle sona eren Osmanlı'nın değerlerinden hızlı bir kaçış dönemi başlamıştı ve modernleşme bir kurtuluş reçetesi olarak neredeyse tek seçenek olarak ortaya çıkmıştı. Dönemin koşulları yavaş ve sindirerek bir modernleşmeden çok aniden gerçekleşen bir değişimi bir anlamda zorunlu kılıyordu. Bu hızlı dönüşüm mehterhaneden bandoya dönüşümü karşılaştırılabilir. Osmanlı Dönemi'nde de sıkıntıların modernleşerek atılabileceğine inanılarak bazı adımlar atılmış fakat bu adımlar hiçbir zaman Cumhuriyet dönemindeki kadar keskin olmamıştı. Sindirerek bir değişim gerçekleştirmek, yüzlerce yıllık köklü bir gelenekten bir anda kopmak zordu kuşkusuz. Yeniliklerin toplum tarafından kabulü, yaşama geçirilmesi, içselleştirilmesi uzun zaman gerektiriyordu. Cumhuriyetin ortaya koyduğu cesur ve hızlı değişim belki bu yüzden birçok kez dirençlerle karşılaşmıştır. Osmanlı ve Cumhuriyet dönemlerindeki bu yaklaşım birbirinden ayrı özellikler taşır. Osmanlıdaki kısmi hamlelere karşın Cumhuriyet döneminde köklü ve kapsamlı bir modernleşme tavrı belirgindir.

Cumhuriyet dönemindeki müzikte modernleşme konusunda önemli adımlardan biri MMM'dir. Kuruluşunun en önemli iki basamağı bunlar eğitim ve icra alanlarıydı. MMM'nin kurulmasıyla eğitim konusu öncelikli olarak ele alınıp kurumlaştırılıyordu. Sadece öğretmen yetiştirmeye odaklanmış bu kuruma az sayıda öğrenci alınıyor olmakla birlikte daha sonraki yıllarda gerçekleşecek kurumlaşmaların da en temel unsuru olacak kişiler yetiştiriliyordu. MMM'nin eğitimin yanısıra icra alanındaki boşluğu da doldurabilme şansı yoktu. Bu durum icra alanında bir boşluğun hissedilmesini ve konservatuar kuruluşunu tetiklemiştir. Cumhuriyetin kuruluşunun hemen ardından bir anlamda imparatorluğun resmi müzik topluluğu olan Mızika-i Hümayun 1924'te Riyaset-i Cumhur Musiki Heyeti adı verilerek Ankara'ya getirildi. Bu değişimin gerçekleştirilmesi müziksel kurumlaşmadaki kararlılığın da sürmekte olduğunu göstermekteydi. Bu değişim Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte Atatürk'ün, müzikte batılılaşma projesini giderek şekillendirmekte olduğunu göstermektedir. Batılı normlardaki bu kuruma gösterilen ilginin geleneksel çerçevedeki icra için oluşturulmuş olan Riyâset-i Cumhur İncesaz Heyeti'ne ise gösterilmediği ve bu yüzden de onun varlığını giderek kaybetmekte olduğu görülür.

Cumhuriyet, kültür politikalarını kökleri Osmanlı'da görülen batılılaşma düşüncesine bağlı olarak oluşturmuş ve geliştirmişti. Fikrîsel altyapısını Rönesans ve Aydınlanmacılık'tan alan Batı uygarlığının onunla daima iç içe olmuş Osmanlı'yı etkilememesi düşünülemezdi. Osmanlı İmparatorluğu giderek artan bir hızla Batı'nın kültürel değerlerinden etkilenmekteydi. Bu süreç Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş aşamasında "batılılaşma"yı devletin temel düşünsel dayanaklarından biri olarak almasını da etkilemiştir.

Eğitim ve icra alanlarının her ikisi karşılıklı olarak birbirini sürekli etkiler. Eğitim alanındaki kurumsallaşma icracılık alanına katkı sağlarken icra alanındaki etkinlikler de eğitim kurumlarının biçimlenmesini etkilemiştir. Günümüzdeki büyük çeşitlilikle karşılaştırıldığında Cumhuriyet'in ilk yıllarında kurumsal modeller oldukça sınırlıydı. Müzik eğitiminin

kurumsallaşması anlamında Cumhuriyet döneminde atılan en önemli adımlardan biri ve icra kategorisiyle daha da yakından ilgili olanı konservatuar kurumlaşmasıdır. Konservatuar bir müzik eğitim kurumudur ve icra kurumu olan orkestralara doğrudan kaynak sağlar. Genel ve mesleki müzik eğitimi için uygulayıcılar yetiştirmek ise konservatuarın birincil amacı değildir. Konservatuar kurumlaşması hemen hemen tümüyle Hindemith'in öngörülerini doğrultusunda gerçekleşmiştir. Hindemith'in, çok keskin bir şekilde Alman modeli konservatuarı tek seçenek olarak sunan öngörülerini yerine ulusal değerlerle daha fazla buluşabilen bir kurumlaşma gerçekleşmiş olsaydı Atatürk'ün birleştirici bakışıyla daha çok buluşulabilir ve halk kültürüyle daha sıkı bir kaynaşma gerçekleşebilirdi. Günümüzde her ikisi de kendini "devlet" konservatuarı olarak adlandıran iki tür konservatuar vardır. Bunlardan biri Hindemith'in öngörülerinin diğeri ise çokpartili hayata geçişin bir sonucudur. Bu durum bir ayrımlaşma ortaya çıkarmıştır. Bu ayrımlaşmanın ortadan kalması kültürel bir ihtiyaçtır. Bunun doğal bir dönüşümle ortadan kalkmakta oluşuna dair birtakım işaretler yavaş da olsa alınmaktadır. Fakat bu konuda daha cesurca adımlar atılmasına ihtiyaç vardır.

1950 SONRASI

1950 sonrası yalnızca siyasal anlamda değil kültürel ve müziksel anlamda da Türkiye'nin dönüşümü için önemli bir kırılma noktası olmuştur. Bu dönem Türk siyasetinin her iki kutubu için de tartışmalı bir nitelik gösterir. Bugünkü siyasal kutuplaşmaları gözönünde tutarsak bu kutuplaşmaların çok partili siyasal hayatın başlangıç tarihi olarak her ne kadar pratikte 1946 olsa da 1950'deki iktidar değişikliği olarak ele alındığında hala korunmakta olan bir yapı olduğu söylenebilir. Bu çerçeveden bakıldığında 1950'de iktidara gelen Demokrat Parti'nin uygulamaları genel olarak kültürel anlamda özel olarak da müziksel anlamda dikkatle değerlendirilmeyi gerektirir. Her ne kadar Demokrat Parti ve lideri Menderes sağ ve muhafazakar siyaseti temsil etse de uygulamalarının tam anlamıyla katı muhafazakar ve sağ bir siyaseti temsil niteliği gösterdiğini söylemek zordur. Kuşkusuz ki sağ ve muhafazakar seçmenin hassasiyetlerini dikkate alan bunlara karşılık üretmeye çalışan ciddi politik söylem ve icraatlar üretmiştir ama nihai olarak Cumhuriyet'in batıllaşmacı uygulamalarını sert hareketlerle geriye döndürmemiştir. "Demokrat Parti iktidarı ile birlikte kültür alanına doğal olarak liberalleşme sebebiyle devletin öncülüğünde belirgin bir politika ortaya konmamıştır. Kültür işlerini devlet adına DP Dönemi'nde Milli Eğitim Bakanlığı yürütmüştür. Kültür faaliyetlerinin devletin haricinde birçok özel kurumların, özel örgütlerin ve hatta kişilerin yardım ve destekleri ile yürütüldüğü bir dönem başlamıştır. (Akkaş: 2015: 164)

TMDK'nın kuruluşuyla birlikte müzik kurumlaşmasında dinamik bir gelişim süreci başlamıştır. Batı ülkelerindeki modeller esas alınarak bir konservatuarın 1936'da kurulmasından 40 yıl sonra kurulan TMDK müziksel kurumlaşmaya önemli bir alternatif oluşturma misyonunu sürdürmeye devam etmektedir. Bugün birbirinden farklılık gösteren bu iki konservatuar yapılanması hem kurumların sayısı bakımından hem de işlevselliği bakımından birbirine yaklaşmıştır. Öte yandan bu kurumların aralarına kalın bir çizgi çekerek kendini "öteki"nden ayırma çabalarının da giderek kaybolmakta olduğu görülmektedir. Örneğin Selçuk Üniversitesi Devlet Konservatuarı'nın model olarak TMDK' kuruluş yapısını tercih etmiş olduğu görülmekle birlikte adında model aldığı kurumu çağrıştıran bir vurgulama yapılmayarak "öteki"ni oluşturan ayrıma son vermekte olduğu görülmektedir. Bu durum Sakarya Üniversitesi Devlet Konservatuarı, Dicle Üniversitesi Devlet Konservatuarı gibi kurumlarda da görülmektedir. Bu belirlemelerden yola çıkarak Türk Müziği eğitimi verilen konservatuarların iki farklı isim kullanmakla iki farklı tutum gösterdiğini söylemek mümkündür.

1980'li yıllar müziksel kurumlaşmaya hem bir hız hem de büyük bir çeşitlilik getirmiştir. 12 Eylül 1980'de gerçekleşen askeri darbe ve bu sürecin devamında ortaya çıkan Yüksek Öğretim Kurulu (YÖK) üniversiter kurumlaşmaya olduğu gibi müziksel kurumlaşmaya da büyük bir çeşitlilik getirmiştir. Müzik kurumlarının sayılarının yanısıra kurum türleri de artmıştır. Eğitim ya da icra alanlarından birine odaklanılarak gerçekleşen kurum modellerinin yanısıra araştırmacılık alanına yönelen "müzik bilimleri" ya da güzel sanatlar fakülteleri bünyelerindeki "müzik bölümleri" de yeni bir kurumsal model olarak ortaya çıkmıştır.

Ortaöğretim kurum modelinde ise 1980'li yıllar yeni bir oluşumun ortaya çıkması bakımından önem taşır. Yeni bir kurum modeli olarak ortaya çıkan Anadolu Güzel Sanatlar Liseleri (AGSL)

1989'da kurulmuş ve kısa sürede birçok bakımdan diğer tüm kurum modelleriyle karşılaştırılabilecek bir düzeye gelmiştir. Bu kurumların sayısının diğer tüm müzik kurumu türlerinden fazla olması dikkat çekicidir. AGSL'ler kurum sayılarının yanısıra toplam öğrenci kontenjanı olarak da diğer kurum türlerinden öne geçmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde bulunması nedeniyle de yeni Güzel Sanatlar Liseleri'nin açılabilmesi üniversite bünyesinde bulunan okullara göre kolaydır. Bu kurumlar bir yandan müziksel kurumlaşmanın geniş toplum katmanlarına yayılabilmesine olanak yaratmakta diğer yandan da müzik eğitiminin hem geniş bir tabana yayılması hem de yaş kategorisi olarak yaygınlaşmasına hizmet etmektedir. Bu kurumların yönetmeliğinin "kuruluş" bölümünde de belirtildiği üzere: "Bu okullar, öncelikle güzel sanatlarla ilgili yükseköğretim kurumlarının bulunduğu yerlerde açılır" denilmektedir.

2. SONUÇ

Ülkemizde müzik kurumlaşması hem Osmanlı İmparatorluğu döneminde hem de Türkiye Cumhuriyeti'nde aynı yönde bir çizgi göstermiştir ve bugün de göstermektedir. Bu yön en genel anlamda batılılaşma yönüdür. Bu yönelimin batılılaşma çizgisine bir alternatif olarak ortaya çıkmış olan "Türk Müziği Konservatuvarları" için bile geçerli olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin bu kurumlar esas itibarıyla Türk müziğinin ihmal edilmiş olduğu ve bunun telafisi nedeniyle kurulmuş olduğu halde geleneksel bir çizgide öğretim yaklaşımları da ortaya koymuş olmakla birlikte kuruluş amacıyla tezat oluşturan "batı müziği solfeji" gibi derslerin yanı sıra geleneksel Türk müziğinde enstrümanı olmayan bazı enstrümanları da öğretim programına dahil ederek batılılaşma yönünde bir tavır ortaya koymaktadırlar.

Özellikle 1950 sonrasında gelişen olaylar ve çok partili hayata geçişle birlikte ortaya çıkan gelişmeler tartışmaların odağının oluşturmaktadır. Müzik kurumlaşmasına ilişkin Cumhuriyet'in ilk yıllarında atılan adımlardan ikisi olan Köy Enstitüleri ve Halkevleri bir anlamda dönemin eğitim ve icra kurumları olarak geliştirilmeye ve dönüştürülmeye açık kurumlardı. 1950 sonrasında ortaya çıkan iktidar değişikliği nedeniyle kurulan hükümet bu kurumlara sıcak bakmamış ve kapatılması yönünde bir irade ortaya koymuştur. Muhakkak ki bu kurumlar aynı çizgide devam ediyor olsalardı müzik eğitimi ve icrasının daha geniş halk topluluklarına ulaşması mümkün olacaktı. Kapatılmış olmalarıyla birlikte batılılaşma yönündeki müzik kurumlaşması günün hükümeti tarafından tamamen durdurulmamış ve yukarıda zikredilen müzik kurumlaşmasında batılılaşma çizgisi devam etmiştir.

2000'li yılların başlarında geline nokta müziksel kurumlaşmanın gerek eğitim gerek icra ve gerekse bilimsel araştırma kurumlarıyla geniş toplum kesimlerini yakalayabildiği ve hem resmi hem de özel sektörde birbirine paralel müzik kurumlaşmalarının ortaya çıktığını görmekteyiz. Bu anlamda Cumhuriyet'in başlangıcında öngörülenle birebir örtüşmesine de toplumsal yapıyla kaynaşmış ve farklı kültürel alanların temsiline olanak yaratan bir kurumlaşmanın ortaya çıktığı ve bu değerlerle bir çatışma değil bir uyuma içinde bir müziksel kurumlaşma gerçekleştiği söylenebilir. "Türk halkının ses genetiğine" ("ses genetiği" kavramı Ruhi Ayangil tarafından kullanılmıştır) uygun bir eğitim ve icrayı gerçekleştirecek bireylerin yetişmesine olanak sağlayacak kurumlaşma modelinin geliştirilmesi en öncelikli meseledir.

KAYNAKLAR

- Akkaş, S. (2015). Türkiye'de Cumhuriyet Dönemi Kültür ve Müzik Politikaları (1923-200), Sonçağ Yayıncılık, 2015, Ankara
- Aracı, E., Donizetti P. (2014). Osmanlı Sarayı'nı İtalyan Maestrosu, YKY, İstanbul, 2014
- Ayangil, R. (2018). http://www.musikidergisi.com/haber-4638-ayangil_if%C3%A2de_toplulugu_tanburi_cemil_bey_100.yil_konseri_ve_kitap_galasi_crrde%2E%80%A6.html
- Aydar, D. (2012). Müzikte Batılılaşma Kapsamında 3. Selim Ve 2. Mahmud, ODÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi Issn: 1309-9302 <http://sobiad.odu.edu.tr> Cilt: 3 Sayı: 5 Haziran 2012

- Behar, C. (1990). "Ali Ufki ve Mezmuları", Pan Yayıncılık, İstanbul.
- Behar, C. (2006). Musikiden Müziğe, YKY, İstanbul.
- Hindemith, P., (1983). Çev: Gültekin Oransay, Türk Küğ Yaşamının Kalkınması İçin Öneriler, Küğ Yayını, İzmir,
- Sağır, T., Zahal, O. Gürpınar, E. (2013) Cumhuriyet'in İlk Yıllarında Müzikte Modernleşme Hareketleri Ve Müzik Politikaları (1923-1952), İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi Güzel Sanatlar, ISSN: 2147-0936 Cilt. 2, Say. 1, 2013, 71-89. www.inijoss.com
- Say, A. (2000). Müzik Tarihi, Müzik Ansiklopedisi Yayınları, Ankara,
- Öztuna, Y. (1990). Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi, 2 cilt, Ankara.
- Öztürk, Okan M. (2005). Geleneksel Müziklerin Westernizasyonu. Genel Müzik Eğitiminde Geleneksel Müziklerimiz Sempozyumu, (Yayımlanmamış Bildiri), Van,
- Sağır, Turan, (2009) Cumhuriyet Dönemi Müzik Politikaları, <http://www.tarihbilinci.com/konular/cumhuriyet-donemi-muzik-politikalari-yrd-doc-dr-turan-sager.3454/>
- Şarman, K. (2005). "Türk Prometheler", İş Bankası Yayınları, İstanbul.
- Koç, Adnan, (2018) TMDK 2017–2018 Eğitim-Öğretim Yılı Lisans Kayıt Kabul Esaslari Ve Giriş Sınavı, Kriterleri. http://www.sis.itu.edu.tr/duyuru_ekler/TMDK/201810/sinav_kriterleri.pdf
- Uçan, A. (1982, 1996). Gazi Yüksek Öğretmen Okulu Müzik Bölümü Müzik Alanı Birinci Yıl Programının Değerlendirilmesi, (Hacettepe Üniversitesi MESEF, Doktora Tezi), Müzik Eğitimi Yayınları, Ankara.
- Ünal, S. (1988)."Türkiye'de Müzik Eğitimi Yetiştirmenin Dünü ve Bugünü" Müzik Kongresi Bildirileri, Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Varış, F. (1996). Eğitimde Program Geliştirme: Teori ve Teknikler, 6. Baskı Alkım Yayınları, .

EXTENDED ABSTRACT

It is a common metaphor to establish an association between a nation and its individual's connection with music, and social order. Believed to have been stated by Confucius, the saying "Once the music of a nation has been disturbed, then it implies that many other things have been disturbed, too" features this idea. Expressing the idea of a change in music together with the foundation of Republic of Turkey, Atatürk formed an association, similar to the one mentioned above, between change in society and music through his statement "The criterion for a nation's new change is its ability to understand and comprehend the change in music". Regarding music as an important component in establishing a nation, Atatürk attached special importance also to musical institutionalization starting with the foundation of the Republic and the first institutionalization movements began within the first year of the foundation of the Republic through the establishment of Music Teachers School (Musiki Muallim Mektebi). The musical institutionalization movements in the following years are remarkable in that they provided an emphasis on the level of significance attached by the founders of the Republic to musical institutionalization.

Despite excluding many empirical elements from the foundation of the Republic, there were such happenings as moving Mızıka-ı Humayun to Ankara with the order of Atatürk in 1924, converting it into Presidential Symphony Orchestra, allowing it to maintain its existence following 1932 by the name of Riyaset-i Cumhuriyet Filarmoni Orkestrası, the foundation of Community Centers (Halkevleri), Village Institutes (Köy Enstitüleri) and Conservatory –which attached great importance to musical activities- and many other subsequent musical institutionalization movements, all of which indicated the special significance attached to music.

During the one-party government between 1923 and 1950, slow but firm and determined steps were taken in institutionalization. When one accepts the foundation of Democrat Party on January 14, 1946, rather than the year 1950 on which it came into power, as the date of the shift to multi-party system, he/she can observe certain striking practices regarding musical institutionalization. The concerns brought about by the increasing opposition between 1946 and 1950 caused the Republican People's Party to bring such practices into being as vocational religious courses (imam hatip kursları), vocational religious high-schools (imam hatip liseleri), the seminary (ilahiyat fakültesi), which would later be criticized by the party itself, and to take steps backward as to musical institutionalization. Such practices include CHP's opening and then closing the school named Music-Art seminar (müzik-resim semineri) and the attempt by Reşat Şemsettin Sirer, then the Minister of National Education, to close the Department of Music, Faculty of Education, Gazi University, the descendant of Music Teachers School (Musiki Muallim Mektebi), the first musical institution of the Republican period.

During the Republican period, as had been the case for the Ottoman Era, it was foreign musicians who were entrusted with musical institutionalization. Such admirals as Donizetti, Guatelli and Aranda were foreign musicians who led Mızıkı-ı Humayun, the musical institution of the Empire. Many foreign musicians were considered for the foundation of the conservatory and ultimately a decision was made on Paul Hindemith. National musical values were ignored within our musical institution which was shaped in the hands of foreigners for more than a century and our musical structuring did not result in a complete harmony with society.

The developments following 1950 enabled musical education to be provided within an institutional framework and this laid the foundation for musical institutionalization. This process was followed by the foundation of Turkish Music State Conservatory (TMDK) (Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı). The fact that half of the institutions already serving within the body of universities by the name "Conservatory" were in parallel with TMDK can be regarded as a reflection of the shift to multi-party political system on musical institutionalization.

The fact that cultural and political turmoil, starting with the transition from empire to the republic, begins to cease is reflected in our music institutionalization. The ever-increasing effects of globalization on our cultural life have become more evident, especially through the Internet. The effects of these influences on the new institutionalization can be monitored either from the institution's course schedules or from the curricula. In recent years, especially the departments or programs opened in our universities, do not need to emphasize directly to Turkish music or Western music, they are positioning themselves according to a behavior parallel to globalization rather than a certain cultural behavior. To give a very small example of this, the TMDK and its schools, which are understood to focus on Turkish music education and practice in terms of the organization's purpose, are taking a course called "Western music solfege" which is not included in the tradition of this music as an indispensable element of its programs. Apart from the solfege lesson, teaching methods such as "meşk style" in the tradition of Turkish music education are not used today either. Music education is carried out in accordance with the musical notation, which is a Western teaching approach. This is a change that is taking place with the effects of globalization as well as the predictions revealed by the Republican values.

